PG
5038
T9A6
1900
c.1

ROBARTS

29 R98m

VÝBOR Z DÍLA JOSEFA KAJ. TYLA

JOSEF KAJETÁN TYL

POVÍDKY HISTORICKÉ A DRAMATA

NAKLADATELSTVÍ JAN VOVES PRAHA

LIBRARY
MAY 1 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

PG
5038
Tq A6
1900

POVÍDKY HISTORICKÉ A DRAMATA

Tylova historická povídka.

Stav české historické povídky až do let třicátých minulého století, než toto odvětví krásné prózy počal pěstovat Josef Kajetán Tyl, byl velmi špatný. Přesto, že všichni tehdejší spisovatelé věděli, jak velkou funkci v životě národa má beletristické zpracování jeho dějin, nenašel se nikdo, kdo by se historické povídce a historickému románu věnoval tak cele a uvědoměle, jako právě Tyl. Několik jmen, jež tehdy představovala českou prózu, najdeme sice také ojediněle pod povídkami z českých dějin, ale je to žeň velmi chabá dějepisně i umělecky.

Tyl přistoupil k práci historického povídkáře jako ke každé své práci – jako k službě národu. Nebylo pro něho rozhodující, zdali tématika jeho prací trpí nepřesností a jeho umělecký projev sběžností literární improvisace, sloužil, jak dovedl nejčestněji – a jak dovedl nejvíce. Snad i osobní příčiny hrály tu svou roli. Tyl jako redaktor musil vyplňovat sloupce svých časopisů látkami hodně přitažlivými, jež měly zvětšovat počet odběratelů časopisu a měly mu dát možnost pronikat stále hlouběji mezi lid. Mimo to – i Tyla lákala historická povídka a historický román, který tehdy zásluhou Waltra Scotta vítězně procházel všemi evropskými zeměmi. Popularita díla tohoto spisovatele měla v sobě i pro Tyla

skryté kouzlo tušené popularity jeho vlastních prací, bude-li umět tak suverenně ovládat látku bohaté české historie a bude-li ji moci konfrontovat s dějepisnými romány cizími.

Věčná nesnáz hmotná, v níž Tyl žil a s níž tvořil, musila se však obrazit i na jeho práci historické a musila jí ubrat na síle a přesvědčivosti, a to tím spíše, že studium spolehlivých pramenů dějepisných nebylo základem spisovatelské metody Tylovy, neboť tyto prameny byly v jeho době jednak neznámy a jednak se jimi právě tehdy obírali historici, kteří je vážili a teprve vytvářeli svůj synthetický pohled na českou minulost.

Trpí tedy historické povídky Tylovy jednak snahou vylíčit z české historie děje plné vzruchů a dramatičnosti, což již samo o sobě pokřivilo historický fakt, jednak nedostatkem skutečného historického poznání i při líčení jednotlivých osob nebo historického prostředí. Chvat, s nímž byly psány, a omyly, jež se tu Tylovi začasté přihodily, by bylo možno v dalších edicích odstranit, avšak vlastní historicky pochybenou osnovu nepodařilo se opravit ani Tylovi při sběru těchto povídek pro jejich souborné vydání.

Přes tyto nedostatky je však Tylova historická povídka živá a k svému účelu jako stvořená. Vdechla českému čtenáři zájem o českou minulost, dala mu, byť kuse, poznat její základní kameny a usnadnila tak cestu historickým povídkářům let příštích, ať to byli Třebízský, Svátek nebo Jirásek. Historická povídka úsilím Tylovým u nás zdomácněla, stala se nedílnou součástí naší krásné prózy, a její dovršitelé v jejích řádcích vykonali pro národ příliš mnoho, než aby jejich dílo mohlo být zapomenuto.

L. P.

SVATBA NA SIONĚ.

Psáno roku 1834. — „Květy české" z roku 1834.

Čarodějná zlých a dobrých páska,
Blahodatná nebes vládkyně,
Pekla sokyně
Láska je — ta slepá v žhoucím ohni láska!

1.

Všekojitelná, u věčném střídání na nezvratný trůn dosedající světa panovnice, černorouchá Noc, opanovala umdlenou po denní vládě zem. Široký její plášť, daleko a vysoko se rozprostírající nad bytem člověčím, zatemňoval oblohu nebeskou; v hlubokém stínu a smutné tichosti ležely kraje před zamračenou tváří noční bohyně. Černo, ticho, mrtvo bylo po vůkolí staroslavné Hory Kutny. – Na straně mezi východem a jihem, nad potokem, na hřbetě vrchu, nazvaném „Rovina", uprostřed zbořených kaven*) bývalého zde památního couku**) Rovenského, stála městská spravedlnost – čtvero silných sloupů, postavených do tolika též úhlů, nahoře spojených dvěma na kříž položenými trámy. V prostředku, kde se trámy scházely, zaražen byl železný kruh, a na něm, na lněné šňůře okolo krku, houpala se dechem nočního vzduchu lidská podoba. Podle sloupů, rozkladená po tvrdé, kamenité půdě, spočívala kupa městských zbrojnošů, trvající v hlubokém

*) Kavna, domek havířský.
**) Couk, pramen jakékoli rudy, neboli vůbec oddělení na horách.

mlčení. Těžké mračno vleklo se nad jejich hlavami; nadarmo se ohlédaly zraky po lesku přívětivé hvězdy: ani kolem nich pocitu o bytosti lidské.

Ve tmách táhla se Hora údolím. Jediný velikán, věže u chrámu sv. Jakuba, strměl z kamenné té hromady k výsosti nebes jakoby vítaný podle cesty sloup, vedoucí poutníka po neznámých krajinách smrti k žádanému cíli. Pod bání, z nehrubého okna zářil kahanec letitého hlásníka, i zdáť se býti jediným puntíkem, po němžto se otáčely zraky hlídačů mezi zpustlými kavnami. Tu počal oznamovati hlásný jedenáctou hodinu. Zvuky dlouhé mluvící trouby táhlým se roznášely letem po zesnulé krajině, a čím delší a delší rozpínaly kola, tím slaběji zaléhaly v napjaté ucho poslouchačů. Brzo po hlásníku svatojakubském ozvaly se mezi východem a severem zpěvy strážníků sedleckého kláštera, štěkot jejich velikých psů a tříhřbetovou horou, na Kaňku, vyvolávání královských kovkopů. Později zahučel roh ponocného v četných po vůkolí vesnicích, a na jižní straně zaznělo veselé třepetání trubky na baště sionské. Pozvolna však opět umlkal všeliký zvuk, a předešlé ticho snášelo se po dalekém kraji.

„Totě dnes proklatě škaredá noc," ozval se mezi městskými zbrojnoši ramenatý Kojata. „Kdyby mi až dosavade uši nezněly po velkonočním kázání, ježto mi žena už před čtvrt létem uďála, řekl bych, že máme dušiček za dveřmi." – „A já bych žekl, že nežmokneme," zašklebil se šišloun Fráňa, „kdyby mně nebylo právě na noš ukáplo." – „A já bych žekl, že ti ukáplo na pečenou čibuli," posmíval se mu švitořivý Rubeš, jazyk mezi zuby strkaje, „kdybych nevěděl, že byši byl tu bambuli dávno šnědl, kdyby to nebyl kuš širové hověžiny." – „Dáte-li pak si pokoj, kluci!" zakřikl je mrzutě Kojata, zastávaje nad sborem nehrubě valný úřad správčího. „Vítr tu beztoho začíná skučet, jako by se mu chtělo do pohřební písničky; dejte vy se také do mrzutého kvákání." – „A co při tom všem nejmrzutější je, že si přece na Sioně zvesela vytrubují," prohlásil se hranatý Diviš. „A vsadil bych se o třídenní oběd, že jim tam ani jediné myšlenky na strejce obě-

šence nezbývá. Čertovo takové hlídání na zmar. Bůh!" – „Nebrus jazejček na bahně," napomenul ho Rubeš, a přehnuv se k němu, ťukl ho žertovně do boku, že se brach Diviš brachu Kojatovi do náručí skácel. „Podej sem radši džbánek a bochánky; za strejce oběšence můžeš zítra memento mori udělat." – A hned po jeho slovích obcházela břichatá kamenná baňka plná hořkého českobrodského piva sborem z ruky do ruky, a kůrky vypečeného chleba chrustěly mezi ostrými zuby večeřejících zbrojnošů.

Opodál několika kroků odpočíval na travnatém místečku jinoch statečné postavy. Údy jeho pokrýval hojnými přehyby temně barvený plášť, a jenom kde náhodou rozhalen, viděti jest noční temnotou slabý lesk rytířského brnění. Ocelová přilba stojí podle jinocha; hlava jeho skloněna na dlani spočívá, loket podepírá se o zem. Duchem proletuje jinoch vzdálenější kraje, než jakých kolem dohlédnouti stačí oko člověčí. Nyní sobě zhluboka oddechl, a pravici položiv za týl i s hlavou ji sklonil na studený trávník, jako by jinam chtěl obrátit myšlenek svých letorychlý proud. Nedlouho ale trval v této postavě; trhl sebou a sluch napjav, pozorně naslouchal na jižní stranu. I nezmýlil se. Ještě jednou položil ucho až na samu zem, a pak kvapně se vzchopiv, zvolal na sbor oděnců „Vzhůru! – Mějte se na pozoru!"

„Co jest? – Co se stalo?" ulekli se zbrojnoši. „Čertovo hlídání" – bručel hranatý Diviš, zbytky bochánků klada za nejbližší sloup u šibenice.

„Tuším, že dostaneme návštěvu," odpověděl jinoch v rytířském odění. „Na sionské straně zaslechl jsem koňský dusot." – „I bodejž do nich devět tisíc fimolů*)!" zaklel si Kojata, a údy svoje sebrav, postavil se v rovnou, stojací postavu. „Tedy by se Rohatému přec opravdu zachtělo po strejci?" – „Fráňa má zaječí sluch," podotkl Rubeš; „ať ho přičiní." – A kostlivý šišloun ihned na přisvědčení jinocha po zemi se roztáhl podobou černokněžníka, naslouchajícího, co se děje ve střevách země. Ostatní

*) Fimol, klín železný.

sbor stál zatím potichu, pozorným uchem se nahýbaje v podezřelou stranu.

„Arčiše, arči – to jsou štyry koňská kopyta," oznamoval po několika okamženích pozorlivý Fráňa; „a nejméně dvačet mužských pat – v pochodě dobže cvičených." – „Tedy nezbývá pochybnosti, že se nám bude setkati s nočními lupiči!" zvolal jinoch znova. „Připravte se na odpor!" – „Bodejž byl všecku tu luzu Kovářík*) zadávil!" ozval se nyní mezi sborem zasmušilý Chvost. „Nevím, k čemu pro šibeničníka devatero hodných krků daremně na nebezpečí odvážit!" – „Cože máš proti usnesení věhlasné městské rady?" pokáral ho jinoch. „Čili tě bázeň pojímá?" – „Mne?" rozhorlil se zbrojnoš. „Ó, můj milý pane Janovský – všecku čest pro vaši statečnost – ale o takových lázních vám nemohli ve školách povědít, v jakých já svoje údy po půl století koupával. Tato ponůcka je však – s dovolením – prahloupý kousek naší slavné rady. Kýho čerta jí pomůže, jestli tu rytíř Sokolovský čtrnácte hodin, anebo čtrnácte dní vyvětrá? Oně visí, a visí dobře, pěkně i pevně –"

„Neodmlouvej!" zakřikl ho přísně Janovský. „Povinnost je tobě poslušnu býti, a ne-li rozkaz panský mudrovat. Koho však tu bázeň skličuje – přisámbohu! – ať kroků svých k městské bráně obrátí. Sám a sám se třebas nočním zlodějům na odpor postavím; zítra ale kutenské zbrojnoše veřejné hanbě odevzdám, a napodruhé slavnou radu o baby požádám!" – „Chvost je promrzlý žvatloň!" zvolali tu jedním hrdlem zbrojnoši. „Nedbejte na Chvosta, pane Janovský! Jsmeť hotovi k odporu!"

„I ke smrti!" doložil za nimi zvučný hlas s tak pronikavým důrazem, že se veškerý sbor po nešťastném proroku obrátil. Leč nevšímavě stál tu zasmušilý Chvost, podepřen o šibeniční sloup, a začínaje zvukem temným oblíbenou za časů Žižkových píseň vojenskou, prohlížel, co možno ve tmách nočních, obnažený meč. Silněji skučel vítr zbořenými zdmi, zanášeje sem i šumot hustolistých stromů,

*) Kovařík, kovářiček, duch čili bůžek a strážce hor i kovkopů.

jimižto se pod vrchem jakoby v hltavém víru mocně prohánělo. Rytíř Sokolovský klátil se na železném kruhu; čtvero sloupů okolo něho časem zavrzalo; za zády hlídačů ve štěrbinách a rozpuklinách zvonice u sv. Petra a Pavla nazvukovali sýčkové truchlivou píseň. Těžké, veliké krůpěje začínaly vysejpati se z klína černých mraků.

V nejistých postavách událo se nyní zbrojnošům Hory Kutny znamenati u nějaké vzdálenosti lidskou tlupu, ana se hustou temností blížila ke zpustlým kavnám. Avšak čím blíže se tato noční rouškou prodírala, poznávali v ní hlídači městské spravedlnosti zástup asi patnácti oděnců, postupujících za mužem, jehož nesl širokohřbetý oř. I přibrali se již tak nablízko, že slyšeti bylo odfrkování koně a temný mezi zástupem hovor.

„Stůjte! Kdo to?" zvolal nyní silným hlasem mladík Janovský, a chopil se doutnáku, jelikož mu jedinému ručnice po boku stála, tehdejšího věku obdivovaný nález a drahý dar, přijatý na kolbě ve městách pražských. Jezdec na okamžik zarazil, a zdálo se, jako by se radil s prvními svého zástupu. Rázem ale zableskl se ve velikém kole jeho meč; kůň skoky mohutnými hnal se kupředu; ze hřmotného hrdla znělo: „Ďábel je to – a jde si pro svou svačinu" – a celý zástup řval za ním rykem strašlivým. Vtom se ale u prvního sloupu stroje popravního zableskло, a po silné ráně začal se kůň pod jezdcem vzpínati, řičeti, a brzo klesnuv na přední nohy, ulekaného jezdce ze sedla vyskočiti přinutil. Proud vřelé krve lil se zvířeti z prsou.

„Rozžete pochodně!" zařičel opěšalý jezdec rykem, že se strašlivě po vůkolí rozléhal. „Rozžete pochodně – jáť si na krvavou robotu musím posvítit!" – dořičel a rozkaceným během hnal se k místu, kde se byla zableskla smrtelná oři jeho rána. Sám a sám tu již na délku kopí od zbrojnošů stál, a nelekal se odvážlivec jich počtu; nedbal na „Zpátky!" jež mu postupovati bránilo z desatera hrdel. „Naučímť já vás mluviti s Roháčem, podruzi otrockého města!" hřímal hněvem soptivým, a veliká, černá jeho postava podobala se půlnočnímu zlému duchu, vystoupiv-

šímu právě z hrobu věčné mrákoty. „Odházejte zbraň, pacholci, anebo vám měrou dvojnásobní nahradím!“ – A za ním zaplápolaly smolné pochodně, a smrdutým, těžkým kouřem i rudou září naplňujíce jeviště, strašně tu objasnily divadlo.

Pevně, jako by z devíti soch žulových sestavená hradba, stáli kutenští zbrojnoši; za jejich přílbicemi bělaly se šibeničné sloupy, a mezi nimi, s nahým, krví zalitým krkem, zamodralou tváří, skleněné oči vyvaloval rytíř Sokolovský. „Obrať kroků, drzý lupiči, jenžto co dravá hyena noční dobou pro mrtvolu přicházíš, abys společníka hříchů svých zasloužené pohaně vytrhnuv, tělem katovi propadlým snad posvěcenou zemi poprznil! Obrať kroků svých; zdeť marné tvoje úsilí!“ – Tak zvolal v horlivém zastávání svěřeného sobě stanoviště jinoch Janovský. Přišlý odpůrce ale, Roháč ze Sionu, na okamžení jakoby bez ducha oči upřev na odpraveného přítele, v zlosti a bolesti náramné, bleskem zplozené, zařval jako lesní zvíře zvukem nesrozumitelným, a mečem řinkaje v svalnaté pravici, s prsoma rychle se dmoucíma soptil ze sebe slova jekotná. „V prachu se rozsypej, výmetku dolů žebráckých! Rozsypej se, škváro, nežli na tobě na prvním vyleji své pomsty proud!“ Takto dosoptil, a obrátiv se k svému zástupu – „vzhůru, a kdo mi nejlepší dá důkazy, že se od kutenských naučil řemeslu katovskému, skokem se k bráně milosti mojí přibéře“ – rázně doložil. A zástup, hejno hladových vlků, s křikem pustil se na statné hlídače.

Nakrátce ale trval boj! – Meče v pravicích a plápolající pochodně v levicích řítila se chasa Roháčova na pevný řad městských bojovníků. Na počet silnější – ruce v půtkách neméně zběhlé nežli kdekteří vycvičení zástupové po Čechách – oslepující plamen pochodní a kapající s nich smůla: tři to byla skaliska, o nežto se rozraziti musela nejjarejších bohatýrů statečnost. V krvi se topili mužové, nedávno si tu hovějící při džbáně hořkého piva; anebo svíjeli se v bolestech, způsobených nastříkanou jim po tváři a těle hořící smolou. –

Jediný Janovský potýká se až dosavade s Roháčem. Od-

loučeni stojí mluvčí odporných sobě zástupů, a honí se kolkolem těžkými ranami. Jižjiž unavuje se mladý Horník pod pádnou zbraní rytíře lupiče, an se tu tentýž, velikými ostruhami v křovisku uváznuv, pozadu kácí na travnatou zem. Letem krahulovým žene se Janovský po jeho prsou, aby, nemaje naděje odolati zástupu celému, náčelníkovi jeho alespoň zasadil smrtelnou ránu: tu se tu dechem požíravým planoucí pochodeň přitočí a jakoby jedovatý drak ocelivě hledí, a hledím pravé oko mu postřikla.

Vzkřikl bolestí jinoch, a popadnuv se za hlavu, pochvácen je pozadu silnýma rukama a vykroucen mu meč i stržena mu přílbice. Vzteklý tur vzchopí se Roháč, a vytrhnuv z pásu dýku, žene se po zmoženém, aby mu pohroužil ostrou ocel v obnažený krk. Tu ponejprv jest mu spatřiti padlou oběť ve tváři, a ďábelsky zajásav: „Tys to, ještěre?! – Tebe si pro větší rozkoš uschráním!“ – svázati káže jinocha, a sám se k místu popravnímu obrátil, kdežto již byli nebožtíka odřízli.

Zoufale vrhl sebou Sionský na ztuhlé tělo; a vysmeknuv napotom lněnou šňůru, obvázal jí plamenobarevnou svoji pásku zrovna zpředu na černém krunýři, pravici pozvedl k noční obloze a vzpourou pekelného vítěze zvolal: „Ať mne zasype černý tento obor, pakliže sobě v pomstě oddechu dříve popřeji, nežli se šňůrka tato na troud rozpadne! Běda tobě, Horo nádherná! Běda tobě – Roháč se proti tobě zaklíná!“ A obrátiv se k rozsápané rotě, pěnícími se ústy káže rozvěšeti zbrojnoše městské po všech čtyrech sloupcích. Jakoby pochopové pekelní chápají se slabo raněných, s divokým smíchem vyzvedají na sloupy, a provazy hodivše jim okolo krku i upevnivše na přinesené hřebíky, anebo mečem probodavše prsa s ukrutností nelidskou, plesají nad zoufalým bědováním nešťastných opatrovníků. Tu s cválným hrkotem přijíždí stranou od Sionu vůz na popraviště, s ním i chasa přečetná, a vítězným jekotem jedni uvítavše druhých, hodí svázaného Janovského mezi žebřiny, oběšence zproštěného jemu po bok. S obnoveným povykem, posměšnou

to písní na královská města uhání rota loupežná drahou pochodněmi objasněnou na Sion. Tisíc jisker srší kolem černých, ve tmavé dálce podivných postav.

Hustý začal nyní hučeti déšť – pochodně zmizely. Opět mrtvělo daleké vůkolí, neslyšeti než temný šumot letního lijavce, a mezi ním slabý cinkot zvonku na Horách Kutných, jímžto hlásník – ačkoli už pozdě – městskou stráž pozornu činil na nenadálý výjev na místě popravním.

2.

Klokotavým hrdélkem vyléval skřivánek pod jasnou oblohou nejrannější zpěvy. Tmavým, lesnatým horám kolem Ronova růžovatěly koruny pobleskem vystoupajícího slunce, a z nich usmívalo se letní jitro na rozlehlou planinu, po nížto se budily ze sna klášter vilímovský, krajské město Čáslav a panské Křesetice. Ranní tento úsměch padal také na pevný Sion, nejzáze v položení tom vypínajícímu se strážníku nad údolím malešovským, památným pro vojenskou lest Žižkovu. Byloť to na den sv. Jana Křtitele, léta Páně 1436.

Na Sionu, na velké síni, u okna vysokého seděl muž asi pětatřiceti let, ačkoli by jej byl nevědomý pro vážnost údů, složitost postavy a vážnost pohledu snad i starším býti soudil. Seděl na silné, dubové židli, nohy maje křížem položeny, ruce založeny, hlavu hluboce skloněnou. Duch jeho, nemoha přijíti k nálezu a úsudku, potápěl se v bouřlivém pocitu. Tvář jeho, jakkoliv poněkud bledá, s podobou ušlechtilou obraz mnoholetého zkušení a mužné síly jevila; velké, černé oko, jakkoliv nyní napořád skoro k zemi sklopené, kdy se na okamžik pozdvihlo, zrcadlem hrdinné odvahy býti se zdálo. Oblek byl nehrubě skvostný, leč tmavou barvou a slušným rytířským krojem lepou jadrnost údů nadmíru zvyšoval. Dle prachu na šatě i na vysokých botách hustě ležícího, dle nezčesaných a po zasmušilém čele v nepořádku se táhnoucích vlasech bylo lze

uhodnouti, že se byl muž po ránu nestrojil, alebrž po včerejšku celou noc trávil v bdění.

V hebounkých růžových pruzích rozléval se nyní zorní úsvit po prostrané síni. Otevřeným oknem přilétali chladní ranní větérkové, líbajíce sedícímu zde muži horké při vnitřní bouři líce. I oživilť se dechem čerstvým duch jeho, a trhnuv sebou, čelo a oči dlaní si přejel a vzchopil se v rovnou postavu. Přistoupil k oknu a zraky po rozkošném údolí rozesílal. Lehké ranní páry jakoby tekuté stříbro vznášely se v prvních slunečních poblescích nad hustými olšemi, mezi nimiž klepot dvojího mlýnského složení se ozýval. Křesání kamenů s jedné a písně holek paseček s druhé strany naplňovaly úval libým souzvukem, kterýž i nemálo k ranní pobožnosti povynášeti pomáhal ducha, jakmile se na vrchu naprotějším, na vížce skrovného kostelíku, zvonek ozval, blízké obyvatele k službám božím zvoucí. Nebylať právě nábožnost, ježto se při pohledu tom rytíře zmocnila, pobývajícímu na síni sionské; nepřálť obřadům, jaké se konávaly naproti Sionu; přece však jemné, sladké zabolení roztáhlo kůru kol mužného srdce a slzou se zalilo oko. „Ludmilo! Ó Ludmilo!“ vyloudilo se mu z pohnutých prsou, a se slovy těmi vystoupil i hluboký vzdech. Obrátil se rytíř, a několikráte krokem kvapným přešed síň, vykročil posléz ze dveří, na prostoře hledaje odlevy, jakéž mu dojíti nebylo mezi těsnými stěnami.

Na náhradí, nevalném to dvoře uprostřed dvou vysokých věží, hřála se na ranním výsluní kupa velikých psů. Mezi nimi, hlavu maje položenu na huňatých prsou čtyřnohého velikána, provaloval se šedivý zbrojnoš; po nohou se mu byla roztáhla ostročichá fena. Vedle psů, na zvráceném škopíku, do něhožto se těmto domácím střežitelům žrádlo chystávalo, seděl hřmotný selský pacholík v chatrném oděvu, s bosýma nohama. Na hlavu mu přiléhala těžká železná lebka, boky měl staženy koženým pasem, na němžto mu vlécti bylo dlouhý meč. S nesmírnou rozkoší přežvykoval kus uzeného masa, do plné huby strkaje mezi to ještě notná sousta žitného chleba. Zajímalať ho snídaně tak velice, že za zbytečné uznával, hovor

začínati se šedivým zbrojnošem, jemuž beztoho až dosavade klapky zapadaly po nevyspání. Nezdáloť se mu také potřebí poslouchati nad sebou šveholení vlašťovek, a takž mu neobvyklá, chutná snídaně z rukou takřka vůčihledě zmizela. Právě si byl ještě prsty oblízal a zamlaskl, an mu silný krok v uši zalehl.

„Krvoji!“ zvolal pacholík, neohrabaně vstávaje, „rytíř jde!“ – „Drž hubu, hladové štěně!“ osopil se dřímající zbrojnoš mezi kupou psů, mrzutě si protíraje oči. „Nekázal jsem ti, až mne ústa brněla, aby sis rytíře po ránu nikdy nevšímal, jestliže ti zejména něco nevelí!“ – „Inu pro mne,“ zabrumlal si pacholík, byl by ale snad přece z navyklé před pány poddanosti rytíře „dobrým jitrem“ z myšlenek vystrhl, kdyby nebyl s ustrnutím zpozoroval, že se starý Krvoj, vstav se země, jakoby právě naschvál k rytíři zády obrátil, hlasitě zíval a zkřehlé na ranním povětří údy natahoval. I začal také zívati a mlčky vyvaloval oči za pánem, jehož cesta vedla z prostrané síně po dvoře na hradby.

Ale sotvaže se byl tentýž uhnul za vysokou věž, popustil pacholík jazyku svému opět uzdu, nováčkem jsa třídenním v obyčejích sionských. „Takž mi jenom, strýče Krvoji, řekni, proč si tu pána méně všímáte nežli kteréhokoli druha pacholka? A proč právě si ho nevšímáte po ránu?“ Leč starý Krvoj na otázku hrubě pozor nedávaje, protahoval ještě sklíčené údy, oprašoval poněkud pomazaný šat a hladil psy, bruče: „Vy jste rozumná hovádka! S vámi je více poslušnosti a bystřejšího pochopení nežli s nerozumným člověkem. – Podej mi snídani, Vojtěše!“ doložil nato k pacholíkovi a hotovil se k posezení na kamenné lávce podle své věže. A Vojtěch pozvedl překocený škopek, a pod ním tu objevila se nízká hliněná nádobička s nasoleným vepřovým sádlem a načatý bochník samožitného chleba. Podalť obojí strýci Krvojovi. Šedivý zbrojnoš měl ještě dobré zuby a žaludek osmnáctiletého jonáka – takž alespoň zdálo se Vojtěchovi, jenžto na strýci oči nechati mohl, an se zásoba sádla i chleba pilností jeho nakvap tratila.

„Jdi a vyřiď staré Markytě," jal se na to Krvoj mluviti, an si po třetí zakrajoval z notného bochníka – „jdi a vyřiď, že se byl vepříček, z něhož mi trochy k namazání poskytla, snad na soli pásával, a že teď strachy mám, aby mně celé dnešní snídaní jako chuchel v solní bečce ležeti nezůstalo – a že proti takové nehodě jiné rady nevím, než aby mi nahnula z toho krajního." Vojtěch ani neceknuv, obrátil se a kráčel do hradu. Meč vlekl za sebou jako notné pouzdro – starý zbrojnoš musel se i pacholíkově směšné postavě i ochotnosti jeho s potěšením zasmáti.

„Posaď se a otevři uši i hubu," řekl k němu, an se byl s lahvičkou navrátil, z nížto jakási tekutina jakoby medem a pepřením zaváněla; „posaď se – povím ti, co ti vědět potřeba," řekl dále, lahvičku notným douškem do polovice vyprázdniv. „Lepšího pána nad Roháče nenajdeš, lepšího – ale také ne lítějšího. Víš-li, co je vosk, a co křemen? – Z obou je rytíř udělán. Padne-li na tě milosti jeho pablesk, vrhne se i pro bláhu tvoji do nejhlubší kutnohorské šachty, a byť bys byl pleva mezi nejsprostšími pacholky; staneš-li se ale hněvu jeho ostnem, přihotov se na cestu do ďáblovy dílny, a byť bys byl odjakživa jídal u stolů knížecích." –

Vojtěch tu seděl, lokty na kolenou opřeny a bradu v obou dlaních stísněnu, oči se strýce ani nespustiv; a Krvoj v duchu se těše z pozornosti učedníka posluchače, čas po čase nahýbaje lahvičku, jal se mluviti dále: „Víš-li, kde krkavci tvého tatíka sežrali?"

„U Českého Brodu, říkávala máma," odpověděl Vojtěch s názvukem smutného vzpomnění. „Dobřes pamatoval sobě denní její žal," vece opět Krvoj. „Stáli jsme tam – bodejž to místo na věky nic neurodilo! – Vedle sebe pod správou Prokopa Holého, když tu mu štěstí kvůli Pražanům navždycky dalo výpověď. Ty tomu teď arci ještě čerta rozumíš – budu ale hledět, aby se ti časem v kotrbě rozbřesklo." – „Ano, to udělej, strýče!" zachechtal se pacholík, radostně zuby vyceniv. „Chválívali mne, že je kotrba moje chytlavý troud. – I křesej tedy, křesej do něho, strýče Krvoji!" – „Ano, ha, ha! to učiním!" po-

svědčil šedivý zbrojnoš, dobrosrdečně pacholíka na rameno udeřiv. „Slíbilť jsem mámě tvé – dejž jí Bůh lehké zmrtvýchvstání! – že se o tebe postarám; i splním slovo. Bylať to řádná žena; rád jsem ji sestrou nazýval."

„Ona ale – hanba – ty bratr – darebák!" ozval se za zbrojnošem nezvučný, jektavý hlas, a nežli se bylo lze Krvoji a Vojtěchu obrátit, skočila před ně a ubobkovala se k jich nohám postava, míšenina to z údů člověčích a zvířecích. Pod vypouklým čelem, plným ježatých, zrzavých štětin, leskly se dvě zelené, skleněné oči, mezi nimi křivil se orličí nos, a pod ním otvírala se zaječí ústa. Celá ta hubená postava měla as dva lokte zvýší.

„I aby do tě deset tisíc – půjdeš-li pak do díry?" rozkřikl se Krvoj, spatřiv tu dlouhorukou, tenkonohou netvoru před sebou krněti. „Nemůžeš-li dát pokoje ani po ránu?" A postava, rychle se opět vztyčivši, a jelikož jazyk její kvapnému proudu slov stačiti nemohl, nesrozumitelný jenom jek vydavši a zuby co pes vyšklebivši, po rukou a po nohou kouzelce metajíc, jakoby poděšená v pustých lesích opice po náhradí se zmizela. Vojtěch nevěděl, má-li se bázni anebo smíchu poddati; obojí se v něm vzmáhalo, an se pln úžasu, ústy napolo otevřenými, za jich nenadálým hostem ohlížel. „Pro světice boží – strýče Krvoji!" začal posléz se směšnou zvědavostí, „řekni mi, je-li to vtělený rarášek, anebo nějaký jiný Roháčův milánek?" – „Něco mezi obojím jest, na to mohl bys palici odvážit – není-li zcela obojí. Strýček Roháčův alespoň je – to vím." – „Strýček?" – „Právě ale vhod, že nám na oči přišel spanilý Rapota; takž tě dnes alespoň s celou naší panskou rodinou osobně – a s jich příhodami ústně seznámím. Dejž pozor!" – „Na to se, strýče, spolehni," ušklebil se pacholík, a mnohotvárně zkušený stařec počal vypravovati takto:

„Jak se u Českého Brodu tvému tatíkovi dělo – dělo se i několika stům jiných statných hajitelů víry – Bůh je spasiž! – bylo by se i Roháčovi a mně dělo, kdyby nás nebyl umírající Prokop přísahou zavázal, na věc tenkráte prohranou neodvažovati déle života a poslední síly uschrá-

niti k novému odporu. – Rozumíš? – I hledali jsme spásu v dalekém poli, pod širým nebem, a zachránivše život útěkem, jako bratři – ač ti byli mezi námi z lože rytířského a děti pastuchovi – jako bratři jsme si ruce podali. Ach, to byla pěkná noc!" povzdechl si šedivec. „Taková nás roznítila svatá odvaha, že bychom ihned byli v krvi zaslepených odpůrců sudlice znova máčeli. – V několika skrovných zástupech rozptýlili jsme se po Čechách – každý k jedinému cíli pracovati, novou totiž sílu pod praporec svolati, sobě umínil. Od té doby uplynula dvě léta – Bůh až dosavade zkouší vyvolených," doložil s hlubokým steskem, „ještě nezachvěla se korouhev naše na bojišti!"

„Ty ale přece doufáš, milý strýče!" řekl dobrosrdečný pacholík, vida, že Krvoje, hlavu na prsa sklopivšího, trudné myšlenky zachvacují, „ty přece doufáš, milý strýče, že se jednou ještě okolo ní četně shlukneme?" – „Ano, v to doufám!" zvolal jizvami posetý zbrojnoš, a prsa jeho pozdvihla se pod koženým kabátem výše, a oči jeho zajiskřily se pod visutými řasami živěji. „V to věřím – jako že se s mistrem před božskou tváří shledati hodlám! – Já se přidržel Roháče, jehož jsem se byl znát naučil – co jinocha statného – u nešťastného Rábí. S nečetnou sice, ale vybranou chasou pustil se na hrad otcovský – stávalť nad Sázavou – a sebrav, kde co zač stálo, v kolébku rodu svého, že se mu dosti ohrazenou býti nezdála, oheň nametal. Rozumíš?" – „I rozumím," posvědčil Vojtěch s dosti patrným důvtipem. „Roháč chtěl míti chlév, z něhož by mohl s jistotou rohy vystrkovat, a protož sobě obral v jiném kraji příkrou horu, a na té hoře hrad si vystavěl, a když ho vystavěl, nazval si ho Sion – jakž mi máma povídala – a máma uměla dobře povídat." – „To uměla," dosvědčil Krvoj, „a potěšil bych se, kdyby ti byla svoji povídavou zůstavila dědictvím. Jenom její slova – ale ta slova i z jejího srdce – a čert by v tom byl zašitý, aby z tebe panoše nevykroužil, který by mohl i spanilých slečen zbroj nositi!"

„Unést opici – unést i slečen zbroj – hi hi hi!" zajektalo to opět za nimi; leč tenkráte neohlídl se po hlase ni

strýc Krvoj, ni jeho učelivý žák; alebrž tento všecek vyděšený vzchopil se s kamenného sedadla, z plného hrdla křik vésti a rukama rozhazovati počínaje, onen pak popatřiv na mladíka, shledal, že si mu byl ohyzda Rapota pozadu na hřbet vyskočil; jednu ruku mu pevně okolo krku ovinuv, druhou mu na hlavě železnou přílbu otáčel a jakoby živá opice zuby při tom šklebě a nesrozumitelný jek vydávaje, ubohého kluka nohama co dvěma rychlými stoupami do boku potloukal.

I musel se starý zbrojnoš podivné takovéto postavě a rozpustilosti potvorného Rapoty hlasitě zasmáti; vida však Vojtěchovu nesnáz, jelikož mučitel pacholíkův, nedbaje na štilce a rány, hřbetu a bokům jeho ulehčiti nechtěl, po biči se shánětí počal, jímžto se tu pokuta ukládala domácím psům. Sotva ale se byl pečlivý strýc pro důtklivou oháňku shýbl, an tu Rapota zvířecím skokem s ramen pacholíkových se vyzdvihnuv, na lopatky starému zbrojnoši přeletěl, nové i hlasitější veda šklebení a jektání. A zbrojnoš začal ho proklínati; psi štěkali, Vojtěch lebku si urovnávaje a ústa maje plna přezdívek pospíchal strýci na pomoc; byltě to směšný, nevídaný výjev na Sioně, na tom pevném, vážném sídle pana Jana Roháče. Byltě to však výjev jenom na okamžení! Pomíchaný ten z rozličných hrdel křik byl se sotva k věžnému na levé baště povznesl, an tu již za pravou hřmotné: „U sta ďáblů – ticho, pacholci!“ – se ozvalo, a za slovy těmi hradu pán se vyřítil.

Až dosavade byl Jan na pevných domu svého hradbách spočíval, zraky vysílaje po lesinách, do půl kola Sion broubících, a mezi nimi po cestě, jížto se přicházelo od strany chotěbořské, ze skalnatého Sokolova. Hledalť po ní něco toužebně čekaného; a ta jeho touha vzrůstala, čím déle hledati musel nadarmo. Pohnutlivé bylo popatření na muže, jinak prudkých vášní plného, v bitvách a namáháních zmocnělého, na muže, před několika hodinami v krvi se brodícího, an tu co nemluvné, zarmoucené, úzkostí sklíčené dítě ležel na travnaté náspě. Duch jeho, zprvu všecek pojatý očekáváním, zpovolna přecházel s předmětu žá-

doucího na okolnosti, v jakých ho byl kdy nalézal, s těchto se pustil po dráze slastného i strastného vzpomínání ke dnům bývalým, a takž se mu znenáhla jakoby v čarodějném zrcadle na oči stavěly nejhlavnější doby celého života jeho. I viděl se v duchu, an jej jedenáctiletého chlapce po prvé byl statný otec do Prahy, do betlemské kaple uvedl, když ji právě nejskvěleji krášlila osvětná hvězda; viděltě plamennou horlivost veškerého po kapli shromáždění, jiskřící se zraky otcovy; slyšeltě z úst jeho chvalozpěvy o velikém mistru – slyšeltě i tři léta později bolné jeho vzdechy, když se pověst roznášela o kostnickém požáru. Nyní se mu mnohotvárnější na mysl stavěly obrazy. Rozhořčený národ žaloval na zneuctění své důstojnosti, prahl po mstě. Tu se muž vyskýtá, větev rodu šlechetného, tělem a duší chtěje se odvážiti pro jeho spasení, bratry svolává k činu pomocnému – avšak běda! kde pouhá se zazelenati měla letorost nové blahosti, hlásá i krví zkropené spáleniště o slepé vášni člověčí. I jinoch Roháč stojí v řadě bojovníků pro kalich, stojí v něm i po smrti věčně památného hrdiny, stojí v něm i za jeho strašlivého náměstka, stojí v něm na rozhodném bojišti u Lipan!*) – Kostkami metáno – osud Pražanům přinesl vítězství nad Tábority. Roháč prchl v malešovské lesy; na jízdách kolem po přátelích seznal Ludmilu Sokolovskou, a ponejprv za života bojem uzralého sklonila se k muži čtyřiatřiceti let blahodatná i žalorodná láska.

V nové sny potápěla a novými obrazy zanášela se nyní mysl Janova při opětném vzpomnění na spanilou Ludmilu, an ho nenadále jako z pozemského ráje povyk vytrhl, na malém náhradí hlučně povstalý. Hněvem se vztyčil a ráznými skoky, se hřmotným zákazem octl se u hlasitého sboru domácí čeledě a psů. Zvířata utichla, ohnivým postihnout okem ubíhal spaniloušek Rapota, a jižjiž by se byl hněv pánův plným průtokem vylil na pacholíka Vojtěcha, jenž přílbici honem sňav, k postavě se nutil nejpokornější: an tu na pravé baště zvesela třepetati počne

*) V prvotisku snad omylem „u Lipníka".

hlásníkova trubka. I trhl sebou Roháč, poblesk radostného překvapení vyjasnil krásnou jeho mužskou tvář, a sotvaže mu času zbývalo dalekozvučné „Jedou-li“ nahoru k hlásníkovi poslati, ozvala se po druhé téhož trubka, jako veždy činívala na přivítanou milým hostům. Temně červeným plamenem zapálila se rytíři tvář, klopotným oddechem dmula se mu prsa, kolena se mu zachvěla – všemi žilami pronikla mu úzkost i rozkoš, jaká nejvíce jinocha jen skličuje, kdy mu po prvé v ústrety jíti světici svého srdce.

Železem pobitá hradní brána počala na obou půlkách ve veřejích vrzati; řetězy, po nichžto se zdvíhací most přes hluboký příkop spouštíval, zvučně řechtaly: letem orlovým hnal se Jan k otevřené bráně. Po třetí zazněla hlásníkova trubka, a v několika okamženích objevil se na začátku sbor jezdců – žen i mužů na lehkých mimochodnících a těžkých komoních. Mezi jezdci jeden opětoval pozdravení hlásníkovo. Roháč nehledal mezi nimi nežli osobu jedinou, a tu jedinou seznav uprostřed sboru podle tmavozeleného, dlouhého šatu na stříbroskvělé bruně, neměl pozoru než na ty dvě hvězdy, jež jasně svítily na obloze nejspanilejších tváří panenských. Neslyšel dupot koní nad hlubokým příkopem, neslyšel mnohozvuké drčení dvacíti loveckých trubek, ježto co jedným dechem na Sioně radostnou píseň začaly, jakmile hosté první krok učinili po mostě.

„Vítána mi buďte na hradě sionském, hvězdo Sokolovská,“ pozdravil pan Roháč spanilou dívku, když byla náčelnice zástupu brány dojela, u nížto ji pán hradu očekával s hlubokou poklonou. „Vítána mi buďte, drahá Ludmilo, a odpustiti račte, pakliže na hradě Roháčově, tom útočišti věrných vlasti a víře mužů, z počátku pohodlí nenaleznete, jakým bychom poctít měli tak vzácného hosta.“ – „Nepřijelať jsem, pane Roháči,“ zaznělo stříbrným zvoncem z úst dívčiných, „abych se kochala na Sioně v rozkošech těla, nýbrž abych poslední – tu smutnou službu prokázala nešťastnému bratrovi, jak mi ochotnost vaše oblíbila sobě vzkázati. Děkuji vám za přivítanou.“

Úsměchem anjela, sklánějícího se k nuznému zemšťanu, pokývla hlavou, a mlčky chopil se pan Roháč uzdy tichého mimochodníka, hosta svého i s družinou uváděje do hradu. Veseleji zněly jim vstříc trouby s vysokých věží, po náhradí rozestaveni stáli po obou stranách Janovi oděnci, postavy to sukovité, tváře všemi živly osmahlé, v svalnatých rukou na úctu držíce zbraň k zemi skloněnou; – i pacholci nejsprostší, majíce pod ochranou velikánské psy, byli se museli se svými svěřenci připojiti do řady. A sotvaže se vítaná pána sionského královna objevila u vchodu, povzneslo se ze všech hrdel trojí radostné: „Zdráva budiž Ludmila Sokolovská! – Zdráv budiž Roháč Sionský! – Zdráva budiž otců jejich víra!“ Mezi volání to mísily se libohlasné trubice, a z pořádného nápěvu přešly v jediný třepetný hlahol; a mezi radostný hluk ten mísil se i štěkot psů, povzbuzených plesem svých pánů.

Sbor příchozích hostů zarazil; Roháč vztáhl ruku, aby Ludmile se sedla pomohl, a skloniv se na koleno, ramenu kázal býti stupněm, po němžto se spustiti musela leponohá dívka na tvrdou dlažbu. Jí po boku, za nimi Ludmilina bývalá pěstounka a dvě družky, zmizely řadami sionské čeledi uvnitř pevného hradu. – Na nebes oblouku, jasně zamodralém po nočním lijavci, plulo slunce k poslední dráze, žhavými pablesky osypávajíc hradby sionské.

3.

Na tentýž den sv. Jana Křtitele bylo po slavném, ze spousty – v jakouž je byly r. 1424 hněv nejvyššího velitele táboritského – a později ještě hůře pomsta páně Zikmundova uvrhly – od několika let opět povstalém městě Horách Kutných nemalého zmatku a povyku. Vdovy, děti a příbuzné rozvěšených předešlé noci na popravišti městském zbrojnošů, naplňovaly domy a ulice hlasitým nářkem, a slavná rada, ježto se byla hned na úsvitě na poradu sešla, se všemi osmnácti šepmistry, panem pri-

masem a čtyřmi obecními staršími nemohla se ustanovit na radě. Podlouhlá, malbou i řezbou okrášlená síň na bohatém, znova vystavěném radním domě ozývala se hlučným hovorem a vádou. Jednaloť se, jak prostopášnost a vraždu Roháčovu potrestati a z rukou jeho jinocha Janovského dostati, jenžto se byl z vlastní vůle na noční pohlídku odhodlal, jíž bylo mělo město dle úsudku samého císaře Zikmunda světu za výstrahu a sobě za pokutu, že bylo Roháčovi na Sioně se usídlit dovolilo, odpraveného rytíře loupežníka Sokolovského čtrnácte dní na šibenici ostříhat. „Hlavou ni beranem zdi sionské neprorazíme," bylo slyšeti prvního šepmistra, „a kdož nám za to ručí, aby opět jinocha na baštu zavěsiti nedal, do rukou mu vstrčiv pytel, aby do něho střely naše chytal – jakž i před půl létem ubohému Maternovi učinil."

„Nechť si vyvěsí aneb nevyvěsí," odpověděl pan primas; „hleďme jen, abychom Roháčovi loupež odňali, nežli se mincmistr navrátí. On by zuřil, pohřešiv mladého strýčka. A nepůjde-li to mocí a násilím! – aj! pročpak nás Bůh obdařil rozumem?" – „Pan primas má dobře," posvědčil první z obecních starších, vykrmený pan Říza, hlavou kývaje, až se mu sádlo kolem krku hýbalo jako nějaké druhé okruží na prvním, ježto mu se pěkně složené pod visutou bradou bělalo. „Pan primas má dobře; Bůh nás obdařil rozumem – a protož jen s tím božím darem na dravce Roháče." – „Ale jak asi, pane starší?" obrátil se k němu první šepmistr. – „Jak?" – „Ano, povězte nám svoje mínění." – „Svoje mínění?" opáčil ještě jednou pan Říza a nejapně začal důvtipu svému otvírati dvířka. „Inu, co právě moje mínění jest – co mi tak právě napadá – a co myslím, že by snad míněním slouti a s prospěchem se vyvésti mohlo – jakž, pánové, abychom snad někoho na Sion vyslali, kdož by s Roháčem rokoval?" – „To nejde!" přetrhl mu rázně třetí šepmitr řeč. „Hora Kutná nesmí se podobati, jako by na kacíři – Bůh ho naprav! – něčeho prosebně žádati chtěla." – „Proč by nežádala?" opřelo se pět jiných pánů šepmistrů, o nichžto zde onde pověst hlásala, že se potají víry a článků sionských přidržují. „Kdo na

zlých – proč by sobě pomoci nevyprosil? Nuzného nehanobí prosba nikdy!“ – „Hanobí!“ – „Nehanobí!“ opírala se nyní strana proti straně, a takž opět slavná rada návrhu páně Řízova se spustivši, po hodný čas na jiný nález dostati se nemohla. Veškerým oborem možností se probravši, posléze přece ustanovila se na tom, že poslem a hlasatelem rokovati bude se Sionským o svobodě Janovského.

„Koho však tímto úřadem dařiti?“ tázal se primas, an již byly všechny mysli usnesly. „Arciže to kousek řádné hodnosti, hlasatelem býti horokutenským; leč nedá se zapříti, že s hodností tou i mírka nebezpečí spojena jest.“

„Ba, plná calovka*) nebezpečí, pane primase!“ dotvrdil druhý šepmistr. „Já alespoň bych nikomu z mé krve neradil, aby svévolně do tenat lezl, ježto by mu zdravých údů zchromiti mohly.“ – „Určíme cenu několika českých kop,“ odpověděl primas, „a zajisté se nalezne osob, ježto i schopnosti i odvahy míti budou k tak nebezpečnému poselství.“

O tom nemohly se úsudky všech spojiti. Byloť slavné radě již s potěšením, že se prostředku k osvobození jinocha dodělala, a tu opět jižjiž strach na ni doléhal, že se jí naděje vniveč rozpadne. I ozvalť se hlas u zadního konce stolu, kde až dosavade bylo poslušné ticho trvalo. Otevřelť ústa poctivý pan Vít, slavné rady zasloužilý písař.

„Slavná rado!“ začal hlasem temnozvukým, a pokorně se vpravo i vlevo ukloniv, posečkal, až by se hovor panský utišil. „Nanejvýš ctěný a rozumný pane primase – mohutní páni šepmistři a nadmíru rozšafní páni starší! Jakkoliv mně Bůh ve své moudré prozřetelnosti zadní místo ve slavné radě vykázal, a vlastně jen peru mému – abych tak řekl – rozmlouvati poručil: nic však méně naději mám, že mne ani hněv jeho ani nemilost slavné rady nepostihne, an zde jedenkráte i ústům svým promluviti do-

*) Calovka, veliký pytel čili pytel z voloviny, v němžto z dolů vodu vyvážejí.

volím. Běžíť tu o čest a blaho slavné obce a věrných dětí jejích, budiž tedy i sprostému písaři mínění svoje pronésti."

„Hněte se jen tedy s rozumem svým s místa, písaři!" odpověděl primas. „Co myslíte? Slavná rada ucho své dobrému zámyslu ráda nakloní. Mluvte hezky zřetelně!" – „A povážlivě," doložil pan Říza, velevážený kmotr písařův.

„Slavná rada hodlá vypraviti na Sion posla, který by s Roháčem pojednal o zproštění mladého pána Janovského," začal Vít, tváře i slova co možno důkladně usrovnat. „Otázka jen: Kdo poselství přijme? Že to člověk býti musí, který jistou smrtí tak opovrhuje, jako našinec nepotřebným brkem, aneb takového řádu a stavu jest, aby na něm slavná obec – byť by ho i cosi lidského v nelidských Roháčových rukou potkalo – znamenité škody neutrpěla: na tom se již slavná rada podle moudrosti své neomylně usnesla. I zdaliž by medle v roucho obou těchto vlastností se odíti nemohl muž, nemající na světě nižádného více řízení – muž odsouzený na smrt? Ve vězení našem sedí Dlask; právo nad ním již rozhodlo. Což aby toho slavná rada na Sion poslala?" – Páni šepmistři, p. primas i se staršími za chvilku na sebe pohlíželi, nevydavše slova. První jal se nato Říza mluviti. „Pan kmotr má skoro pravdu," řekl; „aspoň bych já to myslil, pánové! Čili vy jinak smýšlíte?" – „Zkusiti to můžeme," dosvědčil primas. „Dlask je muž odvážlivý, zkušený – můžeť mu býti odlevou na zaslouženém trestu, dobře-li poselství ukončí."

Drábové Dlaska přivedli. Byl to muž čtyřicetiletý, vysokorostlý, hubených údů, vpadlých tváří, ale vypouklých očí, v obličeji celý zarostlý, a vzduchem žaláře barvy zažloutlé. Ruce i nohy měl nevolnými řetězy spoutané. Kolem boků, na hrubém i chatrném kabátě, ovinuta byla železná obruč, na ní zadělán řetěz, na němžto jej držel dráb. Ostatně jevila se v celé jeho postavě hluboká žalost a pokora. Strach aneb ošklivost pocházela z něho jenom na ty, kdož při uzření jeho pomysliti mohli na vraždu,

spáchanou nešťastníkem v přenáhlení smyslů. – Ticho panovalo po síni, po straně soudců i odsouzeného. Onino hleděli, aby sobě dostatečné vážnosti dobyli; tento čekal, za jakou příčinou před veškerou radu povolán.

„Dlasku," spustil konečně primas, an sobě byl věc a slova poněkud rozvážil – „vztáhnuv vražednou ruku na ženu – a byť bys i známky nevěrnosti byl na ní shledal – přestupníkem stal jsi se přikázání božího i lidského –" – „Milost boží opustila hříšníka," přejal mu hlubokým a vážným hlasem vězeň řeč, an se zdálo, jakoby p. primas nevěděl, co hned dále důrazného říci, „a padl jsem v osidla ďáblova." – „Ano, padl jsi –" opětoval rychle představený, „a zákony tebe souditi budou dle moci dané jim bohem i lidmi." – „V pokoře prosím slavnou radu, abyste brzy odlehčili trestem zaslouženým hříšníku." – „Právo nad tebou úsudek smrti proneslo!" – Zhluboka oddechl sobě Dlask při této zprávě, bolestné usmání trhlo jeho tvářemi, zraky se povděčně obrátily k nebi, a ruce jakoby v křečích sepjaly se na prsou. Ani slova ale nevyšlo ze rtů odsouzeného. Ne bez útrpnosti pohlíželi naň správcové hor a měst kutenských, na ten čas spojených v řízení lidu vlastně na horách pracujícího i jiným řemeslem po městě se živícího.

„Ale spravedlivost soudců tvých jest se pohnula upamatováním na bývalý počestný život tvůj," začal primas po krátkém z obou stran pomlčení, „a ustoupila výroku milosti. Smilovalo se nám tebe – aniž katu odevzdati volíme tělo tvé." Poblesk nadějného úžasu ozářil na okamžik ztrápenou vězněného tvář; hned ale zase ji bývalý zastínil trud. „Učiňte hříšníkovi dle spravedlnosti," řekl nato s odvahou kajícího vraha, „smrt jediná uleví na váze provinění jeho." – „Což ale, kdybys podniknutím a činem, obci kutenské prospěšným, velikou sňal s duše své tíži? My bychom tobě sice rozkazovati mohli – neboť si všeho práva na život vezdejší pozbaven, a tělem tvým nakládati volno soudu dle potřeby; vlastní vůli chceme tobě však položiti mezi zásluhy, a dle nich i zákony tvému trestu umírní." – „Mohu-li slavné obci býti chatrným prostřed-

kem k dosažení žádaného konce, račte mi ukázati cestu, abych toho blaha vydobil. Tělo i duše moje oddány jsou službám vašim, milostiví páni!“

Řekl', a povděčný šepot vznikl mezi členy shromážděné rady. Laskavěji jal se napotom pan primas takto tázati: „Tys, tuším, věrným býval nezkažené víry zástupcem?“ – Dlaskovi se oči zajiskřily, postava se vztyčila; celá, chudobná, sklíčená ta podoba důstojnosti nabyla, jakové se v důležitých dobách i lidu sprostému dostává. „Ano,“ řekl slovy zvučnými, „já jsem býval věrným učení našeho zástupcem. Já sám a sám od slavné rady pětmecítma kop za pochytané Žižkovy dráby – Bůh je zatrať i se slepým velitelem – s povděkem přijal; jiných lebek, ježto jsem za pana Flašky a Divůčka*) v rozličných potržkách ke cti a chvále pravé víry zrozrážel, ani počítati nechci. Jediná to moje naděje na smilování před soudcem nebeským, že jsem pro boží slovo činil, seč byla síla stačila.“

„A při smýšlení tomto setrvati hodláš do konce?“ – „Až do konce!“

„Povědomo-li tobě jméno Jana Roháče?“ – „Rytíře sionského, jak se ve své zaslepenosti nazývati dává? Byl' jsem z oněch, kteří hlasu pozdvihovali proti koupi, jížto se byl kacíř stal pánem vrchu těžko přístupného.“ – „Muž tento v známost vešel s pánem hradu Sokolovského, rytířem loupežným, jenž po delší čas na poutníky těžce doléhaje, zboží bral a stáda odháněl, nedbaje na vyhrůžky královy, ani na trest jemu slíbený. Těžká to byla krajiny metla, od moravských pomezí dosahujíc až k mezníkům našeho města. Leč boží hněv je mocnější, a jím dán byl loupežník do rukou našich, a zde nad ním dle vlastního usudku králova soud pronesen.“

Takto vypravoval kutenský pan primas pozorně naslouchajícímu Dlaskovi a neustal, až mu byl popravu rytíře loupežníka, noční u něho hlídku a odvahu Roháčovu objevil. Pověděl mu, jak velice slavné radě na tom zá-

*) Mikuláš z Lukova, příjmím: Divoký — Divůček, a pan Arnošt Flaška, nejvyšší mincmistrové na H. K. za časů Žižkových a po nich.

leženo, by pana Janovského z hradeb sionských dostali, za tou příčinou že s Roháčem rokovati dlužno a k úřadu tomu že zvolen jest on – totiž Dlask; milost i odměna obce že jej nemine. – Očekávání rozsadilo se po slovích těchto mezi soudce; Dlask ale jenom na malou chvíli se zamlčev, brzo je pocitu skličujícího vyprostil, a mužným krokem přistoupiv, odpověděl s myslí odhodlanou: „Milostiví pánové," řekl, „slavná rado hor kutenských! Pakliže sprostého, ve hříších tonoucího muže hodna uznáte, aby se jednatelem stal mezi věrnou obcí a zpupným odpadlíkem, a dostatečná-li ústa moje býti soudíte k porovnání dvou tak odporných sobě stran: milerád na ten úřad své tělo odvážím – snad že tím odlevu duši zakoupím. Kažte, jaká slova a kdy k Roháčovi promluviti mám."

A radost rozkřídlila se po sboru shromážděných pánů šepmistrů i ostatních městských úředníků. Pouta sklesla s otlačených rukou i nohou Dlaskových, rozepjat mu těžký okolo boku prut. Radostí – jížto se hříšník přece oddati strachoval – třásla se mu kolena, a sklesla i na podlahu. Ruce zaťaly se na prsou, jakoby k vroucí modlitbě, hlava s okem zaslzeným se na ně sklonila.

Neodvedli ho více do tmavého vězení; alebrž do komnaty čisté poslán k němu kněz, aby jej připravil a jakoby na věčnou cestu posilnil svátostmi. Stojazyká pověst hlásala zatím po městě: „Štaigr*) Dlask poslem je na Sion!" – a ještě toho dne provázel ho mnohočetný sbor lidu co k jistému pohřbu za městské brány.

4.

Hradní kaplice na Sioně byla ne hrubě velké i nevysoké klenutí, s okrouhlými okny kolem dokola. Stěny měla zhola bílé; u jednoho konce stál ohromný čtverhranný kámen, povýšený na několika stupních na způsob oltáře,

*) Der Steiger, lezec, dohlížitel na kovkopy, menší úředník horní.

a na něm se skvěl veliký pozlacený kalich, a nad ním i po obou stranách po zdi leskly se průpovědi z písma, narážejíce na zproštění z okovů temnosti. Ostatně byla kaple prosta všeho nářadí, kromě několika sedadel a klekadel na druhém konci, odhodlaných pro letité modlitebníky. Avšak vůbec nekonávalo se velkého hluku mezi těmi stěnami; knězi Prostředkovi nezbývalo času k pasení svěřeného sobě stáda, jelikož se častěji na mnoho mil do krajů pouštíval, vyhledávati a povzbuzovati věrných.

Na ten den, co byla Ludmila Sokolovská ponavštívila sídlo Roháčovo, neobyčejným hlukem zaznívala hradní kaple. Uprostřed klenutí visela čtyrčlánková lampa, a pod ní na černých marách, v otevřené rakvi, spočívalo tělo rytíře Sokolovského. Byloť oděno v úplném brnění, jakoby hotovo do boje, meč ohromný majíc po boku. Hlava v přílbici ležela, zakryta hledím k uvarování nelibého pohledu na modrou, katovýma rukama zohavenou tvář. Kolem rakve stálo šestero mužů s hořícími pochodněmi, před rakví na kolenou dlela sestra odpraveného, v trudu pohroužená Ludmila s družkami svými; u oltáře modlil se bez roucha a bez všeliké ozdoby kněžské Prostředek, a hlučným sborem odpovídali mu muži, stojící nazad kolem pána svého, Jana Roháče. On sám ani ústa neotvíraje, planoucíma očima toliko hosta svého stíhal. Měřiltě lepost údů, zakrytých černým, lesknoucím se aksamitem, a plamenem zraků svých pronikal hustý závoj, jímž byla sličná tvář, bělostnou šíji a panenská ňadra zakryla. Duch jeho nezabýval se pobožností, která se tu za nešťastného přítele konala; celá duše jeho naplněna byla Ludmilou, a z pohledu jejího vplývala v něho ona nevýslovná rozkoš i bolest nevyslyšené a nezjevené lásky.

Tu se podivným skřekem pozor jeho na vůkolí obrátí. „Tata – tata!“ zaznělo úpěnlivě u dveří a hned nato i u rakve. Ohyzdný Rapota divokými skoky prodral se sborem oděnců až k nohám k pohřbu uchystaného otce. „Tata – tata!“ bědoval jekem pronikavým, a jakoby zoufanlivé zvíře, věrný pes, zaťal klikaté svoje ruce brzy kolem nohou, brzy kolem hlavy umrlého, slzami kropě že-

lezné odění. Shromáždění uvrženo žalostným počínáním Rapoty ve zmatek. „Kdo tě pustil, divoké dobytče!“ zahřímal Roháč, vida, že se byla Ludmila uleknuta vzchopila. A ubohá netvora skokem sletěvší s rakve, s úzkostným křikem vrhla se k nohám Ludmiliným, ukrývala se před náhlým hněvem Janovým, hltavě líbajíc prach po dívčiných střevících. „Teta – teta – Roháč zabit“ – vyjelo jí z úst.

„Odpusťte dětské bolesti,“ jala se Ludmila mluviti, útrpných zraků od nešťastného pacholíka obrátivši k Janovi: „jakkoliv zmrzačený na těle i na duši, nemůže přece zapříti hlasu vševládné přírody. Dovolte, ať po boku mém toho doprovodí ke hrobu, kterýž nešťastného života jeho byv počátkem, miloval jej, jako by dovolenou láskou nahraditi chtěl, co nedovolenou byl provinil.“ – „Plod a metla to hrubé zaslepenosti –!“ řekl sám sobě Roháč hlasem nezvučným, a s tváří zamračenou bral se za nosiči, jižto s rakví zavřenou kráčeli ke hrobu. –

Čtverhranník kamenný již navěky Sokolovskému zavíral cestu z krajů neznámých, sestra pochovaného vstupovala s pánem hradu na prostranou síň. „A takž tedy ještě jednou přijměte díků mých,“ jala se Ludmila mluviti, „za velikou službu, v nižto jste se pro nešťastného přítele odvážil, a takž bratru mému – jakkoliv rukou zaslepených poraženému – počestný pohřeb učinil.“ – „Učinil jsem a ještě učiniti hodlám, cokoliv se pro přítele a nešťastného zástupce víry učiniti dá,“ odvece Roháč. „Avšak nechtějme nyní vzpomínáním na zemřelé obnovovati bolesti, alebrž po životě ohlédném se, čeho nám proň ještě činiti zbývá.“ – „Dobře máte, rytíři, že jste mi povinnost na paměť uvedl, jížto nemalou službu bratrově památce prokázti dlužno. Mějte bídného Rapotu na starosti – nešťastného syna přítele svého! Chtěla jsem vás o to se vší sesterskou srdečností prositi, a dříve nežli odjedu –“

„Pro všemohoucí Bůh!“ zvolal rytíř sionský, na krok se přiblíživ. Slova jeho se třásla jakoby přízvukem leknutí. „Pro všemohoucí Bůh! Ludmilo, co mi počínáte o odjezdu mluviti?“ – „Naději se, rytíři, že rovněž jako já víte, co se

pro dívku, osamělou na širém světě, sluší," odpověděla dívka hlasem tichým.

„Co se pro ni sluší?" – zaznělo zvučně v ústech rytířových a zraky jeho s plamennou dychtivostí potápěly se ve krásách dívčiných. „Nezavírati se ve mrtvých stěnách, světu neodcizovati krásného podívání, muži nerušiti nejblaženější naději: to se ozdobě pokolení svého přísluší!" – „Nepochopuji, o čem se vám promluvili zalíbilo," promluvila Ludmila s okem sklopeným; leč tváře zardělé zřetelně mluvily, že slov rytířových dobře pojala. A Roháč za dlouhou chvíli na dívku pohlížel – ticho panovalo s obou stran. Zdáloť se, jako by hněv byl prudkého muže chtěl zachvátit, ale mocnější pocit – čarodějná láska – blahého zabolení nakápla v prsa bohatýrova, a když se posléz jal mluviti, bylo, jako by večerní krajinou zaznívala žalostná harfa, v jejížto zvuky dobami se mísí bouře hučivá. „Ludmilo!" řekl, „sedmkrát se nám změnily roku částky, co jsme se byli poznali. Jediný pohled v jasné oko, v jasnou tvář vaši, a jako by ve pramenu křišťálovém zrcadlila se mi celá vaše duše před okem blaženým. I mne, tuším, že lehko poznati, srdce moje není schránkou přetvářky – aniž proto, bohdá! nejhorší, co kdy bilo pod krunýřem husitským. Já vás miluji! – Víra moje mi buď svědkem! – Já vás miluji láskou, jakou se nižádný jiný člověk neváže k člověku; tvorům rajským nemohlť Bůh vroucnějšího vdechnouti pocitu!"

Ludmilino srdce počalo se bouřiti, třásla se po celém těle. Vědělať dávno, že ji rytíř sionský miluje, leč tak horlivě ho ještě nebyla slyšela mluviti. Cítila, že odpověděti musí – a přece, ubohá! nevěděla, v jakých slovech odpověď podati, neboť „Ano" neznalo ze srdce cesty, a „Ne" bála se, že bude smrtícím šípem v rytířovu vášeň. Tu on sám proklestil žádanou dráhu. V prudkém citů svých průtoku byl se Roháč na koleno sklonil a z úst jeho vyplynula tato prosba: „Ludmilo! Nadějná hvězdo mých žádostí a kročejů! Nezakrývej se mrakem nemilosti, dívko milostná! Ten první jsi tvor na křehké zemi, před nímž hlavu skláním, co mě byl otec před Bohem klekati naučil! Nyní se

tobě kořím – z rukou tvých o nejdražší cenu života prosím –“

Tichá mysl dívčí zhrozila se prudké i rouhavé skoro vášně Janovy. Vymknuvši se mu z rukou, na několik kroků se vzdálila. Avšak podobalo se, jako by těmi kroky byla i květnici rytířovy naděje pošlapala. Vztyčiľ se Roháč – popuzen a na hrdosti mužské poraněn. Postava jeho, před okamžikem ještě prosebná, nabývala výrazu hněvivé vyhrůžky. „Jesti to vaše odpověď na moji žádost – na dvouletou prosbu?“ začal slovem důtklivým. „K vaší službě, slečno, jsem se odhodlal, s bratrem vaším věrné přátelství jsem držel – ochotou a upřímností, doufal jsem, že cíle dospěji, nad nějž jsem mimo národu volnost a svatou víru krásnějšího neshledal; – a nyní takovým mne krmíte ledovým odporem?“ – „Chcete-li dívku, nemající na daleké zemi nižádného ochránce, dívku sirotka chcete-li k svazku přinutit, na kterýž jediným Bohem blaženost přichází?“ ozvala se na to Ludmila. Mírnost byla s dívkou, dokud s mužem byla pokora; avšak panenskou důstojností povznesla se mysl dívčí, an po ní mužská odvážlivost sáhnouti hrozila.

„Víra moje mi svědkem!“ vzkřikl rytíř, „mohlť bych se zapomenouti, slečno kamenná, jinak-li mne opravdu milovati nechcete.“ – „Kdybych směla, snad že by Bůh srdce moje vám, jedinému hajiteli článků našich, naklonil. Nyní však již láskou na vás pomysliti nesmím!“ – „A kdo by se nám směl v cestu postavit? Čili vy sama snad – ha, ha, ha! – mužům odporná nový klášter založit a sebe na velebnou matku posvětit chcete? – Anebo – ďáble! nedopouštěj, aby ta myšlenka pravdivá byla! – Jinému snad jste se zavázala milostí?“ – „Nezapomínejte, s kým se v neslušnou rozmluvu pouštíte, pane Roháči!“ zvolala dívka, a tváře jí hněvem a studem zahořely. „Přijelať jsem na pozvání vaše, abych slzami pokropila bratra, jehož mi nebylo možno položiti vedle otců na hradě rozkotaném. Nedomnívejte se však, že jsem kročejem do vašeho Sionu roucho otrokyně oblékla. Povděčně uznávám, nač jste se kdy pro bratra i pro mne odvážil – ale jako že tuto pod

oknem hrozná propast černý jícen otvírá, tak jisto do něho se spíše vrhnu, nežli se proti vůli k něčemu donutiti dám! To poslední slova mezi námi. Přátelský svazek svévolně trháte – svazek lásky mne již poutá k jinému!"

Rychlým krokem pospíchala dívka ze síně. Roháč mezi řečí její byl se neživému stroji podobal, jenžto nepohybný zevnitř, v útrobě chová rychle se honících koleček. Láska, zoufalost, hněv a žárlení bojovaly v něm. A jižjiž Ludmila podle něho mizí, an ji hřmotné „Stůjte" zastaví.

„Nechtěla byste se pochlubiti, Ludmilo Sokolovská, komu se láska vaše zaslíbila?" – „Vám nejmenší je příčiny, tázati se po muži, s jehožto památkou se ve vás nelibé probudí vzpomnění," odpověděla slečna hrdě i úsměšně. „Či jste již vítěze na sedání chrudimském docela z paměti vypustil?" – „Ďáble a jeho dílno!" zařval Roháč, nazpět se potáceje. „Ten tedy – zaslepený v bludech, protivník naší víry vyvolencem slečny Sokolovské? Ha, ha, ha! Hleďte, málem bych byl na holoubka v kleci zapomněl. I tedy se už jenom na svatbu chystej, spanilá nevěstinko! Já se ti pozvu na družbu!"

Takto jakoby smysly pominutý se vztekaje, zvolal na pacholky: „Přivlecte mi zajatého!" A pacholci mezitím, co dívka leknutím a tušením trnula, přivedli jinocha silnými provazy spoutaného, Horníka Janovského.

Nebyltě jinoch po zajetí nočním nalezl odpočinutí; bolest mu s tváří otřela růžový květ. Oko měl zavázané páskou. „Nu, je-liž to sokol tvůj, slečno Sokolovská?" zasoptěl jedovatě žárlivostí a láskou podrážděný Roháč; a dívka, sotvaže oko bylo ve spoutaném rytíři Horníka poznalo, leknutím a bolestí vzkřiknuvši, blednouti počala, nemohouc se mdlobám ubránit. „Ludmilo!" vyklouzlo úžasem z úst Janovského, a ruce jeho se pozdvihly, jakoby k objetí klesající dívky. Leč vztyčila se mezi nimi postava Roháčova. „Smrtimila tvoje se z ní stane," bouřil Táborita proti starověrci, „pakli jediným ještě okem na ni pohlédneš, jedinou myšlenkou se k ní zatouláš! Vás oba spíše touto šňůrou" – a při těch slovích tloukl si v prsa, kdež se mu na pásce oprátka houpala – „na rozdílné bašty

hradu svého upevním, nežli bych dopustil, aby se zazelenal milosti vaší strůmek." – „Pouhému větru podobá se vyhrůžka tvoje, nerytířský kacíři!" odtušil s mužnou odhodlaností Janovský. „Jakoby bašty hříchem zplozeného domu tvého stojíť i sloupy na popravištích, a tentýž Bůh může mne vyprostit z nehodných okovů, kterýž tebe dal do rukou mých na sedání chrudimském."

„On tebe nevyprostí!" zasoptil Roháč. „Naučím já tě chovati hodinu v paměti, na nižto jedinou si vzpomínám!" A pravice hbitě sáhla po levém boku, a okamžikem zaleskla se mu v pěsti tříhranná dýka. Ale bolestné vzkřiknutí za zády jeho zarazilo mu rozpřažené rámě. V klikatých rukou úzkostně „Teta – teta!" kňučícího Rapoty, jenžto se byl s domácími pacholky do síně vkradl, ležela ubledlá Ludmila. A buď že pohledem na omdlelou dívku překvapen, aneb znova rozjitřen, že ji v náručí mužské vidí, přiskočil Jan, vytrhl drahé břímě pacholíkovi z rukou, a ve mdlobách jakoby novými krásami ozdobenou dívku přivinul k prsům; ohnivé rty jeho přiléhaly na ústa, oči a líce dívčiny; duše jeho, jakoby po prvé pohroužena v pramenu nejčistější pozemské blahosti, odlehčovala si tokem slzí.

Ale slzy Roháčovy neskáply ani na tvář dívčinu; vyschlyť opět kvapně pod svým pramenem na planoucích tvářích. Divoký to byl plápol, jímžto se celá Roháčova bytost roznítila, když Ludmilu v náručí držel. Spíše nenasytné dravosti se podobal, s nížto se krvavou tlamou vlk do kořisti zahrabuje, nežli jemné rozkoši, s jakou se holub k holubici sklání. Avšak tato divost, zdálo se, že i dívku i jinocha jí milého pojala. Zkamenělý na první okamžik, an patřiti musel, že se ústa Roháčova na balšámu tváří a rtů dívčiných napájí, cítil náhle opět ňadra, hlavu a ruce náramným plamenem se zapalovati, a síla obrova rozložila se v údech jeho. Násilné trhnutí – a provazy na rukou pukaly jako slabé nitě. Skokem podrážděného lva skočil po dýce, již byl Jan upustil, když Ludmilu v náruč pochytil. Ale čerstvěji než rytíř kutenský byl se malý Rapota přitočil, a uchvátiv mu zrovna před rukou lesknoucí se ocel, jakoby kořisťující straka uhopkoval s ní do vzdáleného

kouta. Janovského ale pozadu uchvátily hrbolaté ruce starého Krvoje, a v polou jej sevřely hnáty jarého Vojtěcha. Obklopen stál opět domácími pacholky. Ale Ludmila zatím pod žhoucím dechem rytíře sionského ze slabých mrákot v nový život přišedši, s hrůzným vykřiknutím vinula se z objetí vášnivého muže. „Všemohoucí stvořiteli – mstitelný soudce“ – jektala strašlivým výrazem, „zasypej mne věčně černou nocí!“ – Hnutí panenských ňader podobalo se honícím se vlnám pobouřeného jezera, líce její, hned bledé jako stěna, hned zarděné jako růže, skrývaly se za oběma dlaněmi; stud a hněv, zošklivení a bolest mrazily a rozpalovaly veškeré její údy.

Děsné mlčení rozhostilo se po síni. Ludmily a Janovského duše pachtila se pod nesmírnou tíží sesutých hradů naděje, ani okem, ani slovem nedůvěřovali sobě sdíleti se o bolest. Jednotlivé, těžké povzdechy násilně vystupovaly z klopotných prsou.

Okovy kouzelnými vábilo to Roháče k Ludmile. Jako by neprůhlednou rouškou byly zahaleny jeho smysly. Nehledě na počínání Horníka, učinil krok k spanilé dívce. Ale co smrtelnou hrůzou vyděšená laň trhla sebou Sokolovská slečna; hněv na ten okamžik sňal s ní panenskou mírnost, a jakoby rozezlená bohyně vztyčila se dívka před Janem. „Zpátky!“ zaznělo zvukem pronikavým v ústech jejích – „zpátky, vrahu! Nerytířskou, hříšnou smělostí jsi porušil jemný svazek, jenžto mě ve sladkých snách k muži šlechetnému poutával. Za to ale mezi náma rovno, žádné, ani po tvé ani po mé straně zásluhy. Jak se na budoucnost k sobě chovati budeme, surová mysl tvoje rozhodne!“

Tak dořekla, a k odchodu se hotovíc, přiblížila se k Janovskému, jehož byli nanovo spoutali. Zraky drahých sobě milenců se potkaly, a bolestné „Ludmilo“ vyvinulo se jinochovi ze sklíčených prsou. Prudké pohnutí mizelo s tváří dívčiných; vnadná z nich vysvitla zajímající milostnost. „Potěš vás Bůh, rytíři!“ řekla dívka s těžko utajeným pláčem, „jako mne milost jeho potěší. Dvěma hvězdám, na poledni a půlnoci, objevilo se oživující slunce, a to byla láska, jížto zahořela naše srdce. Avšak mezi půl-

nocí a polednem, a mezi hvězdami i sluncem jsou nepřeletné mezery, a z nich nepřátelské drápy vztahuje rozdíl víry, zneuctění a soud světa. Bolestně budou se hvězdy dívati od poledni k půlnoci – a k slunci budou se toužebně obraceti – ale sejíti se – nebude jim dopřáno!“

Dořekla – a rozmáhající se bolest udusiti se snažíc, ubíhala rychlou, ačkoliv třesoucí se nohou ze síně. Z podálného kouta vyhrnul se ohyzda Rapota, a jakoby věrný opatrovník, obnaženou dýku v ruce drže, pustil se za slečnou. „Zůstaňte!“ volal za ní Roháč, jehožto věčně se střídající vášeň znenáhla v podobu bolesti přecházela. „Zůstaňte, slečno Sokolovská, na Sioně, jak dlouho se vám zde vládnouti zlíbí!“ volal a pospíchal za ní. Ale na prahu postavil se mu najednou Rapota do cesty, a pěst s dýkou hrozivě pozdvihnuv, vycenil zuby a zajektal: „Ty tata šelma – teta pryč!“ A smělostí potvorné podoby u kořene rozjitřena, vypukla zlost rytířova náramnou silou poznovu. „Z cesty, potvoro, a dýku mi navrať!“ zasoptil na pacholíka, pěstmi se po něm rozpřáhnuv; leč nerozumný tvor ten nedav se odstrašit, divokým skokem se před rytířem vztyčil, takže kdyby se tento nebyl stranou uhnul, dýka by mu byla v rukou bránivého Ropoty uvázla mezi žebry. Leč tak jen prořízla svrchní roucho, ale kostnatá pěst Roháčova zasáhla spánky na špičaté lebce Rapotově tak, že se nešťastník ten bez vlády skotil na kamennou podlahu, a padnuv na ostří ocele, krví pobarvil studené lůžko. Rytíř rozvětřený hnal se na náhradí s přísným rozkazem, aby se nikdo nepouštěl z hradu, a za ním zvučely kroky domácích pacholků, vedoucích Janovského opět v temné vězení.

5.

Cestou od Hory Kutny na Sion, rozkošným totiž údolím, kdež na hlučném potoce velké hutě a několik mlýnů stálo, čtvero městských zbrojnošů kráčelo a s nimi vpředu muž v černém kovkopeckém oděvu, přes nějž byl

krátké jakési roucho s uměle vyšívaným znakem horního města na prsou a zádech oblékl. Když ale místa došli, s něhož jim bylo zrakem dostihnouti bašty sionského, zastavili se čtyři průvodčí, a jediný přední ubíral se dále přímo ke hradu. „Do večera na vás počkáme, Dlasku!" volal za ním jeden z městských zbrojnošů. „Bůh vás doprovázej!" – „A vůle jeho staň se a velebena budiž na věky!" odpověděl Dlask, hlasatel kutenský, hlasem hlubokým, a čelo a prsa poznamenav znamením kříže, vážným krokem ubíral se do vrchu.

„Ale což aby se byla slavná rada v poslu svém zklamala?" začali nyní zbrojnoši mezi sebou rozprávku. „Což aby se Dlaskovi zachtělo, u Roháče raději službu rohatého přejmouti a seděti v teplé brloze, nežli býti služebníkem pravověřící obce a strachovati se úzkého obojku?" – „Třesky plesky!" odpověděl jiný. „Vždyť pak na zlé už ani pomysliti nesmí, s dobrou-li se navrátí. A že by se mu džbánu Roháčova zachtělo? – Tuť patrno, že jsi u nás před desíti a jedenácti lety nebýval! Tenkráte jsi měl viděti Dlaska, jak husitské chase bez kahance a žebříku na dno pomáhal. Tomu se víra do krve zažrala, a dokud všecka z něho nevycrčí, ať se rada naše na něho spoléhá."

Dlaskovi ale bylo zatím už v dálce na sionských hradbách rozeznati rozestavené stráže, an se tu podle cesty za hustým křovím ženská postava vztyčí a rovným krokem proti němu zamíří. Nepromluviv, postavila se Dlaskovi zrovna do cesty. Tentýž na okamžik bystřeji na ženu pohleděv, shledal ji býti asi třicetiletou, nadobyčejně velkou, hubenou, a v podivné, dlouhé, černé roucho zaobalenou. Tváře, jakkoliv patrně o bývalé spanilosti mluvily, nyní byly sluncem do sněda osmahlé, beze všeho skoro masa; oči hluboko zapadlé. Na prsou, za širokým, koženým pasem, na němžto se i hrubý růženec houpal, zastrčenu měla kytku z planých růží, okolo čela, pod velikým černým šátkem vinul se věneček z chrpy. Pohled její, tváře, hnutí – celá bytost obrazem byla těžkého, dlouhého utrpení, a k ustrnutí povzbuzovala, ačkoli se Dlask i jakési tajné hrůzy ubrániti nemohl. „Pochválen buď Ježíš Kristus!"

řekl nábožně Horník, an byli za několik okamžení oba dva mlčky proti sobě postáli. – „Ano, pochválen buď nebeský ženich, a požehnána budiž nevěsta, ježto se v pravý čas na svatbu hotoví," odpověděla žena hlasem nadmíru líbezným, a oči její pobožně se obracely k nebi.

„Jaká je, ženo, žádost tvoje?" – „Moje!" odvece žena, a podivný usměch jí po tváři přelétl. „Doveď mne, dobrý muži, víš-li, kde nevěstino lože jest. Dám ti za to zlatem kovaný vínek. Jestliže sobě brzy neodpočinu, umoří mne to děcko až na smrt." Rukou přitom pevně tiskla kytku na srdce, jako by nemluvně k prsům vinula, a Dlask, zpozorovav, s kým se mu bylo setkati, v duchu ubohou politoval, a stranou se dal podle ní ke hradu.

„Aj, neutíkej mi, družbo!" jala se žena mluviti, stejným krokem podle Dlaska vykračujíc. „Na tebe jsem dávno – mnoho let a mnoho zim čekala; bez tebe bych se byla nikdy nedostala k oltáři; ale nad oblaky bydlí milostivý Bůh, a ten mi tebou seslal dobrého vůdce – Bůh neodvracuje uší od volání postavených v nouzi." – A takovýmto způsobem žvatlala ubohá žena ještě mnohá slova: potom ale, nedostavši odpovědi, umlkla, a tiše kráčela s kutenským hlasatelem až k bráně sionské. „Řízení boží," mluvil sám sobě okovů zproštěný Dlask, „že mne na poslední snad cestě života mého jedna z oněch nešťastnic provází, na jejichžto pokolení jsem se provinil. Snad abych sobě těžkost viny své tím lépe na paměť uvedl!" S hlubokým povzdechem udeřil se kajícně na prsa, a napotom hlásníkovi na vysoké baště znamení dal, že do hradu vpuštěnu býti žádá.

Podivení jalo Roháče, a hněv jeho, dříve už rozjitřený, nového pokrmu nabýval, an se mu hlásníkem oznamovalo, že k němu Kutenští posla vypravili. Stálť právě uprostřed náhradí, pln vzpurné, odvážlivé mysli, Sokolovskou slečnu z hradu pouštěti zakázav, an se mu zpráva o příchodu Dlaskovu donesla.

„Jakže, ďáble?" zvolal s okem zapáleným. „Ta peleš modlářská – ta hříčka králíkových rozmarů se osměluje posla vypraviti na Sion? Na mou víru! – Ten smělec musí

několik chřtánů míti v zásobě, co tak slavný na se úřad přijal. Podívám se naň!" A po slovích těch třikráte zahvízdl, a deset psů sběhlo se z rozdílných oddělení hradu okolo pána. On sám vrhl sebou po délce na kamenné sedadlo podle věže, nohy maje nataženy u jednoho konce, a hlavu o loket podepřenu na druhém konci. Leže, obklopen velikánskými psy, s tváří na znamení potupy a opovržení jakž jen možno zamračenou, očekával kutenského posla.

„Do hradu ti nebude se mnou přístupu," pravil před hradem u zdvíhacího mostu bývalý lezec Dlask neznámé ženě. „Tam nestojí lože nevěstino. Mně samému nebude dlouho se tam zdržeti; tamť nepřebývají ženicha přátelé tvého." – Leč ubohá žena, neotvírajíc ústa k odpovědi, okem náramně žalostným brzo na Dlaska, brzo toužebným na hrad pohlížela. Vtom zařechtaly vedle průjezdu silné řetězy, padák spustil se k nohám příchozích, a podle hlavní brány otevřela se malá dvířka. S potměšilým úsměchem díval se hlásník s vysoké bašty, brzo-li Horník veběhne v sítě, neboť se mu nezdálo, že by tak vzácnou zvěř z obory nejúhlavnějších nepřátel pan Roháč opět z hradu propustil. Ale Dlask, sotvaže krok po mostě učinil, musil zápasiti se ženou, ježto se podle něho deroucí, krokem zárovným přeběhnouti chtěla do hradu. Buďže z útrpnosti, aby se osobě zšílené mezi surovými kacíři nestalo příkoří, buďže z opatrnosti, aby v takovém spolku vážnosti jeho vyslanství neubylo: mocnou rukou neznámou tovaryšku svoji odstrkovati začínal. Ta však mimo jemnost, jakou až dosavad byla jevila, teď i podobnou těla sílu ukazovala. Rázem z rukou Dlaskových se vyškubnuvši, pravicí hřmotného muže do prsou strčila, že až nazpět ucouvnouti musel, a sama co ptačím letem po dvojité kládě přeběhla. Mrzutý učinil Dlask znova krok na úzký padák; vtom ale mihla se postava lidská podle pacholka, kterýž měl na starosti otvírati a zavírati do brány vchod, a v domnění, že již pravá osoba, posel kutenský, vkročil do hradeb sionských, začal opět vytahovati spuštěné klády.

Náramným trhnutím ucítil se Dlask do výšky pozdvižen, pronikavé vzkřiknutí „Můj Ježíši!" vyletělo mu z ule-

kaných úst, sklouzl na úzké kládě, a padaje pochopem, zachytil se řetězu, na němžto s obou stran přidělán byl most. Rukama v železo křečovitě zaťatýma ve výšce visel celým tělem, pádnou tíží, v povětří nad hlubokým, skalnatým příkopem, nadarmo se snaže rychlým přešlapováním dosáhnouti pevného podstavku, nadarmo z celého hrdla řiče, aby ve vytahování mostu přestali. Ale výraz ten smrtelných strachů před kvapnou, neočekávanou zkázou nadarmo se o necitelné hradby odrážel. „Zadržte! Pro smilování věčného soudce! – Pane! Tobě odporoučím duši svou! – Ustaňte! – Roháči, zadrž!“ – Takto volal v strašlivém jekotu zoufající na dalším zachování života Horník, a tváře jeho bledly dechem blízké smrti, a srdce jeho vypuknouti hrozilo z mohutných žeber. Řinkavým rachotem ubíhal nad ním a krátil se před rukama jeho silný řetěz – padák jižjiž dopadnouti hrozil na hradbu – s poslední, náramnou odvahou hodil sebou nešťastný Horník v blízkou braňku; leč nohy jeho nepořádným skokem neměly pevnosti zrovna se postaviti na zemi, tělo jeho se převážilo nad příkop, těžký most ohromným udeřením přilehl – a s roztříštěnýma nohama sletěl ubohý Dlask po hlavě v hlubinu, veškeré údy po skalině si potřískav. Temné skučení k smrti pracujícího vzneslo se několikráte z kamenného hrobu, studeného to bydliště žab a ještěrů.

6.

Nohou lehkou, neustavnou ubíhala žena neznámá průchodem v sionské hradbě až na náhradí; před Roháčem a kupou jeho psů náhle se zastavila. Podobaloť se, jako by pohledem a postavou jeho, i rytířským šatem dávné obrazy v mysli její se obnovovaly. Rytíř vyskočil, a psi se ozvali štěkotem z desatera tlam. „Co jest to? Kdo jest ta žena?“ zvolal Jan, pln podivu pohlížeje na ženu, příchozí na místě kutenského posla. „Činí mi to Hora na posměch, že ke mně ženu posílá?“ – „Aj, nezpívej tak hlasitě, že-

nichu!“ kývala naň žena; „vzbudíš mi robátko. A pánové tu okolo tebe hněvají se také – ukazují zoubky!“ – „Víra moje mi svědkem!“ spráskl Roháč nad ubohou ruce – „to stvoření blázní!“ – A žena dala se do hlasitého smíchu, a podivně poskočivši, zatleskala rukama. „Ó, já jsem to matince vždycky říkávala, že mne hoch v té modré suknici nejraději vidívá,“ spustila pak jazykem žvatlavým, a doložívši: „Ty jí to musíš sám říci, tobě ona uvěří,“ – chtěla se k rytířovi přituliti. On ale odskočiv, zahřímal na ni: „Zpátky!“ hlasem tak vzpurným, že se uleknuvši ubíhati počala dále do hradu. „Stojane! Hltavo!“ zvolal Roháč na pozorné psy, a táhlým skokem hnuli se z kupy dva velikáni podle věže za ženou. Vtom však s dlouhým obuškem v ruce a hlasitým křikem v ústech, hodil se jim do cesty jadrný Vojtěch, bráně pověřeným zvířatům pronásledovati ženu mizející ve vnitřním stavení.

„Kýďábel tobě tu radu dal, pacholku?“ rozkřikl se Roháč.

„Paměť moje a moje srdce, pane rytíři!“ odpověděl neohroženě pacholík. „Žena ta mi učinila dobrodiní, a jsem rád, že jsem se tu hodil, an se s ní nakládati mělo, jako divým dobytkem!“ – „Drzý pacholku! Ty se opovažuješ – hoj Hltavo!“ – „Zpátky, potvoro!“ rozjitřil se Vojtěch, tváře mu se zapálily zlostí, a obuch se mu točil v rukou kolem a před nosem psů, jako tenká, lehká třtina. „Neštvěte ho, rytíři! anebo vám je všechny pomlátím!“ – „Pozbyl jsi smyslů, proklatý kluku?“ ozval se tu po straně starý Krvoj, a silným štilcem odvážlivého strýčka k rozumu přivésti se snažil. Leč pacholík, pustiv se jednou již do proudu, i na rádce se obořil. „Aj, jen ty se o moje smysly nestarej, milý strýče!“ řekl. „Muselť bych se za horšího míti, nežli to nerozumné hovado býti soudím, kdybych na ubohou Markytku něco zlého dopustil. Ó, neskřípejte zuby, pane Roháči,“ mluvil dále, a hlas jeho pro samou horlivost až pláčem zazníval. „Máte-li chuti, hněv svůj v krvi ochladit, poštvete psy svoje na mne. Matka mne naučila pravdu mluviti – a nebyl byste žákem upáleného mistra, kdybyste také pravdu nemiloval – i třeba hořkou jako pelyněk. To není lidské, pane rytíři, psy štváti na osobu nešťastnou!“

„Ďáble a jeho dílno!“ zahřímal rytíř sionský, a jakkoliv i po meči sáhl, podivením přece a snad i potěšitelným překvapením nad neobvyklou ve zdích sionských smělostí, ocel pošvy nezbaviv, spíše na krok ucouvl. A Vojtěchovi jela huba dále: „Vím beztoho, že mne smrt nemine, nebo mi prchlivost vaši dobře popisovali, když jsem se na Sion ubíral – dej pokoj, strýče! – co mne šťoucháš? – Celá česká země si o Roháčovi povídá, a já bych se musel o spasení své duše bát, kdybych se dívati měl, jak se nevinná krev prolévá. Tu si máte svoji přílbici“ – a při slovech těch shodil železný ten pokrov s hlavy a odepínal dlouhý meč – „tu si máte to svoje vraždidlo! Matka mne učila, práti se pro spasitelnou víru, pro dobrého pána, pro upřímné přátele – a Markytka mně zachovala život, když mnou zimnice lomcovala na smrt. Nemohu se dívat, když jí ubližujete – dříve si na mne psy vyštvete, anebo vlastní ruku v krvi mojí skoupejte!“

Byltě slova poslední už skoro s hlasitým pláčem, avšak i s podivuhodnou odhodlaností pronesl, a sklesnuv na kolena, v postavu se podrobil, jakoby přihotovenou na smrt. Starý Krvoj stál podle něho, rozpačitě se za ušima drbaje a okem po Roháči se ohlížeje. Leč rytíř pověstný stál tu až dosavade v postavě, jakž byl po meči sáhl; stál pevně, oko s pacholíka odvážlivého ani nespouštěje. Posléz ale, jako by něco v duchu byl pevně uzavřel, obrátil se k staršímu soudruhu v bojích pro utlačené náboženství, kázal mu Vojtěcha odvésti v pevnou jizbu a pilně ho šetřiti. – „A, probůh – rytíři! co se stane s ubohou Markytkou?“ volal žalostnou prosbou upřímný pacholík, an ho Krvoj za rameno uchvátil a k odchodu tahal. Pan Roháč neodpověděv vzpurně rukou pokynul, a starostlivý strýc mermomocí pacholíka vlekl z náhradí.

„Hospodine!“ oddechl si nato zhluboka věrný táborita, zraky od zbrojnošů odcházejících obrátiv k nebesům. „Hospodine! – jestlipak pravda, že si země česká o Roháčovi povídá co o divé, lesní šelmě?! – Tak daleko, milosrdný, nedejž rozvětřiti se horlivostí mou pro čisté, pravé učení tvoje – tak daleko nevidiž křehkého člověka v po-

bouřené vášni!“ – Řekl a spěšným krokem ubíhal do hradu, jako by chtěl utéci ohlasu pobouřeného svědomí. Kňučivě uskakovali z obou stran psi, jakž je kopající zasahovala pánova noha s velikou ostruhou.

Ubohá Markyta byla zatím došla do hlavního obydlí hradu, a v rychlém běhu je měříc od konce, přišla i na velikou síň, kdežto až dosavade v krvi ležel netvorný Rapota. Nebylo ve zvyku čeledi domácí probíhati oddíl stavení, kdež zasmušilý pán nejvíce přebýval, a protož tu i dřív nikomu zkrvácený bídák na oči nepadl, až když se k němu cizí žena přibrala. Bylo však, jako by podobou jeho náhlá zeď před ní vystoupila – mezník, za nějž kročiti nemohla. Co kamenná socha – prosta všeho hnutí a dechu, s okem vyvaleným stála tu několik okamžení. Pak se jí začala náramným tlukotem prsa vlniti, palčivost rozrážela jí veškeré údy, nerozumný jekot, jednotlivé zvuky draly se ze stísněného hrdla, proud slzí vylil se po rozpálené tváři – až i nenadále s hrozným křikem na stydnoucí tělo upadla. Hltavým líbáním vtiskla rty pacholíku na tvář, na ruce a na čelo; opět s bezsmyslnou dychtivostí srkala kapající z ledvin dětských krev; opět celé to zohavené tělo v náruč prudce sevřevši, volala: „Hochu, hochu – nešťastné dítě!“ – opět je sklesnouti nechavši a dýku na podlaze pohozenou uchvátivši, v prsa ji tvoru nešťastnému vbodávala, jako by ho takto probuditi mohla z věčného spaní. A věru! jako by novou bolestí povzbuzen ze smrtelných mrákot otevřel ubohý Rapota oči, poslední křeče trhly mu tvářemi i rty – ale jediný tento slabý úkaz života dostačil ubohou ženu rozjitřiti k divokému plesu. Dýku zahodila v podálný kout, chlapce znova uchvátila co lehké malé děcko a rychle se země se vzchopila. „Den je – den, holoubátko! Nezavírej očinka!“ volala, zmrtvělého Rapotu na rukou houpajíc, a s veselým názvukem začala píseň:

„Na kopečku, v kostelíčku
Kulich vyje, bude den!
Počkej na mne v tom lesíčku –
Já vyběhnu ze vsi ven.“

A vtom se jí zdálo, jako by ze síně zaznívaly lidské kroky, a leknutím sebou trhnuvši, do běhu se dala průchodem na náhradí vedoucím, kdež jí Roháč vkročil na cestu. Ustrnul rytíř nad ženou. Zraky její divoce se koulely, šátek jí s hlavy v nepořádku padal na záda, vlasy nesčesané házely se během, věneček chrpový houpal se jí, na jedné straně roztržen, okolo tváře, krví Rapotovou na mnoha místech zmáčené. Zdálať se Roháčovi býti divokou tygřicí, ježto uchvátivši plod svůj z drápů nepřátelských, vracela se rozvětřená do temné brlohy. – Avšak i žena zastavila kročeje, an opět spatřila muže v oděvu rytířském. Jako by blesk z kořenu převrátil celou její bytost a všemi zatřásl větvemi života jejího, tak sebou trhla, všecek obličej se jí zpříčil v divnodivoký výraz, ústa zavolala: „Ty jsi, krahule, zaťal pazoury v život syna mého“ – a nesmírnou bolestí překonána sklesla k zemi, Rapotu krví zbroceného upustivši rytíři k nohám. V hrozném uleknutí svolával pan Roháč Sionský čeleď svou na pomoc.

7.

Tmavošedé mraky zatemňovaly co potrhaný závoj noční oblohu, na nížto se podobou úzkého srpu skvěla bledolící luna. S druhé strany, hluboko za horami, ozývala se temným zvukem letní bouře, jediný to hlas, jenž se slyšeti dával po utichlé sice, avšak před nastávajícím rozkacení živlů v tesklivém čekání spočívající krajině. Časem otvíral se sirovitý klín tmavého mračna a na okamžik ojasňovaly se věže sionské září žlutěrudou, hned opět zastřeny jsouce nočním stínem anebo se jevíce v polovičném světle zahalené luny. Jenom brána hradu a podle ní menší dvířka i s obou stran pevné hradby červenaly se plamenem rozžatých pochodní, a při osvětlení tom jevilo se podivné divadlo mužovi, jenž zaobalen v dlouhý plášť, na spuštěném padáku mezi dvířkami prodlíval. Do příkopu spuštěn, dolem o skaliska, horem na hradby podepřen stál

silný žebřík; v hlubině podle žebříku obíral se starý Krvoj s potřískanou mrtvolou kutenského posla; nad ním, břichem leže na padáku, držel druhý zbrojnoš hořící pochodeň, a třetí, stoje na žebříku, takovoutéž mu svítil na dílo. Zdáloť se, jako by věkovitý táborita něco důležitého hledal u nešťastného Dlaska, an by se jinak sice byl stěží v tak pozdní čas odvážil k úhlavnímu nepříteli, jehož všem druhům lepšího položení nepřál. Konečně bylo, jako by cíle svého byl dosáhl, a vyňav poslu kutenskému z náprsní tobolky svinutý, avšak i hrubě zmačkaný list, jal se vystupovati na žebřík, po němžto mu cestu dělal třetí zbrojnoš s pochodní. „Našel jsi něco?“ tázal se tentýž druha za sebou lezoucího hlasem poloutajeným, a Krvoj jenom hlavou pokynuv, vymrštil se na padák, a mlčky podal nalezené písmo rytířovi, stojícímu mezi dvířkami. On je přijal, rozvinul a četl; zbrojnoš s pozdviženou smolničkou mu svítil. Nato pak ani slova nepromluviv, ubíral se Roháč do hradu a Krvoj, vzav jednu pochodeň, kráčel podle něho.

Pozůstalí před hradbami zbrojnošové chopili se nato pohotově tu stojící kadečky s vápnem, a překlopivše ji nad příkopem, zasypali Dlaska věčnou prozřetelností přísně souzeného. Z druhé kádě vylili naň vodu. „Dobrého pospání, slavný hajiteli starých škvar a neřádů!“ volali naň posměvavě; „teplé my ti lůžko hotovíme!“ – A vytáhnuvše pracně žebřík nahoru, odebrali se do hradu, kde by spočinuli na lůžku. Ticho rozletělo se kolem Sionu.

Roháč mezitím už seděl ve své ložnici, duchovní správce tamtéž u stolu, na němž stálo hrubé psací nářadí z dubového dříví; u dveří čekal starý Krvoj. Rytíř předříkával myšlenky svoje duchovnímu, jenž tu i služby pisákovy zastával, a ten se opět snažil vůli pánovu vylíčiti na bělavém papíře nejenom v jadrných slovech, alebrž i v úhledných písmenech. Ukončiv písmo, vzchopil se a postoupil místo rytířovi, kterýž přisednuv, pozorným, ač trochu zdlouhavým okem probíhal černě se lesknoucí řádky, a pak i těžkou poněkud rukou jméno svoje dosti nesrozumitelně podepsal. Za nějakou dobu trvalo v ložnici tuhé

mlčení. Jan podlahu několikráte rychlým krokem přeměřiv, zastavil se před Krvojem. „Smělý ten pacholík je tedy sestry tvé syn?“ otázal se šedivého sluhy. – „Jestliže se v lidská slova uvěřiti má,“ odpověděl Krvoj, „je Vojtěch syn padlého u Kouřimi Hanuše – pakliže ti jméno to z paměti ještě nevyšlo – a dítě nebožky moji sestry.“

„A co se ti o klukovi zdá? Možno-li z něho něco statečného vyroubit?“ – „Co se rozumu dotýče, nevím ještě, po kom ho byl zdědil. Cokoli však dobrá vůle a odvážlivost zmůže, na tu se, jak jsi sám nedávno poznal, v hodných asi kusech spolehnouti možno. A protož tě ještě jednou prosím, promiň mu dnešní přestupek.“ I kázal Roháč Vojtěcha přivésti, a po malé chvíli strýc pacholíkův i s rozespalým hochem vkročil opět do síně. „Troufáš-li sobě,“ jal se nato rytíř mluviti k mladíku, jenžto, jakž mu právě překažené spaní dovolovalo, na pána oči pozorně upevniti se snažil – „troufáš-li sobě, bezpečně se vypraviti noční krajinou a dostaviti se ke bráně Hory Kutny?“ – „Dejte mi sukovitou hůl, a co více chcete, abych zapravil u bran horských,“ odpověděl Vojtěch směle odhodlaný, „s pozorem se pobratřím sám a strach se mi vyhne.“ – A Roháč, podav mu dohotovený Prostředkem list, i seznámiv jej s vůlí svojí, poručil jej ozbrojiti a branou propustiti z pevného Sionu. – „Chovej se statně, kluku!“ šeptal mu potěšený nad pánovou důvěrou strýc; „u Roháče už nezahyneš. Chop se jen tedy všech pěti smyslů a posviť si jimi na té tmavé pouti.“ – Ale pacholík, jakoby radostnou hrdostí naplněn, že ho potkala milost Roháčova – „Nestarej se, milý strýče!“ a „Bůh tě zachovej!“ zkrátka odseknuv, bez bázně pustil se v údolí malešovské, jakkoliv utajiti nemohl, že pánův úkol s nesnází a nebezpečím spojený jest. Hlásník právě oznamoval jedenáctou hodinu, an se Vojtěch pozorně plazil kolem rozlehlých hutí.

V tu samu dobu však, co se Vojtěch po temných stezkách k Hoře Kutně bral, prodléval i rytíř Jan Roháč bez spaní ve své ložnici, a duchovní správce Prostředek trávil u něho chvíli. Přebíral se v hrubém rukopisu, v nějžto byl budoucím věkům na památku vlastní rukou boje a odpory

zaznamenal, jaké se byly za paměti jeho v Čechách mezi protivnými sobě vyznavači udály. Četl potichu, a jak se vidělo, i pozorně, chvílemi jen zraků svých otáčeje od velikých liter po rytíři, který po odchodu pacholíka v hlubokých rozmyslech a v tuhém, vnitřním boji aneb po ložnici kráčel, aneb u okna se zastaviv, barevně sklenými kolečky na noční krajinu pohlížel.

Tak se byl opět k oknu do výklenku uchýlil, kročeje přestaly rozléhati se po tvrdé podlaze, a po komnatě nastalo ticho. Prostředek, zamknuv rukopis a šetrně jej zavázav, vzchopil se ze široké stolice a starostlivým okem na Roháče pohlížel. „Jene," jal se po chvíli mluviti, „s jakou tíží zápasí duše tvá? Zdali tobě až dosavade nemožno vyplouti z jezera náruživosti, v němžto utonouti hrozí tvoje statečnost? Roháči! naděje naše – utlačené víry podporo! Vzmuž se! Zahoďiž roucho šílence a opásej bedra zmužilostí!"

Mezi takovýmito slovy byl se duchovní rádce až k rytíři přiblížil a za ruku ho pojal. Byltě on muž nevelké tuze, poněkud zavalité postavy, tváře a pohledu zdravého, bezstarostného, veselého, a takto se znamenitě rozeznával mezi zástupem svěřených sobě beránků, jimžto všem takořka byl život bojovný vtiskl ráz škaredosti. Povaha jeho byla však přitom podivná směsice bodrosti a vážnosti, lásky k poklidu a úhlavnímu nevření na starověrce. Ačkoli na povrchních života rozkošech pásti se zdál, přece i nezkroceným ohněm planul pro věc, které se byl oddal, a kde se o blahost cíle toho jednalo, všeliký jiný pocit přemoci uměl. Rytíř Roháč jej dobře znal. Vážil si jeho věhlasnosti, neboť důkazů měl, že kdež i činů potřeba bylo, duchovní správce Prostředek na pravé se dostavil místo. Věřiltě tedy v slova a napomínání jeho spíše nežli ve hlas vlastní neboli v radu cizí, a protož i teď nechav se pojmouti za ruku, s tichým trudem se k němu obrátil a co věrnému příteli si požaloval. „Nemožno se mi zdá," řekl s hlubokým výrazem, „že bych srdce svoje odloučiti mohl od Ludmily Sokolovské, příteli! Všelikou blahost života pohroužil jsem v lásku k dívce, doufaje, že bohatě vzejde úrodné semeno;

jakž bych nyní vlastní rukou z kořene měl vyvraceti strom doufání svého?“ – „Chceš-li nucením vymoci na dívce, co se toliko dechnutím divotvorné přírody v prsou dívčích rodívá? Chceš-li soužením a želem družku sobě opatřiti, podobnou nešťastné mileně Sokolovského? Chceš-li jméno svoje, čest rytířskou, násilím zprzniti před světem?“ – „Nechci, nechci! – Víra moje mi buď svědkem!“ – zvolal Roháč. „Nemohu se však spřáteliti s myšlenkou, že by se jiný kochati měl v loktech Ludmilných, bychť i já uzavřel milosti své plamen v skálopevná prsa svá. Ha, ďáble! – K tomu obrazu nesmím se ani v duchu zatoulat.“ – „Láska dívčí nevolí veždy podle zásluhy, neskloní se veždy k nejhodnějšímu. A jestli tobě jakoby slabému děcku opravdu nemožno vytrhnouti z ňader nakažlivou pejř: čekej času, až kdy milostnější na srdce dívčino rosa nakape. Bratří v tebe jediného víru skládají, na účinnosti tvé spásy své chrám si staví, a ty bys v pacholecké malátnosti, duchem ženštinou naplněnou základy jim svévolně rozboural? Nemůžeť již trvati dlouho, a opět zazní naše trouby, opět se rozvine pod širým nebem prapor náš, a jména „Jan a Jeroným“ stanou se novým heslem udatenství českého. Potom, milý Roháči – potom, až na bojišti vítězné odzpíváme zpěvy, až se táborita pánem stane svého práva, svého dědictví: potom, Jene, ohlédni se po dívce, vystav lásce oltáře. Tisíce krásných dívek českých poctěny se budou cítit láskou Roháčovou, ba sama i snad Ludmila –“

„Ó ustaň, ustaň, raditeli!“ zvolal opět Jan se srdcem pobouřeným, rozervaným, „ty abys ďábla k ctnostem namlouval! Staň se!“ volal dále, bolest náramnou sotva přemáhaje – „staň se! Násilně vyrvu nyní obraz Ludmilin z duše své, a krev, ježto se vyhrne z rány té, položím na obět. Avšak vyrvu jej toliko na dobu přítomnou – na kolenou budu ještě jedenkráte dívku prositi, aby též i na budoucnost nezahalila mi hvězdu milosti! Bojím se, aby s ní nezhasla i hvězda mého života!“

Mezi řečí byl se mu s výrazem malomyslnosti vrhl okolo krku, tvář zakrývaje na jeho širokých ramenou.

Srdečný a mnohozkušený Prostředek se radoval, že přítel Roháč těžkému žalu svému odlehčuje žalobou i mužnou slzou; znaltě vláčnost srdce jeho, i doufal dobou právě příhodnou přivésti muže opět na cestu, s nížto se, dle zdání horlivého o svůj ovčinec pastýře, ani na krok uhnouti nesměl, pakliže co náčelník dostoupiti měl cíle, po němžto se obracely zraky mnohých ještě po Čechách přátel upřímných.

„Slíbiž mi co muž, Jene!" jal se s jemným důrazem duchovní správce mluviti – „že volíš odloupnouti s bytnosti své kůru, pro kterouž přístupu není rozumu k srdci. Hleď, Jene! Nekárám já tebe pro vášeň, kterouž bylo nebe naplnilo duši veškerého tvorstva, leč dráhu nelze mi chváliti, po nížto ses kouzelné té moci v tuto právě dobu – a k Ludmile právě uvésti dal. Slib mi co muž, nepoddávaje se dětské lítosti, že náruživosti k dívce nedáš podílu bráti na podnikání pro vlast a víru!"

Slovy líbeznými, se srdečností nelíčenou byl mu přítel zkušený předestřel slabost, připomínaje ho na sílu mužnou – a slova jeho bleskem vzňala se v pohnutlivé mysli pana Roháče. Vyvinulť se rychle z přítelova objetí, a pravici jeho sevřev pravicí svou na patrný závazek daného slibu, pevným, odhodlaným hlasem řekl: „Odtrhnu smysly své od Ludmilina obrazu – blahu vlasti a víry nechci menšího místa vykázati v Roháčově duši nežli blahu vlastnímu." – A domluviv takto, odstoupil od Prostředka a rychlým krokem procházeti se začal po jemně osvícené ložnici. Duchovní slova nepromluvil, věda, že neradno další řečí množiti bouři v rytířových ňadrech. Leč on sám najednou přetrhnuv mlčení, zavolal hřmotně na pacholka, venku na ponůcce přecházejícího, a poslal jej s rozkazem, aby se okamžitě osedlaly koně.

„Co hodláš počíti?" tázal se Prostředek, nemoha se podivu zdržeti. – „Ven musím, ven do prostory!" odpověděl rytíř rázem. „Ani bohem, ani ďáblem býti se necítím, abych studeně snášeti mohl muka, jaká musí rozbíjeti prsa člověčí nablízku slečny Sokolovské, ačkoliv odřeknutím se blbý rozum pevnou se proti všelikým nápadům

hradbu vystavěti domnívá. Ven musím – pryč, dříve nežli ona zdi sionské zůstaví, pryč musím, a v jízdě – boji a honbě ochladiti krev!"

Brzo bili osedlaní hřebcové ostře kovaným kopytem v kamennou na náhradí dlažbu; tři věrní pacholci čekali na rozkazy Roháčovy. Rytíř byl zatím na mohutné tělo upjal silně brnění, a provázen starým Krvojem, jemužto Sion na čas v ochranu odevzdával, bral se při rudém světle plápolající pochodně z tiché ložnice a po veliké síni hodlal sejíti pod širé nebe. Silněji počalo mu srdce tlouci pod železným náprsníkem, an se na místo přibral, kde se před málo hodinami tak podivné střídaly výjevy. V úplné své čarodějné kráse vznášel se mu zde před očima obraz Ludmily – opětně cítil dívku ve své náruči. Tu však i podoba Janovského se mu vtírá na paměť; prsa se mu zapalují hněvem a pomstou, a silným, zvučným krokem spěchá vášnivý muž dále. Avšak jako by byl držen přepevnými okovy – jako by, maje kročiti ze zadního stavení, vystoupiti měl na věky z pozemského ráje. „Ještě jednou ji viděti musím," promluvil sám k sobě narychlo odhodlán, a obrátiv kroky, spěchal k onomu oddělení domu, kdež bylo ženským hostům vykázáno bydlo.

Byly to tři komnaty, ne skvostně sice opatřené nábytkem, neboť stavitel jejich nebyl se nadál, že kdy ukrývati budou tak jemných hostů – přece tu však péčí Janovou všecko uchystáno k pohodlí, cokoliv anebo poskytly stěny sionské, poslední důkazem byla, že zde stánek určen na pohovu pohlaví útlejšímu.

Na dvou postelích, proti sobě po levé a pravé stěně postavených, bělaly se měkké podušky s mnohobarevnými, lehkými přikryvadly. Nad obojím ložem upevněna byla i uměle zavěšena hedbávná opona, spuštěná se dvou stran, zakrývajíc a líbě zatemňujíc příjemné odpočivadlo. Mimo to stál u okna stolek krásně vykládaný, jiný, větší, uprostřed komnaty; na celé podlaze rozprostřeny byly pěkné tkané čalouny. Zde onde viděti bylo uměle řezaných seslí; zde onde i ženského po nich rozloženého šatstva. Temné světlo plynulo třesoucími se pablesky z mosazné noční

lampy, postavené na větším stole. Dobami jen rozlila se po tiché komnatě záře křižujícího se blesku, plamenného toho předchůdce daleké za horami bouře.

Z údolí pod hradem z nákladného mlýnu vynášel již dech nočního větru první kuropění k hradbám sionským, an se letité Ludmilině pěstounce, kterážto s jinými dvěma služkami v první komnatě na bdění trvati chtěla, nyní však přemožena spaním, v obleku, jak byla za dne, staré tělo do polou na lůžku byla složila – té se v polovičním spánku zdálo, jako by někdo na dveře klepal. Oči sobě mnouc, rychle se sebrala, a nemohši se ubránit leknutí a podivení, bojácným poněkud hlasem ptala se: „Kdo to?“ –

„Otevřte!“ odpovídal zvenčí udušenými slovy mužský hlas. „Rytíř Roháč jest na odchodu z hradu, a dříve nežli ostaví domácí zdi, musí se ještě rozloučiti s Ludmilou!“ – „Pane můj!“ bědovala stařena, ruce spínajíc. „Co vám napadá, pane rytíři? O půlnoci navštěvovat moji slečnu!“ – „Neskuhrej, babo!“ zvolal Roháč rázněji – „nebo ti šlápnutím rozbořím dveře a jilcem zacpu chřtán. Otevři, Bohuše“ – mluvil dále hlasem sice mírnějším, tělem se ale tak silně o dveře opíral, že se bylo chůvě co báti, aby je nevylomil – „otevři, Bohuše, aniž tobě třeba slečnu buditi. Pohlédnouti na ni jenom ještě jedenkráte chci, nežli mne ze Siona vynese osedlaný hřebec.“

Rozespalá, vyděšená, přestrašená nevěděla Bohuše, zdali na slečnu zavolati anebo slova rytířova poslechnouti. V té nejistotě třesoucíma se nohama, s lomícíma rukama takřka nevědomky přiblížila se ke dveřím – závora klapla, a do komnaty, taktéž noční lampou osvětlené, vkročil pozornou nohou ozbrojený rytíř sionský.

„Chovej se tiše, Bohuše,“ řekl, pronikavým na ni pohlednuv okem, „aniž kroky moje zastavuj anebo následuj. Nerad bych, aby ti hněv můj musel zastoupiti cestu.“ A dořeknuv blížil se k prostřední komnatě. Byloť mu náhle, jako by světa tíže lehla na prsa jeho; prudkým během stíhaly se krůpěje krve v žilách jeho, silným tlukotem ozývalo se srdce jeho. Bohuše budila ospalé po cestě družky, a s bázní obracely se z povzdálí jejich zraky po rytíři, jenž

byl již práh ložnice Ludmiliny dostoupil. Otevřen tu stál před ním chrám neposkvrněného panenství, do něhož by nikdy byl nevkročil!

Bledá ženská postava ležela s hlavou zavázanou na posteli po pravé; podobalať se mrtvole. Tak tiše, tak beze známky života spočívala pod lehkou svrchnicí. Roháč v ní poznal nešťastnou Markytu; ale ta nepojala pozornost jeho více nežli prázná postel druhá s vyhrnutou oponou, k odpočinutí uchystaná. Jediným pohledem přeletěl celou komnatu, a veškerá pozornost jeho splynula na jediném předmětu – na spanilé Ludmile.

V tenkém, lehounkém oděvu spodním, kterýmžto se úplnou podobou protiskaly lepotvárné údy, seděla dívka u většího stolu, na němžto nastaveno bylo svařeného koření pro nemocnou Markytu, i položeny odepjaté náušnice, sejmuté hřebeny, rozpuštěný kyrýsek a svlečené vrchní roucho. V hustých, krásných kotoučích padaly jí vlasy kolem obou tváří, jednou stranou plynouce po bělostné pravici, na nížto si děva zdřímající byla podepřela hlavu, druhou stranou bloudíce po plných, nádherně sklenutých ňadrech, na něžto tenounká, nyní poněkud shrnutá suknička přiléhala. Šáteček noční byl jí ve spaní spadl s kulatého ramena labuťové skvělosti a objevoval nyní nejkrásnější panenskou šíji, jižto líbaly rozpuštěné dlouhé vrkoče. Mír nebeský spočíval na tváři – v tom obrazu nejvnadnější pozemské krásy – a novým, nevídaným i nepocítěným ještě kouzlem poutal Roháče. Stáltě rytíř srdce planoucího v hlubokém užasu na prahu komnaty, zraky potápěje v krásách dívčiných. Mocí násilnou pojaté předsevzetí, odřeknouti se dle návrhu Prostředkova lásky k Ludmile, zvrátilo se dobou touto v mysli vášnivého muže, a novými, mocnějšími než kdy jindy útoky dolíhala naň muka oslyšené milosti. Zanikly ve tmách zapomenutosti úmysly jeho – co jediný cíl života i snahy své zíral prvotinnou láskou zachvácený rek dosažení Ludmily – milost a ruka její. A že se nespustí z dráhy k cíli tomu vedoucí, sliboval sobě při pohledu na spanilou dívku přísahou velikou. Těžký, hlasitý vzdech povznesl se mu z těsných prsou a zaletěl

k uším dívky lehce jenom dřímající, ježto se byla ochotně nabídla k hlídání nemocné Markyty, an služkám na několik alespoň hodin zapadnouti hrozily klapky.

Nešťastnou milenku nebožtíka bratra bylo občerstvující spaní objalo v náruč – půlnoční tichost panovala po hradě, an si byla slečna Sokolovská k stolku usedla, v myšlenkách probíhajíc dny života svého – minulého i nastávajícího. Tichost, jaká po vroucí modlitbě přichází v duši trpící byla rozložila se v prsou jejích; odhodlanost, jaká po náramné ztrátě naplňuje mysl statečnou, bydlela s dívkou. Zraky její upíraly se oknem na tmavé lůno sháněnějících se mraků, z nichžto se dobami sypaly plamenožluté blesky. Takovým obrazem stála před ní budoucnost, černý závoj, chvilkami jenom a nakrátce protkávaný jasnými pruhy. – Byla se v moři myšlenek pohroužila až na nejhlubší dno, kdežto stanuvši, umdlená klesla pod tíží dřímoty. S hlavou na dlani skloněnou, v lehkém nočním oděvu spočívala tu, an ji náhle vyděsilo Roháčovo vzdechnutí. Oči otevřevši, vzchopila se náramným leknutím se sesle. Jakoby přízrak hrobový zjevila se jí podoba Roháčova. Avšak jediného jen okamžiku bylo potřebí, aby leknutí to ustoupilo panenskému hněvu. Drzým hříchem viděla se jí opovážlivost rytířova. S klopotným srdcem, s tvářemi tmavě se zardívajícími, s okem se jiskřícím urovnává dívka na sobě roucho – ústy jektavými tážíc se: „Co zde hledáte?“ – „Odlevu svým bolestem,“ odpověděl rytíř, jehožto vášeň dívčím zmatkem a hněvem ještě většího nabývala zápalu. „Za hodinu měl mne zaslepence odnésti věrný oř do širého, prázdného světa, v němžto jsem hledati chtěl pokoje. Přišel jsem, abych ještě jediným na vás pohledem posilnil duši – tu však spadlo bělmo se zraků mých, a jasně přede mnou otvírá se mi chrám vezdejšího mého poklidu a blaha. I nehnuť se s prahu jeho! Nehnu se, spanilá Ludmilo, až mě kněžka jeho vlastní rukou do něho uvede.“

„Vy jste smyslů pozbavený, pane Roháči!“ zvolala dívka silněji, nežli by snad, šetříc nemocnou Markytu, kdy jindy byla učinila. „Neschopen všeliké slušnosti myslíte, že půl-

noční doba nejpříhodnější jest, ucházeti se o milost vaší kněžky?“ – „Jestli kdy vedl duch strážce kroky moje, vedl je touto dobou k ložnici vaší. Silný, krutý boj podstoupila láska moje s nemilostí vaší, a hle, vítězem stala jest se láska nepřemožitelná! Nyní teprv cítím, že bych nadarmo usiloval vyrvati kořen moji náklonnosti; v útroby nejhlubší sáhl bych rukou samovražednou. Rozhodnutí musí se státi touto hodinou nad životem mým a nad smrtí.“

Horlivějším dál a dále zanícením plynula slova z úst jeho, veškerá bytost jeho na vysoký stupeň citlivosti povznesena byla. Byltě se k posledu řeči své k Ludmile o krok přiblížil; ale dívka poděšena, vyhnuvši se mu, uklouznouti chtěla druhou komnatou k pěstounce a družkám. Však i Roháč hnul se z místa, a obrátiv se po dívce, pochytil prchající v mohutnou náruč.

„Ani nebe ani peklo,“ zvolal, „nevytrhne tebe více z objetí mého! Lásky tvé užíti jsem se přísahou zavázal, i nestanu se křivopřísežníkem. Na ústech tvých jsem s horoucím políbením spočíval – viděl jsem tebe, jak jsi se žádnému až dosavade nezjevila oku – jinému nesmíš oddati se láskou, starší svoje právo na rty tvoje dokáži sokům svým!“

Násilně vytrhla se dívka rytíři, slova jeho smrtelným šípem ranila panenskou její důstojnost. Zbledlať a rukama zastřela si tváře. Podobala se pravému obrazu žalosti. Pohnulať i rytířem. Na koleno se spustiv, prosebným započal měkkým hlasem: „Smiluj se, Ludmilo, smiluj se nad strastí mou! Tys jediný, po němžto mimo spásu vlasti toužím, drahý cíl; budiž mi zároveň odplatou boje mého pro vlast a pro víru!“ – A v dívce znáhla povstal pevný úmysl. Jako by hnusné zahnati chtěla obrazy, přejela si dlaní oči a čelo, a rychle podavši Janovi ruku i křečovitě svou v jeho zaťavši, řekla s názvukem vznikající pomsty: „Ano! budiž tobě milost slečny Sokolovské odplatou boje tvého pro víru a vlast. Vložím ruku svou před oltářem v ruku tvou – ale až vítězně budou povětřím vláti praporce táboritské, a nepřátelé jejich poklesnou v prach!“

K vroucímu políbení sklonil Roháč ústa svoje na ruku dívčí – a za nimi zazněla slova: „Bůh jest mocný, jeho vůle staň se!“ – Bledá Markyta stála za nimi, na prsou majíc křížem položeny ruce, a zakalené oko obráceno k nebi.

8.

Na druhý den po nešťastném vyslání lezce Dlaska větší ještě panoval po Horách Kutnách povyk, nežli jaký se byl roznášel po zprávě o zajetí Janovského.

První ranní zásvit se začínal rozcházeti po ulicích horního, svobodného města, an tu starý Mikeš, branný na kouřimské bráně, z tiché sedničky vykročil pod širé nebe, aby hrubá vrata otevřel nejrannějším dělníkům, ježto cesta k denní práci vedla z města na čechovské předměstí. Píseň pobožnou dle dávnoletého zvyku hlasitě zpívaje, vykonal pomocí hrubého klíče první svou denní práci; čerstvý, studený větřík táhl otevřenými půlkami vrat; an bylo brannému zpozorovati zvenčí na jedné z těchto půlek zavěšený psaný list a horem upevněný ostrou dýkou. Byltě Mikeš dobrým sice strážcem brány a výborně se znal v povinnostech, kdy a koho z města nebo do města pouštěti: ve školách ale nebyl prohnaný, a na písmo bylo mu s větší neumělostí hleděti, nežli na hvězdnaté nebe, kdežto přece alespoň Velký a Malý vůz i Kuřátka znal. První okamžik po shlédnutí dýkou přibitého listu způsobil v něm podivení, druhý přivedl bázeň a třetí v něm urodil hrůzu. Byltě – a to zvláště za mladých let v rozličných krajinách při vojenském řemesle – nejednou slýchával, že rytířové, ba i mocnářové takovýmto způsobem vyhrůžky a výpověď k válce posílávají, a mocné tajné spolky že touž také cestou úsudky svoje pronášejí – a strašáky, jakých kdy byl v Německé říši a ve Vlaších nachytal, najednou se teď na něho šklebiti začaly. Neboť po prvé za úřadu, ba za paměti jeho se bylo dnes událo, co takovýmto způsobem Hoře Kutné list zaslati se byl kdos

osmělil. Nestálť tu ale na božím čerstvém povětří s myšlenkami svými dlouho samoten; brzo po jednom, brzo sborem přicházeli dělníci z města, brzo lidé z okolních míst do města, a tu každý se zastaviti musel ve bráně a každý se podívati na osudný list a na tu ostrou dýku. Neminula hodina, a ranní slunečko posypalo zlatem svým mnohočetný zástup lidský okolo kouřimské brány. Byla tam již tlačenice, byla křiku, bylo štilců – lidé, koně a vozy zužovali průchodu; osudný list a ta ostrá dýka skvěly se až dosavade na vratech. Žádostivé zraky jenom obracely se po obou, opovážlivá ruka se jich nebyla ještě dotkla; nevědoucím o smyslu písma zdály se všechněm ty řádky býti poznamenáním vlastních hříchů.

Leč mezi mnohými vyskytlo se jich tu posléz přece několik, jižto se do slabikování listu pustili, a jakkoliv aneb pro vzdálenost, aneb pro špatné písmo celý smysl z něho vypraviti nemohli: měli dosti na tom, že list a podpis Jana Roháče Sionského poznali. Pan Roháč – to věděli dobře – Horám Kutnám listu přátelského nepošle. Jediným tím jménem se celému shromáždění o pravém obsahu listu zasvitlo, a pojednou se rozhlásilo po všech ulicích o vražd ách a ohních, jakými rytíř sionský svobodné horní město navštíviti hrozí. Lidé řítili se z postelí, jako by již-již na všech stranách hladový požár stíral stavení, aneb krvavá koupel přeplňovala ulice.

„Již jdou! Již se ženou!“ začalo se nyní před branou náhle křičeti, a v povyku i zmatku hrozném míhalo se množství. Jedni z města, druzí do města se drali, jedni „Chopte se zbraně“ – druzí „Zavřete bránu!“ volali. Branný křičel na věžného a hlásníka, a z bašty se ihned ozývati počala hlasitá trubice. Brzo ale opět mizeti počal zmatek, a stará, zakořenělá statečnost vracela se v četný sbor, an jistější docházely zprávy, že se jenom deset jezdců blíží stranou od Černého Kostelce – a z města že nový, hojný a vzácný zástup spěchá k bráně. A jakmile rozeznati bylo blížících se jezdců, zmizela všeliká starost docela a nové počaly se rozléhati hlasy: „Slavný náš mincmistr! Drahý Jan Janovský ze Sutic!“ – a po hlasech

takových i zástup z města krokem rychlejším kvapil k bráně, a shluklý lid pozdravoval v něm čtvero pánů šepmistrů, městského písáka a jiných několik úředníků horních. Byloť to vyslanství, určené slavnou radou k uvítání pana mincmistra, jehož co nejvyššího úředníka královského město v úctě míti muselo, zvláště an ho tenkráte veselou nemohlo uvítati zprávou ni tváří. Byltě pan Janovský noclehoval v klášteře zásmuckém, a pustiv se s prvním kuropěním na další cestu, s časným jitrem dorazil k bráně, za nížto naň důležitých prací čekalo.

Janovský ze Sutic byl muž padesátiletý, pevného ale zdraví, silného kostnatého těla, přímé postavy a vážné, laskavé tváře, ve službě přísný nadmíru, v životě domácím pouhé dítě. Bez manželky a bez dítek vlastních život trávě, byl celou duší svou zasvětil službám vlasti a staré, neporušené víře, srdcem upřímným kochaje se v synu bratrovu, mladším Janovském. V letech nedávných bojovav proti kalichu a domácích nepřátel potírati pomáhaje, očekával nyní v sladké naději, že víra otcovská kořeny nevyvratné v Čechách rozloží, a nové, zlaté léto vlastem nastane. Onť sám sice nedoufal, že se blahodárného ovoce dočká, ale bratrovec jeho – Janovský mladší že z něho požije, povznese se k strýcově slávě. Jemu k vůli byl právě do Prahy ke dvoru královskému zajel, a oblažen přívětivými sliby Zikmundovými, v nádherném očekávání navracel se do Hory.

V radostném překvapení probíhal z povzdálí okem jiskrným shromážděné množství a nemohlť se libého usmání zdržeti při otázce: „To-li nám k vůli sešli se milí Horníci?“ I velmi líbezné činil děkování slovem i znamením, an blížícího se hlasité „Zdráv buď!“ jej vítalo. Avšak i podivení jakémusi ubrániti se nemohl, an přijev blíže, podivnou tu a nepořádnou směsici sprostého lidu, domácího i venkovského, spatřil. Ostruhou polekaný kůň nesl ho kvapně až k bráně, kde naň opět nové, neočekávané divadlo čekalo. Páni šepmistrové i s písákem se tu vadili, nevědouce v hrozné úzkosti, co s listem na bráně přibitým počíti – zdali jej strhnouti, jak se jim líbilo, aneb nechati jej až do

příchodu mincmistrova, jak tomu nyní shromážděný zástup chtěl. „Ajta, milí pánové!“ zvolal teď na ně mincmistr. „Jaké jste mi to přistrojili uvítání?“ – Leknutí vjelo všem členům slavné rady do údů. „Račte míti strpení, veleslavný pane mincmistře!“ jal se první z nich mluviti. „Chtěli jsme vás v Sukdole překvapit –“ „Slunečko vás ale muselo dříve probudit?“ přetrhl mu tentýž s hlasitým smíchem řeč. „Jak by se stalo – nezapomenuť na vaši laskavost. Co to však tuto na bráně –?“ tázal se dále, an se bylo oko jeho s listem Roháčovým potkalo. „Žert – veselý kousek!“ osmělil se radní písak zvolati, násilným skokem se žena po listu. Nožky jeho nevznesly se však při službě, již slavné radě prokázati hodlal, do takové výšky, aby ruce byly až k listu stačily; alebrž tělo jeho upadši v převahu, povalilo se na pány šepmistry a divákům dalo příležitost k hlasitému chechtu. S druhé strany však ozvaly se hlasy: „Roháč nám hrozí ohněm a mečem!“ a mincmistr, sotvaže jména rytíře sionského uslyšel, zajiskřil očima, a hnuv se s i koněm, rychlou rukou strhl dýku i list. Dýku vetkl za pás, na listě ale začal řádky přebíhati žádostivýma očima. Temnočerveně zabarvila se mu líce, a veliká se mu napjala na čele žíla. Byltě list psán takto:

„Ve jménu Páně a učedlníkův jeho oznamuje Horníkům vůli svou Jan Roháč sionský.

V boji nestejném pochytivše pána Sokolovského, postavili jste jej před soud svůj, a nad mužem stavu rytířského opovážili se pronésti úsudek jako nad nejsprostším pacholkem vašich horoucích pecí, k čemužto i napotom vašemu panu Zikmundovi, tomu věrnému hajiteli jména i práva českého, milostivě přisvědčiti se zráčilo. S provazem zasnoubili jste přítele mého, ba i bázlivě k hrobu jeho postavili stráž; já ale byl přisahal učiniti mu pohřeb poctivý, dolože, že rovnou mírou nahradím, kdokoli z města vašeho dán bude v ruce mé. Stálť jsem slibu svému, mrtvé alespoň tělo vyprostiv z nečestných rukou katana vašeho, a muže zajav, nejsprostšího mezi vámi nikoliv. Nemýlím-li se, jest jméno jeho Janovský –“

„Ha, ruko Páně! Co jest to?“ – vzkřikl mincmistr, ustal ve čtení, a divokým okem pohlížel kolem sebe na zástup. „Janovský že – synovec můj v Roháčových rukou?“ – Kratičké, šumné promluvení prolétlo zástupem, rychle však po něm opět nastoupila tichost, a jako již dříve mezi čtením, stálo nyní celé shromáždění v nejhlubším mlčení, ze žádných úst, ani z oněch pánů šepmistrů, nechtěla vyklouznouti zpráva, truchlivá pro pana mincmistra. Leč tentýž odpověď přečetl si ve tvářích okolo nastavených, a leknutí, ježto se doň bylo vrazilo ze slov Roháčových, vzmohlo se nyní v náramný hněv i úzkost.

„Jak se to dělo, mluvte – věděti chci o tom!“ volal přísným rozkazem, a první šepmistr jal se vypravovati o noční hlídce u městské spravedlnosti, a cokoliv se mu pověděti dalo o další tam příhodě. Strašlivě stahovalo se starému Janovskému obočí, škaredé mraky zasmušovaly mu čelo i tvář. „A jakéžto baby poslali jste na hlídku s jediným statečným jinochem?“ tázal se nyní hřmotně. – „Byliť to nejsilnější a nesmělejší z našich sborů,“ odpověděl šepmistr. Nesrozumitelné zaklení zaznělo mezi rty rozhněvaného mincmistra. Pozdvihl opět list, ale v třesoucích se rukou, před zakalenýma očima míhala se mu písmena, že nebylo lze řádky přečísti. Spěšně podav listu jezdci vedlejšímu, svému písaři hornímu, a prstem doň ukázav, kde by bylo začíti, velel: „Čtěte!“ – Lid se zvědavě srážeti a blížiti počal ke koním, a písař jal se čísti v tato slova:

„– muže zajav, nejsprostšího mezi vámi nikoliv. Nemýlím-li se, jesti jméno jeho Janovský, a nemýlím-li se dále, budeť strýci jeho, panu mincmistrovi, a jemu k vůli celé obci na svobodě mnou zajatého záleženo. Poznalť jsem to z listu posla vašeho, jejž boží soud byl zastihl, dříve nežli slovem vaším hradby moje pohněval. Sámtě si slušný hrob připravil v hlubině sionských příkopů. – Vydám zajatého – jakkoliv dle slibu svého a práv pomsty strašlivě mu splatiti mohu – vydám jej, pakli vaše obec krví naší zasvěcený kalich postaví do chrámu svého a se mnou se spojí proti odpůrcům a protivníkům pravdy.“

„Dosti! Dosti! – Jazyk vás uvadniž, jediným-li ještě

slovem se prohřešíte na povinnostech našich!" zahřměl mincmistr v hněvu neskonalém, vytrhl písařovi list a smáčkl jej v hrsti. Hlasitý šumot roznesl se po veškerém zástupu, četně se rozmáhajícím každou chvíli. „Slyšeli jste, Horníci, s jakým hříchem kacíř sionský žerty s vámi vyváděti se osměluje?" hlásal Janovský dále. „A netřeba dokončiti listu, stojím za to, že vám pomstou vyhrožuje, neučiníte-li dle vůle jeho. Ale nemáť hříšník takovouto mírou převršiti hříchů svých! Buh mě opustiž při poslední hodince – jestliže mu nezvrhnu míru jeho, a nepohřbím jej v hříších jeho! Král toho na vás žádá, vlastní blaho toho žádá, stateční! Vzhůru tedy! Zkáza Roháčovi, zkáza kacířům!"

A „zkáza kacířům" opětovalo veškeré množství, a vesele provolávajíc jméno mincmistrovo, hnulo se za sborem jezdců, ubírajících se k vlaskému dvoru. Všickni, jako by se nebyli zrána k jinému hotovili dílu, vraceli se domů s návěštím o novém tažení proti Sionu. Slova Roháčova přeletovala z úst do úst, vzrůstajíce na všech rtech, a povídky o kacířské ukrutnosti s novou horlivostí se ohřívaly a písně potupné zpívati počínaly. Avšak nebylo přece jednotvárného v Hoře smýšlení. Měliť noví článkové mezi sprostým i urozenějším obyvatelstvem hojných zastavatelů, a pakliže i tito radost svou nad listem Roháčovým najevo nedávali, strojila se jimi potajmo strana odporná. Hučelo a bouřilo to po Hoře co ve vnitřnostech naplněné sopky, chystající se k brzkému puknutí.

Jediná jenom osoba zdála se, že opravdového podílu na obecném hnutí nebéře, a okem nestranného pozorovatele vůkol sebe se dívá. Leč i jeho si nevšímala Hora, vyjímajíc snad shánějících se po městě zbrojnošů, kteří jej, statného chlapíka, žádostivým okem stíhali. Byl to Vojtěch ze Sionu. – Pacholík tento, šťastně pořídiv rozkaz pánův, přibiv totiž list jeho v Hoře Kutné na bránu, vracel se opět kvapným i pozorlivým krokem k domovu. Dílem ale že ho byl rychlý běh poněkud unavil, dílem i že sobě těžké mraky prvním skrápáním odlehčovati začínaly, usadil se Vojtěch na břehu potoka pod husté olše, hově na chladné

trávě zahřátým údům. Sen obestřel smysly pacholíkovy a podivné vidění vyvodil před duší jeho.

Octl se pacholík ve snách na veliké pustině, kdežto jej bázeň pojala, nevědoucího, kam kroků obrátiti. Začalť hořce plakati a na matku volati, ježto mu se byla ztratila, nechavši opuštěného blouditi pustou, neznámou krajinou. I byloť, jako by na volání pacholíkovo se opět ukázala matka – poznalť ji Vojtěch alespoň dle hlasu a řeči, ačkoliv tvářnost i postava její září jakousi osloněny byly, a synovi s podivením, ač i s libostí bylo hleděti na matku. A líbeznými slovy promluvila tato k němu: „Vyvrhni všeliký strach ze srdce svého; milost Páně neopouští ani červa, vinoucího se blátem pozemským. Já sice, milý hochu, nevrátím se více k boku tvému; Pán mi káže kráčeti krajinami, nepřístupnými ještě krokům tvým; avšak milost jeho zůstavuje tobě opatrovnici, jížto poslušen budeš, a jednati dle slov jejích, jako dle slov matky.“ A jakýsi skvoucí se oblak zastřel podobu její, a když pacholík opět žalostně i bázlivě začal ruce rozprostírati po milé rodičce, rozplynul i opět skvoucí oblak, a jiná postava, plná příjemného úsměvu, zjevila se zrakům pacholíkovým. A s dětinskou radostí poznal v ní Vojtěch dobrodějku svou, Markytu. I byloť mu, jako by ještě slyšel slov matčiných: „– jížto poslušen budeš a jednati dle slov jejích, jako dle slov matky.“ A jakž tu stál s rukama rozloženýma, padl i pečlivé Markytě k srdci. Ona pak, objavši jej, promluvila těšivými slovy: „Nabudiž dobré mysli, synáčku můj! Povedu tě, kde květiny rostou a v rozkošných hájích veselí ptáčkové Boha velebí, a potěšení bude přebývati v duši tvé.“ A jak se Vojtěch z náruči její opět vyvinul, spatřil, že byla pustina zmizela a že stál jako v květoucí zahradě, kdež bylo květin i stromů pěkných veliká hojnost; ptactvo z tisícerých hrdélek sladké a rozmanité vylévalo zpěvy, a srdce Vojtěchovo vysoce plesalo. S radostí dětskou – jako kdy doma za vesničkou dělával – hodil sebou na strakaté kvítí, a matka Markyta posadila se k němu, a hladíc hocha po tváři, ptala se hlasem dojímavým: „Chceš-li pak činiti podle slov mých?“ A pacholíkochotně zvolal: „Chci,

chci činiti podle slov tvých, milá matičko!“ A Markyta poroučela mu nato jíti do velkého, lidnatého města, a tam vkročiti v dům, z něhož vycházeti bude mnohohlasný zpěv. A jakž jí v tom zadost učiniti sliboval, podal jí ruku, kterouž ona tak pevně sevřela v ruce své, že to až bolestně trhlo silným pacholíkem, a on probudiv se trhnutím ze sna, cítil ještě smáčknutí na ruce.

Pěnkaví štěbetání pozdravilo jej, an se pod hustými olšemi vztyčil, a oči sobě protíraje se ohlížel, kde se nachází. Květnatá zahrada snášela se mu ještě před očima, slova Markytina zněla mu ještě v uších. Stáltě tu za hodnou chvíli, dívaje se dílem po nebes oblouku a několika hvězdách, zhasínajících prvním ranním zábřeskem, dílem po vůkolí, neprobuzeném dosavade k dennímu hluku. Nevěděl, co mysliti, co činiti. Kročeje jeho nevolně se obrátily k Hoře Kutné, a když jej byly na několik set kroků opět blíže k městu přivedly, studený větřík z lebky jeho poslední ospanlivou páru vypudil: počala se v něm žádost rozmáhati, jaká jej byla pojala už po přibití Roháčova listu, aby totiž počkal blízko u města a podíval se vlastníma očima, k jakému byl poslán dílu. I uposlechl pacholík nezkušený hlasu niterního, zvláště an se mu po službě u rytíře sionského prahrubě nechtělo, a přemítaje na mysli vidění svoje, nebožku i novou matku a to město, přibral se až k bráně, kdežto se již bylo hojných diváků sešlo. A zde byl svědkem celého potomního výjevu. Jakési potěšení z toho nabýval, že byl on právě list nešťastný tu zavěsil, jenžto se stal počátkem tak velikého hluku po městě, i nemohlť si radost odepříti, aby ještě blíže na Horníky a jich starost nepohleděl, a za tou příčinou pustil se také s četným zástupem do města. I zarmoutila se tady mysl jeho, naslouchajícího nečestné rozprávky o rytíři sionském, a rmoutila se tím více, an při sprostotě své přece nahlížel, že zde o pána se zastati neradno. Ostatně však také ani přesvědčení neměl, zdali vše pravda či utrhavá lež, co se tu o Roháčovi mluví, a rozvážil-li nezběhlý v lidských náruživostech pacholík, co byl sám včera na Sioně viděl a zkusil, rozpolovalo se mu srdce, jednak vinoucí se k pánu svému,

jednak i k straně odporné. Valná rozepře byla v duši jeho.

Nazdařbůh po městě se toulajícího – neboť ještě po celý svůj život nebyl do města přišel, a protož v něm Hora každou svou částkou obdivení i zalíbení působila – toulajícího se tedy s pozornýma očima přivedla konečně cesta k nádhernému stavení, jehožto velikánská věž svou lesknoucí se bání obzírala veškeré město. Hlasitý zpěv ozýval se pod vysokým jeho i bohatě ozdobeným klenutím. Byltě to farní chrám sv. Jakuba většího, kdežto se právě před tváří pravověřících konaly služby Páně. Zvědavě zastavil Vojtěch kroků svých před síncem, a vzpomněv si na dnešní sen a slova Markytina, pomalu tam vešel, nemoha se zprostit jakéhosi bázlivého tušení.

Vychován matkou Husitkou a na vesnici odrostlý nebyl nikdy přišel do chrámu strany pravověřící, a cokoliv o službách v něm se konajících věděl, byly povídky o kacířských obyčejích. Nebyltě arci pacholík vesnický ustanoven, vtipnými důvody hájiti práva svého vyznání: tolik v něm ale přece proudilo krve husitské, že se za poutníka měl, na jasnějších cestách kráčejícího nežli Horníci, zavírající až dosavad rozum pravé osvětě. Nebylo tedy také divu, že se navzdor nemalému podivení i jakýsi malý úsměch na Vojtěchově tváři projevil, když chrám sv. Jakuba pozoroval a matčiny povídky o zaslepenému modlářství mu na mysl přišly. Leč úsměch ten zmizel, an vkročil do síně a o dva stupně níže pod vysoké klenutí nádherného chrámu. Byliť Horníci po dvojím vyvrácení města v potržkách husitských nejprvnější svou péči obrátili na zvelebení farního chrámu, a v libém překvapení obracel Vojtěch zraky své po skvostných oltářích, pěkných obrazech, drahých sochách, hořících svících a všelikých jiných okrasách, ježto se tu ze zlata a stříbra blyštěly. Zpěv hlučný umlkl, když se pacholík až do průčelí bohatě ozdobeného stavení přiloudal, odkudž mu velký oltář a celé shromáždění nábožných přehlédnouti bylo. Posvátné ticho rozložilo se po četném množství a pacholíka naplnilo úzkostným poněkud očekáváním. Hlasitě tlouklo srdce jeho, a bázeň, aby snad poznán a vyvržen nebyl z místa, kdežto zalíbení na-

cházeti počínal, nemálo k tomu přispívala, že se v srdce jeho jakési neznámé bolení usazovalo. Byltě si schůzky strany starověřící k službám božím představoval co sbory divoké, nevázané, bláznovsky si počínající – neboť tak mu je byla vlastní strana vyobrazila, anebo takž alespoň byly z rozprávek jejich v živé pacholíkově obraznosti podobu na se přijaly: tu ale spatřil shromáždění v duchu nábožném – všeliké to množství tiché jako jediné dítko před očima otcovýma, a pomatení nastávalo v mysli jeho, i otázka se mu namítala, kteráž asi strana bloudí v mrákotách?

Nyní vstoupil duchovní na kazatelnu, stařec vlasů stříbrných, tváře velebné, postavy vznešené. I mluvilť o vyvolených v Kristu, o protivenství církve, i zvrácení říše bludařů, o trestu věčném. Slova jeho zněla brzy jako laskavá domluva pečlivého otce, brzy jako trouba věčného soudce, volající k odplatě a trestu. Byltě starý, velebný Antonín z oněch vzácných pastýřů tehdejšího věku, kteří zamítajíce všelikou náruživost škodnou, mírností spíše a kdy jen potřeba kázala i přísností horliti ve stádě sobě svěřeném; a protož i slova jeho nacházela cestu k srdci. Takovouto řeč byl Vojtěch slyšel co živ ponejprv. Byla-li jej kdy nebožka matka vodívala ve sbor, shromážděný pod širým nebem okolo pastýře beránků táboritských, byla slova, jež tu slyšel, kvašení a kypění proti straně odporné, ježto arci ducha naplňovaly zápalem; ale slova mírného Antonína měla cosi nadobyčejného k dojetí srdce nezkaženého, a novotou působila nesmírně na pacholíka Vojtěcha. Slzy se mu lily po tváři, ani oka neobrátivšímu s kazatelnice; ruce držel pevně sepjaté na prsou, na hřmotně tlukoucím srdci; a když „Amen" dokončilo řeč kazatelovu, a ruce jeho se nábožně rozprostřely, aby požehnaly veškerému shromáždění, a celý ten četný sbor na kolena se uvrhl v hluboké pokoře: skleslyť i pod Vojtěchem kolena, a s hlasitým pláčem padl pacholík na zemi, hlavu klopě až na studenou podlahu a tváře zakrývaje do dlaně.

Za dnů tehdejších nebyla veřejná kajícnost nic neobyčejného, a hříšníka uprostřed nábožného shromáždění

lítostně si počínajícího spatřiti nebylo žádnému ani s podivením ani s pohoršením. Takž také Vojtěcha sobě skoro nikdo nevšiml, a mimojdoucí nevytrhovali pacholíka neznámého, ležícího v prachu před tváří boží. Nábožný zpěv po skončeném slovu Páně opět umlkl, a ticho i prázno bylo již po celém chrámě, an se nyní teprva z pohnutí svého protržen cítil pacholík ze Sionu. Přívětivé slovo jej budilo co z hlubokého sna. Trhlť sebou pacholík, a jakoby u vyjevení pozdvihnuv hlavu, spatřil státi před sebou velebného Antonína s kostelníkem, jižto se hotovíce k odchodu, posledního nalezli na zemi pacholíka. „Vstaniž, synáčku, a odejdi v pokoji," jal se k němu Antonín vlídně mluviti, „všeliké jednání času svého žádá. Nezanedbejž povolání svého; – s nebes Pánem rozmlouvati můžeš i při denní práci." – „Ó, nezavrhuj mne, otče velebný, nevylučuj ze stáda vyvolených, nezatracuj k trápení věčnému!" zvolal pacholík, duchovního svatojakubského hbitě pojav za ruku. „Bez viny bloudí duše moje ve tmách a bázní umírá před zatracením."

S užasnutím hleděl muž důstojný na neznámého pacholíka, hleděl i na kostelníka; leč tento krče rameny znamení dával, že tak málo slovům hochovým rozumí, jako páně Antonínova velebnost sama. – „Kdo jsi a čeho žádáš, příteli?" tázal se opět kazatel. – „Ze Sionu přicházím – můj anjel strážce mne sem vedl," odpověděl Vojtěch hlasem bojácným.

„Ze Sionu?" opětoval kazatel s podivením, a „Kacíř?" zvolal kostelník s hrůzou. „Odstupte, odstupte, velebný otče!" jal se pak tento dále mluviti, Antonína co možno příslušně nazad postrkuje a proti pacholíkovi na obranu se stavě. Leč velebný pastýř krokem mužným přistoupil opět k Vojtěchovi, v největší pokoře zde stojícímu, a vážným hlasem opáčil otázku, co by zde pohledával. I odkryl' pacholík před ním co před otcem srdce svoje, o pomoc žádaje, aby vybřednouti mohl z bouře té, v nížto jej bylo navštívení chrámu uvrhlo. S obdivem i útrpností poslouchal šlechetný duchovní správce pacholíka nezkušeného, a potěšiv jej slovem otcovským, k nemalému ustr-

nutí kostelníkovu velel mu jíti s sebou, ubírajícím se k domovu.

Přišed s hostem husitským do příbytku, dal si velebný Antonín celý život pacholíkův vypravovati; a tentýž v bolestném pohnutí svém nezamlčel, cokoli věděl o dětinství svém i o nynějším stavu na Sioně. Hospodář jej těšivými slovy povzbuzoval, vida v něm netoliko navrácenou ovci v ovčinec pravověřících, nýbrž i věčným řízením poslaný nástroj, schopný snad k dobré posluze městu Hoře Kutně.

Bylo se zatím přiblížilo poledne a velebný Antonín, podržev Vojtěcha z dobrých příčin u oběda, posilnil jej dobře upravenou krmí a sklenicí zahořklého piva. Leč jakmile se žaludek počal zabavovati, utišilo se srdce i mysl, a za pohovou tělesnou ubíhalo pohnutí ducha. Bývalá bodrost opanovala opět jinocha, a když jej posléze šlechetný hospodář o samotě nechal s domácím sluhou, aby mu mravnými rozprávkami a pověstmi o vyvolených božích krátil dobu, zabral se rozveselý pacholík myšlenkami opět na Sion k strýci Krvoji a rytíři Roháčovi. Seděl tu, jako kdy doma dělával, s naplněným břichem, nepřipouštěje si nižádných starostí; ba vzpomněv si na pana Roháče, jak se asi šklebiti bude, že se mu posel nevrací, hlasitě se zasmáti musel. Povídavému sluhovi domácímu leknutím slova v ústech uvázla; vyvalenýma očima jiskřila se zloba na pacholíka, zatvrzelého kacíře; neboť byl právě v nejkrásnějším povídání o blahoslaveném poustevníku – –

Vtom vkročil do jizby opět velebný Antonín, a napomenuv pacholíka ze Sionu k téže upřímnosti, v jaké se mu byl již projevil, kázal mu, aby za ním kráčel. Cesta jejich nevedla daleko. Z tak zvané nynější „staré fary", kdežto duchovenstvo tenkráte bytem bylo, brali se okolo farního chrámu, po jehožto pravém boku se mezi východní a severní stranou nákladné stavení táhlo, „vlaský dvůr" nazvané, po prvních penězobitcích vlaských, jižto rozkazem Václava II. v této výstavnosti novou zarazili minci. Byloť to stavení – jakž až dosavade viděti – velké prostranosti, dle tehdejší stavby i dle potřeby jizbami přeplněné, uzavírajíc ve vnitřku svém královskou peně-

zárnu se všemi k tomu patřícími dílnami, pisárny horního úřadu, příbytek mincmistrův a více jiných sem právě patřících oddílů.

Vojtěch při své rozveselené mysli, jižto byl nabyl z naplněného žaludku, oblibujícím si okem prohlížel pěkné to stavení, do něhožto byl nyní s kazatelem svatojakubským vkročil. Hlučný ten život, to hemžení se mnohotvárného lidstva, s jakým se bylo vstupujícím ve vlaském dvoře potkávati, líbilo se nezběhlému pacholíkovi, a úcta, jakouž prokazovali průvodci jeho, velebnému Antonínovi, lichotila i jemu. Po širokých, kamenných schodech kráčeli na pavlač, vedoucí k obydlí mincmistrovu. Ve dvou řadách byly jsou po ní rozstaveny městské stráže, mužové nejstatnější, jako by příchozímu z hradu nepřítelova byli měli sloužiti za obraz veškeré obrany kutnohorské. Bez všelikého pocitu bázně díval se jim Vojtěch do očí, ubíraje se za Antonínem; vkročil s ním na to do malé předsíně, a z této v komnatu mincmistrovu. Zde teprve zdálo se, jako by pacholík selský v nové upadl rozpaky; nevídaná skvostnost rozprostírala se před jeho očima. Takovou nebyl spatřil na hradě pana Jana Roháče, ačkoliv jej byl strýc celým hradem provedl. Strakatě tkaný čaloun táhl se po podlaze, ze širokých dubových prken skládané; uprostřed viděti bylo stůl ze skvoucího se dřeva, s uměle vyřezávanými nohami a po stranách sesle s vysokými, červeným damaškem potaženými zadky. Po stěnách, malovaných dle tehdejšího věku mnohobarevnými, ba i zlatě prokvétajícími pruhy na způsob mramoru visela dílem skvostná zbraň, dílem obrazy bývalých na Horách Kutných mincmistrů. Uprostřed stropu, na němžto uměle ze dřeva lipového vyřezaná oblaka s mnohými hlavičkami malých andílků přidělány byly, visela pěkná lampa. – Tichost panovala v komnatě, určené každým mincmistrem k porovnání věcí ouřadních, a ta, zdálo se, že zvyšovala rozpačitost, jaká se byla na Vojtěcha shrnula. Stálť v blbé zkroušenosti, přirozené stavu nízkému, u dveří, an byl zatím duchovní zprávce Antonín až k prostředku postoupil. Až dosud nebylo jiné osoby v komnatě; nyní se

ale rozlehaly mužné kročeje v kobce vedlejší – ve vlastním domácím obydlí mincmistrově – a v komnatu ouřadní vkročil nyní muž v černém aksamitovém oděvu, jehož Vojtěch na první okamžení poznal, že jej byli ráno Horníci co mincmistra Janovského pozdravovali. Přívětivým pokynutím hlavy přivítal domácí pán důstojného hosta, kterýž uctivě se ukloniv na Vojtěcha ukázal. Mincmistr upřev na pacholíka oko, přistoupil až k němu. I Vojtěch oka s něho nepustil. Prostosrdečný, jakýž od přirozenosti byl, nacházel zalíbení na muži, z jehož tváří přísnost vysvítala, pomíšená však s líbezností, s jakou se byl na Sionských tvářích nepotkal. I mincmistrovi nebyl s nechutí jasný, pevný pohled Vojtěchův, a přívětiveji nežli se byl k němu přiblížil, odstoupil od něho, a pojav Antonína za ruku, vedl jej k oknu. „Tuším sám, že není přetvářka, nýbrž hnutí nezkaženého, nezkušeného srdce, co k vám hocha přivedlo," jal se tu mluviti. „Snad že to nezpytatelnou prozřetelností poslaný nástroj ke zkáze v bludech pohroužené roty." – Mluvilť Janovský mincmistr a Antonín kazatel ještě déle a více, slova jejich ale nedošla uší Vojtěchových.

Náhle však obrátil se opět mincmistr, a narychlo přistoupiv k čekajícímu Vojtěchovi, pronesl ráznym hlasem: „Usmrcen budeš!" – Byloť, jako by slova ta jenom na okamžik pacholíka byla poděsila; neboť v druhém okamžení šklebila se opět ústa jeho k prostému úsměchu a pronesla: „Tomu nevěřím, vzácný rytíři. Čímpak jsem vám ublížil?" – „Kacíř jsi; duše tvoje zakoupena jest peklu, tělo tvoje zadáno světské spravedlnosti!" odpověděl mincmistr. „Údem jsi hmyzu jedovatého, rozrývavšího po dralně let vlasti naše. Připravena však je pomsta, i vznáší se meč nad jeho mnohonáctenou hlavou." – Pacholík zbledl; slova mu v hrdle uvízla. „Nechte smilování býti soudcem, vznešený pane mincmistře!" jal se velebný Antonín mluviti. „Bez vůle pobloudilá to ovce, nedejmež jí zahynouti v temnostech. Polepšení synovo i vinu matčinu umenší, a s váhy hříchů jejích ubéře. Zdáť se, že samo nebe pacholíka na pravou cestu uvésti

obmýšlí, alespoň dnešní jeho sen patrnou toho byl ukázkou. Poshovte hříšníkovi, aby spasení došel v lůně pravověřících!" – „Ano, poshovte hříšníkovi," odpověděl Vojtěch hlasem jektavým, a s rukama sepjatýma padl před mincmistrem na kolena; neboť slovy Antonínovými probudila se v něm pamět na ranní kázání – podobný cit jeho ráno začal se v něm vzmáhati. Úsměch spokojenosti přeletěl jakoby lehounký sluneční pablesk přes tvář mincmistrovu; hned ale zase vážnost opanovala místo. – „Přijmu tebe v počet spravedlivých," promluvil nato, „a podílu bráti budeš na milostech, udílených hajitelům pravého vyznání. Útrpnost cítím s mladostí tvou." – „Vstaň a poděkuj se," doložil pastýř Antonín s líbeznou dobrotivostí; „milost páně mincmistrova pobude s tebou, a oplývati budeš radostmi vyvolenců." A pacholík vstal, neboť srdce jeho plynulo v slasti nad dobrotivými slovy duchovního pána, a jako by jižjiž tonul v radostech, připovědených vyvolencům, sliboval činiti a chovati se dle rozkazu královského pana mincmistra.

Mnoho ještě rozmlouvali pan Janovský a kazatel svatojakubský s obracejícím se mladým kacířem na pravou cestu; mnoho se ho vyptávali, a mnohá naučení dávali. Když pak se blížila pátá odpolední hodina, bral se kouřimskou branou selský pacholík veselého pohledu, a mimojdoucí s podivením se po něm ohlíželi, neboť jej k zabránění všeliké nehody až na čechovské předměstí provázel sluha mincmistrův.

Pan Janovský stál mezitím s velebným Antonínem opět u okna ve své komnatě, a přisvědčoval řkoucímu knězi: „A byť by se i nepodařilo s pacholíkem – na škodu nám osoba jeho nebude."

9.

V ten samý den bylo velkých příprav na hradě pana Jana Roháče; nebyly to však ještě přípravy ke svatbě, nýbrž hotovení se k boji, k útokům, k tuhému obležení.

S hlavou svěšenou rozdával starý Krvoj rozkazy; rmoutil se v srdci pro ztrátu kluka Vojtěcha. Byltě i s panem Roháčem toho pevného mínění, že polapen jest Vojtěch při svém poselství, aniž jim se nadíti bylo, že by se kdy za živa dostal z rukou Horníků. Mrzutě očekával Roháč až do poledne jeho návratu, leč poledne uběhlo nadarmo, i museľ rozkazy zanechati věrnému sluhovi, sám pak jeti za důležitou příčinou k přátelům.

Pacholci, kde kteří byli, brousili meče, ostřili kopí, do košů snášeli kamení, klády vyvalovali na hradbu. Smíšený ryk panoval mezi zdmi sionskými. Ale jako by rázem byly všechněm zdřevěněly ruce, zavřela se ústa, ustala najednou čeleď, an se byl Vojtěch k mostu přiblížil, a divící se hlásník pacholíka malou brankou do hradu vpustil. Nebyloť nejmenšího z domácích zůstalo tajno, že se byl musel Krvojův strýček holobrádek za jakousi důležitostí k Hoře Kutně vydati, a všichni mu už byli pohřební píseň odzpívali; tuť nenadále zdravý a zachovalý se opět mezi nimi vyskytl. Starý Krvoj, zamlčev se v rozkazech, spěšným krokem pacholíkovi v ústrety běžel, nevěda, má-li radosti popustit uzdu, aneb kluka přivítati plísněním. Avšak i v příchozím opět pacholíku odporné bouřily city; těšil se z veselých tváří, jakými ho celý hrad pozdravoval; svědomí však rozsápané měl trpkými předhůzkami, jakých pro zradu zasluhovati se domníval, nacházeje se tu svatým slibem co tajný nástroj Hory Kutny, města nepřátelského. Brzo však se octl mezi zástupem shluklých se kolkolem pacholků, a naslouchajícím a nad smělostí klukovou divícím se vousáčům vypravoval, co byl na Horách Kutnách uviděl; pilný ale pozor dávaje, aby se ani slovem nepodřekl, že byl v přenáhlenosti srdce i rozumu přátelství uzavíral s nepřáteli hradeb sionských. A protož raději přeháněl v popisování věcí takových, ježto se vztahovaly jedině na posluchače. Bylo, jako by jej povídavá matka byla nadchla. „A to mi můžete věřiti," kázal mezi rozprávkou svou – „to můžete věřit, že mi vlasy vstávaly, an jsem se díval těm hromadám palcátů, té síle sudlic a hromským rukám, co je zdvíhaly a jimi

točily povětřím jako vrbovým proutím. A na mou věru! divím se, že jste až sem neslyšeli, jak mi zuby hrůzou cvakaly, an jsem ty učazené, sukovaté děrolezce zpívat a klít uslyšel. Nu, já se na tu švandu těším, až nám nějakou před hradbami začnou! To vím, nebudeme-li chtít přijít o uši, musíme jim hrdla zacpávat. Že ale právě řeč o hrdle – strýče Krvoji! nemáš tu džbánek hořkého – mně proklatě vysychá!"

S podivením vyvaloval šedivý Krvoj na Vojtěcha oči, nemoha si v zkušené lebce srovnati, odkud by byl za noc a den pacholík takových řečí nabral a jakési pánovitosti nabyl, s níž si uprostřed letitých bojovníků slovem a hnutím celého těla počínal, jako by jim v desíti bitvách byl stával po boku. Avšak se strýci tato ráznost líbila a pojav pacholíka za ruku, vedl jej do hradu, ostatní čeleď popohánějc k dílu vyhrožováním, že se rytíř dojista dnes ještě navrátí. S Vojtěchem pak, o němžto soudil, že nebyl po celý den ničeho do úst připravil, usadil se zatím v osamělé síni k notné svačině, dávaje si ještě jednou, a to zevrubně popisovati, co se bylo pacholíkovi dnes naskytlo.

Vypuklá na náhradí váda přinutila starého Krvoje co dozorce opustit prozatím Vojtěcha. „Odpočiň si pro dnešek," řekl k němu s neobyčejnou laskavostí; „nemámť rozkazu ani chuti, abych tebe ještě dnes zapřáhl. Až pak se Roháč navrátí, nezapomenu s pochvalou mu tebe přivésti na mysl." – Odešel. A Vojtěch dlouho se za odešlým dívaje, přihnul si konečně z plného džbánu, musel ale kvapně utrhnouti, neboť mu jídlem již opět okřálému a rozehřátému nenadálé rozesmání doušek zkazilo. „Vychvaluj mne, ty zaslepený strýče, panu Roháčovi – kacíř kacíři," mumlal v sadách nespojených. „Jakže to povídal kutnohorský kazatel? Že budu mezi vyvolenci připočten; že budu zlatě lemovaný kabát a rytířské ostruhy nosit, že budu po boku královských příznivců jezdívat! – Což ty mi dáš, pane Roháči? – A nemají-li starověrci krásnější kostely, nemají-li nejpěknější města i mnohem více vyznavačů? A nepovídal, že pokojně květly role české a hojnost že bývala v příbytcích, a to všecko že válkou bludařů

zmařeno? U všech všudy, kamž pak tedy nohu napnouti mám?“ –

Hluboké vzdechnutí ozvalo se po síni, od hluku navenčí panujícího vzdálené a blízkým večerem utichlé. Vojtěch sebou trhl. Nedůvěřoval uším; vzdychání se opětovalo, a zaznívalo hlasitěji a hlasitěji. Zdálo se, jako by přicházelo z vedlejšího sínce, pomíšeno vzlykajícím pláčem. Bedlivě sluchy stříhaje, kradl se pozorným krokem ze síně, a dostav se na chodbu, potichu otevřel dveře, vedoucí do vedlejší komnaty. Nehrubě prostraný byl to čtyřhraník, pro čas obležení vlastně za schránku na spíži určený, do něhožto skrovným, hustě mřížovaným okénkem skrovně denního světla padalo. Větší záře rozlévala se po kamenných jeho stěnách z hořící v jakémsi výklenku lampy, pod nížto na holém prkně lidská postava ležela. Před ní na kolenou rozprostřená dlela žena v černém oděvu, sepjaté ruce majíc pevně přitisknuty na prsou, hlavu pak hluboce skloněnou. Příchozí pacholík v ní poznal dobroditelku svou, nešťastnou Markytu. Modlilať se ubohá žena, a modlitba její pronikala srdce Vojtěcha. Byltě to ohlas nejhlubší bolesti a žalu. Klečelať žena před mrtvolou zesinalého Rapoty, dítěte svého, dovražděného vlastní matkou.

Bylo však úmrtí ohyzdného, v hříchu zplozeného jedináčka mostem, po němžto se smyslů zbavená matka k jasnému poznání přibrala. Protrhla se z dlouhého, tvrdého snu – arciže k životu slasti prázdnému, přece však dávajícímu ženě kajícné příležitost, za hříchy učiniti zadost se zdravým úmyslem. Jediná, a to největší bolest ji však sežírala u mrtvoly zbodaného Rapoty, anto jí na mysli tanulo, že nyní samojediná stojí na velikém světě, kdežto ji nižádné pouto nevázalo k soucitnému srdci. – Zrozená v chýši rolnické byla se jarní, nezkušenou láskou oddala vášnivé a svobodné milosti statečného rytíře Sokolovského, úvěru davši jeho slibům a přísahám. Pozdě počali dívčiny přátelé plamen hasiti, v nenávisti majíce rytíře táboritu, i zoškliviti ho děvčeti zbožně vychovanému se snažíce. Zhrozilať se ubohá propasti věčného zatracení,

v nižto se dle soudu přátel vrhala se hříšnou milostí. Nesměla milovati – a milovala přece! Milosti své úvazek nejpevnější poutal ji k muži, kterýž nyní pohrdati začínal ovocem nahryznutým. Ale zoufalost zneuctěné panny, povržené matky, věrné s hříšnou vášní zápasící katoličky přelomily strůmek Markytčiny bytosti. Rozumu zbavená stala se matkou – novorozené příšery zhrozila se dědina – v divokém rozehrání smyslů, z úsměchu i lítosti ujal se otec přebídného tvora – matka zmizela z dědiny – dvanácte bídných dlouhých let jí uplynulo pod střechami cizími, duch jasnosti jenom na krátké doby obestřel mysl její.

Měltě Vojtěch mezi modlitbou lkající Markyty času, podívati se na ženu i na mrtvého jejího synáčka. Úhlednější, nežli jej byl živého po náhradí sionském skoky prováděti spatřil, nyní tu na prkně ležel. Smrt jej byla natáhla i narovnala poněkud, a hnusnou podobu tváří zmírnila. S podivením a pohnutím díval se ubohému stvoření, o jehož úmrtí dosavade nic nevěděl, a stísněn pomyšlením na tak nenadálou smrt, začal odříkávati modlitbu, jakž jej byla nebožka matka činiti naučila při pohřbu přátel a sousedů. Hlasité jeho „Amen" vytrhlo Markytu v modlitbách pohrouženou, ježto hlavu pozvednuvši a otočivši, na prahu státi spatřila pacholíka ne zcela tváří neznámých.

„Pozdrav tě Bůh!" jal se Vojtěch mluviti, o krok se přiblíživ. – „Dejž to milost jeho věčná!" děkovala Markyta, oko s pacholíka nespouštějíc, jako by sobě podobu jeho v paměti oživiti chtěla. A šťastně se s rozpomínáním až k jeho jménu a bývalému stavu dostavši, zvolala plna podivení: „Kdes ty se tady vzal, Vojtěše?"

Rychlými slovy pověděl tento dnešní hrdina sionský o smrti matčině, po nížto se stal opuštěným sirotkem; pověděl o strýci Krvoji, o službě pana Roháče a o nynějším povolání svém na hradě neústupného tábority. Žena ustrnutím spínala ruce. „Ochraniž tě světlo nebeské!" zvolala, „také-li ty kráčíš po cestách nebožky matky. Opusť, opusť je, synáčku – ne nadarmo přivedl tě Bůh ke mně!" – A jako by ho jižjiž před pádem v propast přehlubokou zadržeti chtěla, uchvátila pacholíka silnýma ru-

kama, a skoro až s dětinským strachem vinula jej k srdci, laskavě i důtklivě mu domlouvajíc, tváře mu hladíc, ba i kříž dělati ho učíc. Pacholíkovi srdce měkkého bylo, jako by opravdu v náručí matky spočíval; cítil se sladce pohnutým, a svěřil jí, co se mu bylo dnes o ní zdálo, i co se bylo s ním v kutnohorském kostele přihodilo. Jenom seznámení se s kazatelem Antonínem a mincmistrem Janovským v tajné skrýši prsou svých poukryl. Byl to stud anebo pacholíkův duch strážce, jenž ostražitou ruku držel nad tímto tajemstvím.

I uměla žena nešťastná v náboženské horlivosti podivně rozmlouvati s prostosrdečným pacholíkem. Obraznost její – napolo zdravá, dokud se nerozplamenila, rozohněna však jsouc, mezník pravdy a možnosti opět přebíhavá – takováto obraznost ženská živoucími barvami líčila nešťastný stav nevěřících, a záhubu, v jakou se vrhá duše odpadlá od starověkých zákonů. Nevědomou takřka pojala také žádost po mstě, a slova její stala se hrotnými šípy: Chopivši pak učence svého za ruku, přitáhla jej až k mrtvole zbodaného Rapoty. Pravici mu vztáhnouti káže, hocha napolo vyjeveného vybízela při mrtvém synáčku přísahou se zavázati víře neporušené a záhubě táboritským hlavám. I sama se dotýkala mrtvoly a strašlivá přísaha vycházela z jejích úst. Leč tu počala na mrtvole krváceti rána. Jakoby bleskem projatá trhla sebou Markyta, leknutím se otřásla, zraky se jí hrůzou obrátily v sloupec, a ústa z počátku nesrozumitelně jektala. Nato se otvírala k hlasité žalobě. Vlasy rvouc vrhla se žena ubohá před mrtvolu, soud boží volajíc na sebe a na původce svého neštěstí. S okem slzavým stál u ní Vojtěch. Tu zazněly na předsíni kroky, a hlas volající „Markyto!“ vytrhl ženu z rozjitřené žalosti. Služka slečny Sokolovské, provázena domácím čeledínem, vstoupila na práh malé spížnice, oznamujíc Markytě, že se po ní slečna táže. „Co mi do té nádoby ohavných bludů?“ zvolala žena s okem divě planoucím. „Nesázela jsem já ten kvítek hříchem páchnoucí, a nechci si z něho uvít nový věnec trápení.“ – Avšak přívětivé slovo služčino, srdečná přímluva Vojtě-

chova skráply na srdce ženino jakoby ovlažující, ochlazující rosa. Plakati začala truchlící matka. „Kdo ale zůstane strážníkem syna mého?“ tázala se úzkostně, upadajíc z povzbuzené bolesti v okamžiku šílenost. „Kdo mi ochrání ubohého před úklady pekelných duchů a v zatracení upadlých bludiček?“ – Čeledín o tom ani slyšeti nechtěl, a Markyta byla by snad Rapotu neopustila, kdyby se byl Vojtěch sám za strážníka nenabídl. „Zůstavuji tobě poklad můj nejdražší,“ děkovala mu matka s objasněnou bolestným úsměchem tváří, „hleď jej ostražitým okem a pobožnou modlitbou.“

Neznámý až dosavade cit pojal Vojtěcha, an se semotam u mrtvoly nacházel. Tichost, jaká kolem panovala, a nejisté světlo, jaké se kolem z hořící lampy rozlévalo, k tomu nemálo přispívaly, že se jakýsi ohlas bázně v prsou jeho ozýval. – Usadil se v koutě u vchodu, a skloniv hlavu na kolena, nevyspalý v onu upadl mrákotu, o níž to se ani že spal, ani že bděl, říci nemůže. Zvuky nábožné písně vytrhly jej z této ospanlivosti.

Vzchopil se pacholík a pozorně naslouchal. Zvědavost jeho, dnes již rozjařená, vedla jej po ohlase vzdáleného zpěvu. Stanoviště svoje, hlídku totiž u mrtvého Rapoty, zanechati nesměje, kráčel jenom v úzké klenbě po hlase. Byloť mu, jako by již byl, a to nedávno, podobný zpěv poslouchal. Zvuky, zdálo se, že vystupují z kamenné podlahy; museltě pěvec vězeti v podzemním klenutí, a to bylo na Vojtěcha novým ostnem, domakati se pravdy. Tanulať mu na mysli rozprávka s mincmistrem a svatojakubským kazatelem – tanula mu na mysli přípověď jeho. V koutě, kdežto se zvuky nejhlasněji ozývaly, hromada nepotřebné zbroje, polámaných oštěpů, rezavých mečů a potlučených přílbic ležela. Nepomýšleje ani, jak nebo jestli by se zodpovídati dovedl, kdyby dostižen byl, začal hromadu vyhrabovati, a zbroj odházev dostal se na železem pobité dveře. Byly zavřeny. Vojtěch se sehnul, a ucho položiv na železný, vysokým prachem zanešený čtyrhraník, ještě pozorněji naslouchal, zdali se opravdu zpěv ten odtud vzhůru vynáší. Nato vyběhl

z klenby, a ostražitě se kolkolem ohlédnuv, zavřel dveře, u malé hradní spížnice, a oštěpami, jak tu ležely, počal vylamovati mnohotající dveře. Zdařilo se několika odvážným ranám a síle pacholíkově, rozdrobiti kamennou veřeji, a viklající se dveře zcela vytrhnout a vyzvednout. Tmavé, úzké, v kotouč se zahybající schody vedly pod nimi do hloubky. Zpěv byl sice mezi dobýváním se pacholíka utichl, zvědavost jeho ale nebyla ještě umlkla, nýbrž otevřenými před očima dveřmi nového i ráznějšího života nabyla. Chopiv se lampy, nad Rapotou ve výklenku hořící, začal sestupovati dolů, nahromadiv opět na otevřený průchod vysloužilé zbroje a úzkou děrou jenom se protáhnuv na schody. V levici lampu, v pravici kus bývalého palcátu, dostal se pacholík, opatrně přešed asi třicet stupňů, zase k úzkým, nevelkým, dubovým dveřím, na délku i šířku železnými pruty oděným. Že ale náramnou závorou zastrčeny byly, musel Vojtěch všecku svou sílu spojiti, aby pádný ten kus železa z rezavé skoby dostal. Stalo se, a otevřenými dveřmi počal na uhřátého dělníka váti vzduch z velkého podzemního žaláře. Štěstí, že se lampa byla postavila několik stupňů výše; silné průvětří bylo by jinák učinilo životu jejímu konec.

Jeviště a na něm osoby jednající se nyní změnily. Vprostřed velkého klenutí, na mrazivé dlažbě, ležel statný jinoch, od ramen až pod prsa, od kotníku až nad kolena tak pevně provazy ovázaný, že mu nebylo lze ani vzchopiti se a postaviti na nohy, ani rukou potřebovati k něčemu jinému, leč suchého chleba a vody strčiti do úst. Obojí leželo podle něho v hliněné nádobě. Byl to mladý Janovský, od několika dní ve vazbě pana Roháče sionského. Bolest tělesná i duševní klíčila šlechetného jinocha, a jednak aby rozmáhající se její požár umenšil, jednak aby – jak se na pravověřícího rytíře slušelo – k Bohu na radu se obrátil: započal v přebídném tomto položení svém nábožnou píseň, kteroužto byl pozornost Vojtěchovu přilákal. Zemdlení však těla překonalo i mužnou setrvalost ducha a mrákoty zastřely mezi zpěvem ducha Janovského. Ležel tu bez pocitu, i když se k němu byl Vojtěch

přibral, nohou do něho pozvolna ťukaje a slovem tichým rozprávku začínaje. Museltě pacholík, na něhožto již opět bázeň přicházela, že s mrtvými stále co jednati má, silněji jím pohnouti, nežli se probral ze mdloby, a nejinak nežli jako již na jiném světě vyjeven oči na pacholíka otáčeti počal.

„Kdo jsi?“ jal se Horník mluviti, a zapomenuv chvilkou na vazby, nutil se k povstání; leč převrhnuv se opět a udeřiv o tvrdou dlažbu, vzpamatoval se, v jakých až dosavade rukou se nachází.

„Neptejte se po mně, drahý pane!“ odpověděl dobrosrdečný pacholík, vida jinocha v oděvu panském takto spoutaného, a postaviv rychle kahanec na zemi, jal se pozdvihovati ubohého vězně a odlehčovati mu v nepohodlném ležení. – „Neptejte se po mně, drahý pane, a vyjevte mi raději hezky zčerstva, neříkáte-li panu kutnohorskému mincmistrovi: strýčku? – Nekoukejte se na mne tak nedůvěrně – mluvili jsme dnes o vás; a já“ – přitom se pozorně ohlížeje, ústa svoje Janovskému až k samému uchu přiloživ, potichu doložil – „já tu na mou věru nejsem, abych vám ty proklaté provazy ještě pevněji utáhl.“

S radostným podivením poslouchal ho Janovský; slova pacholíkova zněla tak důvěrně, že nebylo lze pomysliti na podvod a zradu. Brzo se ushodli – z přepjaté svědomitosti a pouhé nezkušenosti najatý nástroj pana mincmistra i téhož po svobodě toužící strýček. Útěk byl tím znamenitým hřídelem, okolo něhož se celý jich horlivý hovor otáčel. Na okamžik nemohl se Vojtěch s jatým Horníkem na venek odvážit, byloť se jim báti prozrazení jistého; leč poručivše věc rozhodujícím rukám vyššího řízení, rozloučili se slovem nádějným i důvěrnějším, nežli by se za jiné příležitosti bylo dělo mezi sprostým pacholkem a urozeným rytířem. Vojtěch, povoliv, co možná, svázanému jinochovi tuhé vazby, s upřímným slibem brzkého navrácení se opět na cestu nahoru nastoupil. Pozorně zastrčil opět hřmotnou závorou uzounká dvířka, a po prstech se bral vzhůru sotva na půl druhého lokte širokou chodbou k opuštěnému Rapotovi. Úzkost jakási ho

nyní pojala; byloť mu, jako by byl lidský hovor v klenbě nad sebou zaslechl. Srdce mu hrozilo vypuknouti žebry; prozraditi se podobalo se zulekanému strachům smrtelným. I nebylť se pacholík bystrého sluchu zmýlil; – vystoupiv výše, nabyl přesvědčení neklamného, že se lidé na stanovišti jeho nacházejí, kteréž on byl, nevěren Markytě danému slibu, nedávno opustil. Nohy se začaly pod ním třásti; slabotou, povstalou z leknutí, musel se opříti o chladnou zeď. Zhasiv kahanec, spočinul na stupni několik okamžení ve tmě, dokud se mu nebyla opět navrátila přirozená odvaha. Krokem plouživým třel se pak okolo stěny ke dveřím hořejším, na nichžto až dosavade hromadou neplatných nástrojů táboritské udatnosti ani pohnuto nebylo. I osmělil se přilezlý pacholík za touto hromadou pozdvihnouti hlavu, a poslav zpytajících zraků po klenbě, spatřil dva sionské pacholky, an sem byli hrubé máry a na nich ledabylo z prken sbitou rakev přinesli a nebožtíka Rapotu do ní vkládali. Smolou zapáchající pochodeň hořela zavěšena ve zvláštním kruhu na stěně, podivnou tmavočervenou září rozlévajíc po klenbě.

„I nejde to nijakž, Bartoni!“ slyší teď Vojtěch prvního pacholka mluviti. „Ta bledá paní s kosou mu přepodivně vyvrtila klouby – nijakž ho nepřipravíme mezi těch šest prken.“ – „Nu, tedy vyrazíme tohle u nohou,“ prohodil druhý. „Ať se kluk natáhne.“

Silnou ranou vyletělo prkénko. Rapotu položili v poslední to chudé lůžko, víko nad ním přiklaplo, a po rakvi i kolem dolů po marách se rozprostřel starý vojenský plášť, o němžto pro špínu a záplatu těžko bylo rozhodnouti, v jaké barvě se byl dostal z rukou krejčovských.

„Requiescat – říkává, tuším, náš pečlivý duchovní správce Prostředek,“ zažertoval si nyní pacholek první, rukou se nad rakví křížem a křížem oháněje. „Já z mého dílu přeju ubožátku trpaslíku, abych ho, sejdu-li se s ním v ráji, shledal vytáhlejšího.“

Hlásníkova na vysoké věži trubka přetrhla třepetavým zvukem další rozprávku. Poznaliť pacholci domácího rytíře a měli se k odchodu. „Nechmež mu zde zatím tu

hromnici," vece Bartoň, ukázav na hořící pochodeň. „Tuším, že mu již ani přes dnešek noclehu na Sioně nepopřejem. Velemoudrá máma ho chce ještě dnes doprovodit na kropenou zemi. Lehké odpočinutí pod svěcenou vodou!" S těmito slovy se odstranili pacholci, a Vojtěchovi bylo bezpečně vylézti z podzemního průchodu. Arciže ještě, jistou již nohou stoje u Rapoty, váhal – zdali by zase k Janovskému s důležitou zprávou se navrátit, zdali by dřív na hradě jistoty dobýti neměl. Podivné myšlenky honily se mozkem jeho, co byl pacholky o pohřebu Rapoty mimo hrad mluviti uslyšel. Nevěděl' arci až posud, co aneb jak se mu povede; avšak i slabý naděje zásvit, novou odvážlivostí ho naplniv, že Horníka zajatého vysvobodí, mu doufati velel.

10.

Na večerní obloze skvěla se již nesčíslná světla. Okna hradu sionského leskla se také září nadobyčejnou. Byltě si pan Roháč vzácných i hojných hostů přivedl, a sedě s nimi na velké síni za stolem, u pěnících se číší a plných mis. Dnešek se byl musel šťastně ukončiti, neboť žertem se otvírala ústa domácího pána; oko jeho radostně jiskřilo. Hlučný hovor trval při veselém kvasu.

„Cožpak se ten kluk ještě nevrátil?" tázal se Roháč, s tváří po víně rozohněnou, šedivého Krvoje, an tu rozkazy dával sluhům, přinášejícím jídla a pití. – „Navrátil se, rytíři! a čeká jen pohodlné doby, aby tě zpraviti mohl o poselství svém." – A za malou chvíli vstoupil pacholík do síně, nelekavým okem probíhaje veškeré shromáždění přátel Roháčových. – „Na jaké oprátce tě držel ďábel, že jsi mne nadarmo čekati nechal do samého poledne?" zahřměl naň domácí rytíř, zprudka se vzchopiv u stolu. „Nechtěj, aby prazvolna přízeň moje za tebou kulhala, třeba by tě dříve kvapný můj hněv zadávil." – „Já se mu pěkně uhnu, pane rytíři, a přízni vaší poběhnu v ústrety,"

odpověděl Vojtěch s polovičným usmáním, povstalým z jakési drzé odvahy. „Co jsem dneska bez vašeho rozkazu, na vlastní útraty podnikl, stalo se péčí o vaši střechu, pod nížto se mi po tři dny velmi dobře spalo. Páni Horníci, ti hrdlotluci, chystají na zdi sionské několik set pěstí, a jestliže vám ty rozviklají, lehko se i střecha pokácí."

„Ha, ďáble! ať přijdou!" zvolal nato Roháč. „Čím dřív, tím líp, tím dříve se rozvine vítězná korouhev naše!" – „Tím dříve budeme slavit na Sioně svatbu!" zvolali jedním hrdlem shromáždění pijáci. – „Ať je zdráva nevěsta sionská!" řičel jazykem blebtavým Smil z Rabsteinky, a číši pozdvihnuv, taktéž učiniti dal všem znamení. Číše zněly jedna o druhou, a ohromné „Zdráva buď nevěsta sionská!" zaznělo mezi kamennými stěnami. – „Budiž zdráva!" zaplesal ženich, pomněním na spanilou dívku a šťavou pražských hroznů nanejvýš rozčilen. „Tři sta šedesáte pěkných dnů dal bych za tu hodinu, kdežto bych mohl veškerou silou beder svých Ludmilu k sobě přivinout!" – „Přiviň ji, přiviň!" výskali rytířové ostatní, a vespolek vstávajíce s pozdviženou číší, připíjeli hospodáři, veselou svatbu mu přejíce.

„Kazatel Prostředek tě dnes zasnoubí," ponavrhl mezi všeobecným výskotem Boček Ledecký, duchovního správce sionského, taktéž hodujícího s rytíři, důvěrně na rameno poklepav. „Tatík náš není srdce tvrdého, by neřekl: Mějte se a množte se!" – „Ať se vystrojí a uchystá nevěsta moje, ta spanilá, kamenná slečna Sokolovská!" zvolal nato s planoucím okem Jan Roháč, nic jiného na mysl zplamenělou sobě nepřipouštěje, leč jak by sžírající v prsou požár uhasil. Zvolal tak, a již již s hlavou těžkou, s nohama motavýma Krvoji velel, zpraviti slečnu o jeho rozkazu. – „Slečna, tuším, že postonává," osmělil se stařec ponavrhnouti pánovi, opět vystřízlivělému, chtěje ušetřit lítosti. „Nešťastná matka Rapotova jí zvečera byliny svářela." – „Ať je sama vychlastne, ta čarodějná, ohavorodná dračice!" odpověděl nevrle Sionský. „Holubičku svoji sám si nakrmím. Hejsa, ďáble! Pusť se za ní – anebo ti kří-

del zapůjčím!“ – Skvělý meč jeho fičel sluhovi kolem hlavy.

Mrzutě s úzkostným tušením bral se Krvoj ze síně. – „Nech mne vůli Roháčovu vyřídit,“ ozval se venku vedle něho hlas. „Markytu znám, a promluvím s ní, jak by moudře bylo, připraviti Ludmilu po vůli pana Roháče.“ – A nežli Krvoji bylo možno dáti odpověď, byl ho Vojtěch za ruku chopil, a postrčiv jím nazad, spěchal hradem ke komnatám ženským.

Jako noci předešlé, an se byl k nim s půlnocí pan Roháč přikradl, byly také dnes již dveře zavřeny, a v první komnatě na modlitbách dlela stará chůva.

„Musím promluviti se slečnou,“ hlásil se Vojtěch. „Páně rytířova vůle mne k ní posílá. Musím také promluviti s Markytou. Vyřiďte jí, že ji o to slovem ubohého Rapoty hoch Vojtěch žádá.“ – Jako noci předešlé, an byl nezkrotitelným plamenem vedený táborita na práh té panenské svatyně vkročil, seděla také dnes Ludmila u stolu. Markyta o Rapotovi sotva zaslechnuvši, se sedadla podle ní zprudka se vzchopila, pacholíkovi na stráži zůstavenému v ústrety vstříc spěchajíc. – „Vojtěše, ty jsi přelomil pouto slibu svého,“ jala se s bědujícím názvukem příchozího vítati, „prasklyť úvazky mezi matkou a dítětem –“

„Aj, nechejž, milá Markyto, úvazků, o nichžto nevím,“ skočil jí Vojtěch do řeči. „Jáť přicházím, abych ukoval pouto, ježto by nás všechny silněji vázalo k životu a radostem. Zastři vás milost Páně, slečno čili nevěsto, a co nevidět naše šlechetná paní rytířko“ – mluvil dále, uklonivše se jakž uměl zdvořile před slečnou Sokolovskou. – „Nu, nu! Nemračte tak své bílé čelo! Já za to nemohu, že s vámi pan Roháč ještě dnes svatbu slaviti chce. Také mu to za zlé nemám, milá slečinko!“ –

Jako se stádečko tichých beránků ohlasem vlčího vytí na vše strany rozprchuje, rozprchl se návěštím Vojtěchovým pokoj, až dosavade trvající mezi shromážděnými dívkami. Leknutí a bázeň střídaly se v prsou jejích. Družky slečny Sokolovské lomily rukama; Markyta stála nepohnuta s lícemi na smrt ubledlými, s očima skalnatě k zemi upřenýma. Ludmila, ta hvězda, o nížto se hrůzo-

nosný mrak pokoušel, ta skála, na nížto se posud divá vlna Roháčovy vášně rozrážela, nyní v rozhodujícím okamžiku zdála se, že rukou mocnější v kořenech se viklá. – „Otče Bože! Ty spravedlivý, milosrdný soudce lidských poklesků!“ tak zvolala třesoucími se rty, uprostřed ložnice na kolena klesnuvši. „Ty strašný mstiteli, kterýžto s metlou rychle stíhající za hříchem kráčíváš – Otče Bože! ve tvou se ochranu před záhubnou myslí zaslepeného muže utíkám! Otcové moji vylévali krev pro čisté, objasněné slovo tvoje; statek na obět přinášeli k zahájení slávy tvé –“ – Vtom jí Markyta rukou zacpala ústa. Slova dívčí byla ji vytrhla z tuhého ustrnutí. „Nesmyslná!“ zakřikla Ludmilu. „Nevolej slovy rouhavými z jasna nebes blesky na kacířskou hlavu svou, a děkuj tomu soudci milosrdnému a spravedlivému, jestliže se právě oko jeho obrátilo od tebe. Milosrden jest – nebyl by mne postavil podle tebe. Spravedliv jest – nebyl by mne postavil podle Roháče. Vstaň, spanilá švegruško!“ mluvila dále, a zraky její zářily neobyčejnou odvahou. „Hotov se k veselému sňatku. Přiveduť já panu Sionskému nevěstu, jakouž nikdy nezasloužila pravice, ježto syna mého v smrtící ocel uvrhla.“

Krátkých několik okamžení spočinula Ludmila v náručí Markyty; avšak bylo těch okamžení a slov ubohé ženy dostatek, aby zulekaná dívka opět pevnější mysli nabyla. „Nemluv mi o sňatku, proti němužto se duše vzpouzí, jako proti mukámjizlivého pekla!“ zvolala, Markytě se z loktů vinouc. „Bezbožnou, zlolající drzostí překvapena, zaslíbila jsem se Roháčovi pod jedinou výminkou – osud svůj jsem zavěsila na osud své utlačované víry, a z ložnice této mne k oltáři nepovede žádný, komu libovolně ruky nepodám, byť bych i před novým náběhem drzosti uschovati se měla v této hlubině.“ Rychlou rukou odtrhnuvši okno, a na židli pod ním stojící se vyhoupnuvši, jednou nohou stála již již na okně, přepnutá navenek, jakoby k odvážlivému, na smrt odhodlanému skoku. Úzkostné vzkřiknutí ozvalo se v ústech přistojících ženských i pacholíka Vojtěcha.

11.

Dlouhá byla v komnatách ženských rozmluva, horlivá ve všech ústech. Rozvažování, slzy, návrhy a stýskání střídaly se mezi jich obyvateli. Hodná doba uplynula, nežli se za Vojtěchem dveře u ložnice zavřely. – Starý Krvoj byl zatím před nimi netrpělivě obcházel. – Na velké síni byla veselost vystoupila na stupeň nejvyšší, an se do ní Roháčův posel i se zástupcem svým od spanilé nevěsty opět navrátil. Skokem rychlým postavil se horoucím plamenem podjatý ženich proti Krvoji, jazykem těžkým jektaje otázku: „Nu, co dělá holubinka? Urovnává bílá křídelínka?“ – „I což – urovnává křidelínka!“ přejal řeč Vojtěch, starému strýci ani promluviti nedaje. „Ona se nemůže dočkati, až se okolo ní zatočíte a svatební jí zavrkáte.“ – Hlasitým smíchem dal Roháč najevo, že se mu odpověď líbí. „A ty sám, nepeřenče, o poselství jsi se opět pokusil?“ tázal se chechtavě. „Aj, ďáble! totě se musím nejen tobě o záplatu postarat, a jiným, šlechetnějším poutem chytré služby svoje sobě připoutat; ale i naší povolné nevěstě musíme něco k zalíbení učinit. Nepodá prý Roháčovi ruku dříve, až se bude korouhev naše pod nebem vítězně vznášeti! Ha, ha, ha! Vzhůru, přátelé! Utřete si vousy!“ mluvil dále, obrátiv se k hostům rytířům. „Noc je teplá jako nevěstino lože, jasná jako oko po svatební noci! Dovolímeť dechům nočním zahráti si s naším praporem, a posel náš zatím ať zkusí, jakou váhu má!“

Hlučně vzchopili se hosté pijáci, an se tu chodbou k veliké síni hlasité bědování ozvalo. Divokým krokem přihnala se Markyta. „Vydej mi mládě, ostrodrápý jestřábe!“ obořila se na Sionského. „Peklo rozbilo této noci hříchuplný stan svůj na hradbách sionských, a já se musím vynésti z hnízda toho dříve, nežli je zahalí v mrákotu věčnou!“ – „Vyveďte ji z brány a plemeno její vyneste za ní, jakož jsem jí přislíbil pro památku bratra Sokolovského!“ zvolal Roháč, odtrhnuv se zdivočilé ženě. „Ať nepobývají duše chlebem vykrmené, kde se z kalicha přihýbá. Hejsa, pacholíku! dejž panně Markytě počestného průvodu!“

Ještě hořela pochodeň v malé, úzké klenbě, hradní spížnici, kdyz do ní nešťastná žena s Vojtěchem vstoupila. V okamžiku sletěl záplatovaný příkrov s hrubé rakve, víko odlítlo, a s hlasitým pláčem vrhla se ubohá matka na hocha, vtěsnaného v lože uzounké. „Probuď se, probuď, beránku!“ volala, líce svoje v prsa Rapotova zarývajíc. „Otevři očinka, budu tě voditi mezi vonné kvítí!“ – Vojtěch zatím pozorně za sebou zavřev, rozsvítil kahanec, a rychlým krokem spěchal v podzemní klenutí. „Hodina prší, pane rytíři!“ jal se tam rozmlouvati, a radostně překvapenému Janovskému vazby přeřezával. Zproštěn těžkých úvazků stál tu nyní arci Horník šlechetný, ale nová bolest, následek přetuhého spoutání – náramná slabost – rozpalovala i mrazila mu mohutné údy. Mrákoty zastíraly zrak jeho; muselť se pevně Vojtěcha držeti, vedoucího jej po úzkých schodech nahoru. – „Dejte synáčkovi svému poslední hubičku, paní Markyto,“ promluvil pacholík v hořejším sínci. „Ustelemeť mu zatím v jiné komůrce.“

Pronikavé vzkřiknutí, jako by vyraženo smrtelnou ranou, vyletělo ze rtů Markytiných. Silnou rukou ji musel Vojtěch odtrhnouti od mrtvého syna. Co v nápadu šílenosti vrhla sebou nešťastná, každým i jemným dotknutím roznícená žena k nohoum Janovského, až dosavade v obdivu se kolem ohlížejícího. „Rozviňtež vítězoslavný prapor Páně!“ zvolala, ruce pevně ovinuvši okolo kolen užaslému jinochu. „Probuďte hlas trub anjelův po všechny věky hřímajících! Přinášímť vám na obět krev těla svého, duši ducha svého. Sbohem, nový můj synáčku!“ vzlykala dále, vzchopivši se a ztrnulého Horníka násilně k ňadrům přivinuvši. „Pamatuj na svou matinku!“ – dořekla a krokem přechvacujícím se vyletěla ze dveří.

Vojtěch zatím byl se ucho pil Rapoty v rakev již uloženého, a silou dosti zkušenou ho ze šesti prkýnek vyzvednuv, nešťastné to plémě na bedra si naložil a na podzemní schody ukryl; dveře zavřel a rozloženou kolem zbroj opět na hromadu naházel.

„Pan Roháč by pochopům svým radostné posvícení ustrojil, kdyby mne při tomto díle zastihl,“ jal se na

to rychlými, polotajenými slovy mluviti. „Zdálo se mi ale, že dobře činím, an jsem strýci*) vašemu ve službu se podrobil a zvláště na vaše osvobození bedlivý pozor dáti přislíbil. I splnil jsem, co se náhodou dalo dělati. Tuto vizte prázdnou rakev; za čtvrt hodiny přivedu pacholky, aby nebožtíka v ní z hradu odnesli. Máte-li chuti, býti nebožtíkem, pane rytíři, já vás doprovodím s upřímným pláčem až ke hrobu.“ – Rozjasnilo se synovci mincmistrovu. Nový život rozžnal se ve šlechetném Horníku. Přičiniľ se, upřímnými slovy vděčnost svou projeviti Vojtěchovi; avšak uprostřed blahého pocitu vyvinul se mu z hlubokých prsou těžký vzdech. Byloť to vzpomenutí na drahou Ludmilu. „Neviděl jsi na hradě cizí slečnu?“ tázal se pacholíka; tento však po všech stranách pozorně ušima stříhaje, s prostosrdečným úsměvem prosil, aby se o slečnu nestaral, jestliže mluví o Sokolovské. Pobízeľ jej, aby se do rakve natáhl. S podivným pocitem uložil se jinoch mezi ty osudu plná i prázdná prkýnka takž, jakž mezi nimi údy stěsnati mohl. A sotva že času zbylo, umluviti se ještě, jak by z rukou pacholků vyváznouti bylo, po ložiti živé mrtvole na prsa meč, a přikrýti ji chatrným přikrovem, an u nohou daleko z rakve vyčouhala: ozýval se již-již hovor přicházejících pacholků, ustanovených to nosičů.

Hrubé klení ve čtverých sprostých ústech táboritských bylo pohřebním zpěvem úzkostně oddychujícího jinocha v rakvi. Brzo spočívaly máry na silných ramenou, a pádně si vyšlapující nohy ubíraly se s nimi z úzké spížnice. Přede dveřmi čekala Markyta, hluboko zahalená v černé své roucho. „Spusťte jen hodný brekot,“ vece k ní potichu Vojtěch. „Co se mne dotýče, já vám dle možnosti také pomohu.“ A v podivném dvouhlasu zaznělo bědování po sionském náhradí. Pacholci Roháčovi jednak se smáli, jednak i kleli.

Nebesa se chystala k bouři. Hvězdy byly zamhouřily své jasné oči, černošedou rouškou zahalivše tváře. Těžké mraky věžily se na západní straně. Mrvost, jakkoliv po-

*) V prvotisku snad omylem „otci“. — Pozn. pořad.

někud ochlazována nočním větříkem, tížila krajinu. Neobyčejné bylo podívání na sbor, vycházející z brány sionské. Zpředu kráčel pacholík s pochodní, podle něho černá ženská postava; za nimi pak čtvero pacholků, nesoucích rakev s hrubým příkrovem. Pacholík mluvil se ženskou slovy tichými; pacholci dělali hlasitými slovy mrzutosti své průchod.

Zastavili. „Kůže nám, tuším, promokne až na dno," ozval se jeden z pacholků nosičů, narovnávaje si zadek a okem po nebesích se toče. – „Aby si hrom takovou lázeň vysušil!" zabrumlal druhý, „anebo i s trpaslíkem panchartem zaryl do ledvin země!" doložil třetí. Matka Markyta začala vésti pronikavý nářek, ruce vysoko k nebi rozprostírajíc; Vojtěch domlouval pacholkům k rychlejšímu kroku. Opět se vznášel vysokým potem se pachtící Janovský na čtyřech ramenou, i opět postaven byl na zem k odpočinutí nosičů. A po třetí stály máry na kamenité cestě. Byliť se s nimi až na patu vrchu dostali, s něhožto se kolkolem ohlížel Sion. Před nimi, za nevalným údolím, na návrší protějším, černal se chrámek. K jeho zdem, byla si na Roháči vyplakala Markyta, aby pochovati dal synáčka. – „Seschnout by mně musel hnát, který bych ještě k jedinému kroku natáhl!" zadušil se při třetím odpočinutí jeden z pacholků nosičů, mrzutě si utíraje široké, zapocené čelo. – „Jenom si chutě dodejte, slečno!" zašeptal mezi tím Vojtěch k černorouché podle něho ženské postavě. „Malé okamžení ještě, a jsme na suchu." – „I vyklopme promrzelé břemeno zde naprostřed cestě, a navraťme se k plným svatebním džbánkům na Sion!" odpověděl nosič druhý prvnímu. „Ďábel o potvorné tělo hrubě stát nebude; a duše – měl-li jakou – beztoho s ním už večeří." – „Aj, ty bohaprázdný Bodroni!" vzkřikne Vojtěch, jakoby pacholkovými slovy nanejvýš uražen. „Nebojíš-li se, že se duch jeho navrátí v tělo, a tebe poleká?" – Pacholek ale, nedbaje slov pacholíkových, uchopil se příkrovu, a ostatní se touž mírou jali pomáhati, jak by rakev co nejrychleji vyklopili z mar na holou zemi. Vojtěch pokynul průvodkyni své, a tato, davši se do

bříškavého křiku, s roztaženýma rukama, rychlým během zmizela v temnotách nočních. „Duch! duch!“ ječel Vojtěch, a pochodní mrštiv do hustého křoviska, vytasil meč. Víko na rakvi odlítlo, vysoká postava se vztyčila na prkenném, posledním tom loži, a mezi překvapenými, polekanými a hned i na útěk odhodlanými pacholky otáčel se Horník Janovský, a meč jeho krvavě brázdil po jejich údech. Smrtelná hrůza okřídlila táboritům nohy; ženoucí se do vrchu klopýtavou nohou, vydávali žalostné ryky.

12.

Skvostnějšího osvětlení neviděla kaplice sionská jako této noci; neviděla i veselejších tváří jako této noci. Byloť, jako by veliký požár tisícerým jazykem olizoval její stěny; kolkolem stálo množství pacholků, v pravici i levici držíce hořících pochodní. Hlasitý hovor, volání, napomínání rozléhalo se mezi zástupem. Bylo to shromáždění jakoby k plesu na místě veřejném, nikoli k činu zbožnému na místě posvátném. Nový proud rudé záře vinul se otevřeným vchodem; nový sbor s pochodněmi svítil hostům, ženichovi a nevěstě. Všem hořely tváře po zažitém víně v zdivočelém veselí; všem dopadaly nohy nerovně na zemi. Žerty poletovaly ze rtů na rty, a pan Roháč nejsladšími slovy hledal průchodu k srdci nevěstinu; nejraději ale byl by ochlazení hledal na medových dívčiných ústech. Nevěsta, a za ní družky její, kráčela krokem zvolným, tichým podle ženicha; slova nepromluvila, hlavou ni vpravo ni vlevo nezatočila. Oděná rouchem, pokudž nakvap a na hradě cizím, na šperky ženské neodhodlaném, možno bylo, nejúpravnějším, brala se s tváří hustým závojem zakrytou k oltáři. – Zasmušilý stál tam duchovní pastýř Prostředek. „Vyklop na nás požehnání svého plnou míru,“ volal naň Roháč, motající se ještě prostředkem kaple. „Z vděčnosti povolím tobě příjem na devatero nejjadrnějších holek, jakých

sobě k obsloužení vybereš na čtyry míle kolem Sionu.“ – A jakž se byli hosté před sprostým oltáříkem rozstoupili na dví, stoupil ženich spěchavou nohou na stupeň, kdežto jej očekával duchovní. A však nejistá noha jeho sklouzla s těžkým tělem s hladkého kamene, a ráznou tíží svalil se pan Roháč na blízkého muže, stojícího zde s pochodní. Plamen zasáhl pás, převěšený přes prsa, a jako z hlubokého, děsného snu trhl sebou rytíř, kvapnýma rukama umačkávaje napálený pás. Nebyloť chytilo, nežli roztřepená v koncích lněná šňůrka, kterouž byl s krku sňal soudem císařským utracenému příteli Sokolovskému. „Zlé znamení!“ zvolal Prostředek s názvukem výstrahy. „Odlož zasnoubení na čas pohodlnější.“ – „Neodložím!“ zařičel Roháč, a krev se v prsou jeho vařiti začala hněvem náhlým, neboť nenáviděl odpor, a na mysli mu tanulo, jakou se přísahou byl zavázal při lněné šňůře. „Neodložím – nikoli! Dlouhá dvě léta mne trápila žízeň upalující, a se rty u čerstvého pramene měl bych ústa zatínat? Čiň, čemu jsi se naučil, pastýři Prostředku! Já učiním, k čemu mne vede můj Bůh!“ – A dobouřiv takto, skočil skokem dlouhým k nevěstě, a otočiv rameno kolem jejího těla, k ňadrům ji mohutně přivinul; ale rázem jakoby jej byla zničujícím dechem ovanula studená smrt, zarazil se v žilách jeho proud krve, leknutí a hrůza osypaly mu tváře sněhem. Trna po všech údech, třesa se, zvědavou rukou odhrnul nevěstě hustý závoj. Nové leknutí – nová hrůza deštily na ženicha devaterým tokem. Bez pohnutí, s okem vpadlým, svítícím co lampa v hluboké, tmavé sluji – s tvářema ubledlýma, beze všeho výrazu a života, stála před ním – nešťastná Markyta.

13.

Bouře byla na Sionč. Štěkání psů, řehot koní, břinkot zbraně, klení pána, volání hostů kříž a křížem potkávaly se mezi hradbami. – Živly vedly válku nad Sionem.

Klikaté blesky ojasňovaly tmavou noční cestu třem osobám, potmě se ženoucím od hradu táboritského k hornímu městu, Hoře Kutně. „Jen ještě několik okamžení!“ volal Vojtěch, pacholík ze služby Roháče, druhé dvě osoby k rychlému kroku za sebou pobízeje. „Vítr přináší za námi štěkot psů a dusot koní vyžraných pící táboritskou.“ – Podpíraje, co možná ve chvatném spěchu, ženskou postavu, vykračoval za ním jinoch Janovský, meč obnažený nesa co pevnou hůl k potřebné podpoře. „Mstiteli! Věčněvládný – ty nad hlavou naší právě se objevující! Ty pomoziž postaveným v úzkostech!“ takto upěl šlechetný Horník, vida i cítě, že soudružce ubývá sil. „Ludmilo, anjeli můj! kratinké ještě okamžení, a pevná brána se zavře za námi. Tamto viz! osvětlené okno – to jest branného sednička!“ –

A jižjiž se černá před nimi bašta na čechovském předměstí; jinoch za sebou vleče zmrtvělou děvu. Vojtěch tluče na bránu, Janovský volá na branného i obírá se omdlelou v náručí jeho dívkou. Rozevrou se menší, postranní dvířka; městský sluha vítá šlechetného jinocha, pomáhá dívku dovésti do sprosté sedničky k potřebnému odpočinutí – k blaženějšímu procitnutí. – Menší dvířka opět zapadla, a nadarmo zuřil se sborem svým přede zdmi města starověřícího pan Jan Roháč, neústupný hajitel kalichu. Nezvedlať se mu tenkráte svatba na Sioně.

Začínaje „Svatbu na Sioně“ psáti, byl jsem úmyslu, vyobraziti v několika nedlouhých scénách smutný konec pověstného tábority. Avšak píšícímu, — any se řádky takořka za mokra jižjiž do knihtiskárny odnášely — teprva se mi před očima osudná ona doba rozprostřela v tak čarovábných barvách, že mi nebylo lze postupovati na počaté cestě krátké. Uzavřelť jsem, některé z památných příběhů 15ho století sesunovati tak, aby se nám věk

*tehdejší v díle větším, jako v zrcadle, stavěl na odiv. Takto vznikl dějepisný román „Roháč", kteréhožto díla „Svatba na Sioně" jenom co pouhý zlomek přijmouti prosím; zúplna se dílo pro rozsáhlost v časopis více vtěsnati nedá. S celkem bude mi pilno záhy vystoupiti na světlo, a pak teprve požádám pronésti soud, čeho jsem byl dovedl, a čeho nic.**)

T. HORNÍK.

*) Ke slibovanému cyklu, jak známo, nedošlo. (Pozn. pořadatelova.)

ALCHEMISTA.

Obrazy a ohlasy z věku sedmnáctého.

Psáno roku 1836. — „Vesna“ 1837. — Sebrané spisy 1844.

Toho jsi, milý bratře, zajisté se nenadál, že po tvém odjezdu několik dní v trapném přemýlení ztrávím! – Poslední naše rozmluva byla toho příčinou.

Přál bych si nyní, abych tě zde měl. Znova bychom o té věci hovor začali.

Jeť věru dobře, že člověk u svém zdání, u svých domyslech a soudech odporů nalézá; jinak nevím, jak by se mnohá hluboká pravda byla na denní světlo pronesla. My pak zajisté mluvili o věcech, o nichžto by řeč ani přestati neměla, dokud se hlubokost jejich nevyváží. *Vlastenectví* mělo by se za našich časů napořád ohledávati a ujasňovati, aby nám posléze jako věčně skvělé, blahostně zahřívané slunce, nikoli však jako blýskavá, lákavě zavádivá bludička zářilo.

Ono tebe i cizinou nyní provází. Ty bytost jeho nyní hlouběji vyzkoumáš.

Jen se již brzo přiznej, že je vlastenectví vskutku největší blaženost každého člověka na zemi. Poněkud jsi mi to upíral, alespoň jsme se ve všem nesrovnávali. Ty jsi chtěl při tom hleděti na stáří, na duševní schopnosti, na případnosti života, a dle toho činiti nějaké rozdíly; uvidím, jak se při navrácení tvém shodneme.

Já tyto dny papíry své přebíraje, nalezl jsem listy,

které mi během a tísní času byly již skoro z paměti vypadly. Když jsem je psal, nemyslil jsem arci, že bych je kdy jinému do ruky dal. Jsou to pouhé nástiny několika obrazů. Jindy byl bych je snad jinak vyvedl. Tehdáž mi jen o to běželo, abych je co nejvěrněji při tom pocitu nakreslil, jenž byl podivnou příhodou ve mně se roznítil. –

Znáš barona D . . . ého? – Zámek jeho je půvabná strakatina třináctého a osmnáctého století, jakož rodina jeho nově vštípená letorost na kmen starožitné české šlechty.

Archiv zámecký chová mnohou pěknou památku; ale za věc nejvzácnější a jako za poklad rodinný považuje se tam stará bible Kralická.

Podivno – myslíš? Ach, onatě znamenitou pamětnicí nešťastné doby království našeho a s rodinnými příhodami nynějších baronů D . . . ých velmi úzce spojena.

Vzadu i vpředu nacházejí se na ní – jako desky, anebo nejpříručnější deník nábožného, slovem Páně často se obírajícího ducha – mnohé listy popsaného papíru a pergamenu; komu pak zvláštní baronova důvěra do nich nahlédnouti dovolí, bude si té vetché, zhusta již natrhané knihy s popsanými listy jako nejkrásnějšího rukopisu, jako básnického zlomku, jako zrcadla lidských srdcí a tehdejších veřejných dějů vážiti.

Já se v ní bavil mnohou hodinu. První toho následek byl, že jsem několik těchto výjevů nakreslil, jež ti nyní k posouzení posílám.

Proč to ale nyní činím, kdežto jsem v listu svém o vlastenectví mluviti začal? – Toho se, bratře, sám domysli.

Já naschvál nikde sententiam moralem nepřipojil, nikde o hlavní myšlence a účelu nepromluvil; přece však doufám, že oboje nalezneš – budeš-li chtít hledati, a oboje pohřešíš – nebudeš-li po tom toužiti.

Jsemtě žádostiv, co mi odpovíš.

*

1.

Tělem, duší
muž se kruší,
klopotě, baže,
píle, se snaže,
měně a boře,
štěpě a tvoře,
mocí a lestí
sháněje štěstí.

Schillerova
„Píseň o zvonu“.

Den sv. Jana Křtitele roku 1649 klonil se k večeru. Obloha rděla se růžovými červánky, a po okolí pražském začaly se chladivé větérky točiti.

Mezi Bílou horou a klášterem Břevnovským stálo vedle postranní, odlehlé pěšiny několik starých dubů. Za nimi, zdéli mnoha kroků, táhly se lískoviny, a pod nimi odpočíval toho večera cizinec, muž asi třicetiletý.

Dle oděvu jeho bylo viděti, že pod korouhvemi německých knížat sloužil, a tvářnost jeho jevila, že se byl v životě s mnohým protivenstvím potkal.

Tiše hleděl nyní za sluncem, a z velikých modrých očí jeho ukáply dvě slze.

„Blažený, kdo se na tvé navrácení těší, koule nebeská!“ promluvil nato se srdečným povzdechem. „Já . . . se netěším. Na mne se nebudeš nikdy milostivě usmívat. – Avšak uvidíme, co nám Praha přinese, ta pověstná!“ doložil na to po chvíli, hustá vousiska si hladě, a jako by se chtěl dalším trapným myšlenkám ubrániti, obrátil se na druhou stranu.

Tu právě od té strany, od kláštera, vlekla se lidská postava, pozorně se ohlížející a sehnutá, tak říkajíc po zemi se plazící.

Cizinec pod lískami se ani nepohnul, ale upřel pozorné oko na muže, který blíže a blíže k dubům přicházel.

Ten se nyní až k nim samým přiloudal. – Byltě to stařec vlasů našedivělých, ale pokud se za soumraku rozeznati dalo, očí ještě jiskrných a údů velmi pohyblivých, takže se

podobalo, jako by hubivý věk před časem byl vlády své nad hlavou jeho použil, ostatek těla i bystrotu ducha neporušiv.

Dle šatů a celého zevnějšku dalo se souditi, že náleží k stavu nezámožných měšťanů.

Na rameni nesl malou motyku. Tu nyní odložil, a čepici sňav, s vráskovitého čela pot si utíral. Potom se vůkol po nebesích ohlížel.

„Nu, jakžpak, milá hvězdičko!“ pravil na to s radostným, skoro dětinským úsměvem, „kdypak se ukážeš? – Haha! Počkej, však já to dnes vyčíhám! Večer svatého Jana Křtitele má zlatý květ; ale ti blázni to nevědí. Haha! Však já ti jej, milý pokládku, otřesu!“

Nato vytáhl z ňader jakousi šňůru, a pokud jen stačila, kolem prostředního dubu ji položil. Potom i s motykou do tohoto kola se postavil a zemi políbil.

„Pro tebe, kolébko drahá, v nebezpečí se vydávám! pro tebe s tajnými mocnostmi zápasím! Bůh na mne hledí, a anděl jeho stojí vedle mne!“

Takto vroucími slovy promluvil, a spatřiv nato hvězdu, po níž se byl dříve ohlížel, třikráte znamení kříže okolo sebe učinil. Nyní pozdvihl motyku a začal u kořene dubu kopati. Temný ohlas padajících ran poletoval sotva za lísky.

Cizinec pod nimi zpovolna se vztyčil a potichu blíže k dubům přikročil.

Stařec kopal. Ňadra se mu pracně zdvíhala a pot se mu lil po tváři. Ale stařec kopal bez ustání, jednotlivými slovy – jako „Pro Čechy! Pro vlast! Jen pracuj!“ – chuti a síly si dodávaje.

S podivením pozoroval jej cizinec. Večerní tmy se množily, kolem nebylo po živé duši ani pocitu. I zmocnila se ho jakási péče o starého muže, a s touto přistoupil až k samému dubu.

Stařec, namáháním při kopání těžce oddychující, pozdvihl nyní hlavu. I zahlídl cizince a pronikavě vzkřikl.

„Zpátky! zpátky! nepříteli!“ vyrazil ještě ze sebe, a vypustiv motyku, začal proti nenadálému úkazu oběma rukama šermovati; avšak brzo leknutím a zeslábloství přemožen, s bolestným stenáním a skučením mezi rozhra-

banou zemi klesl, a zůstal vedle dubu jako bez sebe ležeti.

Útrpně naň cizinec chvíli pohlížel. Potom se k němu sehnul a promluvil řečí líbeznou: „Příteli, copak tu děláte? Hodláte pod širým nebem přenocovati?“

Ale nedostav odpovědi, musel starce pozdvihnouti, v náručí jej podržeti, spánky mu třítí a několikráte naň volati, nežli z mdloby procitl.

„Kdepak jsem?“ tázal se tento, zhluboka si oddechnuv.

„V rukou pravověřícího křesťana a dobrého přítele, jenž by vás rád domů doprovodil,“ potěšil jej cizinec.

„Ach, že jste dříve nepřišel a tu obludu s plamenem a rohama nezahnal!“ posteskl si stařec. „Opět celý rok ztracen,“ doložil pak hlasem skoro plačtivým, „a nadarmo jsi mi dnes, milá hvězdičko, svítila! Doba ještě nevypršela, nesmím se pokladu dotknouti.“

Cizinec zdvihl motyku a druhou rukou chopil se starce pod paží.

„Kam se obrátíte?“ ptal se ho přátelsky.

„Do města,“ řekl stařec. –

I šli vedle sebe, ani slova však nepromluvili. Stařec, pohřížen v tichých žalobách, sotvaže rty pohyboval; cizinec pak, buďto mlčení jeho z útlé šetrnosti přetrhnouti nechtěje, anebo se poněkud zapomenuv, že se mu byl za průvodce a ochránce nabídl a že tedy o něho pečovati měl, po celé cestě sám s sebou na mysli se obíral.

„Již tedy dnes v Praze?“ mluvil v duchu k sobě. „Hodlal jsem ještě jednou pod oponou nebes pospati! Nu, Bůh dej, aby šťastná byla hodina, když vkročím do města, toho dějiště činů velikých a věčně památných! . . .“

Právě měla se brána již zavříti, když k ní stařec a cizinec dorazili.

„Aj, bodejž to vlci!“ zvolal branný, když si byl pozdním příchozím do tváří posvítil. „Jste vy to, starý kutile? Byl jste snad někde na čarodějném kapradí? – A kdopak se vás to přichytil?“

„Zastavte se u mne zítra na skleničku barevného!“ přetrhl mu stařec kvapně všecko další vyptávání, a ruku mu stisknuv, průvodce svého za sebou skoro táhl do města.

2.

I čeká, číhá, naslouchá,
nic neklepe, nic nebouchá;
již drahně chvíle ubylo,
co dívče klidu pozbylo.
P. Šafařík.

Na Pohořelci stál toho času malý, nepatrný domek, byl ale v pověsti po celé Malé straně, ba i mnohý, jenžto ze Starého města přicházel, neopominul na to chatrné stavení se podívat.

Tento domek, zvenku sice neúhledný, měl uvnitř jednu i druhou komnatu pěkně uspořádanou, a právě o těchto roztrušovaly se rozličné pohádky.

Jedna z těchto komnat byla každodenním obydlím tří osob, nejpodivnějších snad v celé Praze a pamětihodných mezi tisíci obyvatelů.

Byla to dosti prostraná, ač nevysoká světnice z dřevěných stěn, na nichž po jedné straně veliký, z lípy uměle vyřezávaný kříž, tamto rytířská zbroj a jinde rozličné domácí nádobí na silných hřebích viselo. Pod křížem pěkné klekadlo, pod zbrojí pohodlná lenoška, pod nádobím železnými pruty okovaná, ale i rozmanitě vykládaná truhla, uprostřed kulatý dubový stůl, několik židlic – to byly ostatní částky tohoto obydlí.

Nyní v něm dlela osoba jediná; ale právě ta jediná byla celého domku nejskvostnější okrasa. Štíhlá, spanilá, vážná dívka – zjevení to nebeské, obraz živého panenství!

I stálať Anežka u okna a hleděla mezi bílými záclonami skrze malá, olovem upevněná kolečka zamodralého skla neodvratně do večerní temnosti, jako by ji násilně proniknouti chtěla. Krásná její ňadra nepokojně se vlnila.

Na stole hořela tenká svíčka; jinak byla by dívka okno otevřela. Vtom ale zarachotila u domovních dveří závora, a nepokojná dívka, odskočivši od okna, pospíchala otevřít komnatu.

V několika okamženích vkročil do ní rychle stařec – podivná, vysoká, úžasem naplňující postava. S tělem jako ská-

la a s hlavou jako jabloň objevil se dívce čekající na prahu.

„Vrátil se otec?“ byla slova jeho, sotvaže dívku zahlídl.

„Bůh nás ostříhej, dědečku!“ odpověděla tato třesoucímse hlasem a políbila starci ruku. „Ještě se nevrátil!“

„Nešťastný den!“ hořekoval příchozí, dívku objímaje. „Ale potěš se, milé dítě! Nic není ztraceno. Musíme se však oba ještě jednou na ulici vydati. U svatého Víta odbila ovšem již desátá; ale ani pozdní hodina, ani městská stráž není pánem člověka, když se jedná o bezpečí drahé osoby. Podej mi svítilnu a vezmi šátek na sebe!“

I utřel si stařec tváře, ježto se mu v rychlé chůzi potem byly zalily, a z kouta přinesl si na noční procházku dubovou hůl. Vtom se ale počalo na domovní dveře tlouci.

„Anežko! Otče! – Anežko!“ volal zvenku mužský hlas, a stařec v komnatě nechal holi, dívka odhodila šátek, a oba spěchali ven dveře otevřít.

„Nebe nám seslalo hosta!“ ozval se opět onen hlas na předsíni – „i prosil bych, abyste ho uctili. Zlý duch pokoušel se dnes o starého Jetřicha; ale Bůh mu seslal tímto mužem pomoc v nouzi největší.“

S těmi slovy vkročil do komnaty obstárlý člověk, jenž byl toho večera při lesku první hvězdy pod Bílou horou poklad dobýval, a neodpovídaje na otázky dívčiny, kde se byl tak dlouho zdržel – vlekl cizince, průvodce svého, násilně za sebou.

Ale tentýž pozastavil se na prahu, an byl při světle hořící svíčky spanilou dívku zahlídl.

„Příchodem vaším pod střechu domácí jest úloha moje skončena,“ promluvil na to k starci, jejž byl provázel. „Nyní dovolte, abych i já o svoje přístřeší se postaral.“

„Aj, milý pane!“ odvece stařec, jenž byl ještě před chvílí s dívkou v starosti vězel – „vyť se mi zdáte býti cizím příchozím, a snad ani o jistém noclehu v městech pražských nevíte? Myslíte, že vás tak pozdě na noc ledabylo od sebe pustíme? Vyť jste, jakž vidím, našemu příteli důležitou službu prokázal –“

„Ano – tu mi prokázal, otče – věř mi, Anežko, tu mi prokázal!“ zvolal mezi to stařec z venku přišlý.

„Nenamáhejte se," odpověděl cizinec mírně, „abyste chválou vyšperkovali pouhou příhodu, při nížto ani té nejmenší zásluhy nemám. Těším se, že jsem při prvním kročeji v staroslavnou Prahu lidi seznal, na něž snad nebudu moci zapomenouti," doložil, a zraky jeho zaletěly na okamžení k Anežce; „avšak nechtež toto věčné zpomínání býti celou mojí odměnou; myslíte-li vskutku, že bych jaké za pouhé provázení zasluhoval. Ale pod střechou nechtějte se mnou zůstati; neboť kroky mé provází kletba, a věčný můj průvod sluje neštěstí."

„Aj, pro milý Bůh! kdožpak jste, pane?" – zaznělo to z trojích úst, a s úžasem ucouvly od hosta zdráhavě tři osoby.

„Nic nejsem na dalekém světě!" zvolal muž neznámý s hořkostí a bolestí. „Nechcete-li ale památku mou z mysli vyhladiti, nazývejte mě při laskavém vzpomínání cizincem!"

Tak dořekl, a obrátiv se, vykročil kvapně z domku, jehož dveře byli domácí ve chvatu zavříti zapomněli. A noční temnosti ukryly i hned jeho statnou postavu.

3.

— — A pod pláštěm noci krokem
dalekosáhlým vychází lup a vražda.
Shakespeare.

Tenké půlnoc ucho má,
a všecko vyslyšela.
Bürgerova ballada.

Strašlivý lijavec valil se z těžkých nočních mračen. Bouře hučela. Blesky olizovaly báně věží na hradě pražském a jezdily po vlnách vltavských. Vítr potřásal okny.

Jako by všechen lidský život byl vymřel, bylo prázdno po ulicích. Zvoník byl již dávno za dušičky odcinkal. Pořádkumilovní měšťané odpočívali již po denní práci na loži, anebo těšili svou rodinu při hořící hromnici.

Toliko v Brusce, v nepatrné krčmě, zdálo se, jako by lidé ani spáti ani na hlas božího posla dbáti nechtěli. Za přivřenými okenicemi a zamčenými dveřmi vynášelo se tam ještě pivo ze sklepa, a prolévala se prahnoucí hrdla.

Byltě to pelech poběhlíků, chudiny, zlodějstva a smilstva. Veřejná obecní správa nemohla se ho nikdy dopásti.

V jednom koutě seděli dva muži, při džbánu a hovoru svém na nic jiného nedbajíce. Bylatě krčma odedávna jako veřejná radnice všelikého zločinstva, blahý to následek a zůstatek po dlouhých radostech třicetileté války a hospodářství švédského.

Oba tito muži byli zarostlí vousáči hubené postavy a zkostnatělé prostopášnosti. Oči jejich se jiskřily pod visutým obočím jako zraky hladových vlků a ruce jejich pohrávaly na stole jako drápy sokolů. Na těle měli zbytky vojenských kabátů, na hlavách široké švédské klobouky s potrhaným okrajem.

„Nic naplat!“ zasípal jeden. „Ať si čert své pytle jak chce vyklízí – dnes do toho musíme. Snad máš strach, že ti blesk zrzavé kňoury opálí, a že by se pak to děvče do tebe zbláznilo?“

„I kat si vem kňoury, ježto mi beztoho v pití překážejí!“ odpověděl druhý dosti hlasitě. „A déšť, jestli na nás nevypere, zajisté také nic nepokazí – o to všecko je hej! Ale máme dnes pátek!“

„Aby ses pekla nebál, poctivý modláři!“ obořil se první. „Čili se ti babské pověry z potlučené palice ještě nevykouřily? A právě že je pátek – svěcený den – musíme do toho. Dnes i snad ten vyšeptalý černokněžník satanáši a jeho bábě pokoj dává, a nemá-li jiné ohnivé draky u svých truhel na stráži, tedy se mu dnes nejsnadněji do jejich vnitřností podíváme. Anebo nemáš-li chuti, kropáči – zůstaň za kamny; tuhle sedí také kabát, který se jistě nedá pobízet.“

Přitom ukázal na muže, kterýžto se u stolu vedlejšího, ruce na stůl, na ruce pak byl hlavu položil, a jak se podobalo, spal.

„I co ti napadá!“ zabručel na to druhý otrhanec.

„Běží-li mi o břicho, obrátím i o Božím hodě cizí měšec na ruby. Byl to jen pouhý nápad – stran pátku; myslil jsem, že bychom i do zejtřejší noci s tvými groši vystačili."

„I aby do tebe tisíc granátů, blbá palice!" rozhorlil se opět první. „Víš-li pak, že jsem tu již za dnešní večeři musel nechat ženský šátek, jenž se mi v tlačenici z kostela šťastnou náhodou na prsty přilepil! – Pak mám už také toho psení dost, a zítra se chci teplého najíst a zase kus poctivého kabátu pořídit. Čert vem starého alkamistu – anebo jak mu říkají!"

Vtom vyvolával ponocný jedenáctou hodinu; načež oba vousáči hovor přetrhli, povstali, krčmu si otevříti dali, a neustávajícím deštěm ve tmách k Hradčanům se pustili.

Ale hned za nimi otevřely se dveře domovní ještě jednou, a z nich vystoupil muž, jenž byl u vedlejšího stolu sedě jako spal, a ten bystře uši napínaje, odkud chvilkami kroky zlodějů slyšeti se dávaly – zmizel také za nimi.

4.

Hle! kdo to....
jejž patřím v bledě... záři?
On zdá se mluvit k sobě sám,
a zradí starost ve své tváři.
— Jemu v hlavě vězí,
co nemá žádných mezí.

Kopeckého „Sv. Augustin".

Druhá komnata pověstného domku na Pohořelci bylo okrouhlé sklepení. Železem zevnitř pobité dveře zamezovaly do něho přístup, a jediné, mříží opatřené okno bylo zakryto železnou okenicí.

Podívání na celé toto sklepení bylo podivné. Po stěnách hojně zažloutlých viselo hojně sazí. Vpravo stálo zděné ohniště, nad nímžto komín široký svůj plášť roztahoval; s obou stran vedle ohniště nacházely se dubové skříně s množstvím podivných misek a hrnečků, na podlaze pak

lesklo se několik pánví a kotlíků. Vlevo stál veliký stůl, na němž dvě hromady knih a rukopisů ležely; za ním stála měkce vycpaná židlice; vedle ní ohromná, dvěma zámky uzavřená truhla. Ode stropu, na mosazném řetízku, visela cínová lampa, rozlévajíc kolkolem zažloutlé světlo. A za stolem seděl šedivec, rozloženou maje před sebou dosti velikou knihu – Kralickou bibli.

Lépe dala se nyní tvářnost jeho seznati, nežli za večerního soumraku při dobývání pokladu pod Bílou horou. Byla to tvářnost ušlechtilá, vzbuzující na první pohled k úctě a soucitu. Byla však bledá – bledší nežli po běhu k břevnovským dubům, a hluboké na ní vrásky měly podobu čitelných písmen, vypravujících o mnohé strasti života.

Seděl u bible a psal na čistém, vzadu k desce přišitém listu.

„. . . . A starý Jan lituje – i Anežka naše zdá se, jako by truchlila, že jsme cizince propustili bez díků. Ale já vím dozajista, že ho ještě jednou spatříme. Byltě to statný jonák; ve smrtelném zápasu ležel jsem – a on se nestrachoval ďábla. Je-li Čech? Aj, kdož by snadněji mohl takto zápasiti? Kdo laskavěji starci za podporu sloužiti? Čech jest; musí býti Čechem! – Je-li bohatý? – K čemu tato otázka? Nebudou-liž se záhy veškeré tyto stěny zlatem lesknouti? – A nebude-liž brzo z nádob těchto zlatý proud po veškeré vlasti vytékati? Jen doufejte, doufejte, Čechové! – Silou těla nemohu vám přispěti, ale divotvornou vodou sílu do vašich údů vlíti a drahou mastí ramena vaše ozbrojiti – to dovedu. Neboj se, otče Jene – a ty, jitřenko milá života mého, milá Anežko, nestrachuj se! Cizinec náš přijde opět a vespolek se rozveselíme."

Takto psal stařec do bible a zvolna potom všecko předčítal.

„Zas jeden pátek dokonán!" řekl pak polohlasitě. – „V pátek narozen, v pátek jsem poznal Alžbětu, v pátek opustil vlast, v pátek umřel – ach, kdož mi poví, co jsem všecko v pátek přetrpěl? – Ale budu přec i spasení v pátek očekávati!"

Potom otevřel svaté Písmo a četl kapitolu o zjevení sv. Jana.

V tom zahučela na věži chrámu Loretánského dvanáctá hodina, i donesla se větrem také mezi stěny malého domku na Pohořelci. A stařec v okrouhlé klenbě posavade bdící zavřel bibli, a poznamenav se křížem, zhasil visecí lampu a s rozsvíceným pak nočním kahancem bral se ke dveřím. Ale ty se vtom jako samy od sebe otevřely, a na prahu objevila se lidská postava, hlavu s jiskřícíma očima zvědavě dovnitř prostrkujíc.

„Lehni si jen zase, otče!“ promluvil stařec, postavy si hrubě ani nevšimnuv. „Já jdu již také na lože.“

„Prozatím tu ještě počkáš!“ zasípal nyní neznámý, a do klenby vtáhl se vousáč z Bruské krčmy. Dýka se mu leskla v ruce.

„Kdo to?“ ulekl se nyní stařec, před škaredým hostem couvaje.

„Mlč – ani slova nevydávej!“ zarazil ho lupič; „sic ti uberu krve – ježto tě nyní prosím, abys mi ze svých truhlic kapsu nacpat dovolil.“

„Jsi na omylu, muži neznámý! Jsem starý chudý muž –“

„Nezapírej! Či jsem slepý a nevidím tě v kouzelnické kuchyni? Honem – pospěš – otvírej skříně!“

„V nich neroste zlato pro tebe!“ hořekoval stařec na těle se třesoucí.

„Neptám se, pro koho roste, ale povídám, že je máš vydat!“ zaječel zločin sípavý a blížil se k veliké truhlici.

„Zpátky, nepříteli!“ zakřikl ho nyní stařec, a v zoufanlivé odvážnosti napjal ruku proti lupiči; neboť truhla skrývala mnoholetý pot a mnoholeté jeho tajemství.

Avšak zlosyn popadl vetchého odporníka vztekle za prsa a pozdvihl naň dýku; ale vtom se i jemu samému ruka silná v týl zaťala, a mocně jej od starce odtrhnuvši, na podlahu jím mrštila.

„Zlořečený!“ zaznělo přitom ráznym hlasem po klenbě a zloději na kamenné podlaze bolestně řvoucímu klekl na prsa cizinec. Pak mu svazoval ruce koženým pasem, jejž si byl rychle s boků odepjal.

Třesoucí se stařec stál posavad na jednom místě jako u vidění, nespouštěje oka s nenadálého ochránce. I poznal jej, poznal průvodčího od bělohorských dubů, a slabostí sotva již kahanec na stůl postaviv, padl s hlasitým, radostným a vděčným pláčem cizinci k nohám a začal je objímat.

Vtom vběhli do klenby neobyčejným hlukem vyděšeni sedmdesátiletý otec Jan a dcera Anežka.

5.

Chopte se ho! chopte se ho!
Do pout s ním a žaláře!
Vrah-tě to! —
J. Kolár.

Ty lháři! — od paty až k temenu
jsi živá lež.
Victor Hugo.

Vítr prohánĕl ještě po obloze mraky. Chvilkami hleděla z nich smutná luna. Na hodinách u sv. Víta odbilo kladivo právě hodinu z půlnoci.

Před malým domkem na Pohořelci stála městská stráž, kterouž byl zatím cizinec přivolal. Na zemi leželo zkrvácené tělo, a při záři dvou hořících pochodní poznali drábové, že jest od zadu mečem probodené a již vystydlé. Byl to druhý vousáč z Brusky, kterýž stoje tu na stráži, an se zatím soudruh do domu dobýval, od cizince přepadený rukou jeho byl zahynul.

Mezi dvěma pochopy stál svázaný lupič, a mezi dveřmi bylo viděti postavu cizincovu, oba starce a dívku domácí.

„Mne tu na místě spíše rozsekáte," ozval se nyní zloděj, „nežli bych se dal samojediný z tohoto ďábelského hnízda odvézt. Všechny tři nás musíte do chladu odvléci; tuhle toho, jemuž snad právě na onom světě čert ruku podává – mne malomocného, a tohoto Jidáše, kterýž nás vlastně najal a vybídl, a teď, když se honba zkazila, z pasti upláchnout chce." Přitom ukázal na cizince.

„Nestydatý padouchu!“ zahřměl tento. „Kdo tě vyzval, a jaká honba se tu zkazila? My tři silní nemohli jsme těmto starcům a této dívce odolati? – Odveďte ho, strážníci!“

„Vezměte ho také!“ sápal se zlosyn. „Povídám, že nás najal, a ďas ví, proč potom zbraň svou na nás obrátil. Snad je s těmito starými černokněžníky ve spolku a stará se jim o zásobu lidské krve, kterouž ke svým čarám potřebují. Kdoví, kolik nevinných duší tu pod tou proklatou střechou již pošlo!“

„Spravedlivý Bože!“ bědovali starcové, jichžto se lupičova žaloba týkala.

„Pekelný lháři!“ obořil se cizinec a již chtěl i meč na zlosyna vytasiti. Ale drábové mu bránili.

„Ticho! Drž hubu, zlosyne!“ vzkřikl jeden mezi nimi, a potom se obrátil k cizinci. „Kdo jste medle, jenž také v podezření padáte? Městský úřad nemá kdy, čas na jednom místě mařiti, an se zatím na druhém jiné zločinství provádí. Půjdete s námi!“

„I seberme to všecko!“ ozval se dráb jiný. „Beztoho již dávno celý ten pelech slavnému úřadu jako trní v očích leží, a dosti možná, že je pravda, co tento člověk stran čar a krve udává. Seberme to všecko – v šatlavě se to dá pak pohodlněji rozhodnout.“

„Sem tedy, sem!“ volali ostatní, neboť je byl onou řečí rotmistr povzbudil, a všickni hrnuli se ke dveřím po nové kořisti. Ale náhle nabyl ten celý výjev opět jiné podoby.

„Zpátky, chaso nevázaná!“ rozkřikl se cizinec strašlivě, a mžiknutím pádný svůj meč obnaživ, smělým krokem zděšené obyvatele nepatrného domku zastoupil. – „Zpátky! – vy, jižto se bedlivou stráží Pražských měst nazýváte! Jaká jest to mysl vaše, jaké vaše zákony? – Proto chcete ruku vztáhnouti na slabé muže a na dívku bezbrannou, že ohavník tento jedovatým jazykem čest jména jejich uštknouti se osmělil? Takového práva naděje se tedy v Praze nevinnost? – Ó hanba, styďte se – vy moudří vykladači zákonů! A neznáte-li studu – bojte se! Já sám k ochraně těchto naříknutých se postavím, a kdyby se měl meč můj se všemi vašemi oštěpy setkati!“ Přitom

jako blesk několikráte ostře nabroušenou ocelí tak rychle okolo sebe máchl, že drábové leknutím vesměs uskočili. A opět mluvil cizinec dále: „Chcete-li však jistotu a rukojemství, že jsou lživá slova tohoto lupiče, na nějž mě sám Bůh v pravém čase vyslal: tedy půjdu s vámi já, ačkoli zdejší zákony práva ke mně nemají. Meč svůj schovám – vy mě odvedete, ale zítra opět propustíte. Vás pak“ – obrátil se k starcům a dívce – „vás vezmou nebesa pod svou další ochranu, a uznají-li za dobré, všechny nás vespolek ještě jednou svedou.“

Nato starcům hořekujícím ruce tisknuv a před pannou uzardělou se pokloniv, zmizel s městskou stráží zase tak rychle, jako se bez ní k ochraně byl vyjevil.

6.

Maximilian.
A kdo pak jste?
Sachs.
Jsem, drahý pane, švec
a slovu Sachs ....
Maximilian.
Jste vy Jan Sachs?....
Jáť o Vás mnoho slýchal.
Deinhardstein.

Na druhý den stál Jan z Pohořelce v staroměstské radní světnici. Zpytujícím okem díval se radní pán na starého muže, jejžto až dosavad jenom dle pověsti znal.

Stáltě tu stařec pln pokory a přece pln vážnosti, takže se mu každé citlivé srdce nakloniti muselo.

„Vzácný pane!“ jal se nato jemně mluviti – „přišel jsem v tato mně neobyčejná místa, abych pověděl o zlé příhodě, kteráž nám tichým a chudým lidem v minulé noci záhubou hrozila.“

I vyjevil na to, co se bylo v domku jeho přihodilo, ničeho nezatajiv, co k objasnění té události sloužiti mohlo.

„Ale ochránce náš,“ doložil posléze, „nejen že se života

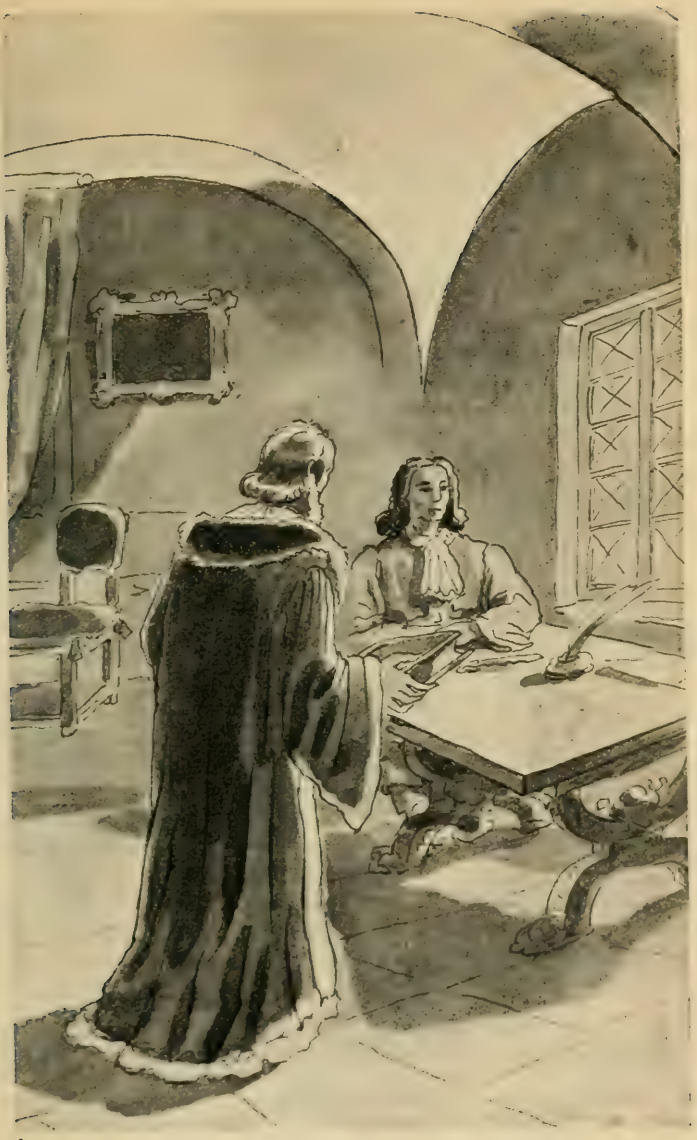

proti zlým a nepravou pověstí snad zavedeným zlodějům odvážil, alebrž jest pro nás i do vazby uveden. A protož k důstojnému pánu přicházím, abych uctivě o propuštění jeho poprosil."

„Tys chytrák liškou podšitý!" odpověděl radní pán, „a rád bys zákony nadešel, nežli tě samy k soudu popoženou – což by již i dávno byly učinily, kdyby přirozená jejich milosrdnost větší nebyla nežli přísnost. Avšak jednou již váha tvoje dopadla, a ty vydáš teď před naší spravedlností pravdu: kdo všickni jste, jižto se v rozkřičeném domku na Pohořelci skrýváte, a čím se živíte?"

„Jsme dva staří, a jakož doufáme, bohabojní mužové, kteřížto za dnů mladších něco jmění uchránili, a pak vnouče moje, dcera Jetřichova, kteráž umělým dílem rukou svých živu býti nám pomáhá."

„Jaký obchod, jaké řemeslo vedete?"

„Veliká jsou léta naše a údy zesláblé k provozování řemesla hmotného; Bůh ale byl mě za mladších let osvítil, a otevřel oči mé, že jsem poznal tajnou moc rostlin, z nichžto nyní k vyhlazení lidských neduhů hojivé kapky i masti vařím a zcezuji."

„Aha! Tedy to po chvíli přece na lidskou pověst dojde, že tropíš věci zapovězené a černokněžnictvím se obíráš!"

„Vzácný pane! podívejte se mi dobře do očí. Vězí tam něco, jež by nebeské a zemské zákony zatracovaly?"

„Tys vyučený pokrytec! Vímť, že se děláním zlata obíráš a proklatou alchemii provozuješ. Musíš tedy o svém rodu a stavu důkladnější zprávu podati!"

Na ta slova radního pána stařec se zamlčel. Sklopil oči k zemi, a pak s těžkým oddechem zvolna je opět pozdvihnuv, řekl hlasem jemným a prosebným: „Rogo te, domine consultissime, velis me audire sine testibus."

Radní nevěřil svému sluchu. I nevěděl, co činiti. Málem byl by se podivného starce strachoval. Avšak sebrav se ve své úřední důstojnosti a nechtěje proti svědomí svému výslech odepříti ani muži podezřelému, jenž mimo to i bez obrany proti němu se nacházel, pokynul písařům, aby odstoupili do vedlejší komnaty.

„Dovolte, vzácný pane!“ jal se na to stařec mluviti, a z tváří jeho, přívětivě se usmívajících, svítila utěšená důvěra – „dovolte, abych vám především v paměť uvedl příhodu, jenž nám oběma k objasnění našeho sporu poslouží. – Je tomu víc než třicet let, když v naší Praze na den svatováclavské slavnosti několik loděk s veselou společností po Vltavě se projíždělo. Zvláště na jedné ozývalo se bezstarostné dovádění studentů, a jeden mladík pokoušel tu přítele svého pošťuchováním a lechtáním tak dlouho, až tento, lecjak se uhýbaje, po hlavě do řeky se skácel. Pronikavě vzkřiknuv, skočil dovádivý mladík za ním, neboť věděl, že přítel plovati neumí, a šťastně jej uchvátiv, statečně, ba zoufanlivě s vlnami se potýkal. Avšak přítel, ve strachu smrtelném křečovitě okolo těla se mu upjav, tíží svou jej táhl a tiskl ke dnu, takže již ostatní na loďce úzkostně pokřikovati začali, sami nevědouce, jak pomoci. Vtom se přihnala loďka jiná, a odvážlivý muž skočil z ní do vody – jinochy, an se pevně jeden druhého drželi, rychle silnou rukou uchvátil a šťastně až na blízký břeh je vyvlekl. Bez sebe ležel přítel, a hořekující mladík vlasy sobě trhaje, válel se podle něho; ale nenadálý obou ochránce přivedl nešťastníka opět i k životu, a s pláčem líbal mu ruce nepozorný mladík, krev a život mu nabízeje k náhradě. A mladík tento nepovážlivý na loďce, ale mnohá leta napotom vděčný a hodný ke všem přátelům, byl pan Ondřej Klika, studiosus jurisprudentiae, nynější staroměstský radní pán; onen muž ale, kterýž jemu i příteli život zachoval a později oběma mnohých důkazů své přízně dal, byl Jan Písecký, medicinae doctor – nyní pověstný černokněžník na Pohořelci.“

„Písecký?“ zvolal radní, a třesoucí se na celém těle, poskočil ze své vykládané židle. „Písecký!“ zvolal ještě jednou, a jako by se mu bylo před očima rozednilo, dávno nevídanou osobu poznav, s pláčem starci okolo krku padl.

Stařec pohledl k nebi a ovinul ramena svá okolo něho otcovsky.

„Té rozkoše jsem se nenadál,“ radoval se náhle zjina-

čený úředník, „že bych vás na této zemi ještě jednou objal, otče můj! Ach, co jsme se pro vás nalítostnili! – Ale kam jste se medle na tak dlouhá léta z naší Prahy poděl, otče Písecký? A jak přicházíte nyní v ten nepatrný domek?“

„Moje bláhové srdce vyvedlo mě z domova i z vlasti. Johanka moje –“

„Ach! Jakpak se jí vede – té ušlechtilé?“

„Té se vede dobře! Hledí na nás nyní s výsostí nebeských. Onať si byla vyvolila – manžela cizince, já pak ji na to do vzdálené vlasti provázel. Jindy o tom promluvíme obšírněji, pane radní – jeť to dlouhá pohádka. Po smrti její vrátil jsem se i se zetěm vdovcem a jedinou dcerou jeho zase do Prahy. Ale čas byl s doktorem Píseckým velikou změnu učinil, a já uznal za prospěšné, dny své potají tu skončiti. Kde mohu, ještě svou arte medica pomáhám; ale to mi věřte, radní pane – černokněžnictví netropím . . . ani já, ani zeť můj.“

„Aj, ta slova úřední musíte mi prominouti, otče Písecký! Vás nemohla se týkati. Pověsti pak hned ústa zacpeme. Já vás co nevidět v té rozhlášené dílně navštívím. To si pak ale vyprosím, abyste ze tmy své na světlo vystoupil a nás tu veřejnou přítomností potěšil.“

„Tys dosavad milý můj Ondřej,“ zvolal stařec, radnímu ruku tiskna, „jejžto jsem jako vlastního syna miloval! Chceš-li ale starému Píseckému něco k vůli učiniti, propusť mi našeho včerejšího ochránce – jinak-li se to s úřadem srovnává. Zeť můj roznemohl se po včerejším leknutí a vzdychá po muži, jejž byla vaše stráž skrze nás zatkla.“

„Mohu-liž vám v této chvíli něčeho odepříti?“ zvolal radní, synovsky starce objav. „Uvidíme, jak to s ochráncem vaším vypadne. I v ostatních věcech spoléhejte se na přispění svého až dosavade vděčného Ondřeje.“

Nato zazvonil a do světnice vkročil posluha. Radní pán mu dal potřebných rozkazů, a za malou chvíli přivedli dva drábové cizince, však beze vší vazby, k výslechu.

7.

„Mám prosbu jednu —“
„ „Mne cizince si volíte?
Nuž — — — — —
Pojďme, ať již vykonáno.“ “
J. K. Chmelenský.

Po Pražském mostě kráčeli ze Starého města na Malou stranu dva muži, kteří pozornost všech mimojdoucích budili. Byltě to stařec velebného pohledu, v šatě počestného měšťana, a vedle něho muž věku nejkrásnějšího v zánovním oděvu vojenském.

„Nu, neměl-li jsem pravdu?“ tázal se stařec svého průvodčího. „Podívejte se, jak po nás koukají. Zná-li mě kdo mezi nimi, diví se as, jak zlý čarodějník ve společnost tak švarného hrdiny přichází. Ještě jednou, milý pane! – moje díky za vaši laskavou ochotu. I nebudete litovati, když u nás několik dní ztrávíte.“

„Nebude-li jen vám jednou líto, že se mnou čas a peníze mařite,“ odpověděl průvodčí s lehkým, dobrosrdečným úsměvem. „Mně bývá doba lidské přízně vítána, neboť jest neobyčejná jako jasný den za pošmourného podzimku: a při tom se bojím, aby nové chmury, až se nademnou shluknou, i vaši domácnosti oblohu tichou nezakalily“.

„Aj, toť by musely býti zatrolené chmury, “zažertoval stařeček, „aby s mou hlavou něco svedly, která již sedmdesáte a několik let všechněm bouřím vzdoruje. Nechte chmurných myšlenek. Nyní jste náš, a my bychom rádi, aby nad námi všemi jasné slunce svítilo. Uvidíte, jak se tváře mému zeti zalesknou, až vejdu s vámi do dveří.“

„Přál bych si, abych mu vskutku k veselé mysli pomohl; nahradil bych vám aspoň poněkud, co jste již na mém chatrném oděvu laskavého učinili.“

„Vida, vida! – Naposledy nás ještě přemluvíte, že jste naším dlužníkem“ prohodil opět stařec. „I vždyť jsem já měl svůj vlastní prospěch na zřeteli, když jsem vás k novému kabátu přemlouval. Vidím to již jako v duchu, že se bude nyní luza o náš chatrný příbytek pokoušeti,

a tuť doufám, že ji vaše statečná postava na uzdě udrží.“

„Na to se můžete spolehnout; a proto se rád přiznám, že jsem nebyl ostýchavým bláznem, abych nebyl přijal, co se upřímně poskytovalo!“ řekl druhý. „Dávání je za časů našich tak vzácná bylina, že si braní pospíšiti musí, aby něco dostalo.“

„To máte pravdu, milý – ale probůh! jakžpak vám přece říkají? Nějakého jména musíte míti, chcete-li mezi křtěnými bydleti.“

Na tato slova cizinec poněkud se zamlčel. Byloť, jako by sám s sebou uvnitř bojoval.

„I nazvete mě třeba Boleslavem nebo Strastimilem,“ promluvil na to. „Jméno mé je nepovědomý zvuk v uších lidských . . .“

„Aj, vždyť my nebudeme po tajemství vašem pátrati!“ omlouval se starý. „Jeť jenom o to, abychom věděli, jak na sebe volati, nejsouce podobni bezejmenným holubům. Tedy – pane Boleslave – pobudete u nás, dokavad se vám líbiti bude, a my to již navlíkneme, že si nezastesknete. O to jediné musím vás ještě prositi, abyste měl s rozmarem zetě mého strpení. Jeť starý muž, a léta se o něj mnohými těžkostmi otřela – jeť časem dětinský, ale mírný přitom, jako dobré dítě – a protož vás to nelekej.“

„Že je starý a slabý, poznal jsem již u večer našeho setkání se pod širým nebem, a stav duše jeho byl také ta jediná příčina, že jsem pozvání vaše přijal . . .“

Mezi takovou a další rozprávkou brali se oba muži vzhůru Ostruhovou ulicí; čím pak blíže k Pohořelci přicházeli, tím častěji zastavovali se mimojdoucí, hledíce tu za starcem, po celém okrsku dobře známým, i za statným jeho průvodčím; neboť pověst o noční příhodě byla se již po sousedstvu i v dálce roznesla; neminulo pak hodiny, aby nebyla vzrůstala, mnohými směšnými přídavky od pravdy se uchylujíc.

A proto se zdála zvědavým Pražanům zvláštní pozornosti hodna býti také třetí osoba, jež oba dva muže opodál takřka krok za krokem provázela; neboť všickni poznali v ní právního posluhu.

8.

„Kdo to klepá na dveře? —
Vítám!“ a hned otevře.

J. V. Kamarýt.

Na měkké podušce odpočíval starý Jetřich; vedle něho stála dcera Anežka.

„O to tě ale prosím, dítě!“ promluvil k ní otec hlasem poněkud již zesláblým, „abys mi ochránce našeho vlídně přivítala. Já se těším na příchod jeho, a nerad bych, aby ho tu něco potkalo, co by jej nepotěšilo.“

„Neměj pak starosti o dceru svou,“ prosila jej Anežka. „Či jste ji nenaučili jemným způsobům? Doveduť já statečného ochránce našeho uvítati, a naději se, že slova moje pravé ceny a váhy u něho nabudou, nechť jest jakákoli mysl jeho.“

„Šlechetná jest; na to se můžeš, milé dítě, spolehnouti! A mám-li ti pravdu pověděti,“ odpovídal otec dále, a za ruku ji chopiv, trochu ji k sobě přitáhl, „mám-li pravdu pověděti – měl jsem o něm pěkný sen. Ukázalť se mi ve skvělé podobě, a čím dále jsem na tvář jeho hleděl, tím živěji se mi zdálo, jako bych ho byl již druhdy vídal, ano, jako bych na svoje vlastní tváře patřil. Konečně jsme se objali, a tu on mne otcem, já pak jej synem nazýval. Já při tom jménu zaplakal. Vězí v něm cosi tak sladkého, že by proň člověk na všeliké života strasti zapomněl. Já však nevím o jiné cestě, jak bych jej mohl synem nazvati, nežli –“

Při tom se zamlčel, ale v jakémsi nevinném rozmaru dětinského stáří na dívku se zasmál.

„Co myslíš, milý otče?“ tázala se tato.

„Než abych mu tebe za manželku dal!“ doložil stařec radostně. „Nu, nu – netrhej sebou, jako by byl sokol holubici poděsil. Svatba je pěkná věc; ty pak – dopustí-li Pán Bůh – na dalekém světě brzo třebas osamotníš, a potom ti bude ženicha potřebí.“

„Ach, milý otče!“ vymlouvala se uzardělá panna a

upřímná dcera – „jak můžeš takovými slovy Anežce své bolest činiti? Tebe i děda zachová mi Bůh ještě dlouhá léta, a musela-li bych nešťastná vás přečkati, pak se on sám také o mne postará. Světskou myšlenkou zabývati se panně nesluší, a budu-li museti jednou ruku svou muži podati – to víš dobře – stane se to, ale tím mužem se mi náš cizinec býti nevidí."

„Že se ti Čechem býti nevidí?" vzkřikl stařec hlasitěji, nežli snad bolest jeho dovolovala, a jižjiž chtěl mu i proud horlivých slov se rtů plynouti: vtom ale povstal před domem pokřik, a hovor ve světnici najednou se utišil. Anežka přistoupila k oknu.

Přede dveřmi bylo se nahrnulo zvědavých zahalečů, žvatlavých bab a toulavých učedníků, a každý z nich uměl noční příhodu jinak vypravovati; každý věděl o jiném místě, kudy se lupičové byli vedrali, a každý chtěl krvavou skvrnu po zabitém jinde nalézti.

Tak vzniklo štěbetání, hádky a křik, až pak mnozí pro důkladnější přesvědčení již i dveře u domku otvírati chtěli: an se tu všech pozornost náhle na jinou věc obrátila.

Vraceľ se totiž starý Jan, a s ním přicházel i cizinec Boleslav. Celý zástup zvědavých byl by starce obklopil, neboť se měl každý co vyptávati; ale žádný si to nedůvěřoval učiniti pro statného cizince, na němžto nyní veškeré oči žádostivě utkvěly.

A starý Jan se usmíval, průvodci svému tajné znamení dávaje. I bral se zástupem, jako z úcty ustupujícím, k domku až ke dveřím; tam pak se zastaviv, očekával, až k němu právní posluha dokročí, pořád ještě za ním v povzdálečí jdoucí.

„Vyřiďte vzácnému panu radnímu uctivé moje poručení," promluvil tu k němu hodně hlasitě, a vtiskl mu stříbrný peníz do ruky. „Přitom učiňte mu i poděkování, že mi vás k laskavým službám propůjčil. Taktéž mu o mé prosbě povězte, že budu slovutnost jeho co nejdříve k návštěvě čekati."

Právní posluha, kterýž byl od radního pana Kliky

jisté rozkazy obdržel, uctivě se před Janem pokloniv, s důležitou úřední tváří odešel; načež i ostatní zástup, oči i ústa podivením otvíraje a pak o věcech divných mumlaje, zvolna se roztrousil.

Jan zatím s hostem vstoupil do domku.

„Vedeš mi ho, vedeš?“ zvolal Jetřich, a celá bytost jeho obživla. Překvapilať jej ušlechtilá postava, v jakéž se mu nyní cizinec objevil, a radostí jiskřily se oči jeho. Sama Anežka, líbě překvapena při pohledu na statného a bujarého muže, panenským studem se zarděla. Sklopilať oči a s tlukoucím srdcem zašeptala: „Buďte nám vítán co nejsrdečněji.“

„A neváže-li vás v Praze nic pevnějšího a světějšího,“ řekl otec dívčin, „pobuďte mezi námi jako syn.“

„Dejž to dobrý Bůh!“ vzdychl cizinec.

„Amen!“ doložil Jan, a sepjav ruce pohlédl k nebesům. –

9.

To svaté slovíčko: Vlast!
Heslo mé a má je slast.
Krev, co mé probíhá žíly,
duševní, tělesní síly,
tobě dám — i čela pot,
své zdraví a svůj život.

F. J. Kamenický.

„A tebe, synu, za nástupce volím.“ —

Ze staré hry.

„Jste Čech, není-li pravda – Čech tělem i duší?“ tázal se po několika dnech starý Jetřich Boleslava, s nímžto se byl do své klenuté dílny uzavřel.

„Jsem – zajisté!“ odpověděl tento, jenž byl za ten čas na takovéto otázky starého muže již uvykl.

„To je hezké!“ radoval se stařec, mna si ruce s úsměvem. „Vidíte, já se vás neptám, jste-li pod obojí nebo katolík – neboť k čemu nadarmo železného ježka do holé

ruky bráti, abychom se upíchli? Byl jste dlouhá léta v cizině – je-liž pravda?“

„Byl.“

„Vidíte,“ řekl Jetřich potichu, důležitě k Boleslavu se nakloniv; „já byl také dlouhá léta v cizině; ale mne tam vyslal anděl strážce vlasti naší, chtěje mne vyvoleného k tajnému pramenu přivésti, z něhož bych napotom prahnoucí vlast napájel.“

„To je krásné a veliké povolání; blažený člověk, jenž ho dospěje.“

„I cožpak je má řeč? Krásné a veliké povolání.“

„Šlechetné jako zlato!“

„Není-liž pravda, jako zlato? – Co soudíte o zlatě?“

„V rukou nerozumného je hrouda, plná jedovatých a hubivých výparů; v rukou mudrce vidí se mi býti rosou padající s nebes na zprahlý život lidský.“

Radostně přisvědčoval Jetřich při těchto slovech, hlavou kývaje, a potom Boleslava za ruce pojav, těsně se k němu přivinul a v ucho mu pošeptal: „Já je mám! . . . Hahaha! To ty koukáš!“ dal se nato do smíchu. „Není-li pravda? Ale div se, jak div – já dobývám zlata! Vidíš, já tě uvedl do dílny, kam noha cizí ještě nevkročila. Zde se rodí a uzrávají zámysly moje. Dlouhá léta pracuji a zkoumám tajnosti přírody – a nešetřím potu, nedbám na útraty.“

Přitom otevřel velikou truhlu a ukázal Boleslavovi, vůkol se napořád ohlížejícímu, osekané kusy olova a cínu.

„Z toho všeho musí zlato vyplynouti!“ pravil dále, vyndavaje ze stolu veliký list popsaného pergamenu. „Zlato! – avšak bude to jen na početí větších podnikání, jimiž hodlám celé vlasti uleviti. Tuhle jsem již vypočítal, co bude všeho potřebí. Máš tu sumy na školy a na knihy – a nebudeť na škodu, když na ně i tinkturu vymyslím, aby se jich nikdy více oheň nechytil; máš tu sumy na města a na vsi, a zvláště vypočítáno, mnoho-li zlata vyjde na meče. Co o tom soudíš? – Meče, celé ze zlata!“

S mírností a útrpností poslouchal Boleslav Jetřichovo žvatlání. Přišlať mu na mysl slova Janova, jimiž ho omlouval, že bývá časem dětinský. I shledalť to Boleslav

také, a sotva že se přitom myšlence na něco horšího ubránil.

„Divíš se, není-li pravda?“ jal se stařec opět vykládati. „Ach! tyť nejsi první, a jiní se ještě více divili. Ba – co bys tomu řekl? – mnozí chtěli také roztrušovati, že jsem si rozum pomátl . . . rozum pomátl – já! – blázen!“

A po těch slovech umlkl. Byloť, jako by s bolestným vzpomínáním zápasil. Oči se mu naplnily slzami, a teprva po chvilce začal nadmíru jemným hlasem dále mluviti.

„Blázen! – ačkoli by velkých divů nebylo, kdybych se byl zbláznil! Ach, milý Boleslave, já bych měl tvoje jméno míti! Kdybych ti srdce své odkryl, a tys mohl na ty nesčíslné jizvy pohlédnouti: odpustil bys mi, jestliže vskutku bláznim.“

I dal se do hořkého pláče.

„Aj, kdož vám takovouto lží ublížil?“ jal se ho Boleslav těšiti. „Lež je to a patrná závist! Snad vědí někteří zlí, že se tajným zpytováním přírody obíráte, že po zlatě pátráte; a co se člověku nerozumného marným a nemožným dílem býti vidí, to nazývá snadno bláznovstvím!“

„Haha! dobře máš, milý synu!“ usmál se stařec, a v očích leskly se mu ještě slzy. – „Dobře máš! Lež je to a závist. Ano, kdybych jim své zlato před nohy vyhodil! Ale já budu zkoumati a zkoušeti. Život jsem na dobytí toho drahého kovu odvážil, i musím onen tajemný kámen nalézti; já to nečiním k svému prospěchu. Vlast potřebuje zlata i divotvorného nápoje, aby se se všech stran opět vzmáhala. I nebyloť marné zpytování moje. Jsemť na dobré cestě k tomu klíči tajemnému, a jen stran života svého vězím ve strachu, aby kratší nevypadl, než je k mému zkoumání potřebí, a protož tobě, milý synu, cestu do té svatyně ukáži; v toběť jsem spřízněného ducha nalezl. Ty pokračuj dále, budu-li já muset před časem ustoupiti.“

I zotvíral napotom knihy, ležící na stole, a rozvinul před ním drahé rukopisy – rozličná to a skvostná pojednání o tajnostech alchemie. Potom přistoupil ke skříňkám vzal z nich pánev, misky a sklenice, a posléz na ohništi uhlí v plamen rozdýmal. Boleslav musel mu při tom posluhovati.

10.

Sbohem, Minko, musím jíti.
Známá píseň.

V jaře živobytí svého
pustil jsem se v cizinu;
— — odešel v poutnictví
lehkým rouchem přioděn.
Slunce zašlo, slunce vzešlo,
bez přestání jsem se hnal;
ono ale mně nevzešlo,
co jsem žádal, co hledal.
Schiller.

Tajným pudem všemocné přírody, jemuž lidské srdce od věků po věky podléhá, jemuž nadarmo se brání – tím nezpytatelným, svatým kouzlem hnáni sklesli si Anežka a Boleslav do náruči. V horoucím políbení sjednotily se duše jejich. Třesoucí se ústa šeptala jen „Anežko“ a „Boleslave“ – „moje“ a „můj“.

Avšak najednou, jako by ho z ráje nezasloužených anděl s plamenným mečem byl vyděsil, odtrhl se jinoch po prvé milující od drahé dívky, a žalostně si tvář rukama zakrývaje, s hlasitým nářkem Anežce k nohám se uvrhl.

„Odpusť pomatenci, duše andělská!“ jal se žalovati, „jenž by tebe málem v bezedno věčných steskú byl uvalil. Setři obraz nešťastníka cizince z paměti své a odpusť mu vinu jeho; pokutu poneseť beztoho sám v prsou svých!“

Po těchto slovech zmizel z malé zahrádky, ježto se nacházela při domku na Pohořelci, a dívka zděšená, z blahosti lásky sotva okušené opět násilně vytržená, slova nemohouc promluviti, hleděla v tom okamžiku za uprchlým jako bez citu.

Boleslav přikvapil k otci Janovi.

„Otče! Kletba od početí mého na mně spočívající vyhání mě z domu vašeho – i musím prchnouti, aby chmura nade mnou se vznášející také vás nezastihla, jakž jsem vám již na začátku zvěstoval.“

„Aj, cožpak se vám stalo?“

„Miluji Anežku.“

„Není-li většího neštěstí! Jáť myslil, že vám o hrdlo běží, milý Boleslave – a bude-li vůle boží, brzo – milý synu!“

„Nikoli, to není a nebude vůle boží. Já tu lásku musím v hrobě svých prsou pohřbiti.“

„Nemiluje vás Anežka?“

„Ach, toť právě muky mé zvětšuje, že mě láskou oblažiti chce. I protož musím přístřeší vaše opustit, dokud sladký jed milosti tu spanilou růži cele nezkazí.“

„Člověče! Jsi zlosyn, že z chrámu pozemského blaha samochtě utíkáš...? Co je ti? – Mluv! Až dosavade ctil a šetřil jsem tvé tajemství – neboť jsi mi práva k němu nepodal. Shledal-li jsi ale po čase svého u nás přebývání, že by starý Jan důvěry tvé zasluhoval, tedy otevři před ním srdce své, a možno-li ti radou nebo činem přispěti, pokusím se o to dle možnosti.“

„Zlosyn nejsem! – Čisti jsou dnové moji a prázdni vší nepravosti; ale nešťasten jsem, co mě matka počala. Obraz její vznáší se mi jen jako v mlhách před očima; co malému děcku mi ji pohrobili. Otrhán musil jsem o hladu toulavé a žebravé dny tráviti. Řemeslu chtěl jsem se učiti; ale počestní pořádkové nechtěli o mně slyšeti. Prosil jsem, aby mě do škol přijali; ale zákony zapovídaly mi cestu k hodnostem. Snažil jsem se o přátelství, o přízeň; ale hlava lidská prohlásila mě za nehodna těchto darů srdce lidského. Zoufanlivě vrhl jsem se v bouřeplný stav vojenský; odvážlivost moje, vlastního života nešetříc, dobyla mi pochvaly a poněkud mě i se světem smířila. Avšak i tu mě záhy stará kletba, na věky oběť svou pronásledujíc, opět postihla – nemohlť jsem déle v pluku pobýti.

Tu se uzavřel mír, a já děkoval nebi, že jsem do dalekého cizího světa pustiti se mohl, kdež by se ode mne neodvraceli, že otce jmenovati neumím, kdež by mě neodstrkovali – co pancharta!“

11.

Bible.

V domku na Pohořelci byla ještě třetí komnata, postranní a tiché obydlíčko starého Jana Píseckého. Zdéli dvou stěn stály tu malé dřevěné skříně, uzavírajíce výbor lékařských knih bývalého doktora, buďto z věku lepšího zachovaných, anebo později semotam skoupených. I stůl a lože byly tu k potřebě postaveny. Nyní zde přebýval host Boleslav. I seděl právě u stolu a nespouštěl očí svých s jakési věci, kterouž byl před sebe na stůl položil.

Bylať to malá, kulatá, z hedbávné tkaniny ušitá schránka na hedbávné šňůře, s ostatky některého svatého aneb některé světice, jakž je tehdejšího času katolíci skoro vesměs na krku nosili. Schránku tu byl Boleslav otevřel a hleděl nyní truchlivým okem na věci v ní schované. Okolo zetlelých kůstek viděl nápis malými perličkami vyložený: Ora pro nobis. Na nich ležel mnoholetým otíráním, potem neb slzami setřený a sedřený list bez podpisu, a na něm částka mužské kadeře.

„Přece snad jsi ve škapulíř tento požehnání své ukryla, matko ubohá, an jsi mi jej na krk uvazovala!“ jal se Boleslav z pohnutého srdce sám k sobě mluviti. „Ženo nešťastná! – neboť vinnou tě nazývati nemohu – kdožví, zdali jsi se nadála, že by se požehnaný plod života tvého takových blahostí kdy dočkal, jako na mne v Čechách čekaly.“

A zabrav se nato zase do hlubokých myšlenek, spatřil se v náručí starců – děda Jana a otce Jetřicha, an se radují a syna, ženicha Anežčina, objímají; četl svou blaženost v planoucích očích milující nevěsty; i zdáloť se mu, jako by dnes byl kletbu svou přetrpěl a k životu novému se narodil. A spatřil to všecko zase v duchu, co jej bylo před několika hodinami vskutku potkalo.

Vtom se otevřely dveře a do komnaty, jako pokradí, vklouzl Jetřich, ukrývaje cosi pod kabátem.

„Dobře, že tě, milý synu, nacházím!“ začal radostně, nevšímaje si, že Boleslav hedbávnou schránku rychle za

ňadra schovával – „dobře, že tě o samotě nacházím; mámeť spolu co mluviti. Tys přede mnou co před otcem odhalil srdce své – a dobře jsi učinil; mně pak se vidí také slušnou věcí, abych s tebou upřímně pojednal. Ale otec Jan vždy se protiví, kdykoli o věci počínám – nu, musímeť starému některé vrtochy prominouti; a protož o ní, ačkoli bych rád, hovořiti nesmím. Bojímť se také, že bych to nemohl učiniti bez pláče; slze pak jsou nakažlivé – a k čemu i tobě bolení očí působiti? – Ale navlíkneme si to jinak!“ hovořil dále a vytasil se opatrně s velikou knihou, již měl pod kabátem ukrytou. „Vidíš, tuhle ti přináším bibli – hehe! Čti, milý Boleslave – ale až si všickni ulehnou – a když přečteš, dobře knihu schovej; já si pro ni zase přijdu. Čti ale dojista! Nesmíť mezi námi býti tajemství – k čemu bychom se báli Janovy opatrnosti? Myť se budem vespolek milovati a pro vlast milého zlata dobývati.“

A přitom nastávajícího zetě políbiv, bibli do rukou mu vtiskl, a jako byl přišel, zase tak pokradí se odvlekl.

S podivením a usmáním hleděl Boleslav za starcem. Domýšleť se, že je to zas následek jeho, jak se říkalo, dětinské mysli. Bezděky otevřel bibli; avšak brzy ho nevábilo čtení svaté, alebrž listy, přišité mezi deskami.

Bylyť popsány rukou mužskou, ale dobami velmi nestejnými, a na jedněch barva již bledla, ježto na jiných ještě skvěle se červenala.

A Bolelav četl, jakž ho byl Jetřich požádal.

*

Byl jednou jeden — —
Začátek národních pověstí.

Psali jsme 1621 a světili svátek svaté Eližběty.

Ach, jakž bych mohl onen den z paměti své vyhladit? – Eližběto moje! S tebou jsem se obíral při ranním procitnutí; toho dne jsme doufali blaženosti ovoce okusiti. Jakž bych na onen den zapomenul? – Jakž bychom mohli na onen rok vůbec zapomenouti? Byliť jsme vítězi, a život

i statky jsme prohráli. Te Deum jsme zpívali, a slzami rány smáčeli.

Také Eližbětu nalezl jsem v slzách. Byly to slzy hlubokých a všemožnou odhodlaností tajených bolestí.

Co je ti, duše moje? ptám se polekán.

Eližběta ukázala na otce, jenž právě do komnaty vkročil.

Musíte se rozloučiti! řekl starý Světelský. Jsemť i s rodinou z vlasti vyhoštěn.

Mne projel smrtící blesk. Eližběta začala hojněji slze prolévati a uvrhla se otci v náruč.

Až posud nebylo rozdílné vyznávání překážkou v lásce mojí k vaší dceři, otče Světelský! zvolal jsem. Já se vás i nyní nespustím. Nic nerozloučí srdce naše na věky!

Mladý pošetilče! odpověděl otec. – Myslíš, že si vyjdem na rozkošnou procházku? Čím bys ty se na cestu hrůzyplnou ozbrojil?

Láska mi bude ochranným štítem a věčně mládnoucí posilou! zvolal jsem, ohnivě Eližbětu objav.

Láska k dívce? tázal se zasmušilý otec. V bouři chceš na třtinu se podpírati? Nás musí to, co je člověku na světě nejsvětější, na té těžké pouti doprovázeti – nás musí víra, jako věčně nad hlavou zářící a všeliké mraky pronikající hvězda, na té pouti strastiplné vésti; tvoje víra tě však váže na domov, tys tedy vítězem – tady pobudiž!

Nikoli! – Musí-li vše, co dobré jest a šlechetné, z Čech se vystěhovati, půjdu s tebou; i očistím se utrpením v očích tvých a učiním se Eližběty hodným. Láska mi dodá síly a vytrvalosti! –

*

Strastiplné doby! – a oni ubozí vyhoštěnci zbožně se usmívají, a těší se v nehodách svých, těší se v zármutku, v bolestné touze po vlasti. Já se nemohu s nimi těšiti! Plamen lásky k Eližbětě mě sežírá, i trpím dvojnásobně, co rodinu její těžce potkává. Trpím, že nemohu pomoci . . .

Bez vlasti! – Hrozná myšlenko! – Bez vlasti – věčný cizinec, hynoucí květ, usychající kořen!

Bez vlasti! – V stálém protivenství – a věděti, že jsou v dálce duše krví spřízněné – ó běda mému srdci!

Mne i plamen lásky k vlasti sežírá. A musím dlíti v lůnu jejím, musím se na bok postaviti oněm, kteříž o pěstování blaha jejího se zasadí. Jáť zajdu bez vlasti! Co jsem platen v cizině? – Láska k Eližbětě! Láska k vlasti! – Ó, jak se ohraditi proti dvojí záhubě?!

Eližběta prý nemůže otce opustiti! Otec nesvolí, aby se mnou do Čech se navrátila. A ona se nesmí navrátit! Či by proměnila víru svou? – Tu nepromění!

A já ji nesmím ještě obejmouti co manželku! Otec vrtí hlavou. Jsemť dosavade poletující, prchající ptactvo pod nebem. A kdožví, kde posléze hlavy své skloníme?

Ale vynaložím ještě prosby a slze. Jáť musím do Čech nazpět! – Dobře měl Světelský: V bouři na třtinu se chceš podpírati?

Ach, kdož by mně byl dříve dokázal, že je silnější lásky na světě, nežli plamen k dívce vábící?

*

Běda i vítězství! – Eližběta mi s pláčem vyjevila, že je matkou! – Matkou! hrůzyplné slovo v srdci neposvěcených.

I musíť se mnou prchnouti! Nedůvěřujeť si hněvu a bolesti otcovské před oči vstoupiti. Půjde se mnou do Čech. Vždyť mne miluje, a žena nachází povolání své jenom v lásce.

*

Nesmím do Čech! – Sámť jsem se vyhostil; jméno mé je vymazáno ze řady českého rytířstva! Odpadlíkem od svaté a jediné víry mě nazývají. Avšak musím do vlasti! Tatoť jediná myšlenka udržuje mě ještě v kotoučivém světa vlnobití. Či mám cíl života zcela v bezedno strhnouti? – Eližběta zůstane na pomezí. Já si zatím v Praze přátel vyhledám.

*

Otec umřel. Mladší bratr uvázal se v držení statků. K němu jsem se utekl. Ale neznal mě již – nechtěl mě poznati.

Ustrň se, bratře! – zastaň se o mne u práva. Nejmenší službu mi ve vlasti opatři. Jáť nechci statků otcovských; ale ve vlasti musím chleba jísti, a musí ho se mnou jísti manželka a dítě!

Jak? Tys ženatý? – I myslil jsem, že útrpnost v jeho srdci vzniká; i pověděl jsem mu, co jsem byl od vystoupení z vlasti vytrpěl.

Nuže, tedy ti radím, abys opět za pomezí české pospíšil, kde jsi svou nevěstku zůstavil.

Nevěstku?! zařval jsem jako rozdrážděný tygr a popadl nevlídného bratra za prsa. Ale sluhové mu přispěli ku pomoci, a já spal toho dne na vlhké dlažbě tmavého vězení.

Vlasti! – Moji zlatí snové! Ach, kam jste zaletěli?!

*

Kde jsem? – Dlouhá noc tížila mé zoufanlivé smysly. – Stonal jsem? . . . Či trvá snad nemoc moje dosavad?

Jakéž to bledé, vyzáblé, divné a hnusné tváře kmitající se okolo mne? – A jeden z nich staví si papírovou korunu na hlavu, a tříšku v ruce drže, křičí nadutě: Já jsem král! – A jiný po zemi se váleje, dělá křídou na podlaze čáry a kola, i posmívá se králi: Tvé království nebude dlouho trvati! Slunce se bude rváti s měsícem, a země tvá připadne jim konečně k svačině – to ti zvěstuje Archimedes. – A okolo nich prochází se žena; kus dřeva, chatrnými plenkami obaleného, nosí na loktech a líbá je a zpívá: Hajej, děťátko, hajej! – až se vyhajáš, oba tyto muže zabiješ . . .

Nebesa! nezbavte mě smyslů! to jsou pomatenci . . . to jsou blázni . . . a já mezi nimi uzavřen!

*

To byl bratrský kousek, synu otce mého! – Děkuji ti – tys bratru Jetřichu důstojné místo ve vlasti opatřil!

Hrozil jsem ti snad, že se uvrhnu k nohám císařovým a že budu o milost prositi? – Již o tom nevím. Tys mi ale cesty ušetřil.

Na smyslech pominutý zatoulal se z vlasti; zákony pomatenci vinu milostivě prominou, ale k držení statků je šílenec neschopen.

Tak jsi pravil, drahý bratře! A pan tchán – nejvyšší sudí zemský – aby dcerušce a zeti bohatství zachoval . . . odsoudil bratra tvého mezi blázny! –

*

Mám-li ještě déle pod břemenem života vzdychati? – Jeden, jediný krok – a svoboden vznesu se na kraj věčnosti! – Ale, kam potom v té neobsáhlé, nekonečné říši? – Dojdu tam cíle? – Naleznu odlevy? – Či bude strast moje i tam trvati?

Ach, vlasti moje! Ubohá Eližběto! Pro onu umírám já; tato umřela pro mne. – Haha! jáť si veselou píseň na tu ztrátu zpívám!

*

Ach, kdo mi poví, zdali také neblázním? – Hlava mě bolí – srdce mě bolí!

Lékař a dohlížitel v kleci naší je hodný muž. Jemuť si mohu postesknouti o ztrátě; jemuť mohu říci, jak nevýslovně vlast miluji. Onť ji miluje také. – I navštěvuji příbytek jeho, a on mě vlídně poslouchává, když mu rozumně vykládám, jak sám jediný vlast naši hodlám všech těžkostí zprostit a učiniti šťastnou. A on mi přisvědčuje a podává radu.

*

Kdyby nebylo vlasti, musel bych o své platnosti pochybovat a nad svým povoláním zoufati. K čemu jinému na světě? – Okolo vlasti točí se moje toužení, moje snažení, moje naděje! Až pozbudu vlasti, pozbudu i rozumu.

*

Eližběta byla dobrá i spanilá. – Lékař náš, učený Písecký, má dceru Johanu; ta jest také dobrá i spanilá. Ona mě těší, jakož i otec činívá.

Jsemť velmi – velmi šťasten. Bibli, jedinou památku dobrovolného vypovězenství mého, tu mi na radu Píseckého k útěše nechali. Blaze mi! já s ní velikou částku dnů svých ztrávím.

I budu nyní příhody života svého spisovati.

*

Nikdy prý odtud z domu nepřijdu. Dobrý bratr se o to mnohým nákladem postaral. – Jsemť a musím býti bláznem!

Děkuji mu za to. Já zde nalezl své nové nebe, i nevidím, zdali bych se s ním samochtě kdy rozloučil? A kdož mi poví, jak to příště vypadne?

Smí dívčí srdce blázna milovati? – Proč by nesmělo? Samu lásku nazývají bláznovstvím; proč by tedy bláznovství blázna nemilovalo?

Ale smí-liž jej za manžela pojmouti? Tuším, že nesmí. Lidé aspoň napsali: Za blázna se nesmí žena provdati.

Kdož ví, jak to vypadne? –

*

Otec Písecký povzdychuje smutně nad dcerou, nad svým i nad mým neštěstím; Johana běduje, a já –? ach, jakž tu bolest pojmenuji, v nížto se duše moje potápí? Není-liž dost *mého* neštěstí? – Musejí-liž mnou i jiní trpěti? –

Znamenám, že se lékař stran mého propuštění ucházel. Milujeť mne, a miluje dítě své nad život i veškeré statky. – Žádal o mou svobodu, ale oni se mu vysmáli; i hrozil, oni pak hrozili také. Ubohý! S pány se neshodl. V trudných myšlenkách je pohroužen – Johana mívá sny o zlých věcech . . . Ach, já bych raději umřel!

*

Umřel jsem. Mám vyhráno!!

Ležel jsem v rakvi, a bratr mi dopřál té milosti, že mě čestně do hrobky rodičů našich položil.

Studený vzduch mě ovanul; čirá tma ležela nade mnou. Sahám kolem, všude těsno; sahám nahoru, všude úzko; – ve smrtelném leknutí sebou trhnu, a opru se – i stalo se rachocení vedle mne; víko rakve se mne spadlo.

I vidím vůkol sebe řady rakví, a v jedné z nich měl jsem za živa práchnivět. Hrůzou se mi ježily vlasy; studený pot mi vyrazil na čele. Dlouhou chvíli hledím jako bez života do temného klenutí. Za mou duši hořely ještě voskové svíce vedle hlavy mé.

Tu se v dálce pablesk hořící lampy zakmitl, a z temnosti vykročil otec Písecký. Dřív ještě, nežli jsem se mohl vzpamatovati, přikročil ke mně, a zakázav mi mluviti, pomohl mi z rakve. Brzoť jsme stáli na kamenných schodech, ježto vedly z hrobky.

*

Krásný jest daleký boží svět, a nejkrásnější na něm lidská svoboda! – Já to nyní poznávám. Hlava mě nebolí – srdce mě nebolí!

Otec Písecký byl mě tajně připravenou šťavou v tuhé spaní uvrhl, a zklamaný svět – čili vlastně pokrevní přátelé položili mě ihned podle zesnulých předků. Ale otec Písecký počítal hodiny snu mého, a vyvedl mě, k životu opět procitlého, znovu na svět. Brzy nato byli jsme, otec a Johana se mnou, na tajném odjezdu z Čech.

*

Nemiluje Písecký vlast? – Ach, o tom spolu nyní nemluvíme; teď nás poutá nový život svou rozmanitostí. *Johana jest moje.* Otec zachoval pěkného jmění; umění jeho otvírá mu všude dvéře i srdce. Vítán je všude doktor Joannes Čechides, jak se v cizině nazývá. – Já se stal učedníkem krásné, blahoplodné artis medicae.

*

Jak ta léta ubíhají! – Kdo své dny radostně tráví, trávíť je i rychle.

Drahá moje Johana darovala mi dceru. Nazvu ji Anežkou. Rozkoš dnů našich se zvětšila.

*

Co dělá vlast? – Zapomněl-li jsem na ni? – Otec Jan mě ji *v srdci* nositi naučil. Nyní jsem v ní napořád, a připravuji se bez ustání k službám jejím.

Samo nebe seznámilo mě s uměním lékařským; s ním jsem vypátral i jiných tajností u velikém chrámu přírody. Budu je dále stíhati!

A mám je! – Nalezenať je cesta, nalezen prostředek, jak vlasti pomoci. *Budu zlato dělati!* –

Otec se mým starým letům směje? – Ale nejsemť stár! Závistivý čas mě jen ovanul; ale srdce zůstalo mladé.

*

Radost netrvá navěky! Zkusilť jsem toho, an jsme Johanu k hrobu doprovázeli. Blaze nám, že se můžeme Anežkou těšiti.

Nevím, co nás, pouhé starce, pojednou do vlasti vábí! – Vrátíme se do Čech. Kdož by nás poznal? – Mezi námi a Prahou leží lidský věk; my pak nebudeme se honositi jménem svým.

*

Jsem tady! – Líbám tě, země posvátná! Raduj se! – s námi přichází pomoc! –

12.

A když oko člověka zpět se ohlíží
po dnech minulých; — co vidí? —

Young.

Pilně přebíral se Boleslav v listech Kralické bible. Podivné osudy otce Jetřicha ho bolestně dojímaly. Vtom vzbudilo několik dopisů, mezi listy semotam vložených,

a jinou rukou – rukou ženskou – psaných, pozornost jeho, a to tím více, an se mu písmo povědomo býti zdálo.

I rozevřel jeden letitý, vetchý papír a začal čísti.

Bylyť to žalostné stesky srdce ženského, plny vřelé touhy po milenci. V daleké cizině byla je Eližběta papíru svěřila. Týkalyť se Jetřicha.

A vedle toho ležel ještě jiný list, v němžto se plna mateřského hořekování nad nešťastným plodem života svého se vzdáleným milencem a se světem loučila.

„Odpouštím protivníkům našim," psala; „také ty jim odpustiž. Ráda umírám, neboť jest převeliké břímě viny a bídy mé. Kéž bych ti jen dítě naše, svého Víta, odevzdati mohla! Kdož bude oň pečovati? – Ubohé stvoření! Kdož mi poví, že někdy otce svého pozná? – Neboj se, že jsem tvoje jméno komu svěřila. Což by to i prospělo? – Ale ty ho snad přece jednou poznáš; tajné cesty osudů lidských a hlas otcovského srdce tě k němu dovedou. Já mu zavěsím na krček onen škapulíř, jenž mi byl s posledním listem doručen na znamení, že posel od tebe přichází. Psaní tvé a kadeř tvá, drahý Jetřichu, leží v něm na tom perlovém: Ora pro nobis . . ."

„Spasiteli na výsostech!" vzkřikl Boleslav, a na celém těle trna, vytrhl z ňader hedbávnou schránku. „Spravedlivý Bože! – Můj otec! Můj otec!"

S pronikavým křikem vyběhl z komnaty a vrazil rovným krokem do Jetřichovy dílny. Stařec stál v pilné práci u ohniště, na němž pod železnou nádobou uhlí plamenalo.

„Otče! Otče!" zvolal Boleslav již na prahu a chtěl se starci k nohám vrhnouti; ale ten tu sám bolestně vzkřiknuv, začal se potáceti a padl příchozímu do náručí.

Buď že se byl synova křiku ulekl a na ohništi něco přehlédl, anebo že nevčasným a prudkým otevřením silné průvětří se stalo; věc na železném kotlíku vroucí byla náhle zasyčela, zakypěla, vzňala se a záhubně starému alchemistovi do tváře vystřikla. V okamžení potáhla temná rouška oči jeho.

S plesáním a bědováním držel syn otce v náručí. Na pokřik sběhli se Jan i Anežka.

„Otče! Otče!“ volal Boleslav bez ustání – „syn tvůj se k tobě hlásí – *mně* zavěsila tvoje Eližběta škapulíř okolo krku!“

A zase bědoval, vida náhlé neštěstí otcovo, jakéž ho při jeho nejmilejším zaměstnání bylo potkalo, i proklínal se co příčinu této nehody.

Vtom padlo oko jeho i na ubledlou Anežku a rázem zmizela z něho všecka mužská statečnost.

Jako zničena stála tu panna, když byla to hrozné, nikdy netušené tajemství zaslechla, ježto se tu nyní tak náhle bylo odkrylo a celému životu jejímu prajinou tvářnost dalo. Zlaté hrady milostných snů jejích ležely v černých ssutinách, a sladký, čistý plamen, v němžto se byla nevědomá k nevinnému bratru tulila, šklebil se teď na ni jako černý hřích.

„Kletbo! Kletbo moje!“ vzkřikl Boleslav pronikavě a sklesl jako bez sebe na zemi.

Poraněného Jetřicha držel v třesoucích se loktech starý Písecký, a s očima uslzenýma potichu se modle, omazoval nešťastnému zeti opálené tváře a obvazoval mu je šátkem . . .

Náhlá a veliká bouře byla zatřásla tichou a mírnou rodinou v domku na Pohořelci; ale brzo vzešel opět mír na obloze domácnosti – ačkoli se skvěl vážněji, nežli za časů, dokud byl cizinec přes práh nevkročil.

Otec nalezl syna, Víta svého, to drahé dítě umořené Eližběty – ale dny jeho chýlily se ke konci; černá slepota obestřela zrak jeho, a radost, kterouž mu bylo nebe po trudném, dlouhém zkoušení na sklonek života jeho ušetřilo, podobala se poslednímu ohni, jenž měl duši jeho očistit, aby vešla bez poskvrny do bran věčné jasnosti.

Syn nalezl otce – dostihl cíle, o němžto myslíval, že ho dospěti nemůže. Dostal poctivého jména; ale žalost hlodala na srdci jeho, že měl při shledání navždy opět ztratiti muže, kterýž ho nyní v počestný řád uvedl.

Sestra a bratr byli se poznali – ale ženich a nevěsta stáli teď s tichým hořem nad hrobem své milosti, a bolest jejich byla tím větší, tím hlodavější, an si ani bratrskému a

sesterskému pocitu svému uzdu povoliti nedůvěřovali, aby se k němu nic nepřimísilo, co by mohlo trestuhodným býti.

Jediný Jan, ten velebný kmet srdce měkkého, ta velebná, věkovitá sosna, nad kterouž byla bouře celého života bez pohromy přetáhla, ten stál mezi všemi jako smiřující a utěšující anděl, a slova jeho byla jako občerstvující rosa, padající ve zprahlá prsa předrahých miláčků jeho.

Věrný přítel, vzácný radní pán, Ondřej Klika, zasadil se o vymožení práv dědických pro Víta. Veškerá šlechta se v té neobyčejné věci srdečně zúčastňovala, a bratr Jetřichův děkoval nebi, že jej u soudu k ničemu více nepoháněli nežli k navrácení statků.

„Jména a moci jsme tobě dobyli," napomínal umírající Jetřich syna svého; „o vše ostatní přičiň se sám, čehokoli bude potřebí, abys dokázal, že vlast miluješ! . . ."

A když počalo příští jaro před očima Prahy své nejkrásnější kvítka prostírat, ukryl se květ mezi nimi nejspanilejší před celým světem na věky. Slečna Anežka složila v klášteře svatojirském slib věčného panenství.

Domek na Pohořelci stál po smrti učeného Píseckého dlouhý čas opuštěn, až se i konečně pobořil.

U dubů mezi Bílou horou a opatstvím Břevnovským bývalo pak často rytíře Víta viděti, pohrouženého v jemnobolném vzpomínání na večer, když byl starého alchemistu poznal.

JAN HUS.

DRAMATICKÁ BÁSEŇ V 5 ODDĚLENÍCH.

Psáno r. 1848. — Po prvé provozováno dne 26. prosince 1848.
Samostatné vydání z r. 1849.

OSOBY:

Zikmund, císař německé říše.
Václav IV., král český, jeho bratr.
Žofie, manželka Václavova.
Jan XXIII., Římský papež.
Petr Angeli, kardinál a legát papežský.
Albík z Uničova, pražský arcibiskup.
Štěpán Páleč, mistr svatého písma.
Mistr Míchal z Českého Brodu, prokurátor pražského arcibiskupství v Římě.
Jan Hus, mistr svobodných umění, kazatel v Betlemské kapli.
Jeronym, nazván Pražský, mistr svobodných umění, jeho přítel.
Jan Žižka z Trocnova.
Pan Hanuš z Chlumu, příjmím Kepka.
Pan Vok z Valdštýna, královský dvořanín.
Pater Blažej, ze řehole Minoritů.
Marketa, matka Husova.
Lupáč, Havlík, } žákové na vysokých školách pražských.
Šembera, pražský měšťan.
Háta, jeho žena.
Martin Křidélko, zvoník v Betlémské kapli.
Latík, mladý tovaryš.
Robert, biřic kostnický.
Kurt, měšťan kostnický.
Stará Wolfová, měšťanka kostnická.

Kardinálové. Mniši. Panstvo. Komonstvo císařovo. Družina papežova. Panoši. Paní královniny. Lid pražský. Lid kostnický. Žoldnéřové. Holomci.

Hra se děje v Praze na rozličných místech, v Husinci a posléz v městě Kostnici.

ODDĚLENÍ PRVNÍ.

Prostranství před Betlemskou kaplí. Viděti, jak do ní velký počet lidí vchází.

Výstup první.

Markéta, žena u vysokém stáří, o berličku se podpírající, sedí na kameně u kaple.

Šembera a Háta se potkají.

Šembera. Hoj, paní Háto! Přišel jsem ti na stopu?

Háta. Já nezasýpám kroky svoje popelem, aby jich nebylo viděti; ale činím zjevně, co mi káže duch.

Šembera. Ale nekázal já tobě, já tvůj pán a manžel, kterýž se na tebe mozoluje – nekázal já tobě, abys mi do toho kacířského hnízda nelezla? Abys mi děti tou vředovinou nenakazila? Ty ale do té ďábelské brlohy zase letíš, jako by tě byl sám Belzebub z píšťaly vystřelil.

Háta. Kaž ty mně, jakou ti mám polívku vařiti; ale o pokrm duše mé se nestarej.

Šembera. Ó hříšná slepoto! Pokrm duše! Pokrm z jedovaté nádoby! Pokrm z nevypláchnutých úst člověka, kterého satanáš za nohu drží.

Háta. Jdi a hulákej to svým tovaryšům do ucha, budou-li tě chtít poslouchati; mně ale nech mou cestou kráčeti.

Šembera. Ani z místa!

Háta. Mistře Šembero, nedopaluj mou dobrotu! Já se nechlubím, že se na tebe mozoluju, ale moje ruce to

dokazují! Nech mi tedy, čím na duši okřívám a na těle se zotavuju.

Šembera. Já ale nechci, abys na duši okřívala v předpeklí a zotavení nacházela ve chřtánu pekelném. Pojď se mnou do chrámu Páně, kde –

Háta. Kde sluha ancikristův lidské duše napájí a do temnosti zavléká! Není-liž pravda? Pojď do chrámu – jako ty, nedovařený Čechu, abych tam stála jako sloup a nepocítila teplý paprslek slova božího? Jdi si ty sám do takového papežského doupěte; ale mou duši nech se napájeti rosou nebeskou, kteráž kape od úst kazatele betlemského! (Jde do kaple.)

Šembera. Ó světe neřestný! Kdy přijde na tebe anděl Michal s mečem plamenným? (Zajde.)

Marketa (kteráž byla bedlivě poslouchala, vstane). Umučený Spasiteli, co jsem to slyšela? I mezi mužem a ženou roste již trní nesvárů a různic! Město plno zlého kvašení, ode všech úhlů země hrozné pověsti – a to vše skrze betlemského kazatele? Kriste Ježíši! zachovej mě při paměti, osviť duši mou a rci, mám-li tam vejíti nebo ne?

Výstup druhý.

Lupáč. Předešlí.

Lupáč (přicházeje zpívá).

Zbyněk biskup na svém hradě
slabikuje písmo kradě!

(Zahlédne Marketu.) Salve mater speciosa! (Chce do kaple.)

Marketa. Ach, to je jistě také žák, jako býval Jan. – He, mládenče!

Lupáč. Voláš mne, starý věchýtku?

Marketa. Prosím tě, synáčku, nemáš-li naspěch, odpověz staré cizí ženě na několik otázek.

Lupáč. Odpovím, jenom je vyklop!

Marketa. Jsi na učení pražském, je-li pravda?

Lupáč. Bene sentis; ano, tetičko! máš dobrý čich. Jsem pražský žák.

Marketa (pro sebe). Ach arci, můj Jeník také tak vypadal! To znáš tedy také pražské mistry, ty učené pány?

Lupáč. Znám.

Marketa. A toho, co v téhle kapli – je to přece Betlem!

Lupáč. Odkudpak jsi vyletěla, stará, že se teprv tážeš, zda to Betlem? Ano, je to Betlem, onen Betlem, jehož jméno nepomine, dokud bude český národ svatá místa ctít, a poslední zvuk český v znění trouby archanjela nezhyne, co bude volat k soudu! To je Betlem, z něhož vyjde český mesiáš.

Marketa. Nerouhej se, mládenče, a promiň staré ženě pochybnost. Znáš toho mistra, co tu káže?

Lupáč. Mistra Jana? Koho bych měl znáti, kdybych neznal muže, jehož dechem Praha nově oživla a celé Čechy okřály? Koho by měl znáti český žák, kdyby jeho neznal? Jan Hus je modlou žáka českého, tak jako hvězdou nad královstvím českým v jasné záři stojící!

Marketa. Jen aby nespadla, jak často v tiché noci vídati! – Ty tedy mistra ctíš, můj synáčku? – Snad miluješ?

Lupáč. Což jest to, miluješ? Kdybych mohl v hubené to slovo vtěsnat, že mu tělem, duší sloužím, že jsem posel jeho kynutí a přání, jeho stín a ohlas – že bych pro něj chutě krev svou do krůpěje vycedil: pak řeknu arci, že ho miluji!

Marketa. Ó zlatý mládenče! Tys tedy mistru nablízku?

Lupáč. Ba zrovna v jednom domě, mezi betlemskými strávníky.

Marketa. A nejsi sklíčen těžkým svědomím, jak veselé tvé oči praví? Nejsi v bázni o své spasení?

Lupáč. Aj, Sibylo zlovidoucí! Odkud jsi, žes touto nedůvěrou napáchla? O spasení bát se při betlemském kazateli? Já ti pravím: Boj se o svou duši, nestojíš-li při něm!

Marketa. Ráda, ráda bych já při něm stála! Ráda po-

žehnala hlavu drahou, na nižto se hrne s mnohé strany prokletí!

Lupáč. Ať hrne, matičko! To sůvy houkají, že vstává nové jitro mocným zábřeskem, jež ony zrakem temnolibým snésti nemohou! Kdo jsi ale, teto poctivá, že na mistra tak pečlivě se ptáš?

Marketa (bedlivě naň pohlédnuvši). Tobě, synu, mohu to snad věřiti – snad mi tebe samo nebe poslalo! V celé Praze nezná mě než jedna osoba - a ta je ten váš kazatel.

Lupáč. Mistr Hus?

Marketa. Tož bude-li co syn se ke mně hlásiti.

Lupáč. Per deos! Co to pravíš? On tvůj syn? Ty jeho matka?

Marketa. K hrobu sklíčena!

Lupáč. Ty – jeho matka? (Klekne před ní a líbá jí ruku.) Matka mistrova? Ó nech, ať ruku tobě zlíbám, jako vlastní matce, kterou jsem již dávno pochoval – ty matko požehnaná mezi matkami! (Živě se vzchopí.) Nech, ať svolám bratry, celou bursu – všechno žákovstvo, ať oslavíme den, kde prahy naše překročila matka mistrova!

Marketa. Stůj mládenče, a utichni! Já přišla –

Lupáč. Abys věkem zprahlou duši zatopila v záři lásky synovské a slavné pověsti!

Marketa. Nebo abych hořem zaplakala a hlavu sklonila.

Lupáč. Ký duch tě, matko ovanul? To foukal z lesů páně biskupa a jeho nohsledů, těch synů světské bujnosti! Já ti ale pravím: Mistr Hus je –

Marketa. Neprav ty mi nic a raději mě uveď do kostela, kde ho uslyším; to bude moje míra. Ale ať mu nedáš znamení, že přišla stará matka ortelovat skutky synovy; chci ho znáti bez přetvářky.

Lupáč. Tak jej uvidíš, a shlédneš na dno duše křišťálové, kde si ryzí pravda stánek rozpjala! Již tedy pojďme; já tě dovedu, kde slova jeho jako zlatá zrna v prsa tvoje padnou, by pak jako silná sosna čisté víry k výsostem se vypjala! (Odejde s ní.)

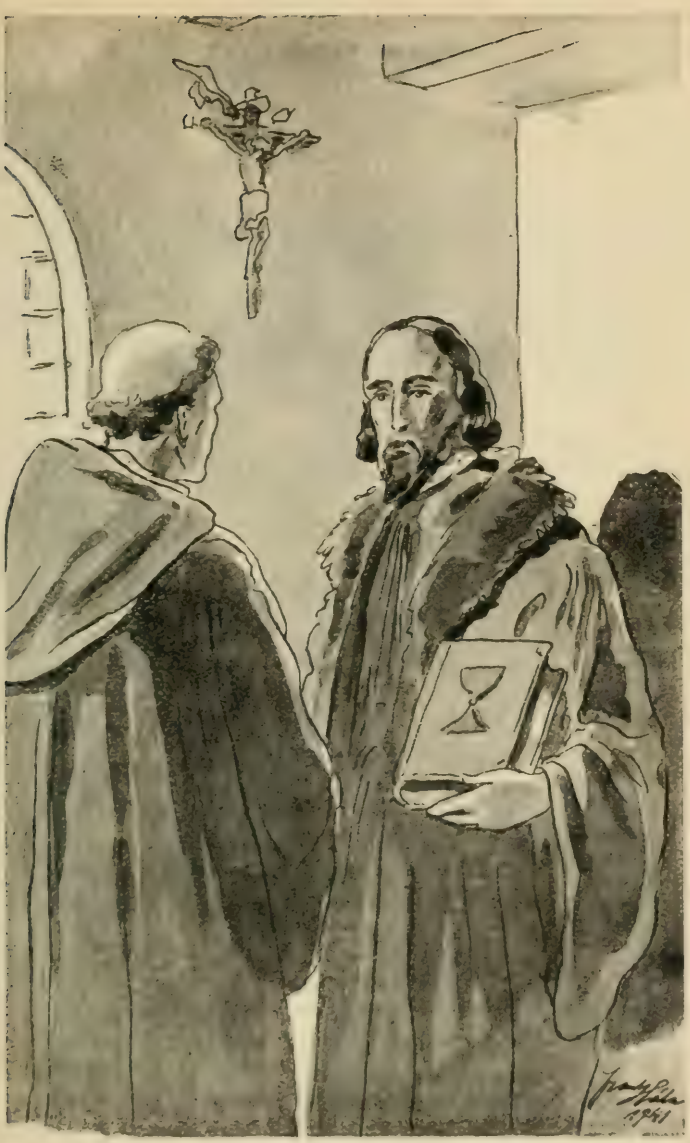

PROMĚNA.

Komnata Husova. Skromný nábytek. Na stole papíry a knihy.

Výstup třetí.

Štěpán. Havlík.

Havlík (mistra Štěpána uváděje). Rač, pane mistře, jen malou chvíli posečkati. Mistr Hus právě oraci dokončil a přijde jistě domů.

Štěpán. Byl veliký počet nábožných duší ve svatyni Páně?

Havlík. Sotva že kaple stačila. Od té chvíle, co nám jeden z těch pánů, kteří se teď mermomocí na Petrovu stolici derou –

Štěpán. Žáku, jaký je to způsob rozprávěti o náměstku apoštola, na němžto Ježíš brány svého království založil?

Havlík. Rač prominouti, vzácný mistře! To je způsob mezi betlemskými žáky. Pro nás je Aleš Pátý, tak řečený římský papež, pouhý nepřítel; ale to nepatří snad k naší rozprávce. Chtěl jsem jen povědíti, že od té chvíle, co nám onen pán Aleš zvláštní bulu do Prahy poslal, aby se v kaplích nekázalo, nábožných posluchačů jako po úrodném dešti přibývá.

Štěpán. Však je také co přáti, aby slovo pravdy zvítězilo a rozšířilo se od východu až k západu.

Havlík. Revera, domine reverendissime! (S obzvláštním důrazem.) Ano, to jest velice přáti! Veliká toho potřeba, aby slovo pravdy zvítězilo a falešní prorokové, odpadlí pastýřové aby zmizeli. I máme naději, že z Betlema světlo po celé zemi se rozšíří a škodné nájemníky z vinice Páně vypudí. (Pokloní se a odejde.)

Štěpán. Cože myslí ten neopeřenec? Měli by již holobradí žáci mou síť prohlížeti a věděti, na jakou zvěř ji prostírám? – Nediv se, Štěpáne! Vždyť jsi byl také mezi bláhovými sluhy církve, kteří počali věřícímu stádu s očí pásku strhovati, zapomínajíce, že každý zrak ryzí světlo nesnese a že je dobře pásti v temno-

tách. Přece však se nestrachuj! Nikdo neprohlédl ještě duši tvou! (Přejde po komnatě, zastaví se u stolu, na němž rozličné knihy a papíry leží, vezme knihu do ruky.) „O vtělení slova božího." – „O trojici." – Leží, leží tady zbraň, ta z ruky anglického vraha svaté církve půjčená a na zbourání hradeb jejích nově ostřená! I bude mnohé síly, důvtipu a mnohé hrůzy s naší strany potřeba, i musí církev plamenem se bránit, nežli zmůže světlo v mozku lidském rozené. To sotva vznikne jiskrou, již co rána morová se táhne celým pokolením člověčím, až toho, co je vznítil, posléz upálí.

Výstup čtvrtý.

Hus. Předešlý.

Hus (ještě venku). Mistr Páleč, pravíš? Je-li možná? (Vejde.) Aj, ký dobrý anděl přivedl zas jednou tebe přes můj tichý práh? Buď vítán, příteli! – tož jestli tebe tímto jménem nehaním. Tys velmi vzácným v Betlemě, co na biskupském dvoře bytuješ.

Štěpán. Jeť tyto časy mnohá práce v domě Hospodinovu –

Hus. Mnohá, pravdu díš, a veliká!

Štěpán. Dnové ubíhají, pilný pastýř neví, jak, i zbude sotva chvíle, kteráž by se mohla věnovati přátelství a utěšené rozmluvě. V duchu arci vždy jsem u tebe a s tebou, Jene můj!

Hus. Rád věřím, vždyť jsme spolu z jedné číše pívali a v jednom loži mládeneckým snům se odevzdávali. I těším se, žes jednou mimochodem Betlem neminul. Pověst skoro tvrdí, že ses přátel starých odřekl.

Štěpán (ruku mu podávaje). Tys tomu věřil?

Hus. Ačkoli již od mnohého zklamán, v tebe ještě doufám.

Štěpán. Tedy nebyla snad cesta moje nadarmo a v šťastnou hodinu mé kroky vedl Pán.

Hus. Co myslíš? Pověz!

Štěpán. Jene! Nevešel jsem mimochodem k tobě, jak jsi

pravil, ale vážné věci mne k tomu nutily. Mně nelze déle patřit na ty půtky, ježto zemi českou rozrývají, na kraj propasti ji vlekouce, kde ruka lidská ji pak nezdrží, až padne v hloubi ubohá.

Hus. To hoře svírá také duši mou, i rád bych věděl, jak té zkáze zabránit.

Štěpán. To leží v rukou tvých.

Hus. Co pravíš?

Štěpán. Nerozumíš mi? Tys hlava všeho hnutí, ježto na základy stavby církevní se uvrhlo, že z něho pošel vřeskot pronikavý po všech končinách! Tys hlavou učení, co hrozí posud nedotčené sloupy římské vlády vyvrátit.

Hus. Co mluvíš o mně slabém, nehodném? Proč nevzpomínáš mistrů, mluvě o žáku? Ne o mně, příteli! O Miliči Kroměřížském, o tom zbožném proroku a mravokárci; o Matěji z Janova, tom statném čistiteli Ježíšova ovčince – o těch hvězdách mluv, co přede mnou již zářily a cestu osvěcovaly, po níž já se pustil učednickým kročejem. Mluv o velikém Viklefu, jehož velebystrý duch a smělé ruce chrámem třásti počaly, jež papežství si hrdě vyklenulo nad blyštěcí modlou zohavené víry – o těch mluv; neb já jsem pouhým pomocníkem na té těžké stavbě, kterouž oni počali.

Štěpán. Nebyl bys Husem, kdybys v roucho pyšné řeči myšlení své odíval. Dobře známe tě, leč to si ani v nejtajnější hloubi srdce svého nezapři, žes nyní vlastně hlava všeho v církvi české různění – a kdybys ustoupil z té dráhy, že by přišlo brzké narovnání křivých stran.

Hus. Já? A to mi navrhuje muž, co jindy každý záhyb srdce mého znal? Já mám říci, že jsem býval lhářem, prznitelem církve neklamné i slova božího? Dny minulé mám stavět na pranýř, by světský klam a kněžská hrdost slavily své vítězství? Špatně poznals, mistře, člověka, to mysle, že by mohl přesvědčení jako sukni převlékat.

Štěpán. Přesvědčení? Jenom věčný Bůh je vědoucí a neklamán; však lidské přesvědčení měnívá se podle poznání; i já to shledal na sobě.

Hus. Neklam sebe, chtěje mne tu klamati! Ty teď jednáš proti přesvědčení; v tebe zapustila kořeny své pravda tuze hluboko, bys lehko je zas mohl vytrhnouti; ony v tobě posud vězí; jenže jsi je pokryl pláštěm zisku světského.

Štěpán. Z čeho mě to viníš?

Hus. Z lidské křehkosti! Já tě znám, tys pravdu zamiloval, byl jsi protivníkem bludů, ježto zohavily slova Kristova; leč velká tvoje ctižádost tě svedla s cesty vytčené a vrhla v ruce nepřátel. Žes nebyl všude *prvním* mezi oprávcemi církve jmenován, že jsi ze své hřivny hojnost darů světských nevytěžil; opustil jsi pravdy praporec a postavil se v šiky jejích nepřátel, kde tučná prebenda ti kyne.

Štěpán. Od tebe to snesu, Jene, že tak ostrým šípem v prsa moje střílíš!

Hus. Nechceš býti kanovníkem? Nemyslíš i třeba na biskupství?

Štěpán. Kdyby kynul Pán, tuť musím poslechnouti. Proto však jsem neupustil zrádně od hloubání na základech církve; ale proto, že jsem poznal slabost rukou lidských, aby mohly bez vtělení ducha tvořivého od věčnosti vyvést novou stavbu na zemi, by v síni její pravověřící s čistým srdcem Bohu sloužili. I shledal jsem, že v skutek vešlo slovo Krista, a že církví jeho neotřesou ani brány pekelné! Co na ní rozum nechápe, to srdce věř; tak bude pokoj na zemi, v němž základ má i nebes království.

Hus. S ustrnutím tebe poslouchám a nevím, jaký jest tvé řeči cíl.

Štěpán. Abys neboural, co nezmůžeš, a ruku podal k smíření.

Hus. Já nechtěl nikdy různice, jen slušné opravy.

Štěpán. Ony přijdou; církev sama na ně pomyslí.

Hus. Ta měla celá století na pomýšlení – a nemyslila,

leda jak by upevnila panskou vládu na ssutinách člověčího rozumu.

Štěpán. To páchneš Jeronymem, z tvého srdce nevytéká toto nařknutí.

Hus. Ty myslíš tedy, že je církev, že jsou její služebníci bez vady?

Štěpán. To nechme běžet; pravda zvítězí, to sám jsi učil; nechť si tedy sama cestu klestí; ty raději podej ruce, by ji v míru nalezla. Jinak nelze nyní zemi českou před záhubou uchránit. Jen aspoň jediný krok smírný učiň, vydej Viklefovy knihy!

Hus. Jen? To k soudu, kterýž arcibiskup zavede, a našich škol se nezeptá?

Štěpán. Soud bude spravedlivý! Je to jenom, aby vůle byla na jevu, že přeješ pokoj národu!

Hus. Ten může kněžstvo dáti, jen ať nechá volný průchod mému učení. Své knihy nevydám.

Štěpán. To zní skoro, jako by ses bál je soudu podati, by tvoje pravda nezbledla.

Hus. Já se báti? Jest to ohlas rádců biskupských – či tvoje mínění?

Štěpán. Neptej se a učiň po mém slovu.

Hus (po krátkém odhodlání jde ke dveřím). Žáku!

Výstup pátý.

Havlík. Předešlí.

Hus. Seber knihy: Dialog a Trialog i s českým překladem, a co tu leží z Viklefova pera, nes je na biskupský dvůr – nu ano! Vždyť to biskup velel, nediv se! a řekni: Mistr Hus je posílá, a stoje v spolku s pravdou, nebojí se ortele!

Havlík (vrtě hlavou sbírá knihy a odejde).

Štěpán. Jene!

Hus. Nevykřikuj v duchu vítězství! Cokoli s tím písmem učiníte – takovou zbraň v ruce nemáte, by pravda klesla. Zastřít, zapudit ji na čas můžete; leč ona boj

ten brzy obnoví, a já co věrný ochránce budu při ní mužně státi, bych i za to život svůj měl dáti.

Štěpán. Pusť tu myšlenku! Jeť marný boj to; síla kněží je tak veliká, a sítě její, vyznávám to, jsou tak prostřeny, že musíš klesnouti, kdybys ještě dále z její slávy roucho trhal! Pro to naše přátelství tě prosím, varuji, nech boje s církví! Lidská ruka neodolá žezlu jejímu; a byť bys v zanícení svatém válčil k poslednímu dechu, padneš přec a zhyneš bez prospěchu! (Odejde.)

Hus. Od jakého štíra vypůjčil si jazyk, že mi po těch slovech srdce nepokojně klokotá? Já pevně posud věřil na své cesty, lidu zdravá mysl provázela kroky moje s účastenstvím; símě mého učení již nese pěkné ovoce – měl by nyní přítel mého mládí, bývalý můj spolubojovník, být věštitelem zlého konce?

Výstup šestý.

Jeronym v oděvu pocestném. Předešlí.

Jeronym (ještě mezi dveřmi). Jene!

Hus. Živý Bože! Příteli – můj Jeronyme! Tebe samo nebe posílá mi k pozdvižení ducha trnoucího!

Jeronym. Mám tě zase? – Jako poklad srdce svého nejdražší tě držím radostem a volám: Zdařbůh, slávo lidu českého!

Hus. Odkud ale, příteli, tak náhle? Spíše bych se byl snad nadál –

Jeronym. Že tě biskup Zajíc navštíví, tvůj dobrý přítel, jak jde pověst kolem světa, a můj dobrodinec – jak ti známo – kterýž mně dal v Uhřích stíhat, až mi sám pan biskup ostřihomský na dva týdny bydlo v tmavém sklepu vykázal – Bůh ho osvět! – Pak jsem zajel na Krakov, i bylo veselé tam živobytí; také na vinici Páně, nebo vlastně v hospodářství sluhů papežských jsem pilné dílo konal, takže ubohým již hlavy hořely; mne ale vedla cesta další k Rusínům, kde

srdce moje okřálo. Ach, bratře! Rozkoší jsem splakal, vida u nich otců našich zahynulý mrav, ten přirozený způsob, před oltářem Bohu sloužit v řeči mateřské. Nesu od nich také pozdravení k našim věrným pěstitelům slova božího – i naději, že příště v jednu velkou, očištěnou církev spolu splyneme.

Hus. Nezmaří-li Slovany duch římský.

Jeronym. Nebojme se; bystrým proudům věku nového se kněžstvo neubrání. Teď však pověz ty, jak roste církev naše? Sladce tlouklo srdce, když jsem kroky před Betlemem zastavil a pomněl, že z té malé síně světlo vzchází po všem světa prostranství!

Hus. Vzchází – ale má již zhasnouti! Chtějí mi v ní zapovídat všechnu službu, všecko učení.

Jeronym. Což blázní?

Hus. Na farách jen mají zas privilej – už jako bych to viděl – podávati lidu blahý pokrm duše, jako býval způsob, než my se práva ujali a cestu vyrovnali mateřskému hlaholu. A já bych měl teď svatyň zavřít, kde Čech cítí, že je Čechem? Lampu měl bych zhasnout, která do všech úhlů širé vlasti věčné světlo rozlévá?

Jeronym. Aj, to by ruka tobě zvadnout musela, bys tuto vraždu spáchal na spasení českém! Opři se – a plav i proti vlnám zbouřeným, to slušno muži víc, než hraní na pokojných řeky hladinách. Teď zase veslo tobě vésti pomohu!

Hus. Ba věru, potřeba mi podpory a zhřívající posily! Z domu biskupova vane ostrý vítr. Zatracuje Viklefa a sbírá jeho knihy.

Jeronym. Dej mu plný hříchů jeho inventář, ne květy ducha nesmrtného, v jehož rukou by jen zvadly! A co říká tomu Praha?

Hus. Mistři s celým učením se staví na odpor.

Jeronym. A král? Co dělá při tom Václav? Drží s papežníky nebo s českým učením?

Hus. To nelze arci určit; máť on dobrou vůli, přeje národu, však padne lehko v nastrojená osidla, a biskup není váhavý – a mimo to se králi ustavičným sporem

o papežskou stolici věc pouze církevní už skorem zošklivila.

Jeronym. A což královna, ta zbožná Žofie?

Hus. Ta je žena králova a ne král sám, však vždycky duše šlechetná.

Jeronym. Ale mírná jako její zpovědník. Podívám se tedy ke dvoru, bych poznal, kde se dá co pohnati, by naše kolo lépe běželo. Mně není možno snésti pokulhávání nebo jako slepých potmě hmatání; zrovna musí cíl stát přede mnou, a rychlým krokem veď pak k němu cesta!

Hus. Nepřekvap se, až jak nad Viklefem ortel vypadne; já knihy odvedl – možno také, že to jiní po mně učiní.

Jeronym. Žes knihy odevzdal? Ach, Jene, Jene! Kam tě vedla zas ta přímá poctivost? Proč točíš zraky ještě k zrnu řečí biskupských? Jen jako prázdná šupina má rozkaz jeho kolem ucha tvého šumět; ty však stůj co skála, na níž právo české má své základy. Měj v ruce bibli svou a v ústech výmluvnosti meč – a na prsou měj pravdy štít: tak vyjdeš jako vítěz z tuhých půtek – a kněz římský bude nosit smutek! (Odejde.)

Hus. Jako vítěz z tuhých půtek! – Ano, touto svobodnou písní zotavuje se má duše posud při nábězích zbloudilého světa. Posud žije ve mně víra, že jsem nešel darmo v nebezpečný zápas a že, chci-li zvítězit, jen musím vytrvati!

Výstup sedmý.

Lupáč. Marketa. Předešlí.

Lupáč (otevře dveře). Excusabis, domine! Mám tady hosta, jemuž brány srdce otevřeš. (Vpustí Marketu do komnaty.)

Hus. Živý Bože, kdo to vchází?

Marketa. Synu! Dítě!

Hus: Matko! (Vřelé objetí.) Toť mě nebesa dnes hojností svých darů zasypávají. Ale co tě náhle pohnulo,

žes opustila tichou dědinu a bez vědomí mého do do hlučného světa vešla?

Marketa. Ty můj synu, ty mé dítě nešťastné! Jak metla ohnivá šlehala mě pověst o tobě. Žes plný ducha svatého, a jazyk jeho planoucí že na tebe se vznesl, pravilo se nejdřív – a mé staré srdce živilo se rozkoší; nyní ale povídají, že jsi bludná ovce, a že jiným cestu ukazuješ k temnostem – a to mi srdce utrhnouti hrozilo. I sebrala jsem vetché údy a šla ku Praze, bych sama viděla a sama slyšela, co syn můj činí.

Hus. Tedy pohov údům, rozbij stánek u syna, a viz a slyš, co činí.

Marketa. Již to vím.

Hus. Že víš?

Marketa. Jdu rovnou cestou, vyptala se na kapli, kde boží símě rozsíváš; však srdce bylo úzkostí tak sklíčeno, že slabá u samého prahu spočinouti jsem musela, by nohy neklesly – až přišel žák a do kaple mě uvedl.

Hus. Proto bylo dnes tak volno srdci mému, že jsi byla nablízku – a duše moje vznášela se jako na oblacích kolem trůnu Páně!

Marketa. Ano synu – ty jsi mluvil, že mi sladkou mukou srdce trnulo, i musela jsem plakat; pak jsem Boha vzývala, by úst tvých k rozmnožení slávy své jen použil.

Hus. A co nyní o svém synu soudíš? Uhostil se pokoj v srdci tvém?

Marketa. Ušlá sedíc na kameně v kapli pozdřímla jsem tiše, v duchu s tebou se jen obírajíc. Tu mi bylo, jako by se lidé ze všech úhlů světa scházeli, by shlédli tvoji oslavu; vtom vzešla záře na nebi, tak jak by celý východ hořel velkým plamenem, a uprostřed něho stál jsi ty – však já tě poznat nemohla, měls divné roucho na těle jako z nějakého kejklíře – a když jsem na tě volat začala, tu rozplynula se tvá podoba, a celé nebe zalilo se krví, že jsem hrůzou procitla.

Hus. Má tvůj sen být odpovědí na mou otázku?

Marketa. Sny přicházejí od Boha. Zestárla jsem v této víře; protož tebe prosím, Jene můj! – Jsi arci moudrý

muž a boží služebník, já sprostá žena jen; však srdce mé se drželo vždy Boha, a to nyní prosí: Sejdi s cesty, kterou kráčíš.

Hus. Matko, co tě napadá?

Marketa. Tvé slovo sice zahřívá, co ostrý meč i srdce proniká; leč kdybych tebe dlouho poslouchala, myslím, že bych musela se všeho odřeknout, co posud v pevné víře zachovávám; tak by se i jiným vedlo, kteří v náboženství otců k stáří dospěli. Já jsem aspoň ještě neslyšela kázat jako tebe v Betlemě; ne tak, co se týče pěkných slov a řádné domluvy – jen co se týče smyslu.

Hus. To je osud přísné pravdy, že ji ucho nezvyklé tak snadno nesnese, byť zněla zvukem sebe dojímavějším.

Marketa. Na mne jde však bázeň, jako by se tvými slovy starý pořádek měl porušit, a jak by měly přijít věci nové, po nichž by svět vzešel plamenem.

Hus. Jen kdyby zhynul koukol, kterýž ruší boží požehnání.

Marketa. O to nech jen Boha pečovati, víť on nejlépe, co jeho domu prospěje; ty ale neruš rukou odvážlivou, co v něm posud rostlo k utěšení myslí nábožných.

Hus. A když vidím chyby, blud a klamy, mám se mlčky obrátit? Mám držet s lidmi sobeckými, kteří slovo Páně vykládají k svému prospěchu?

Marketa. Člověk vázne v poutech křehkosti, a jeden nesmí vinit druhého. Služ každý Hospodinu pobožně, a pokoj bude na zemi.

Hus. Ano, kdyby bylo pokolení lidské tvého srdce, nebeské té čistoty; ó, pak bych nebyl musel do boje se dáti, abych potřel světa pych a vylíčené svůdnictví! (Venku ozve se zvonění kostelními zvony, a to tak, že na rozličných místech povstává, až posléz na všech stranách zní – ale ovšem tak, aby nerušilo rozmluvu.) Kdyby byla boží spravedlnost na světě a lidské právo platilo: pak bych nebyl musel pozvednouti hlasu, abych – – co to znamená? Toť jako by se vyzvánělo slavné vítězství?

Marketa. Anebo jsou to hrany k slavnému pohřbu.

Výstup osmý.

Lupáč, Havlík, více žáků. Předešlí.

Lupáč. Víš-li pak už, mistře, co se děje?

Hus. Co jest?

Lupáč. Biskup slaví pospasy, a na pochoutku vzal si Viklefovy knihy.

Hus. Jak to myslíš?

Lupáč. Sotvaže jsi po Havlíkovi ty svoje poslal, již i mistři snášeli, kdejaký traktát měli z Viklefova učení.

Havlík. Na biskupském dvoře byla rada pohromadě, mající knihy zkoumat –

Lupáč. Měla však již ortel hotový, než knihy v ruce držela.

Havlík. A když jich bylo na dvě stě už sneseno –

Lupáč. Dal pan Zajíc vystavěti hranici –

Hus. Nedej Bože!

Havlík. Ba již dal!

Lupáč. A kmotr kat snes na ni knihy kacířské, a pak ji zapálil, až černý dým se válel po dvoře.

Hus. A Praha na to hleděla? A vy jste nebránili?

Lupáč. Byla nás jen hrstka; biskup ale ověnčil si palác žoldnéřskými palcáty – a Malá strana drží více s pány, kteří Krista Pána podle svého smyslu malují – a splašila se kletbou, kterouž vyřkl biskup nad tebou i tvými přáteli.

Marketa. Matko Boží – dítě moje – v kletbě! (Klesá.)

Hus. Nelekej se toho slova, drahá matko! Je to šíp, jenž sotva kůži protkne, zato ale v krvi plamen roznítí. Oni chtějí boj, a všechnu sílu vyzývají, s úskokem se bratří, násilí se chápají, i práva nešetří – nuž tedy, budiž boj! Mne bázeň nejímá a směle nesu třeba hlavu na oběť. Já zvolil pravdu za heslo a postavil se v její šik, i neopustím ji, až buďto zvítězí, anebo já co věrný hájce její zahynu!

Marketa (se sedadla vstávajíc). Upusť, synu, od té myšlenky! – Mně praví duch, že zahyneš!

Hus. Pak se zaraduj a požehnej mou památku! Mne nemůž' blaženější osud potkati, než mučedníkem býti pro pravdu, a v jevo dáti zemi české, že jsem hoden slouti jejím synem. – (K žákům). – Běžte po mistřích, ať přijdou k černé růži v poradu – já dojdu k Jeronymovi, a spolu půjdeme pak ke králi. Ty, milý Lupáči, měj matku na starosti, nežli –

Marketa. Nevycházej, synu, z domu! Uchovej se na mém lůně, aby světa nátisk tebe nepotkal!

Hus. Já jsem v rukou Páně – světa nátisk přejde nad mou hlavou bez úhony, jestli on sám nepokyne, aby žhavý blesk mě potřel. Ve tvé lůno, matko, nemohu se ukrýt, dokud zbraně neulehnou k boji tasené; leda bych chtěl věc svou zradit jako bázlivec – a toho mě Bůh vystříhá! Ukryj ty mě v modlitby své, ženo pobožná – a nech jít mužně k cíli! Dechem božím provívaná dmou se prsa má, a nechť i odpůrníci zbraně pekel v zápasu tom zmaří: se mnou Bůh, a dílo mé se zdaří! (Odchází.)

Žáci. S tebou Bůh, a dílo tvé se zdaří! (Odcházejí za ním.)

Marketa. Hospodine! Osvěť jeho cesty!

Lupáč (přítulně se obírá s Marketou).

(Opona spadne.)

ODDĚLENÍ DRUHÉ.

Královská komnata na Vyšehradě.

Výstup první.

Václav (v oděvu loveckém sedí u stolu při víně). Vok (vedle něho o sesli opřený). Štěpán.

Václav. To ti pravím bez obalu, mistře! Že bych přál, než poručím, by vašim rozmíškám již byl jednou konec. Jest to jed, co zdravé údy lidu mého kazí –

a já nechci vládnout zkaženinou, abych musel pořád hojit železem a ohněm. Řekni to jen panu Albíkovi, aby věděl, proč jsem mu dal arcibiskupství. Jeť už věru starý dost, by pokoj miloval.

Štěpán. To činí pán dle slova Hospodinova, a naše vina není, jestli mír už nekvěte.

Václav. Však já druhým také žílu zatnu, aby v bujnosti své přestali – a mistr Hus si musí zchladit krev i s divým Jeronymem (udeří na stůl a vzchopí se). Žhavé blesky! Myslíte, vy páni v klerikách, že vaše sváry o písmenu, vaše honby po stínu a bublinách, že ty jsou všechen základ spasení a jádro péčí vladařských? Myslíte, že není v zemi třeba ortele a řádu jiného, než abych vyrovnával kněžské různice?

Štěpán. Zde se, pane, jedná o církev, ne o několik jejich sluhů – a tu podkopává mistr Hus se svými přáteli.

Vok. Aj, nejsi ty též jeho přítelem? Vždyť víme, že jsi také pilně čítal Viklefa, i s Husem táhl v jednom spřežení!

Václav (se zasměje). To bylo, pane Voku – bývalo, než vlezl chytrý mistr z kůže lidské zcela do kněze.

Štěpán. Než Hospodin mé zraky osvítil a cestu k spasení mi ukázal.

Václav. Neb vlastně k biskupovu dvoru. Tam je vládce váš a pán – ať velí také mistru Husovi. Či mám pořáde jen smírce dělat v kněžských nesvárech?

Štěpán. To potřeba jen, aby Hus byl tvého slova poslušen.

Václav. Hus! – Ten Hus vám leží jako skála na prsou, že nemůžete volně oddychovati. Ten Hus je všeho vinen, a přec dokud káral světské stavy, dokud panstvu prostopášnost vytýkal a hříšnou marnost boháčů: to byl váš – to nad něj kazatele nebylo; když ale počal kněžské vady odkrývat a mnohý neduh církve tepat: ejhle, tu jste zdvihli ihned hlasy a jak divé vosy shrnuli se na něho.

Štěpán. Dokavad se nedotýkal církve posvěcených základů, měl volný řeči proud.

Václav. Však víme; dosti žluče jste mi natropili škádlením! Či zapomněl jsi na spálení knih a na zápověď v kaplích kázati?

Štěpán. Zákaz přišel od samého papeže.

Václav. Od papeže, kterého jste chytře navedli – již o tom ticho! Však jste za to pykali, a to ti pravím ještě dnes a pánu tvému vzkazuji: Hlásí-li se posud někdo z mistrů o náhradu za spálené knihy, musí mu je biskup dáti z důchodů, třebas on byl toho knihpaliče bezúhonný nástupce. A nyní (vrhne se na stolici) mluv, co vlastně Albík žádá, že mne, an jsem ledva kročil na Vyšehrad, hned tvou učeností pozdravuje?

Vok. Ale bez hořkého koření! To sami dovedem si přidat, mistře!

Štěpán. Vím to, pane Voku! Však jsi mistr v setbě takového semena. Přičiním se býti bez hořkosti, ač jsou věci, kde to těžko člověku. Známo tobě, pane královský, že svatý otec Jan dal kázat válku proti králi napulskému, jenžto drží ještě při Řehoři Dvanáctém, ač je se stolice apoštolské sesazen.

Václav. Pohříchu, že zase posvěcené prsty lezou do věcí, jež patří světským vladařům.

Štěpán. Dal kázat válku, pravil jsem, a slíbil odpustky všem věřícím, jenž buďto do pole se postaví, neb k vedení války peníz darem položí.

Václav. To známe; však jsme sami hloupost udělali, že jsme bule papežovy o té věci dali ohlásit.

Štěpán. Proti tomu vyzdvihnutí války učinil zas pokřik Hus i jeho dvojec Jeronym – ba sám pan Vok si masopustní žertík na ulicích vystrojil a s bujným houfem žáků buly spálil.

Vok. Byla to jen oplátka; nikomu tak neškodila jako upálení Viklefa.

Václav. Již o tom pomlčte! Či chcete znova bouřit moje hněvy? Já tu frašku jednou prominul – teď konec. Svolal jsem již také radu pražskou o té věci na Žebrák, i kázal, aby nikdo více žerty z listů papežských si netropil – to pod pokutou hrdla. Nechť je kdo je!

Štěpán. Královského slova tohoto jen chtěl jsem slyšeti a potvrzení tvého rozkazu – pak půjdu spokojen, již věda, že nám dána moc té zkáze ubránit, co z toho veřejného sporu proti slovům Ježíšovu náměstku by mohla povstati. Neb což má býti z ovčince, kde pastýřův hlas neslyšán? Co má býti –

Václav. Ušetři nás kázání! K tomu mám i na Žebráce plebána – proto nepřijel jsem do Prahy; a chcete-li mi tady uši plnit pletichami kněžskými – to ať mi krůpěj vína hrdlem neproběhne, když se navždy na své tiché hrady neuchýlím a tam otěž vlády nechopím – i kdybych ji měl zkrátka držeti. Myslíte-li vy, že jenom duši lidu třeba míti na péči – to podle vašich regulí; já pravím vám, že musí také tělo jeho býti opatřeno, má-li se mu dařiti – a to je starost králova. Sbohem, mistře písma! Vyřidiž to Albíkovi.

Štěpán. Pán světla od věčnosti račiž tebe při úmyslech posilnit, které chováš k oslavení církve! (Odchází, a potkav přicházející královnu, hluboce se pokloní.)

Výstup druhý.

Žofie s paními a panoši. Chlum. Předešlí.

Žofie. Milý pane, zlé to znamení, že tento odpadlík nám vběhl do cesty.

Václav. Aj, má drahá choti! Kde jsi byla s celým průvodem? Mé srdce touhou skoro tesklilo.

Žofie. Můj pán je vždycky milostiv, i těším se, že rozmar jeho právě rozkvétá. Já byla v Betlemě a pookřála slovem Páně na duši.

Václav. Ty v Betlemě? Aj, paní Žofie, a nevíš ty, že zapovědíno tam služby boží držeti?

Žofie. To nepoznávám ve svém svědomí a jdu tam jako tisíc jiných duší s vírou neporušenou.

Chlum. Vůbec, pane, biskupský ten zákaz kapli zvedl teprv k slávě, a jako k jedinému pramenu tam spěje národ slova Páně dychtivý.

Václav. Po novotě vždy se točí lid, a Hus je dobré vnadidlo; však má jimž velikou chuť tvému zpovědníku, paní, zlatý zoubek obrousit.

Žofie. Jde to pánu mému od srdce, neb zní to z něho smysl mistra Štěpána?

Václav. Myslíš, paní, že mi nelze vlastním rozumem se řídit?

Žofie. Nepochybuji, a prosím také: nedopouštěj, aby se dral někdo mezi tebe, pane můj, a naše mistry.

Chlum. Největší to panovníků neštěstí, když jejich srdce cizím úskokem se uhne od lidu a nedůvěře místa popřeje.

Václav. Děkuji ti, pane Chlume, za tu moudrost! Tys hned při ruce, když běží o přítele Husa – věřím rád; však co se králi o tom zdá, to nedbáš.

Žofie. Chceš-li znáti jeho přátele, i také mne k nim počítej. Jsem pyšna slouti královnou té země, kteráž rodí duchy takové, co jasný otisk ducha od věčnosti nesou na sobě, a sám ty nejednou jsi Jana poctil plným uznáním, i mužnou jeho mysl velebils; já ale znám i zbožnou jeho mysl, nikdy ještě nelitovavši, že jsem zvolila jej za zpovědníka a duchovního rádce.

Václav. Nezapírám toho; Hus je statný muž a hojně dařen od Boha; však nasil mi jen rozbroj po zemi, že nyní skoro pořád ruce strkat musím v kněžské různice, a to je trní, o něžto se snadno raní pověst sebe pevnější. Jen kvas mi hodil do lidu, a nemůže ho zmoci teď, by nepřetékal plnou nádobou; tu já mám pomáhat, a nepůjde-li to, již na mne kněží poctivého vlasu nenechají.

Žofie. Nechať rodný kvas ten přetéká, však on zas vejde v přirozené hráze, nesa jako rajské požehnání omlazenou krajinou, a jméno tvoje bude velebeno s jménem Husovým, tím novým křistitelem lidu českého, když lásku svou mu neztenčíš. Nic na to nehleď, co snad zlostné pero píše o tobě, a kdyby pověst tvoji zhanobilo do černa: duch času neklamný ji zase omyje a očištěnou vrátí potomkům!

Václav. Má sladká štěbetko! Až bude prázdné místo mezi mistry práv, tož tebe dosadím, bys vedla defense.

Výstup třetí.

Panoš, pak Hus a Jeronym. Předešlí.

Panoš. Milostivý králi! Mistr Hus a Jeronym žádají, abys je ráčil vyslyšeti.

Václav. Ah, ti si vybrali dobrou chvíli! Teď musíme Husa předpustit, když tu má takovou orodovnici.

Vok. A já se přimlouvám za Jeronyma.

Václav. Rovné k rovnému. Nebudu vám radost kaziti. Nechť vejdou pánové!

Panoš (odejde).

(Hus a Jeronym vejdou.)

Václav. Salvete magistri. Co mi nesete? Bez obalu; mluv, kazateli, jenžto mi české hlavy mateš; máš nějakou žádost?

Hus. S prosbou utíkám se k tobě, pane královský, a jsem-li milosti tvé hoden, paní šlechetná – buď mojí přímluvkyní.

Václav. Co jest?

Žofie. Zjev to, mistře!

Hus. Právě káže biskup na dveře všech kostelů zas přibíjeti list, co může v obci novou bouři způsobit.

Václav. Žhavé blesky! Zbláznil se ten starý lékovar? Co jest to?

Hus. Nová bula papežská a přísné provolání, abych k očištění ze svých bludů do Říma se dostavil.

Chlum. Že do Říma?

Žofie. Nedopouštěj!

Jeronym. By mu jako druhdy Miličovi v tmavé vazbě času dali k rozmýšlení – nebo vlastně k obměknutí, by jej mohli potom jako z vosku otáčeti.

Hus. Já jíti se nehrozím, neb srdce mé jest plno důvěry, a co jsem učil, budu před tváří Boha tvrditi; leč

bojím se teď školy opustit a kapli zanechat, by nepovstala spousta na roli neb škodné vzbouření.

Václav. Což ale Římu zase napadlo, že pokušení nové na nás posílá?

Jeronym. Je to dílo přátel Husových, těch mistrů Štěpána a Stanislava Znojemského, a jak se jmenují; ti psali biskupskému prokurátoru, Michalovi z Brodu Českého, co tvoje kapsy okradli, když hory zlaté u Jílové dobýval, a potom prchl do Říma; ten Otci svatému zas v uši nahučel, že Hus je arcikacíř hanebný, již po dvě léta v klatbě, od slabého krále hýčkaný; i naše pány obžalovali – a tuhle pana Voka, pana Lažanského s Husem ženou do Říma, by českou zemi nenakazili.

Vok. Já pěkně děkuju! Mně je honba v českých lesích věru milejší než putování do Říma.

Václav. Já však posud nechápu, co Římu napadá, že bez ustání u nás poroučí jak v hospodářství vlastním.

Chlum. To víš, pane! Řím má dlouhé ruce, rád by držel celý světa obor v náručí, by nikdo hnout se nemohl, leč jak by svatý otec dovolil.

Václav. To může držet ve svém domě; ale do mých síní ať mi nesahá.

Jeronym. Anebo ať se učí s chutí jíst, co v české kuchyni se vaří.

Žofie. Protož pane nepřipouštěj, by se vyplnila jeho žádost! Sama zvedám hlasu, nedej vůli svoji obmezovat slovem cizím, třeba se to dělo jménem papeže. Ty jsi pán své země, tobě dán je lid a jeho šperky v péči otcovskou; ty máš kárati, kde chyba vládne, jakož obdařovat milostí, kde květe zásluha; i nesmí tebe másti cizí soud. A chtěl bys nyní perlu svého lidu, horlivého sluhu v očistěném domu Páně, chtěl bys lidu svého miláčka dát v ruce nepřátel? I staň se co staň knězi z Betlema, jen věř mi, pane, to se celé české zemi stane!

Hus. Milostivá královno!

Václav. Ba věru, mistře! Kdybych nebyl Václavem a

mužem paní Žofie, již, přisámbohu! musel bych se domýšleti, že tu za tě prosí – nevěsta.

Žofie. Můj pane!

Václav. Nehorši se, paní! Tys má duše, soudce můj a porotník. – Co myslíš, pane Kepko, abych podle jejích slov se zachoval?

Chlum. To také musíš, Milosti! Jeť koruny tvé důstojno, abys dvoru římskému se opřel, kde ti sahá do práva.

Václav. Nu, když to koruny mé rady nejvěrnější usoudí, již musím poslechnout, a mistru poručiti, aby se mi z Prahy na krok nehýbal.

Hus. Můj králi!

Václav. Chce-li tě kdo z bludů soudit, ať si přijde k nám; že ne?

Žofie. Ó, děkuji ti, pane, jménem lidu, jehož kněžnou jsi mě učinil a při němž moje srdce bydlí, jak by z něho bylo vyrostlo! V lesku nově rostoucího jitra vidím řadu příštích dnů, kde chrámy české vypnou svoje hrdé báně, jako vyvolené obce Páně, a kde zpovědníka mého jméno svaté bude od národu ctěno. (Odejde s paními stranou.)

Václav (k Husovi). Výminkou ti ale kladu na srdce, abys trochu míry držel ve svém kázání, a lid mi marně nebouřil. Nemluv, pane – známe se! Já nechci, abys jako žák se vymlouval. (Laskavě mu ruku podávaje.)

Výstup čtvrtý.

Žižka. Předešlí.

Žižka (ještě venku). Cože? Opovídat? Žižka chodí přímo do královských síní. (Vejde.) Zdařbůh, pánové! Jan z Trocnova tě pozdravuje, králi Václave, a přináší ti rámě svoje k mužným úsluhám.

Václav. Ký ďábel přináší tě do Čech, rytíři?

Žižka. Co dělat v Polsku po skončené výpravě? Tam věší zbraně na hřeby a nalévají poháry; jeť konec

vojenskému řemeslu, a protož osedlal jsem koně k domovu, bych Václavovi meč svůj nabídl.

Václav. Jeť věrná ruka rytířská mi vždycky vítána; leč jak ti důvěřiti, an jsi v Polsku stál mně naproti?

Žižka. Ne, králi, tak! Tys proti nám stál. Ký rarach dal ti radu, abys držel s těmi mnichy?

Václav. Ó, jen spoléhej se na to polské přátelství a chlub se jím! Já větších sebemilců nepoznal a rodu hrdějšího nežli na těch polských panácích! Když jednou s tebou zvítězí, po druhé i třetí vyhrávají s jinými. Nu, nechme toho! Ty jsi býval řádný muž a tvrdý český leb – nu, chceš-li přijmout zavděk chlebem Václava, již zůstaň v domě mém. Nač také dél se toulati? Toť přece zkusils, hlavo zkušená! – Byť i zlaté květy sypala ti cizina, pravým útočištěm po zápasu světském zůstane jen otčina! (Odcházeje vpravo.) Zdařbůh, pánové!

Vok a Chlum odejdou za ním.

Žižka. Pořád ještě staré ryzí zlato je to srdce Václavovo, ale co to vidím? Jsi to nebo nejsi, mistře kouzelníku, jenžtos polským kněžím hlavy zmátl? Jsi to, pane Jeronyme?

Jeronym. Že paks přece oči otevřel a staré známé pozdravil! Vítej v Čechách! Snad jsi přišel v pravou hodinu, a chceš-li získat nových přátel, radím tobě tuhle – mistra Husa.

Žižka. Betlemského kazatele? (Hledí na něj chvíli s celou duší.) Ty jsi tedy muž, co pověstí svou všechny úhly světa naplnil? Tys tedy mužný bojovník ten na vinici Páně, při jehožto jménu člověk pravdochtivý sladce zahoří? Dovol, mistře, bych ti ruku stiskl! Dávno tebe znám, ač oko tváře tvoje nezřelo! Neb když jsem Čechy opouštěl, tys blahé símě teprv rozsívati počínal; však v dáli jsem tě poznal duchem, a takž věru, jak tě nyní vidím v podstatě, stál jsi před očima v obraze – tak tichý a přec všeho mohutný!

Hus. Nevynášej pochvalou, co v míře takové ji nezaslouhuje. Jáť posud málo vykonal, bych mohl říci: dokonáno jest!

Žižka. Aj, kdož může takto hovořit! Však nežli přijde dokonání, bývá mnoho konati, a to jsi mírou vrchovatou vyplnil – i neznám muže v dějích věku našeho, by tebe dostihl.

Hus. Chceš, abych hanbou zapýřený tváře odvrátil neb odešel?

Žižka. To nechci, Bůh je nade mnou! Mluvím ale, jak mi velí plné srdce. Či nevěříš? Kdož medle jako ty lid český ze sna probudil? Já bych složil chutě hlavu do rakve, bych mohl říci: Já jsem pro lid český učinil co Hus!

Jeronym. Stejnou cestou to již nejde, brachu! Vojín bývá špatný kazatel; však stojí cesty jiné dokořán, kde pádný meč a mužné rámě vlasti může sloužiti.

Žižka. To ale s vámi, přátelé!

Hus. Jak s námi, muži bojovný? Jeronym si ovšem také meč rád opáše i nepohrdne sečí; ale moje zbraň je bible, aneb slovo od Boha mi položené na jazyk.

Žižka. I blahořečím zbrani takové; mne učiň jenom jejím opatrovníkem, mne její pevnou záštitou, i kdyby všeho světa šípy jedovaté sypaly se na tebe. A Bůh je nade mnou! jak tuto mezi vámi stojím (podá jim ruce), zdá se mi, že ruce naše k jednomu a velikému dílu srůstají! Nový život přihání se vlnou rozbouřenou na dědiny české, budeť třeba postaviti sloupy, na kterých si národ věřící své kotvy upevní. I stůjmež tedy my co nová trojice – ať s božím pomožením jako zdárné plémě obnovíme slávu české země!

(Odejdou.)

PROMĚNA.

Staroměstské náměstí. U Týnského chrámu. Před chrámem kostelník s pokladnicí, kterouž chvilkami potřásá. Vedle něho Blažej, minorita; okolo nich 4 žoldnéři a bubeník. Lid chodí mimo a někteří dávají dárky do pokladnice, začež od kněze požehnání dostávají.

Výstup pátý.

Křidélko a Latík. Blažej.

Křidélko. Podívej se na ty papežské zaslepence, jak si nadlehčují kapsáře! Oni myslí opravdu, že si za ten groš nějaký kouteček v nebeském království koupí, nebo že si těmi odpustky děravé svědomí spraví! – Ah, počkej! Nyčko se ten papežský ptáčník hýbá! Snad bude zas hejly svolávat, aby mu sedli na vějičku!

Blažej (přichází kupředu; zbrojnoši s ním, bubeník bubnuje, lid se okolo nastaví).

Křidélko (stoje v popředí). Dávej pozor! Teď uvidíme masopustní mumraj.

Blažej. Poslyšte, přátelé a bratří v Kristu Ježíši! – Poslyšte, beránkové z pravého ovčince! – Poslyšte, kdo chcete nebeskou hudbu slyšeti! Otevřte srdce, kdo chcete andělského zpěvu počíti! Vzpomněl si nebes Pán na zemi českou a připravil vám koupel, abyste omyli hříchy s duší svých, abyste vyčistili komoru srdce svého! Válka je, válka pro království boží! Káže ji svatý otec, zástupce Ježíšův na zemi! – Káže ji proti nepříteli církve! Vzchopte se, duše křesťanské, které ještě ve chrámu prokletých Viklefistů nevězíte – opašte bedra! Kdo vezme do ruky meč a nebo nábožnou rukou do sáčku sáhne: na toho vzhlédne Pán Pánů s velikým zalíbením a naplní míru jeho dnů velikou sladkostí! Amen, amen, pravím vám! Smeteny, setřeny, zahlazeny budou hříchy vaše – kupujte odpustky!

Křidélko. Naplňujte kněžské kapsáře – krmte klášternická břicha – a mniši se vám vysmějou!

Blažej. Cože to blaboníš, Belialův potomku?

Křidélko. Co každý poctivý člověk rozumí. Šidba je to – hřích je to, bráti za odpustky peníze, jako by se musel Pán Bůh uplatit – když má někomu něco odpustit. Udeř se v prsa, výmluvný služebníku boží, a učiň pokání.

Blažej. Hrůza, hrůza! Lidé, slyšeli jste?

Lid. Slyšeli.

Blažej. Chopte se ho, muži ozbrojení! On se rouhal a propadl katovi – to podle rozkazu samého krále Václava.

Latík (poškubuje Křidélkem, aby prchl).

Křidélko. Nech mě – ať jen po mně sáhnou. Já nejsem babská osika, abych se třásl, když věje vítr z úst vzteklého papežence nebo z tmavého vězení! Jen pojďte – já vám zbarvím hřbety, že vás ani váš mistr nepozná! – a když mě přemůžete, – ať si! nebudu plakat žalmy.

Blažej. In nomine Domini – chopte se ho!

Zbrojnoši dorážejí na Křidélko. Ještě větší sběh lidu, kterýž se rozdělí na dvě strany; třenice a volání: Pokoj! Zabte ho! Viklef! Zažeňte papežence!

Výstup šestý.

Lupáč s jedné strany. Háta s druhé, zrovna jako z kuchyně. Předešlí.

Lupáč. Jaké to rejdy?

Háta. Co se to mele?

Někteří. Ah, tu je ženský Viklef! Kacířská suknice.

Háta. Aby vám jazyk uhnil! Co to hučíte?

Lupáč. Co tropíte s tímto mládencem? To je Křidélko – náš poctivý zvoník z Betlema! Co s ním hodláte?

Blažej. Abstinebis, discipule! Kliď se; to je rouhač proti slovům papežovým, a potáhne do žaláře!

Lupáč. To bych ti, pane, neradil, nechceš-li zkusit, jak studentské pěsti šturmují!

Blažej. I ty plode satanášův!

Háta. Co se nadýmáš, pane Blažeji? Bubnoval jsi zase, je-li pravda, muži podholený, a svolával omámené včely, aby ti medu nanesly, – a ten hoch ti strčil prsty do mísy? Pusťte ho!

Blažej. Jdi svou cestou, ženo farizejská, nebo tě dám také sebrati.

Háta. Mne? I ty žebravý měchu! Mne sebrati, počestnou pražskou měšťanku? A pročpak? Snad proto, že jsem na tebe s pravdou přijela?

Blažej. Apage diabole! – A vy odveďte toho kacíře na radnici!

Lupáč. Stůjte, on je náš! On patří k Betlemu a k burse! Co jsi udělal, Martine?

Křidélko. Smál jsem se mnichovi, že vyvolával odpustky jako mastičkář oleje.

Lupáč. A velebný otec svolal na tebe halapartníky? Hned sudlice a partizány? I bodejž do té jeho kapitoly! Pusťte ho!

Blažej. I ty puer nequam! Chceš také, abych tě dal do klády?

Lupáč. Mne? Žáka vysokého učení? (Směje se.) Mám se smáti tvé vykrmené hlouposti, nebo sádelnaté pýše? Byl jsi pouhý školomet – anebo se ti už vykouřilo, že mě král do klády dáti nemůže, když rektor nesvolí? Ó, človíčku věžatého nerozumu! Svého kalkanta můžeš mezi dřeva položiti.

Blažej. O insania. Pryč odtud, lidé, pryč! Tady bude padati síra jako na Sodomu a Gomoru.

Háta. Tedy utec a hocha pusť!

Blažej. Zpátky, ženo povzteklá!

Háta. Copak tu není žádná poctivá ruka, aby mi pomohla těm najatým drábům dřevce polámat?

Blažej. Lidé, braňte svého pastýře! Bubnuj, bubeníku! Nastavte dřevce – vlecte padoucha do žaláře!

(Zbrojnoši se hnou s jatým Křidélkem k radnici; část lidu s nimi.)

Blažej (chytá se kostelníka). Kdo se pohne proti mně – tomu zdřevění ruka a proklet bude do pátého kolena – já jsem pod papežským majestátem!

Lupáč. Ó, jen se nadýmej a čepejři! Ty nestojíš za ránu! (Volá za Křidélkem.) A ty se neboj, netruchli, ochromená peroutko! Já doběhnu k mistrovi, svolám žákovstvo, a pak se podíváme, nebudeš-li ještě dnes v našem Betlemě vyzvánět. (Odběhne.)

Blažej. Vběhni do tlamy pekelné – toho více neubráníš, a kdybys Lucipera přivedl. Pryč s ním, muži bojovní!

Žoldnéři (jatého Křidélko odvedou).

Háta. A vy necháte tu mladou duši zavléci? Vy nepomyslíte, že může také vás uskřípnouti, co se na toho poctivého jonáka shrnulo? Ó, vy v bahně bludů potopeni? Pravda bude jen dětskou pohádkou! Ale to ti povídám, kramáři papežských pilulek –

Blažej. Apage satanas! Lidé, ta saně rozsápe mé údy! Chraňte mě – já jsem dotýkaná osoba!

Lid (po straně Háty). Dotýkaná – hahaha! To myslí, abychom se ho my nedotýkali!

Lid (po straně Blažeje). Ticho, betlemská čeládko! Táhni do svého pelechu!

Háta. To ti povídám, jestli se tomu mladému zvoníkovi jenom vlas na hlavě ukřiví, tedy ti dám na pleš záplatu, že se ti krví přilepí.

Blažej (pořád s kostelníkem couvaje). Ona mě zabije! Spaste duši, kde jste kdo! Pomozte! dostanete rozhřešení bez taxy! Já zpovídám zadarmo! (Zajde do Týna i s lidem.)

Háta. I tedy běž, aby ti zpovědnice nevystydla – ty satanášův náhončí!

Hlas (mezi lidem). Nech ho, kmotra! Tamhle jde už mistr Hus!

Háta (se obrátí i s houfem). Kde vychází naše slunce? Kde je naše hvězda? Ó, požehnané oči, kteréž tě vidí! Blažené uši, kteréž tě slyší! Pojďte mu naproti přátelé, a zpívejte: Hosanna na výsostech! Neboť s ním přichází království boží do údolí zemského! (Odchází.)

Lid. Sláva mistru Husovi! (Stranou za ní.)

(Opona spadne.)

ODDĚLENÍ TŘETÍ.

Veliká síň na Vyšehradě; nazad sloupení a výhled na skvostné sady. Za sloupením se procházejí stráže, a viděti tam královské panoše.

Výstup první.

Václav, Albík a Štěpán přicházejí ze zahrady; za nimi po chvíli Žofie s dvěma paními a Chlum v tichém hovoru.

Václav. Neměj za zlé, že jsem si tě pozval, pane Albíku! Mne tlačí něco u srdce a nerad bych to dlouho nesl.

Albík. Neduh nějaký?

Václav. Ba skoro; však ho nyní nevyléčí starý Albík, bývalý můj lékař; to jen Albík, arcibiskup dovede, a já ho o to žádám slovem královským, aby se mi posléz nevedlo jako s nebožtíkem Zbyňkem. S tím jsme oba něco nosili, i hryzli se a hněvali, až odešel, víc se nevrátil.

Albík. Byl to muž velké zbožnosti, i písmu dobře rozuměl. Smrtí jeho utrpěla svatá církev ztrátu velikou!

Václav. To všecko pravda; ale společníci jeho pomátli mu kolečka, že musel slýchat písně o sobě jak pouhý abecedář. Neklop oči, mistře Štěpáne! Tys nebyl vůkol Zbyňka jediný a nemusíš nést vinu za všechny.

Štěpán. Já vždy činil povinnost a radil pánu podle nejlepšího svědomí.

Albík. Ano, pane Václave! Náš mistr Štěpán také mně se jeví jako věrný raditel, když neuvyklá mysl v těžké případy se vpravit neumí.

Václav. Ať tedy nejlepší hned radu vymyslí! Chci totiž, aby církevní ty vády přestaly, co Prahu nám i celé království již vzbouřily, a k tomu stanovíme den, kdež obě strany, tvoji i tu mistra Husi, svoláme, by moudrým považením věci pohoršivé konce svého dospěly a v rakev ulehly.

Albík (pohlédne s nejistotou na Štěpána).

Štěpán. To ať jen mistra Husa věčné světlo osvítí! My věc už považili dávno, o sloupy se pevně opírajíce, na

nichž svatá církev – (povýšeným hlasem) nezvratné své pravdy zakládá!

Žofie (jež byla již dříve vešla a bedlivě poslouchala). Chce-li kdo se rovnati a při tom křivou důminkou se živiti: tož věru vypadne smír nerovně! Slyšte Husa s důvěrou, nic zlého o něm netušíce, jak ho národ slýchá, jenžto nábožnou svou žízeň po nebeské rose míruplným jeho slovem tak rád hasívá; s nedůvěrou budete zlí soudcové.

Václav. Dobře, paní! Také mně se zdá, že všechna posavadní nerovnost jen z toho pochází, že – (k Štěpánovi) rovnost nechcete!

Štěpán. Lidská vůle neplatí, kde dlužno držeti se daných zákonů.

Albík. Pověz ale, mistře, že jsme sami na to myslili, a chtějíce býti spravedlivi, ze samého Říma prostřednictví žádali.

Václav. Co pravíš?

Štěpán. Jiná pomoc nebyla, než aby papež ruku vložil vyšetřující.

Václav. Zase inkvisitoři?

Chlum. A hrdí poručníci v českém království, jak na potupu vlastní moci královské – k pokárání dospělého národu?

Žofie. Takou radu nemohl dát věru leda mistr Štěpán – Viklefista zpronevěřilý.

Štěpán. Mně nelze o to do sporu se pouštět s královnou.

Václav. Žhavé blesky, pane Albíku! To měl ses lépe poradit – a z krále svého nedělati podnožku hned kardinálských klobouků. Já měl těch římských komisarů dost, když ponejprv sami přijeli i bez zavolání.

Výstup druhý.

Hus (kvapně v pozadí). Předešlí.

Hus. Dovol, královský můj pane, abych bez omluvy, bez průtahu srdci svému ulehčil, an hrozí puknouti!

Václav. Co se stalo?

Žofie. V takovém rozjitření jsme tě ještě neviděli!

Hus. Ó má královno! Jsouť věci na zemi, že holubičí mysl při nich krví sokolovou zapáchne, a tichost beránčí se vlčí zuřivostí oděje! – Pane královský! Tři mládenci, již bujnou krví puzeni a snad i jiskrou světla vedeni to snésti nemohli, že kněží na veřejných místech kramařili s odpustky – jsou jati, již i ortelováni a mají, býti – právě jsem to zvěděl na radnici – mají býti, pane, považ! – na popravu vedeni! Mně ledovatí krev, když na to vzpomínám!

Václav. Nevěděl jsi, mistře, že jsem to sám poručil? A nebylo to známo po Praze?

Štěpán. Ba ohlášeno po všech kostelích.

Hus. A kdyby psán byl tento rozkaz písmem jako věčné hvězdy planoucí – já řku, že musí zhasnouti; je nespravedliv, tebe, synu Karlův, nehoden!

Václav. Co pravíš?

Štěpán. To je rouhání!

Žofie. Mně však zdá se, že pravdu dí. Ó, považ slova, pane můj! – Tok jejich pramení se z duše neklamné. Ten rozkaz v srdci tvém se nezrodil; tou pravdou překvapili tebe nepřátelé pravdy, v žoldu starých bludů stojíce.

Hus. Tuto stojí arcibiskup, k jehož tváři rada jeho připustit mě posud nechtěla; ať praví sám, co soudí o těch odpustcích.

Albík (v patrných nesnázích). To dáme svolat doktory a usnesením rozhodnem.

Hus. Já se ptám jen *tvého* srdce, *tvého* rozumu, jak býval, dokuds léky strojil, tělo neodíval rouchem biskupským! A ostýcháš-li se to říci, řku to sám, tu přede tváří všech, že je to kramaření církve, římský klam a lidu svádění, tak jako ve školách i v kapli jsem již pověděl.

Štěpán (povýšeným hlasem). Já však pravím tobě: nesluší to lidské křehkosti, by hlavu církve z klamu vinila – a sluha její drž se poslušnosti, kterouž při-

slíbil. Spasitelno jest, co ona činí mocí od Ježíše danou v prospěch ovcí pravověřících!

Hus. A kdybys hlasu zdvihl, že by nejen tato staroslavná klenba, ale sama nebes opona se zatřásla, bych mlčel, rozum držel v tiché vazbě, kde se jeví blud a vede lidstvo k temnosti: tu já bych raději zvedl ruce k výsostem a zvolal: Pane, zbav mě zdravých smyslů, učiň ze mne lesní šelmu, v tmavé noci, v krvi rozkoš nalézající! Neb býti člověkem a nesmět cítit, mluvit, jednat jako člověk, nesmět práva člověckého užívati: to jest za živa být zakletým, být s nebes padlým andělem, být stižen kletbou nejtěžší – a chlubiti se božím obrazem a těšiti se věčným blahoslavenstvím!

(Opodál znění trub.)

Václav. Co znamená ten hlahol?

Výstup třetí.

Panoš. Předešlí.

Panoš. Od Nového města jede k Vyšehradu s mnohým komonstvem vzácný posel z Říma – a množství lidu ho provází.

Václav. Naposledy bude to již objednaný inkvisitor.

Žofie. A co jej vede na Vyšehrad? Má snad jeho úřad zpytováním našich svědomí počíti?

Václav (k Štěpánovi). To ti, mistře, povídám! Jestli jsi mi spředl nějaké hořkosti, já ti naměřím mírou podobnou.

Výstup čtvrtý.

Pozadí se naplnilo zatím domácí čeledí a lidem, kteryž ale stráže opodál zdržují. Nyní přicházejí 4 papežští oděnci s hlasatelem, pak 2 dominikáni, posléz kardinál Petr. Předešlí.

Petr. Pax vobiscum – in nomine Domini!

Všickni. Amen!

Václav. Kdo nás pozdravuje na Vyšehradě?

Petr. Jsi ty Čechů král, syn Karla onoho, kterýž hojné dary svaté církvi přinášel?

Václav. Jsem Václav, jeho syn. A ty?

Petr. Jsem kardinál a posel papežský, Petr Angeli. Zas došly hrozné zprávy k sluchu Otce svatého, že tvoje země jedem kacířství již přeplněná, hanou, vzpourou, škodou hrozí svaté církvi Kristově. I přišly žaloby tak strašlivé, že svatý Otec uznal potřebu, již pevnou rukou zhladit jedovatou bylinu, co zemi českou zkazila.

Václav. Aj, to měl jsi tedy k biskupovi zajet, s ním se poradit; onť s tebou zahradníkem v jedné vinici a chová dobré pomahače. Tuhle stojí sám – i jeho pravice.

Albík. Vítej pane! Připraven je sprostý dům můj.

Štěpán. Poroučíme se tvé milosti.

Petr. Pozdraveni buďte jménem Kristovým! – K tobě ale, králi, především jde cesta má i první otázka: Proč nezmařil jsi hrozné kacířství a bujný pramen jeho nenastavil? Ano, spíše hlavu jeho – toho zlověstného Husa, choval v milosti?

Václav. Kardinále, já jsem činil, co jsem ve svém domě uznal potřebí; však o kacířství nevím.

Žofie. A kdo Otci svatému ty zprávy zaslal, hrozné žaloby, ať odpoví. Já nevím, jak mu bude možno zahaliti slunce jasně zářící, a kdyby z šípů lží a pomluv celé mraky vypustil. Ty arci vzlétnou, ale pevné půdy nenaleznouce, budou nazpět padati, a možná – že i střelce poraní.

Petr. Aj, ta hlava zbujná má tu vzácné orodovníky! Však s paními jsem jednat nepřišel.

Chlum. Nuž, tedy jednej s muži! Já jsem také orodovník jeho – tisíce jich v Praze najdeš; chceš-li ale Mistra bez orodovníků, tu stojí sám – ten zlopověstník.

Petr (se po něm obrátí a stojí chvíli překvapen). Tento jest ten kacíř ohavný?

Dominikáni (se znamenají křížem).

Hus (stál v pozadí, nyní tiše přikročí a mužně kardinála pozoruje).

Žofie. Mistr Hus to, pane kardinále!

Petr. Nuže tedy slyš, ty mistře Huse, jenžto pravou, svatou, pravospasnou církev vyvrátiti chtěje z pevných základů, jsi nové smyslil učení: Kristův zástupce mi velel, tebe stihnout od prvního setkání a vyvrhnouti z počtu věřících, když neodvoláš bludy své.

(Pohnutí mezi přítomnými.)

Štěpán (stranou). Mé psaní mělo dobrý účinek.

Hus. Mé bludy nikdo ještě nedokázal.

Petr. Jakže? Netupil jsi kněžstvo? Nehaněl jsi Otce svatého?

Hus. Já vady jen a poklesky jsem kárał, nikdy osoby; proti nádheře jsem brojil, proti pýše kněžstva, proti svatokupectví.

Petr. Nevtíral jsi v bibli smysl falešný? Nerozsíval bludy Viklefovy? Nepodrýval zákon církevní?

Hus. Činil jsem, co velel duch a vroucí toužení, bych pravdě vzhlédl do tváří. Nikdo posud nedosvědčil, kde jsem z rovné cesty pobloudil; já opak odhalil, kde církev chybuje a neklamnou se býti vychloubá!

Petr (k dominikánům). Slyšeli jste rouhání, co vyšlo ze rtů hříchem kypících, že chlubná církev chybuje? – Již odvolej, sic tebe stihne zasloužená pokuta!

Hus. Já se nebojím! To dávno u mne zavřeno, že hrození mě v cíli nezmýlí a víru moji nezvrátí.

Petr. Odvolej!

Hus. To kážeš nadarmo! Mne hlasy papežského sluhy neděsí.

Petr. Budiž tedy proklet jménem toho papeže – buď proklet skrze církev Kristovu – buď vržen z ovčince a pozbaven vší útěchy a naděje.

Žofie. Ustaň, kardinále!

Petr. Proklínám tě jako arcikacíře – a proklínám i člověka, kdo k bludům tvým se zná i s tebou drží přátelství – a zemi proklínám, kde kráčí noha tvá a dech

tvůj věje. Chrámy stůjte zavřeny, zvony nezvoňte, a služba boží pomiň, kde se proklatec ten objeví.

Václav. Ticho, člověče!

Petr (s rostoucí horlivostí). Nikdo nepouštěj ho přes práh domu, nikdo neposkytuj pokrmu – až bídně prstem Páně poražený zahyne a jako lesní dravec v zemi shnije nezasvěcené!

Lid (jenž byl s hrůzou poslouchal, se rozutíkává, volající: Běda, běda, – jenom někteří zůstanou na místě).

Žofie. Svrchovaný, čím jsme poklesli, že prudké střely takových slov snášet musíme!

Chlum. Že musíme? Má drahá královno, i ptám se, kde to stojí psáno, by tu cizinec směl kázat jako vlastní čeledi? Již tuze dlouho posloucháme jeho řeči divý proud, jenž hučením chce strašit, vlnami však břehy nestrhne.

Petr. Kdo jsi, muži opovážlivý, že –

Chlum. Jsem Čech, a vedu tady slovo jménem svého národu! Čech jsem, pravím; tady domovem – a tebe chrání jenom právo hosta, že se domácího práva nechápu.

Petr. Jménem církve –

Chlum. Nech tu záclonu, již stále vyvěšujete, jen aby vaše skutky ukryla; však známe vás! To déle nemůž' být i nebude, a chcete-li, by naše úcta s vámi byla, zjevte, kněží, že jí zasluhujete, že jste synové té samé církve, kteráž druhdy chudobou a mravů čistotou se leskla!

Petr (u velikém hněvu). Uvrhněte do žaláře toho opovážlivce!

Chlum. Do žaláře – mne? Zde před tváří krále mého, mojí královny? Zde v tomto sídle panovníků mých a v lůně národu? (Tasí meč.) Již pojď, kdo chuti máš a zmužilosti!

Václav. Ustaň, Chlume!

Chlum. Promiň, pane! – Promiň, královno! Jsouť věci na světě, že nejchladnější krev by roznítily ohněm žíravým a porušily jemné způsoby!

Žofie. Mně velkou službu prokázal jsi, pane! Děkuji ti, věrný příteli!

Štěpán. Mně ale zdá se, že by lepší službu královskému domu prokázal, by pro kacíře proklatého nevedl –

Václav. Ty mlč! a hledej odtud cestu – potměšilý rozsevači zlého semena, jež nyní hrůzně vzejde nad zemí a národ na dví rozdělí.

Štěpán. Můj pane –

Václav. Pryč mi z očí – pryč z mého království, abys v něm s proklatcem tím dýchat nemusel. Nechť tebe kardinál si vezme v družinu!

Albík. Považ, pane!

Václav. Již jsem považil a vyřkl!

Petr. Nepřesáhej mezník svého práva!

Václav. O to nepečuj a sám se podle toho řiď!

Petr. To učiním – a vyřknu kletbu nad zemí, kde kacíř jisté útočiště nalézá. (K Albíkovi.) Pojď! Vespolek to prohlásíme, jaké břímě svatá církev na království české uvalí. (Odejde s kněžími i s družinou.)

Chlum (volá za ním). Pak ale hleď, bys průchod našel z městské brány svobodný.

Hus (stojí pořád u velikém víru v popředí).

Žofie. Neklesej již, drahý mistře, na mysli.

Hus. Stojím v rukou Hospodina, jehož duch se vznáší nade mnou!

Žofie. A tebe milostivě zastře před vší pohromou!

Václav (minulým výjevem rozčilený). Nech té starosti teď, královno! Na pohromu vlastní nebude tak mistr dbáti, jako na tu, kteráž hrozí celé Praze, dokud bude on v ní meškat, papežovou kletbou stižený. Co bylo jindy jménem biskupa jen pouhým strašidlem, to vejde nyní v smutnou skutečnost!

Žofie. Pane!

Václav. Nedotýkej se mne hlasem líbezným, ať pevně v povinnosti obstojím.

Žofie. Chceš mistra vypovědít?

Václav. Nechci; žádat ho však musím, aby učinil, co k míru obecnímu přispěje!

Chlum. Jak, milostivý králi?

Václav. Mlčte, přisámbohu, a šetřte ránu, kteráž bolno ve mně krvácí! Či myslíte, že panovnická rozkoš v trestu spočívá a v pokutě? Já srdce své bych rozdal do poslední krůpěje, jen kdyby o mne se tu jednalo. Však běží o spasení celé země – a tuť musí srdce zůstat nerozdrobeno, jen svatou povinností ztuženo! (Velmi měkce.) Dej krátce sbohem svému zpovědníku – až do blahého shledání.

Žofie. Buď s Bohem! Nebe ostříhej tvé kročeje! (Odejde s paními.)

Václav. Sbohem, Jene! Rozeznávej krále od Václava – přítele! (Odejde.)

Hus (v nejhlubší bolesti). Osamělý!!

Chlum (se vrátí). To nejsi, Jene! Tisíc srdcí bije pro tebe – a můžeš jenom kynouti, by stála tobě po vůli i v odpor klatbě papežské.

Výstup pátý.

Vzadu se vyhrne zástup studentů. Lupáč, pak Marketa. Předešlí.

Studenti (ještě vzadu). My chceme vidět mistra! Pusťte nás!

Chlum. Tu medle hejno mladých orlů, co se vůkol svého pána slétají! (Kyne strážím.) Ty pusťte dál.

(Žákové se vyhrnou.)

Lupáč. Slyš, mistře! Hrozí prý ti nebezpečí? Město kypí, papežníci rotí se – my přišli nabídnout ti pomoc proti nátiskům!

Marketa (se prodírá houfem). Tu neber, synu můj!

Hus. Spasiteli! Nyní ta zde!

Marketa. Slyš mě, synu! – Smrtelná úzkost mluví k tobě! Jako bouře letí pověst strašlivá, že tebe církev nyní opravdu již z lůna svého – ó, já nemohu to ani vyslovit! – ó synu, synu! cos to počínal? jak zodpo-

vídáš krev tu prolitou? Dílo takové se vrhne nazpět na dělníka, v sutinách ho zahrabe!

Hus. Co to mluvíš o krvi?

Marketa. Tou dílo tvoje zasvěceno!

Hus. Nezbavuj mě smyslů! Co se stalo?

(Malé teskné pomlčení.)

Lupáč. Odpraveni jsou již mladíci, již byli jati, že se posmívali odpustkům.

Hus (hluboce dojat). Odpraveni? Soudce na výsostech, to mi neklaď na váhu!

Marketa. Krví zbrocena je půda, na níž stojíš – ó, slyš a ustup z ní, ať mír se vrátí v duši tvou a v tvoje okolí!

Lupáč. Neustupuj, mistře! Nic se neboj! Celé žákovstvo je při tobě i s poctivými doktory.

Žáci. Na život a na smrt!

Marketa. Neposlouchej svůdných hlasů světa hlučného, a obrať mysl k tichosti! Se mnou pojď – v tu naši klidnou dědinu, kde jsi v bázni boží prospíval; tam se duše tvoje zotaví. Ó pojď!

Hus. Ano, matko! V naši klidnou dědinu! V tichou chatrč, kdes mě ponejprv ruce spínat učila – tam na hřbitov – kde po prvé jsem klečel na otcově hrobě. Svět mě vyvrhuje – tedy ty své srdce otevři, má stará matko! Ať v něm najdu útěchy a útočiště jistého. (Vrhne se jí okolo krku.)

Marketa. Velebeno budiž jméno Páně!

Lupáč. A mne vezmeš s sebou, pane, neb jsi otec můj, jsi přítel – tys můj svět!

Chlum. Tak tě upokojen propouštím! Jeť láska matky při tobě a péče mladistvého přítele – dva velké, nerozbitné štíty v davu světských návalů. I tady bude o tě starati se přátelství – to staré, zkoušené, a jména tvého pověst chrániti.

Hus (rozčileně). Buď tedy sbohem, Praho má! – ty roditelko slastí mých a strastí! Loučím se, by lůno tvoje nevyprahlo blesky žhavými, a má-li tě mé oko navždy minout, nedej aspoň památce mé zhynout! Tělo jde.

duch bude v tobě žíti, s tebou stát a úpadem tvým umříti! (Odchází s matkou a se žáky).

Chlum (jde do královy komnaty).

Mezitím padá opona.

ODDĚLENÍ ČTVRTÉ.

Poklidná krajina venkovská s vyhlídkou na blízký hřbitov. V dálce je viděti hory. Zpředu chýše, strom a sedátko.

Výstup první.

Lupáč vede Marketu z chýše.

Lupáč. I jen pones ty choré údy do božího povětří! Dnes věje tak lahodný větříček, jako by chtěl do celého světa nový život nadýchat.

Marketa (si sedne). Bodejž nebylo mi kdy jiných léků potřebí, aby choroba zmizela! Proti stáří není však léku žádného – a bolest srdce je těžko hojiti. – Kde jest mistr?

Lupáč. Bude na hradě u pána – nebo je na předhradí mezi lidem, kterýž jeho výklad poslouchá, jako by mu hrála nebeská muzika. Per deos, je to podivný osud našeho vypovědění! Z Prahy musel mistr, aby ho lid neměl na očích, a tady se hrnou k němu celé krajiny.

Marketa. Ano, v jeho slovech leží váha tak veliká, že se mu citelná duše neubrání. Ale proto není přece mistr – šťastný.

Lupáč. Qua de causa, proč? On je zdráv, tady se otvírají před ním všechny chýše a srdce dokořán – jenže je trochu tichý a zamyšlený; to je tak v jeho přirozenosti. Víš, matičko – my učení máme vždycky něco vážného.

Marketa. Ne, ne, milý mládenečku! To není tichost, to

není vážnost učeného muže, to je sklíčenost nespokojeného člověka. Nechci říci, že ho – (s povzdechem) – ta hrozná kletba tíží.

Lupáč. To neříkej! Z hněvivého blábolení takových sluhů Páně, co se odívají zlatohlavem a na kmentu líhají – z toho si nic neděláme.

Marketa (hlavou potřásajíc). Vím to, vím – Bůh vás potěš! On se ale zachytil do toho svého pražského učení tak pevně kořenem života, že uschne a padne, jestli se k němu zas nevrátí.

Lupáč. Co tě napadá!

Marketa. A on by se byl již vrátil – navzdor kletbě, navzdor bouři, kteráž by z toho pošla, kdyby staré matky nebylo; ta mu překáží.

Lupáč. Kdo ti to namluvil?

Marketa. Však mu nebudu již dlouho překážeti! Pán doměřil počet dnů mých a brzo mě povolá.

Lupáč. Ne, to aby u tebe prázdná skořepina vydržela, ale ne veselý žák. Co je to za řeči? Jen kdybychom tak blízko u toho hřbitova nebydleli; z toho pocházejí samé umrlčí myšlenky.

Marketa. To jsou bohumilé, sladké myšlenky, mé dítě! – Ale chceš-li přijíti na jiné, povídej mi něco o Janovi, dokud jste v Praze bývali.

Lupáč. Bene mater carissima, to je moudré! Ale copak honem, aby to vypadalo jako kus veselosti? Z rejstříku mistra Husa nedá se mnoho veselého vybrati.

Výstup druhý.

Hus vyjde ze hřbitova s listem v ruce, jsa pohřížen v myšlenkách, kráčí zvolna kupředu.

Předešlí.

Lupáč. Jak? – Již opět spí? Ta slabá stařice! – ta jednou usne, a víc se neprobudí.

Hus (jenž ho byl již poslouchal). Přej jí takového usnutí! Já bych za tu milost nebi z celé duše děkoval.

Lupáč. Co pravíš, mistře?

Hus. Že je blažen, kdo tu oči zavře na věky; neb stopí duši v záři věčné pravdy.

Lupáč. Zapuď, mistře, liché myšlenky a vzhlédni v tváře životu. Také matka pozoruje tvoji zkormoucenost: já pak myslím, že ji krmíš nadarmo. Tys opět pánem slova svého, učitelem lidu, kterýž by tě vznesl k nebesům, a tak jsi proměnil jen kazatelnu; z malé kaple vystěhoval jsi se v širé pole, pod klenutí nebes, kde se scházívají tisíce a po tvém slově prahnouce i hrozeb papežských se nebojí!

Hus (s malou hořkostí). Ano, učím zase; ale kde? Tu na odlehlých ladech, kde se jako zhladovělé káně po kořisti slétáme a písně svoje skuhřeme, ježto zatím v srdci země, v slavné Praze učení mé neuznáno, proklato – a jeho kolébka, můj drahý Betlem prázden stojí, zpustošen! Ó, to je červ, co srdce moje hryže! To je plamen, v kterémž duše moje usychá! Já mužně nevytrval na místě mi Bohem, hlasem srdce mého vykázaném. První hnutí bouřlivé mě slabce měkkého již vyšinulo z kolejí; krve jsem se zděsil, zapomenuv, že se z krve rodí osvobození!

Lupáč. To si nemyslím! Tys ucouvl jen z vyšších ohledů, tys pro obecný mír a mysli utišení odešel; chceš-li ale, stojí pro tě ještě otevřená cesta zpáteční.

Hus. Ano, mladý příteli! Mé duše mír se nenavrátí, dokud zase v zjevném boji s nepřátelskou stranou státi nebudu, a buďto prapor pravdy jako vítěz vztyčím, nebo přemožený klesnu.

Lupáč. Tedy se zas vrátíš do Prahy?

Hus. Snad že půjdu ještě dále.

Lupáč. Dále?

Hus. Tomu storukému obru, svaté církvi, zrovna do srdce. Mně píše z Prahy Chlum, že bude veliký sjezd údů vlády církevní i světské, aby pominuly nesváry již mnoholeté o stolici papežskou. Tomu sjezdu předložil bych rád svou rozepři, by učiněn byl nad ní spravedlivý soud.

Lupáč. U tvých nepřátel, již na tvou zkázu číhají, tam volíš spravedlnost hledati?

Hus. S mým učením je pravda v jednotě, a tu mi síla světská nezvrátí; tak aspoň doufám. Jedno jen mě ještě zdržuje – má stará matka.

Marketa (jež byla předtím tiše usnula, hlavu majíc na zpět o strom opřenu, otevře nyní oči). Opásej bedra svá – a vezmi na pout berlu do ruky.

Hus. Matko!

Marketa. Já tě v duchu slyšela – i znala dávno tvoje tiché žaly. Rozvesel se, muži! Svobodná je cesta tvá – a strážně bude duch můj provázeti tvoje kročeje.

Hus. Ne, já neopustím domov, dokud oči tvé, ty tiché hvězdy mého utišení, v temnost života mi jasně svítí.

Marketa. Oči mé se zavrou – kyne Pán, a služebnice přijde. Hle, již se otvírají brány nebeské a ten boží beránek, co snímá hříchy světa, ten se přelibostně usmívá – a kyne! Drž se, dítě, kroků mých – ať spolu vejdem v říši blahoslavených!

Hus. Ó, Bože, matko! Co to na tě přichází?

Marketa. Tys kněz, mé dítě – pomodli se za mne – můžeš-li se v klatbě modlit. – Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se – oh! Pomodli se za mou hříšnou duši – Já se budu modlit za tebe, bys neshořel!

Hus. Matko, vzpamatuj se!

Marketa. Dechy příštích dnů mě ovívají – mraky zemské trhají se před očima – zatažena je zas obloha tou září plamennou – a dítě moje stojí v záři té – a leskne se jak bílá holubice – a již letí – (nahne se zpět) – k výšinám, kde věčné jaro světí. (Skoná.)

(Hluboké pomlčení.)

Hus (stojí nad ní s rukama sepjatýma – po chvíli): A světlo věčné ať jí svítí!

Lupáč. Amen!

Oba (pokleknou vedle ní v tichém modlení).

Královská zahrada na Vyšehradě, a to tak, aby se velký růžový keř před skupením posledního výjevu nastrčil.

Výstup třetí.

Žofie. Václav. Opodál panoši.

Žofie. Slyšeti mě musíš, pane můj! Já to nemohu dél snášeti, bys hody strojil na hradě a hlučné bankety, an zatím jedovatý ještěr nesváru lid užírá.

Václav. Chceš ty býti přísnou měřičkou mých kroků? Počítal já někdy tvoje radovánky?

Žofie. Ó, což rovnáš sebe k slabé ženě? Moje říš je tichá domácnost, té náleží má péče; ty však stojíš v čele národa, tys vyvolen, být otcem tisíc tisíců; tělo, duše jejich na starost ti dána: to je úkol, hoden ducha nejstatnějšího, a požehnán jest, kdo v něm obstojí.

Václav. Myslíš ty, že neobstojím?

Žofie. Nemyslím, když vidím, že chceš vládnouti. Tys ale za dnů těchto jako schválně mysl zvrátil od lidu a pochoval se v rozkoš. Václave! Tys vždy mi dovolil, bych směla mluvit v prospěch tvého lidu: Obrať k němu tváře laskavé.

Václav. A buď marnou hračkou jeho svévole? Nechci již; dost dlouho povoloval jsem, a vždy měl opravdovou péči o Čechy, až hana připadla mi od Němců – i říšské koruny mě zbavila. Teď musím uzdu vlády ztuha držeti. A co se týče hodů mých? Mám býti samojeden v království, bych nesměl mraky z duše vyhnat, zcela setříti? Lid plyne v hojnosti, a jeho vina je to, jestli v nerozumném nesváru se užírá. I král chce živ být podle chuti; svět mu nedá náhrady.

Žofie. Pane, tebe uchvátila hrozná proměna! Já sama bývala ti náhradou, když tíže vlády na tě dolehla; teď jako by tvé srdce bylo vyprahlé!

Václav. To není, mlč! Mně srdce kypí láskou upřímnou, i rozdělilo by se rádo mezi lid; však byl jsem posud

nešťastný v tom rozdělování, a za svou dobrou vůli utržil jsem nevděk. Vlastní bratr, kvůli němuž korunu jsem složil císařskou – ten čeká na mou smrt, by na trůn český dosedl.

Žofie. Pane!

Václav. Mlč, to není výčitka! Tys ještě jediná – jen kdyby se tvůj zápal pro novoty utišil! Ten kazatel nám nasil všechno zlé, co záhubivě po zemi se rozbíhá.

Žofie. Bože, jaké převrácení!

Výstup čtvrtý.

Žižka. Vok a několik pánů. Předešlí.

Žižka. Pusťte mě! To znám Václava lépe nežli vy, myslíte-li, že mu svobodné slovo jako těžký palcát na prsa padne!

Václav. Co jest?

Vok. Víno jej rozehřálo.

Žižka. Ano, rozehřálo mě! Víno je dar z božské kuchyně – a proto zapuzuje všechnu faleš. Pane, dej Betlem otevříti a udělej mě jeho hlídačem!

Václav. Co tě napadá? Snad abych hnízdo ještě zahříval, kde se štír usadil?

Žižka. Pane, máš-li hořkost v srdci, vylej si ji na mne; já to vezmu na vrub za tu polskou historii; ale neměj žluči na jazyku ani v duši proti Husovi. On musel býti narozen, by česká země nezakrněla.

Žofie. Ano, to je pravé slovo, pane! Ó, bys pojal jeho pravý smysl!

Žižka. Proto k němu ihned každé srdce lnulo, vyjímaje arci těch, co přišla k ztenčení a hanbě jeho slovem hřímavým – ti černí havrani. A – (se smíchem) – chtěl-lis vyvést něco chytrého, by slova jeho dál se neroznášela: Neměl jsi ho přemlouvati, aby z Prahy odešel. Teď běží za ním celé krajiny, a nákaza se rozežírá jako rak!

Václav. Vzal jsem já tě k družině své, bys mi držel kázání?

Žižka. Snad přece ne, bych s tebou jícen proléval? Nic

za nic, něco za něco. Mé ruky právě nepotřebuješ, tuť sloužím jazykem. Protož pravím: učiň průchod slovu Husovu, by jeho vzrůstáním se zácpa nestala, neb do pořádku obecního průtrž nepadla.

Václav. Však já pevnou rukou pořádek již udržím!

Žižka. Tak ne, jak zamýšlíš! Ty kážeš lidu, aby všechen smysl vtěsnal v kukli jedinou, to papežskou; kážeš pobrati mu zbraně, aby vůli svoji bránit nemohl, by ztratil hodnost svou i víru v sebe samého, tu mohutnou; to zlou ses poradil a v pokušení lid jen uvádíš. On dlouho nechá s sebou pansky hrát; když ale vstane, hry se nabaživ, tu zatřesou se trůny.

Václav. Ty se osměluješ?

Žižka. Pravda není osmělení. Učiň u vyznání svobodu a Husa nazpět povolej! Třebas potom veřejně se obec bouřila: to lépe jest, než aby vzpouru kula potají a k hrozným činům zoufalství se krmila.

Vok. Je to žádost spravedlivá, pane!

Žofie. Z duše lidu vycházející! Ó, kdybys chtěl jen tenkrát minulou tu přízeň v srdci obnovit a Husa povolati!

Václav. Pozbyli jste rozumu? Znovu vrhnout v obec hlaveň hořící? Nikdy! Spíše z rady městské vypudím všecky, co všechnu bouři proti betlemskému kazateli zlostně spřádají! Však jeho? A snad zase kněžím k vyrovnání? Žhavé blesky! Dosti dlouho nechal jsem to zcela na vůli těm hábitům a klerikám, aby způsobily pořádek, i kladl jsem to Albíkovi na duši, učiniv ho biskupem; však on se lépe hodí, svářet mastičky a sedět na měšci, než církev spravovat. Teď se chopím toho já – a protož nesmí Hus mi do Prahy, a třeba jste mi zašli toužením! On také nepůjde!

(Zvenku temné hlasy.)

Václav. Co se děje?

(Všecko hledí nazad.)

Vok. Přisámbohu! To je Hus! (Volá nazad.) Ustup, strážníku!

Žižka. Nebo ti vlastním dřevcem lebku roztluku! (Běží mu vstříc.)

Výstup pátý.

Hus. Chlum. Předešlí.

Žižka. Ó můj Huse! Nech se obejmouti, ať mé žalostivé srdce okřeje!

Václav. Mistře, ty se osměluješ vejíti do Prahy a hrůzu kletby do ní přinášeti?

Žofie. Ó pane, tak nevítej muže bohumilého!

Hus. Pokoj s vámi, pravil Pán, a takž i já k vám přicházím. Jeť uzavřena moje minulost, jest ukončeno moje zkoumání v té říši, kde se bude pravda s bludem věky věků potkávat – a já se vypravil, abych v prospěch přátel, kteří stáli se mnou v boji počátečním, složil počet, zdali byla pravda nebo blud, co za prapor jsem vyvěsil; pak teprv nastane má budoucnost.

Václav. Jak to myslíš?

Hus. Dám se souditi.

Václav. Komu souditi? Co to? Již dříve scházeli se doktoři a zákoníci, jádro hledajíce v šupině – a marné bylo zubů skřípění.

Hus. Já se pouchýlím k nejvyššímu soudu věcí církevních. Jdu na sněm Kostnický.

Všichni. Co pravíš?

Hus. Pevně stojí moje vůle, navštíviti sjezd ten kardinálů, obeslaný od dvou prvních světa hlav – to papeže a císaře. Ať koncilium řekne, jaké bylo moje mínění.

Žižka. Jene, ty bys běžel do osidel? Do brlohy šelem, kteréž na slova nic nedají a jenom na sudlici nebo palcát poslechnou?

Žofie. Ó považ, co jsi předsevzal! Toť do rukou se dáváš zjevných nepřátel – a já se bojím, že v nich nebude ta šlechetnost, co tebe na sněm povede. Ó, považ, jaké péče rozrývaly prsa přátel tvých, an jsi do Říma byl povolán! Všichni stáli proti tomu s dobrým vědomím – a nyní bys je tak chtěl zarmoutit a patrně se vydat v záhubu?

Hus. Má milostivá královno!

Václav. Paní, mlč! Já potichu se kořím síle mistrově.
Žižka. Čert vezmi sílu, když jí neodolám peklu celému. Odpusť, paní šlechetná! – mně kypí žluč! Já nepřipustím, aby odešel! Jeronym se zase po cizině toulá, by mu četl kapitolu: ozbrojím se tedy na něj sám a vyštvu celou Prahu, by ho z lůna svého nevypustila!
Chlum. Ušetři své horlivosti, příteli! Mistr Hus je pevný v úmyslu a nic ho z něho nesvede.
Václav. A já mu přeju štěstí – celé zemi slávu, když jej provede. Můj Jene, já tě ještě neznal úplně.
Žižka. Ó slepá slepoto – již horší než mé prázdné oko.
Hus. Umírni se, Trocnove! Mne pudí duch – a bez očisty není žádná blaženost.
Žižka. Ó Jene, my se více nespatříme!
Hus. Ne tak druhu, věrný! Toho já se nebojím. My se jistě spatříme.
Žižka. To ale musí celá země ohněm zprahnouti a krev se vycedit!
Chlum. Co tě napadá?
Žižka. To pravím tobě, chytrý tkalče, jenžto jsi tu nit as přísti pomáhal, co mistra mezi papežence táhne: jestliže ho něco potká –
Chlum. My ho provodíme s věrnou čeledí, když král a pán náš dovolí, a vyžádáme pro něj jistý průvod od samého císaře.
Václav. To učiň, milý Chlume! Dám ti listy k bratru císaři.
Žofie. A vřele našeho mu zpovědníka poručíme.
Žižka. Všecko dobře, pro mne ale málo: žádná jistota. Já musím jíti s tebou! Nespustím se kroků tvých co stín, a neodepnu meč, až budem státi zase na domácí půdě.
Hus. Zůstaň v Čechách, příteli!
Žižka. Ty nechceš průvod můj?
Hus. Tebe nechám doma jako pevný štít mé mladé setby. Vidím v duchu, že jí bude mužné ruky třeba, aby v bouři nezahynula.
Žižka. Tedy zůstanu – a žalostí se budu krmit, vztekem napájet, že moje nejkrásnější naděje jdou marně ke

hrobu! Ó, jen se smějte, že je bojovníku v zbrani sešlému těsno u srdce – a že mu oči mokvají! To ale pravím vám, co plesáte, že mistr na sněm kněžský putuje: Potká-li ho nehoda, to bude rána pro veškeré království, a všechny jeho živly otřesou se hroznou bolestí! Já pak – ať jako vojín nezahynu na poli! – já vyštvu všechny živly do boje, až celý obor světa strachem ustrne. Tu budu státi, zkázu nepřátelům v duši řváti!

Ostatní (ubírají se s Husem a mezitím padá opona).

ODDĚLENÍ PÁTÉ.

Veliký sál v Kostnici.

Výstup první.

Míchal. Štěpán.

Míchal. Co to mistře, znamená? Tyť sklíčen jsi dnes na duchu, an plesati bys měl, že přišel den, kde bude zkažen nepřítel. Hus má dnes výslech poslední; kardinálové však ortel dávno pronesli.

Štěpán. To vím.

Míchal. A byť i papež k vůli císaři chtěl Husa zkázy zbavit, nesmí, aby s kardinály vše si nezkazil, an slabého jen třeba dotknutí, a Jan se bude ze stolice apoštolské poroučet. Ujmouti se mistra nemůže – a kolej biskupů nám krajana již zatratí.

Štěpán. Myslil jsem, že uvítám tu chvíli s radostí, však duše trne lítostí.

Míchal. Co to slyším?

Štěpán. Hus byl přítel mého věku mladého.

Míchal. A pak tvůj nepřítel.

Štěpán. Jen můj odporník, to když jsem zradil jeho učení; mým nepřítelem mistr nebýval.

Míchal. Chceš hráti náhle na citelnou duši? Na slabocha?

Štěpán. Spravedlivým chci být jednou. Jeho mužná odhodlanost, že se k soudu dostavil, ta svatá mírnost, kterouž pevně zachovává v lůně škodných nepřátel – ta projímá mé srdce jako ostrý meč.

Míchal. Aj, mistře Pálče! Takovými slovy nelíčil jsi kacíře, když psávals o něm z Prahy.

Štěpán. Nemluv o kacířství, ježto dobře víš, jak velká tato vina Husova. Já ho lituji.

Míchal. To k falešné se cestě kroutíš, myslíš-li, že po ní k novým důstojenstvím dospěješ.

Štěpán. Ó, to svůdné důstojenství! To mě odcizilo pravdě, zradilo mi přítele a vyhnalo mě z domova. Nemluv o něm; neboj se však také, že bych pro to hnutí srdce církvi déle sloužit nemohl. Jsemť její, jak jsem slíbil a již dokázal.

(Slyšeti slavné vyzvánění.)

Míchal. Ticho! Hodina již padla. Jděme; koncilium přichází.

(Oba odejdou.)

Výstup druhý.

Z levice: Komonstvo císařovo, páni a knížata, pak Zikmund; z pravice: řeholníci, biskupové a kardináli, Petr, Míchal a Štěpán mezi nimi, pak papež Jan XXIII. Nazad oděnci.

Zikmund (setká se s Janem uprostřed a poklekne před ním). Děkujeme tvojí svatosti, že konečně se vyrovná nesvár církevní i světský.

Jan (podá mu ruku, aby ji políbil). Já co sluha sluhů těším se, že naši vůli poznáváš. S boží pomocí to dokonáme.

Zikmund (vstane a sedne pod nebesa). Hlasateli! Zvěstuj sněmu počátek!

(Troubení; pak se vyhrne lid dveřmi, které se vzadu otevrou.)

Jan. Nyní přiveďte již mistra českého!

(Mnich odejde s 2 oděnci.)

Výstup třetí.

Chlum. Předešlí.

Chlum (vejde, pozastaví se, pak vážně přikročí). Císaři a pane! Dovol krátké slovo.

Zikmund. Kdo jsi?

Chlum. Neznáš mě již? Český pán jsem, Hanuš Chlumský, příjmím Kepka, z Prahy s mistrem Janem poslaný, bych kroky jeho ostříhal; i chovám list, to s tvojí, pane, pečetí, že bez úhony cestu vykoná, k níž svobodně se odhodlal.

Zikmund. A co nyní žádáš?

Chlum. By se listu toho smysl vyplnil.

Zikmund. A což se porušil?

Chlum. A to se, pane, ptáš? Nevíš ty, že lstivě z bytu ho zde vylákali k výslechu, a potom do bídného vězení jej zavlekli?

Zikmund. Nevím o tom; stalo se to bez mé viny.

Chlum. Díky nebesům, že bratr mého krále ruce neměl při té zradě! Však mi radilo hned srdce; uval to jen na kněze, ti ruší v prospěch církve i ten nejsvětější slib!

Jan. Opovážný!

Chlum. S tebou, svatý Otče, nemám já co jednati. Mně vede světská povinnost, a z té se jenom (k císaři) k tobě, pane, obracím.

Zikmund. My proti vaší věci nebrojíme; také nemůžem však bránit soudu spravedlivému, a je-li mistr uvězněn, tož vědí páni proč.

Chlum. Že vědí, pane? Vědí! Jako vědí vlci, proč se dají do kořisti, když ji napadnou.

Jan. Mluvíš směle, Čechu! Nezapomeň, kde tu stojíš!

Chlum. To se nestarej! To každý pohled hluboko mi vtiská do mysli a smělosti se nediv. Mně je mistr pod ochranu dán, i mám jej přivést nazpět všemu národu!

Zikmund. Buď pokojen a věř! I my až posud musíme zde soudcům věřiti; však budem zkoušet jejich úsudek.

Chlum. Ó, bude on to krásný úsudek! Jak oni usoudí, to máme neblahé již tušení, a ty se budeš točit v nesnázi.

Však to ví Bůh, kdy vlas mu nakřivíte, světa obor krví zaplavíte! (Ustoupí.)

(Reptání mezi kněžstvem.)

Jan (k Petrovi). Nemohli jste jednat opatrněji? Nebyloť snad třeba, mistra proti slibu vsadit do vazby.

Petr. Co se stalo, muselo se státi. Skalná mysl kacířova musí se v žaláři oblomiti.

Výstup čtvrtý.

Hus uveden od mnicha a žoldnéřů, zůstane vážně v pozadí státi, kde Chlum k němu přikročil.

Petr. Ten jest mistr Hus.

Zikmund (pro sebe). To tedy muž, jenž bourati se osmělil, co lidé tisícerá léta v úctě chovala? Skoro se mi srdce převracuje jeho pohledem.

Jan. Kardinále inkviziční – promluv!

Petr (předstoupí). Slavné shromáždění! Tu viz člověka, jenžto v zemi české osmělil se, veden duchem pekla, rouhati se svaté církvi, podkopávat její základy a novou víru vymýšleti, od samého pekla vnuknutou, od Boha i světa prokletou. Kormoutí se duše nad tím člověkem – neb i pastýř pláče nad ztracenou ovcí; a tenť vběhl do bludů tak velikých, že musí býti z lůna církve vyvržen a zatracen, když hříchy svoje nepozná. Neb nemůž' církev trpěti, by na lesknoucím chrámu její svatosti se usazoval žravý rez, to k pohoršení, snad i na záhubu duší pravověřících; však jest také matka milostná, a žádnou neuloží pokutu, když pobloudilec odvolá, co učil v bujné zaslepenosti. – Již přistup, mistře Huse!

Hus (přistoupí tiše kupředu).

Chlum (postaví se blíže něho).

Petr (vezme od mnicha rukopis). Spisoval jsi tyto traktáty?

Hus (prohlídne rukopis). Ano, spisoval jsem je.

Petr. Slyšelo jsi, slavné shromáždění? On se přiznává. –

Svatí otcové měli ty práce v poradě, a shledali, že jest v nich kacířství.

Zikmund. Nechtěl bys nám, pane kardinále, ukázati, jak to kacířství vypadá?

Petr. Ukážeme to. (K Husovi.) A tvrdíš dosavad, co jsi tuto psal?

Hus. Tak dlouho, dokud mě z bludů nepřesvědčíte; – až do mého skonání.

Kněží (mezi sebou). Jaká tvrdošíjnost!

Petr. Mistře Ondřeji, prokuratore de causis fidei! Oznam kacířství!

Míchal (rozvine papír a čte). Hus rozšiřoval Viklefovy knihy, kteréž církev zatratila – a reptal, když byly spáleny.

Hus. Já ctil Viklefovo zpytování – a že jsem reptal, stalo se proto, že byly knihy jmění mé a bez důkazů spáleny.

Míchal. Hus pravil, že si přeje, aby duše jeho přišla tam, kde Viklefova bydlí.

Hus. A to má býti svědectví o mém kacířství? Ano, pravil jsem to, neboť myslím, že je Viklef v říši pravdy, poněvadž ji hlásal na zemi.

Míchal. Hus dokazoval, že nemůže býti papež, ačkoliv jest hlava církve – a kolej kardinálů, jakožto její tělo – pravými a jedinými soudci ve věcech církevních.

Hus. Je-li papež hlava církve a kolej kardinálů její tělo: tedy jsou pospolu již církví veškerou. Což jsou ale potom ostatní věřící? Kam patří ostatní křesťanstvo? A protož pravím: Připouštějte všechny věřící ke správě církevní, jakož na počátku bývalo; ať pomine samovláda biskupů.

Kněží. Hrůza! Hrůza!

Míchal. Hus učil, že není svátost oltářní v duchu Krista Ježíše.

(Mezi kněžstvem veliké pohnutí.)

Hus. To není pravda!

Míchal. Mistře Štěpáne, dosvědč to!

Štěpán. Dosvědčuji. Pravda jest to.

Hus. V *smyslu* Ježíše Krista – učil jsem, není večeře Páně, dokud i laikům kalich nepodáte a všechny věřící k jednomu stolu nepřipustíte. V *duchu* božského zakladatele jest ale svátost oltářní, když se k ní přistupuje v čistotě.

Míchal. Hus horlil proti odpustkům a bránil na ně věřiti.

Hus. Proti nestoudnému kramaření horlil jsem – jako činil Pán, když prodavače z chrámů vyháněl; proti hanebnému svatokupectví, jež zohavuje církev, chce-li slouti pravdivou a svatou.

Míchal. Hus tupil papeže a neuznával jeho moc.

Hus. Haněl jsem jen člověka v tom rouchu papežském. I může státi církev bez takého pastýře. Jen Pán jest skála, na níž církev pevně stojí; Člověk jest však z prachu stvořen, byť i podle nebeského obrazu – křehký jest a vratký – a tím nemůž' býti neklamný.

Kněží. Ó hříšné rouhání!

Hus. Vy pak všickni, co se odíváte rouchem bohatým, an Spasitel sám živ byl chudobně, co v hojnosti se kocháte a světské nádheře – vy chcete slouti zástupcové svatých věcí na zemi a náměstkové apoštolů?

Petr. Utichni již, zavržený!

Kněží. Pronášejte soud!

Míchal (svine papír). To jsou bludy, jež mistra Husa zatracují.

Hus. Zatracují? – Mne? A proč? Kde jakých důkazů, že bloudím? Přesvědčte mě, že jsem pochybil, a já rád uznám vinu svou – to slibuji!

Petr. Tys právě sám své bludy spočítal a důkaz dovršil. Či není tomu takto, slavné shromáždění?

Kněží. Kacíř jest.

Petr. Kacíř jsi a zůstaneš, když neodvoláš bludy své, jež vedou k věčné zátratě!

Hus. Ó, jen mluvte zřetelně! Já dávno jsem již poznal, v jaké ruce jsem se vydal svobodně – to pravím ještě jednou: svobodně! – neb ani král můj, ani národ nebyl by mě vydal na papežské požádání! – Mluvte zřetelně,

že nechcete, by pravda byla vítězem. Mne nepolekáte. Poznal jsem vás od prvního setkání. Vy jen lstí a úskokem mě chcete přemoci – a zdání práva sobě uchovati: já pak nepoddám se na takové důkazy a *neodvolám!*

Petr. Já tě varuji! Zde nejsi v Praze mezi bujným rodem kacířů!

Chlum. To mu neuváděj na pamět; to cítí sám, a nemysli, že na tvá slova odvolá! Mluvte jen, co soudíte. V té vaší jedovaté mysli dávno jste již určili – nač tedy rozvažování? Třebas i byl císař svobodný mu průvod slíbil – vy ho zrušíte, a císař bude mlčet; tolik jsme již tady poznali; však běda vám, až bude všeho světa národ vaše soudy posuzovati!

Zikmund. Mistru Janovi jsme arci dali průvod svobodný, však nikoliv, by jemu sloužil za štít v nepráví – a raději přiznáme, že jsme chybili, než aby list náš vyprostil ho soudu!

Chlum. Dobře, dobře, králi! Jen se neostýchej! My již víme, že si svatou církev rozhněvati nesmíš. Povím já to také Čechům, v jichžto jméně tady stojím; povím já to, aby na to nezapomněli!

Jan. Ustaň, muži prudkých řečí! Špatně takto sloužíš svému příteli; to raději ho k tomu měj, by odvolal.

Chlum. To je starost mistrova, ne moje. Odvolá, když svědomí mu dovolí.

Kněží. Musí odvolati!

Jan. Odvolej, ať nepropadneš pokutě!

Hus. Neodvolám – na takový soud, tak jako že Bůh nade mnou!

Jan (ke kardinálům). Vyřkněte již tedy ortel jeho, otcové!

Kardinálové (mluví mezi sebou; pak se vzchopí a zvolají). Kacíř jest, tak jménem církve soudíme!

Petr. Protož jej i stihne pokuta, co na to hroznou vinu určena. Tu, (k Zikmundovi) pane jasný, vyslov sám!

Zikmund. Poněvadž tě svatá církev viní býti kacířem, my podle moci od Boha nám dané usuzujem, že ten těžký hřích svůj umýti máš na plamenné hranici.

Hus. Ó můj Spasiteli! (Hledí tiše vzhůru.)

Chlum. Bože, dej mi sílu, abych snesl tuto nespravedlnost! Toť aby ruka byla z dubu, z olova, by netasila meč a jedním rázem nepřeťala této hanebnosti hrubou osnovu!

Petr (kyne mnichovi a oděncům, aby Husa odvedli).

Hus. Buď mírný, pane můj! Mně vešel blahý pokoj do prsou. Ještě jeden boj, ten snadno zmohu; jak jsem počal, dokonám i v Bohu. (Odejde.)

Chlum (k shromáždění). Běda vám, již slepou nenávistí puzeni, jste tento ortel pronesli! Vzpírám se mu jménem všeho lidstva, ježto touží po osvícení; vzpírám se mu jménem národa, kde první jiskra pravdy zasvitla, a kteráž jednou v taký plamen vzejde. (Odkvapí.)

Zikmund a Jan sejdou se svých sedadel a odcházejí s družinou. Mezitím děje se

---

PROMĚNA.

Krátké vězení.

Výstup pátý.

Hus (vejde). On mě posilní! Jáť stál jen v boji pro šíření jeho království, a doufám, že tam nový domov naleznu. Ovšem – zemské soudruhy již nespatřím; neuslyším sladké zvuky, jimiž srdce okřívalo v různém hovoru, a nepocítím blahý zápal duší věřících. – Zdaž asi v Čechách na mne myslí? Jakž by nemyslili! To vím jistě, že mé jméno s jménem lidu srostlo, stánek mající v nejútlejších jeho útrobách. I pošlu k němu poslední své pozdravení v listu bratrském. (Sedne ke stolu a píše; po chvíli rachotí za dveřmi svazek klíčů, je slyšeti zámek otvírat.)

Výstup šestý.

Robert. Štěpán. Předešlý.

Robert. Tu, pane, vejdi, když přicházíš jménem kardinála; já počkám na šíji. (Odejde.)

Štěpán. Jene!

Hus. Kdo mě volá? Jak? Ty, mistře, tady?

Štěpán. Ano, já – ten nešťastný, co násilně své srdce z kořen zvrátil, aby padlo od tebe – a z vlasti vyhnán, trápen svědomím teď pyká, že tak učinil.

Hus. Mně podivením smysly přecházejí! Co to znamená? Není hra tvá ještě skončena?

Štěpán. Zvolej aspoň jednu upomínku z naší mladosti, by srdce tvoje oblomilo se, a prosbě mojí průchod popřálo!

Hus. Ty ke mně s prosbou? To by věru světských věcí běh se převrátil!

Štěpán. Ba spíše běh se zase vyrovná! Já pochybil, mne svedla – vyznávám se – závist, pýcha falešná; chtěl vysoko jsem státi nad tebou – a stojím nyní v prachu ponížen. Ó, že to muselo vzít konec takový!

Hus. Ty sám jsi chutě počátek jeho osnoval, i mohls věděti, kde pásmo to se ukončí.

Štěpán. Že se vydáš do Kostnice – to jsem tušit nemohl.

Hus. Proč tedy proti mně jsi svědčil?

Štěpán. Protože jsem v tenatech, protože mě svedl pekelný duch zisku. Vyhnán jsem – a zde mi hojnou slibovali odměnu, když budu proti tobě svědčiti; mě hnětla nouze, duch byl sklíčený – a když mi doložili, jakou službu svaté církvi prokáži, tu byl jsem polapen. Když jsi ale přišel – když tě jali, a tys neohrožene tu pravdu hájil, pro kterou jsme druhdy oba hořeli, ach! Tu jsem poznal teprve tvou mysl velkou – a tu jejich nízkost. Třásl jsem se, když jsem proti tobě svědčil.

Hus. A co z toho všeho?

Štěpán. Abys odpustil! Abych zlého červa v srdci neživil.

Hus. Já jsem odpustil všem nepřátelům; tebe nevyjmu. (Podá mu ruku.)

Štěpán. Ó Jene, Jene! Mám-li tomu věřit, tedy zapuď na okamžik všechnu zášť – a jako druhdy, když nás zvali bližení – nech mě na srdci tvém spočinouti!

Hus. Sám jsi od něho se odtrhl – já pak ti nikdy nebránil, bys k němu zpět se nevrátil. A stojíš-li tak osamělý na světě, i od svých přátel církevních tak opuštěn, že nemáš duši, kde bys našel sladké útěchy: tož vrať se k srdci, v jehož lásce druhdy tvoje blaho květlo.

Štěpán. Ó můj Jene! (Objetí.) Jak jsi šlechetný!

Hus. Budiž mírný v této velké chvíli!

Štěpán. Ó, což není možná, bychom spolu zase kráčeli a pracovali v jedné vinici?

Hus. Jak tomu rozumíš?

Štěpán. Přicházím i jménem císaře; on žádá, abys byl ochráněn, a myslí, že bys mohl odvoláním –

Hus. Mistře!

Štěpán. Ne tak, abys odvolal, cos posud učíval, jen abys moudře odvolal se na církev, co říši boha milosrdného, pak abys kardinálům na milost se poddal; myslí císař, že se –

Hus. Ani slova! Studem shořeti bych musel, kdybych žebrati měl, kde mám právo žádati. Slavný by to zástupce byl víry! To Bůh snad na mne nesešle!

Štěpán. Musím ti jen doložit, že Zikmund v ruce má teď kardinály, kteří musí světské moci v rozhodné době té býti v mnohém po vůli.

Hus. Já ti nerozumím.

Štěpán. Papež dal se na útěk.

Hus. Co pravíš?

Štěpán. Co jsem dávno tušil. Nemohlť se déle zachrániti ve výši, kam lstí se dotřel, aby svět měl divadlo tří papežů. Hrozný zmatek pojal z toho celý sněm i město veškeré, a jenom silnou rukou zdržel Zikmund pořádek; protož doufá, že teď kardinály snadno ke straně tvé nachýlí.

Hus. Nemůže v to doufati, a ty to nevěříš. Či myslíš opravdu, že nová vina, kterou spáchal papež útěkem, mě

k tomu pobídne, bych vytěžil z ní prospěch? Já jsem v právu, chce-li císař něco pro mne učinit, ať koncilium k tomu navede, by domnělé mé bludy zvrátilo, mě poučilo, z bible, ze slov Kristových mě přesvědčilo, ne však hájení mé zamezovalo a přec vynášelo ortel nade mnou.

Štěpán. Ó, již vidím, že je cesta moje marná! Ty si poučení jinak vykládáš, než kardinálové – a koncilium nesmí, nemůže se nechat mistrovati. Bodejž bys pochopil, co jsem již v Praze pravil: abys nechal boje s církví; lidská ruka neodolá žezlu jejímu!

Hus. Nuž tedy ať se na mně objeví, co násilím si hrdá osobuje za právo!

Štěpán. Nepodáš se tedy k příznivému výkladu?

Hus. To nikdy!

Štěpán. Budiž tedy sbohem, slavný vítězi – i třeba nepřátelé nad tvým pádem plesali. Mně tvou výsost nelze postihnouti. Odpusť mi – a oroduj pak za mne u Slitovníka! Já nemohu, než smáčeti tvůj popel slzami – a kajícně pak život na poušť zanésti. (Odejde.)

Hus. Ó, bys raděj tam ho zanesl, kde nové ovoce by mohl přinášet! Pilné dílo na vinici Páně – to by byla pravá kajícnost.

Výstup sedmý.

Robert otevře a vpustí Chluma. Předešlý.

Chlum. Jene!

Hus. Drahý pane!

(Objetí.)

Chlum. Jene, zapuď hořkost z velikého srdce a nech přiblížit se člověka, kterýž větší břemeno si vložil na bedra, než mohl donésti. Já tebe slíbil bez úhony provodit –

Hus. Nech té věci, pane! – Mělo se tak státi k oslavení našemu.

Chlum. Tak jsem také myslil, vida tebe v boji státi pevného, a prsa moje vydmula se pýchou; ale nyní zdírá bolest útrobu, a nevím, jak se vrátit do Čech, abych snesl ztrátu ohromnou a trpké všeho lidu výčitky.

Hus. Tys nevinen! Mužnou péči věnovalo mi tvé přátelství – ját také vděčen toho v listech dosvědčil; co ale zde mě potkalo, to kladu za vítězství svého učení.

Chlum. Bys volně odtud k nové práci do vlasti se vrátil; to bych nazval vítězstvím; však bez tebe bude símě doma hynouti.

Hus. Je-li z Boha, bude Bůh též o ně dále pečovat, jak o nejmenší polní bylinu vždy pečuje, a kdyby samo peklo dechem svým ji trávilo. Však není-li věc moje z Boha, tedy zahyne, a kdyby síla nelidská jí nadržovala.

Chlum. A přec musím tebe žádat – jménem císaře a kardinálů, kteří by teď rádi s naší zemí dobré zachovali přátelství – jménem lidu českého, jenž navrácení tvoje očekává – můžeš-li – a není-li snad jenom falešný stud příčinou tvé neústupnosti –

Hus. Pane!

Chlum. Nehorši se; láska mi ta slova klade na jazyk – a můžeš-li se srovnat se svým svědomím: tož odvolej, a církev zruší ortel svůj!

Hus. Již ustaň, pane, abych žalně myslit nemusel, žes Husa nikdy nepoznal.

Chlum. Znám tě, znám – a právě proto chci tě vlasti uchovat. Jen zdržet, zdloužiti hleď ortel – máš tu brance nového – jest tady Jeronym!

Hus. Cože pravíš?

Chlum. Srdce z daleka jej pudilo, i přišel, a chce tebe hájiti; dnes vydá po veřejných místech vyzvání –

Hus. Ne, ne! Ať zjevně nevystupuje! Zde není jist!

Chlum. Posavad se tají; ale pevně odhodlán chce jménem všech, co s tebou drží přátelství a víru, vésti tvoji defensi.

Hus. Ať toho nečiní! Mně srdce svlaženo jest sladkou útěchou a díky, že na mne vzpomněl – vyřiď mu to, pane! Ať však nemešká tu v Kostnici, a do vlasti se vrátí; tam jest jeho úkol!

Chlum. Možná ale, že se jeho přičiněním oba vrátíte.

Hus. Nevzdávej se marné naději. Jsem oběť zvolená – a krví mou se vzmuží mladá setba mého učení.

Chlum. Já ti ale pravím, že tvou krví zaleje se kořen bouře domácí; hněv se v Čechách rozmůže a pomsta, vražda nastane a s dvojí strany hrozné hubení – a považ to! a můžeš-li, hleď kardinály smířit s učením –

Hus. A lži a dej se světu na posměch a zasloužen hanu, že jsi jak sketa opustil své místo, an jsi příklad pevné mysli dát měl nové obci, kterou jsi chtěl k rozmnožení slávy boží založit! Češi nebudou se bouřiti; tu (vezme list se stolu) dones list jim bratrský a vřelé pozdravení! Ať se v míru Páně utiší, a pevně na bibli se zakládajíce světlo věčné hledají.

Chlum. A ty – neodvoláš?

Hus. Leda by mě přesvědčili, že je psáno něco lepšího.

Chlum (v bolestném zápasu do sebe). To posud nedokázali! – Sbohem tedy!

Hus. Sbohem! (Objetí.) Pozdravuj mi přátele – i pána mého krále, paní šlechetnou – a Žižku našeho –

Chlum. Pozdravím – ó, pozdravím! Však dříve půli srdce nechám u tebe – a druhou budu napájeti hněvem, aby nezhynulo, dokud smrt tvou nepomstím!

Hus. To nečiň, pane, chceš-li, abych tiše odešel a v ruce Pána odevzdán. To věř mi, že rád umírám, a nepodrývej mužnou mysl, aby neklesla!

Chlum (chce mluviti, však bolestí přemožen, vzkřikne jen). Ó, svatý mučedníku náš! (Prudce ho obejme a odkvapí.)

Hus (odejde tiše stranou).

(Za malou chvíli vejde mnich s dvěma žoldnéři a jde zvolna za Husem; vzadu viděti bičice, kata, holomky a stráž.)

PROMĚNA.

Za branou města Kostnice.

Výstup osmý.

Kurt. Wolfová. Rozličný lid.

Wolfová. Tedy ho tady dozajista povedou?

Kurt. Což nemáš uši, abys slyšela? Povedou ho tady. Nynčko mají ještě nějaké ceremonie v kostele.

Wolfová. Cože? – S kacířem ještě v kostele?

Kurt. No, vždyť mu dříve musejí vzít posvěcení!

Wolfová. Posvěcení?

Kurt. Toť se ví. Tak ho nemůžou upálit – jako pátera.

Wolfová. Jen abychom ho uviděli! Já bych si hlavu strhla, kdybychom ho propásli.

Kurt. No, no, jen se nepotrhej! A neuvidíš-li jednoho, uvidíš snad brzo druhého.

Lid. Jak to? Co to?

Kurt. I přijel si vám zas jeden z toho kacířského plemena – také takový český neznaboh, a přibil na všech kostelích kus papíru, že se bude s konciliem hádat, že je Hus nevinen.

Kurt. Tamhle na bráně je také takový list; ale jestli kacíře chňapnou, tedy nebude žádný více rozvěšovat. (Obrátí se k bráně s lidem.)

Výstup devátý.

Jeronym v plášti. Předešlí.

Jeronym (kvapným krokem, pohnuté mysli). Já ho musím ještě spatřit, ještě jednou sladkým zvukem řeči jeho okřáti – a pak i třebas cestu jeho nastoupiti! Nemajíť se vychloubati, že snad jednou ranou strom ten zvrátili, co ze zdravého jádra na jich pokaženém sadě vyrostl. Mně mohutně duch pudil z ciziny, bych

stejné vydal s Husem svědectví; a byť i tady skončilo se moje putování: však již nezhyne mé rozsívání! (Ustoupí.)

(Z města slyšeti zvony. Lidu přibývá.)

Lid. Už ho vedou! Už ho vedou!

Výstup desátý.

Řada císařských žoldnéřů. Mnichové. Opět oděnci. Rada městská. Kat a holomci. Mnichové. Biřic, stráže a Hus, s provazem okolo těla. Chlum vedle něho. Oděnci. Mnichové. Michal. Štěpán. Panstvo s kardinálem Petrem. Komonstvo. Žoldnéři. Lid.

Kurt. Vidíte ho? Vidíte ho?

Wolfová. Na mou duši! A jak jde tiše! Jako by byl neviňátko!

Hus (v popředí se pozastaví – a pozdvihne oči k nebesům). Dobřes měla, drahá matko! Nebe plane září velikou – a tvoje dítě putuje ní na očistu k branám světla věčného. – (K Chlumovi.) Buď sbohem, pane! – Zde se na čas rozloučíme! (Obejmou se.) Čechy pozdravuj – a v Betlemě se za mne pomodli!

Chlum. Ba pomodlím se, pomodlím! (Násilně se utrhne, zahalí se do pláště a ustoupí stranou v popředí.)

Petr. Jménem Boha, kterýž stírá hříchy metlou plamennou – slyš, Jene Huse! Církev se tě odřekla, a světské moci odevzdává nyní tělo tvé – a duši tvoji ďáblu. Chopte se již kacíře, jenž podle vůle biskupů i císaře má býti upálen!

Hus. To očekávám v bázni boží! Tělo moje klesne plamenem, však slovo moje vzejde z popele, a bude živo na věky. To věřím a s tím umírám! (Odchází, v tom se prodere.)

Jeronym. Jene!

Hus. Ó, můj Jeronyme! Blahé okamžení nešťastného shledání!

Jeronym. Nech je býti šťastným, Jene můj!

Štěpán (k Petrovi a Míchalu). To jest Jeronym, ten bujný Husův pomahač! (Mluví s nimi potají, pak si Jeronyma s oděnci obejde.)

Hus. Ne, na to nemysli, a prchni raděj z Kostnice, bys ušel osidlům.

Jeronym. To darmo strašíš mysl mou; já přišel provést tvoji obranu, anebo s tebou skonat. Jenom zatím odvolej –

Hus. To nikdy! Neodvolám, ne! Hospodin mě dovedl až v tato místa – on mě dovede i dále. Neodvolám! – Na to pamatuj! (Odchází.)

Jeronym. Jene! (Chce za ním.)

Štěpán (mu zastoupí cestu). Jménem biskupů a císaře – ty jsi vězněm kostnického sněmu, Jeronyme pražský!

Jeronym. Vběhl jsem vám do sítí? Nuž tedy, vykažte mi byt. Já přišel bez listu a slova císaře – i usnadním vám dílo! (Odejde, veden do města – an mezitím průvod s Husem na druhou stranu odchází.)

(Zvonění utichne. – Malá přestávka. Nyní počne malým zvonečkem umíráček a temný zpěv mnichů: Miserere ei Domine! a stranou viděti malou zář.)

Chlum (který stál posud v bolesti své zarytý, nyní se protrhne). Jaký zvuk to? – Běda! již mu slavnou rozsvítili pochodeň – již pějí písně vítězné – že po žilách mi lehá led! – Ó Bože, Bože! posilň duši mou, ať neklesne, než vejdu přes práh domova, bych povědíti mohl neslýchanou, nevídanou věc – a naplň české oči tokem přehořkým, by mohly zmáčet drahý poklad, co jim přinesu – ten Husův popel! (Zůstane státi v hoři potopen.)

(Zpívání a zvonění dále zní a mezitím padá opona.)

PRAŽSKÁ DĚVEČKA
A VENKOVSKÝ TOVARYŠ
ANEBO:
PALIČOVA DCERA.

Činohra v pěti jednáních.

Psáno r. 1846. — Po prvé dáváno 26. prosince 1846. — Samostatné vydání z r. 1847.

Blahorodému Pánu, Panu

JOSEFOVI AL. GABRIELOVI,
doktoru veškerých práv,

Muzy české spanilomyslnému příznivci na důkaz nelíčené úcty a upřímného přátelství obětuje

spisovatel.

OSOBY:

Radní Horina.
Aktuár Květný.
Paní Kateřina Šestáková, zámožná plátenice.
Valenta, bratr její, venkovský šumař.
Rozárka, dcera jeho, v Praze ve službě.
Madlenka, Kačenka, } její sestry.
Vdova Jedličková.
Antonín, její syn, krejčovský tovaryš.
Soused Vondráček.
Soused Bláha.
Martin Toužimský, mladý řezník.
Bětuška, jeho sestra.
Podleský, zámožný koňař.
Pavel Kolinský, osadník z Ameriky.
Prokop, mladý Indián.
Jablonský, úředník hrdelního práva.
Starý Melichar, venkovský hrobník.
Liduška, služka Šestákové.
Pozorný, dohledač nad vězni.
Dva drábové.

Děj se koná dílem ve Květolibech, městečku venkovském, dílem v Praze.

JEDNÁNÍ PRVNÍ.

Přes celé jeviště zeď venkovského hřbitova. Za ní sem tam některý strom. Uprostřed otevřené mřížované dveře, jimiž na hroby viděti. Nazad v levém koutě zadní část kostela.

Výstup první.

Ze hřbitova zaznívá jemný čtverozpěv:

Odpočívej v tichém lůnu,
Dokonána tvoje pouť;
V záři u věčného trůnu
Čeká na tě Boží soud.

Milostivý od věčnosti
Povolal tě nebes Pán,
Na odplatu tichých ctností
Upravil ti blahý stan.

(Po zpěvu se ozve vpředu po pravé straně, ale trochu z dálky, veselá píseň národní, přednášená od několika mužských, kteří jako dál a dále zacházejí, takže píseň pomalu zaniká. – Mezi touto písní se trousí lid ze hřbitova, jakož venku po nuzném pohřbu obyčej, vše pomalu a vážně, na levou stranu. Po písni vystoupí konečně)

Vondráček a Bláha.

Vondráček. Ale prosím vás, nebýt ani na funuse!

Bláha. Jakého pak divu! Tomu člověku jsou karty milejší nežli kantorovy noty s umrlčí písničkou. Bezpochyby sedí v hospodě a zapomněl, že má doma ženu na prkně.

Vondráček. Já bych jen rád věděl, co by z toho bylo dnes vypadlo, kdyby tu nebyla ta holka z Prahy.

Bláha. Bezpochyby by ležela nebožka ještě v komoře.

Vondráček. A pak jsem žádostiv, jak se bude ten člověk nynčko protloukat. Dluhů je tady až nad hlavu – a to víme beztoho, že se o všechny krky jen nebožka starala.

Bláha. Bůh jí dej věčnou slávu! Byla to řádná žena, a bez ní byl by Valenta už dávno někde na – smetišti. (Oba mezitím odcházejí za ostatními.)

Výstup druhý.

Valenta v úzkém fraku a krátkých nankinových pantalonách, s houslemi pod paží. Podleský polo po selsku přistrojen s druhé strany.

Valenta. Nestarej se, bratře! Já řeknu jen dvě slova, a všecko půjde, jako by to namazal.

Podleský. Jsou u tebe tak zvyklí podle tvé melodie tancovat?

Valenta. To věřím. Já jen zapískám a všecko se to bude točit. A dobře jsi mi vzpomněl, že je nebožky funus; to zde holku třeba ještě zastihnem a hned s ní promluvíme.

Podleský. Tady?

Valenta. Nu, není to dost hezké místo? Její srdce bude bezpochyby hodně na měkko, a tu se nechá sem tam zakroutit.

Podleský. Pro mne si to navlékni jak chceš, jen když dostanu, co mám dostat. To víš: holku nebo chalupu. Já nejsem takto hořký host, ale tenkráte ti hodím na krk oprátku – hahaha!

Valenta. I vždyť je dobře, však já se ti nechci vysmeknout. Nynčko buď ale tak moudrý a jdi zatím napřed. Na první pohled nejsi pro mladé děvče tuze velké vábidlo, leda by měla na obou očích cink.

Podleský. Myslíš? – Nu, jen když vábím tatíky, kteří

potřebujou pořád peníze – haha! Já jdu tedy zatím domů; však ty se mi neztratíš. (Odejde.)

Valenta (zlostně za ním hledě). Kdybych tě mohl – a ba! taková duše ani za to nestojí. Ale já vězím v jeho klepetech – a nebude-li mít holka povážení . . . proklatý kus života! Nemohla si ta hubená s kosou raději pro mne přijít nežli pro nebožku? Tak by bylo po všem.

Výstup třetí.

Rozárka, vedouc Kačenku a Madlenku, přichází smutně ze hřbitova, je oděna jednoduše po městsku, v černém čepečku. Později Antonín. Předešlý.

Madlenka. Ach, podívej se, Rozárko! tuhle stojí tatínek.

Rozárka (pozvedne oči, vážně). Dobré jitro, pantáto!

Valenta. Dobré jitro, holka! dobré jitro! No, už jste to odbyli? Já se zameškal při vejdělku – pak by mě bylo také tuze srdce bolelo. Nu, nekaboň se, holka, nekaboň! Já mám pro tebe něco veselého.

Antonín (vyhlídne ze hřbitova po Rozárce, však zase ustoupí – a jenom chvílemi se vzadu ukáže).

Rozárka. Tady?

Valenta. Právě tady. Jestli mě matka uslyší, řekne ti, abys poslechla.

Rozárka. Copak je to?

Valenta. Tvoje štěstí. Ty jsi chudá – já nic nemám, a tuhle (na děti) jsou ještě dva chřtány, které chtějí také jíst.

Rozárka. Ty snadno uživíte, jen když budete chtít.

Valenta. Já? – Ano, uživím je, to jest: nakrmím je snad; ale kdo se bude o ně starat, když nebudu doma? A jak to vůbec navlíknu, abych mohl někde doma být?

Rozárka. Jak tomu mám rozumět?

Valenta. Zkrátka: Náš domek je zadlužený. Zlé časy, nemoci, drahota – ani šindelák na něm není můj; ale ty bys to mohla jednou ranou zase napravit.

Rozárka. Já?

Valenta. Ty. Já znám jistého člověka, který by tě zaopatřil – také by se o tyhle mřeňata postaral, a mne by nehrdlil pro dluhy.

Rozárka. A co chce ten dobrý člověk?

Valenta. Nic – nežli abys mu vedla hospodářství. On je možný a nebude to požadovat zadarmo.

Rozárka. A zná mne?

Valenta. On tě znal už, dokud jsi bývala doma, a již tenkráte ses mu líbila; nynčko tě viděl zas, a měl by tě rád u sebe.

Rozárka. Proč ne; myslíte-li, že by to byla dobrá služba a v hodném místě, mohla bych se v Praze poděkovat. U koho pak je to?

Valenta (nesnadně). U koňaře Podleského.

Rozárka (hledí chvíli na otce). Není ten člověk svobodný?

Valenta. Co na tom? Tím líp pro tebe!

Rozárka. Ten hrubý křikloun?

Valenta. To jsi slyšela jenom něco vyzvánět. Ono je s ním snadno vyjít. Skořepina je trochu drsnatá, ale jádro je v ní dobré – a nota bene – tolary špikované.

Rozárka. Ten nemravný tulák! – Ten –

Valenta. Ah, pa, pa! Proč by neužíval života, když nemá, pro koho by šetřil?

Rozárka. Co udělal již několik osob nešťastných –?

Valenta. To je lež! On se s každým vyrovnal, a já bych si přál, abych byl s ním také tak v pořádku. To mi věř, holka –

Rozárka (odbývajíc děti). Jděte ještě trochu k mamince! Jděte! Já hned pro vás přijdu. (Ony odejdou na hřbitov.) Otče – já to nemohla studem před dětmi poslouchat. Považil jste, co mi nabízíte?

Valenta. Tuze dobře.

Rozárka. Co mi nabízíte skoro u hrobu mé matky, kteráž mi tu své požehnání nechala, protože mohu až dosud o sobě říci, že jsem živa podle božího přikázání?

Valenta. Nebuď bláhová! Tu není řeč o žádném přikázání! Já myslím na tvůj užitek –

Rozárka. Když mne o čest připravujete?

Valenta. Kdo to povídá? O čest! Kdož ví, co se nechá později dělat? Podleský má slabé hodiny, třeba ho přemluvíš, aby si tě –

Rozárka. Mlčte, mlčte, otče! Já trnu úzkostí, když na něco takového pomyslím. Kdybych se tak zapomněla, musela bych hanbou zajít.

Valenta. Pomalu, pomalu! Co je to za bláznovské řeči? Škoda, že přicházíš z velikého města. Já jsem jenom venkovský šumař, ale to vím, že jsou peníze všecko na světě. Kdo sedí v teplém hnízdě, snadno se jiným vysměje.

Rozárka. Přijde na to, jak si do něho sedl.

Valenta. Ne, na to nepřijde, leda před očima bláznů. Nad tím se zdržujou jen slaboši. A potom pomysli! Ten chlap – to jest: Podleský mě drží v pasti; hrozí, že mi dá domek prodat; přitom praskne snad také pole –

Rozárka. To je mi líto, ale já – já vám nemohu pomoci!

Valenta. Jak? Je to řeč hodné dcery?

Rozárka. Dozajista.

Valenta. Otcovo neštěstí –

Rozárka. – se nedá hanbou dítěte napravit; hodný otec byl by potom ještě nešťastnější.

Valenta. Cože, ty mladá strako? Ty mě budeš kárat, místo co máš poslouchat?

Rozárka. Jen ve všem dobrém, pantáto!

Valenta. Děti nevědí, co je dobré – co jim nese užitek. Ty musíš poslechnout.

Rozárka. Že musím?

Valenta. Chceš, abych tě donutil? (Jde na ni.)

Rozárka (mu hledí tiše do očí).

Valenta (se pozastaví a řekne pak stranou). Zlořečené oči! Zrovna jako by nebožka na mne koukala.

Rozárka. Milý otče!

Valenta (se utrhne). Jdi – jdi mi s očí! Ty jsi falešná, nevděčná duše.

Rozárka. To nejsem, pantáto! Já jsem chudé děvče a

nemám nic nežli svou čest – to své poctivé jméno; ale to nedám za vezdejší užitek. Dělejte, otče, ať se uživíte; o sestry se budu starat sama, a vypadne-li při mé chudobě také něco pro vás, vy tím nepohrdnete, a já se s vámi třeba o poslední sousto rozdělím. Ale tu věc ode mne nežádejte. Já bych mohla pro otce snad umřít; ale čest mu nemohu obětovat; ta je dražší nežli život. (Jde na hřbitov.)

Valenta (zůstane chvíli v myšlenkách, pak dupne zlostně nohou.) Zlořečené živobytí! (Odejde.)

Výstup čtvrtý.

Antonín. Rozárka s dětmi ze hřbitova.

Rozárka. Děkuju vám, pane Jedličko, že jste si těch dětí zatím povšiml.

Antonín (srdečný, ale velmi jemný a ostýchavý). Oh, prosím – děti, to jsou moje potěšení, a zvláště když jsou vaše – to jest: vaší nebožky panímámy – vaše sestry.

Rozárka. Ano, vy jste býval u nás jako doma. Já se dobře pamatuju.

Antonín. Že ano? Ach, což teprve já! Mně nevyšlo ani to nejmenší z paměti.

Rozárka. Vždyť jsme si spolu skoro celé dni hrávali.

Antonín. Ach arci! A já bych hrál třeba zase hned.

Rozárka. K tomu bychom byli snad už přece trochu velcí.

Antonín. Pročpak? Teď bychom tomu teprva jak náleží dobře rozuměli; a (s nesmělým úsměvem) kdybyste chtěla –

Rozárka. Copak? Ne snad hrát?

Antonín. Také – ale ještě něco jiného. Já to mám už několik dní na jazyku; ale tuhle ty časy se to nechtělo šiknout, abych s tím byl vylez –

Rozárka Copak je to?

Antonín. Vidíte, panno Rozárko, když jste přišla před čtrnácti dny z Prahy, poněvadž vám panímáma

stonala – a když jsem vás po třech letech zase uviděl: tu mi bylo . . . nemohla byste zatím sestřičky napřed poslat?

Rozárka. Pročpak?

Antonín. Ono to nechce před nimi ven.

Rozárka Před dětmi? Copak je to něco zlého?

Antonín. I uchovej – ta nejlepší věc na světě, sice bych o tom nemluvil tady, na svěceném místě; ale já to nemůžu z huby dostat, když mi někdo třetí do ní kouká – proto jsem si tady na vás počíhal; a poněvadž jsme tak hezky o samotě, tedy bych to rád odbyl.

Rozárka. Totě jsem žádostivá. (K dětem.) Jděte zatím napřed, ale hezky tiše; já vás ještě dohoním.

Kačenka. Ale neudělejte nic Rozárce, pane Toníčku! (Obě odejdou nalevo.)

(Malé pomlčení.)

Rozárka. No, copak tedy chcete?

Antonín. Vy jste chudá – viďte?

Rozárka. Je to hanba?

Antonín. I uchovej! – Ona je to jen tak moje hloupá otázka. Ale kdybyste mohla být svou vlastní paní – nebylo by vám to milejší, nežli sloužení?

Rozárka. To si můžete snadno pomyslit.

Antonín. A . . . máte už nějakého milovníka, panno Rozárko?

Rozárka. To je divná otázka.

Antonín. Hloupá, viďte? Ale musí být. U vás by to nebylo také divu. Tedy máte? – Jen vystřelte, ať to vím jednou ranou.

Rozárka Nemám.

Antonín (chytne ji za ruku). Ach, to jste hodná! (Honem ji zas pustí.) Vidíte, panno Rozárko! Já mám svůj domek, to víte; několik korců polí je při tom – za čtyry neděle se budu dělat mistrem . . . a potom bych potřeboval mistrovou. Oni mi arci už tu onu dohazovali, ale člověk se musí také srdce ptát a potom nechce zajíce v pytli koupit.

Rozárka. To máte pravdu.

Antonín (pořád srdečněji). Ale když jsem po třech letech zase vás uviděl – ach, panno Rozárko! tu se mi zajiskřilo v očích a v srdci to tlouklo: Tu anebo žádnou. Ó, nehněvejte se, panno Rozárko! Já to myslím dozajista dobře – zlý také nejsem, ano lidé povídají, že by mi trochu krocaní krve neškodilo, a kdo chce, může se mnou vyjít. Panno Rozárko – co myslíte? Já vás mám rád, že bych se hned za vás do hrobu položil – o vaše sestry se postarám, jako by byly moje – a pro pantátu se také něco najde, aby nemusel tak . . . no, vždyť uvidíte. – Co tedy myslíte?

Rozárka (podá mu ruku). Vy jste poctivý člověk, to vím, ale teď a tady vám nemohu dát odpověď. Také máte ještě matku –

Antonín. I copak ta! Ta bude ráda, když dostane takovou nevěstu. No tedy – jak vypadne ta odpověď?

Rozárka (po krátkém rozmýšlení). Přijďte si zítra pro ni! (Rychle odejde.)

Antonín. I naděl Pán Bůh! – Teď jsem pán! Teď se mi nevyrovná ani náš pan syndikus, a ten přece myslí, že je kozla kus.

Výstup pátý.

Bětuška. Předešlý.

Bětuška. Tak? Tedy opravdu? Tady – v širém poli, pod tím božím sluncem –

Antonín. Copak je vám? Vyť jste celá rozpálená –

Bětuška. Jsem? Cítíte to? Ano, jsem rozpálená, abyste to věděl – a to na vás, vy špatný člověče!

Antonín. Pomalu s tou flintou! Co je to za řeč?

Bětuška. Nešla odtud ta pražská fiflena?

Antonín. Koho to myslíte?

Bětuška. Ó, jen se dělejte, jako byste mi nerozuměl a jako bych ji nebyla potkala! Však já si to hned ráno pomyslila, že sem za ní poběhnete – jenže jsem nemohla dnes od práce.

Antonín. Mluvíte-li o Valentovic Rozárce, tedy si vyprosím trochu manýry.

Bětuška. I vy darebný – vy se jí tedy ještě ujímáte a nestydíte se přede mnou?

Antonín. Já?

Bětuška. Vy, ano! Ó, já to pozoruju těch čtrnácte dní dobře, jak jste po ní koukal, jak jste se po ní točil, jako bych nebyla ani na světě.

Antonín. Vy? Copak je vám do toho?

Bětuška. I vy bohaprázdný – a tohle se mi líbí! Co je mně do toho? Mně je do toho, abyste věděl, vy vrtkavý mozku! – Či nemá z nás být párek?

Antonín. Z nás?

Bětuška. No – budete to zapírat? Nevíte o tom?

Antonín. To bych lhal, protože mi to panímáma nadhodila –

Bětuška. Tak? Panímáma? – A sám jste na to nepomyslil?

Antonín. Ani mi nenapadlo.

Bětuška. I vy – vy – pročpak jste tedy k nám chodil? Proč jste celé dni u nás sedal a civěl?

Antonín. No, copak nejsme sousedé? Neznáme se už mnoho let?

Bětuška. Tak? A to je to všecko? Nekoukal jste na mne? Nebral jste mě za ruku?

Antonín. To není ještě žádné namlouvání!

Bětuška. A když jsem povídala, co dostanu věna, co mám peřin a co prádla a cejnu – neměl jste radost? nesmál jste se?

Antonín. No, copak jsem měl plakat?

Bětuška. A to není u vás ještě všecko nic? Nemyslí celé městečko, že si mě vezmete? Nedostali už proto jiní lidé ode mne košem?

Antonín. To já nevím, a také za to nemůžu. Já vás mám rád jako starou kamarádku –

Bětuška. Jakou starou?

Antonín. Tedy jako mladou kamarádku; ale abych si vás vzal? – Ani pomyšlení.

Bětuška. Ó já nešťastná!

Antonín. I pročpak? Já nejsem žádné štěstí; takových ženichů dostanete na mandele.

Bětuška. To vím – a to mě právě dopaluje, že jsem mohla být takový blázen, a na takového člověka si tak myslit.

Antonín. Ano, to jste byla hrozný blázen.

Bětuška. Ale počkejte, však vy nemáte ještě vyhráno. Na vás pošlu bratra, ten vám poví, jak se vede tele na jatky. A té pražské fifleně vycinkám sama.

Antonín. Vy! Dělejte nějaké hlouposti!

Bětuška (si dupne). Mlčte! Ona si myslí, že se může jenom pražskou vodou umýt a potom sem tu svou larvičku strčit, aby se to všecko po ní bláznilo. Ale počkej, já ti ji nalíčím, abys věděla, že máme hochy venku pro sebe – všech deset prstů ti na ni vytisknu – a vy mi nechoďte na oči, to vám povídám, leda byste měl za kloboukem rozmarýnu. (Odběhne.)

Antonín. I jdi mi . . . já jsem celý pitomý! Tuhle dostat za ženu, to by bylo pěkné nadělení, jako když vleze kuna do holubníku. Nedej Bože! To bych se dal raději na poušť a okusoval suché kořínky. (Jde za ní.)

(Malá přestávka — potom.)

Výstup šestý.

Kolinský v letních pruhovaných kalhotách, červený pás okolo těla, široký klobouk na hlavě. Prokop též tak, a lehounký vak na zádech.

Kolinský (kvapným krokem vystoupí, uprostřed se pozastaví, smekne před místem posvátným, pak učiní zas několik kroků vpravo a zabere se jako v utěšené podívání.)

Prokop (přijde za ním). Ale, otče! Tyť utíkáš, jako bychom byli v našich lesích na honbě.

Kolinský Mlč, mlč, hochu – a podívej se, tohle je ta dlaň země, o které jsem za mořem tak dlouho mluvíval,

o které se mi zdávalo, když jsem se na korábě v plachtě houpával.

Prokop. Ah, to je roztomilé údolí! Tady jsi se tedy narodil?

Kolinský. Vidíš tamhle tu velikou planou hrušku – a pod ní ten malý domek? Tam stávala moje kolíbka – tam zůstávali moji rodičové, kteří teď už bezpochyby dávno pod chladným drnem dřímají. Počkej, já navštívím jejich hroby. (Jde ke vchodu.) Tuhle, zrovna proti vchodu ustlali mé matce – ten rok, nežli jsem z domu odešel; snad leží nablízku také někde otec. Ale – podívej se, co je to? Otvírají se tady o polednách hroby anebo mě mámí vzpomínka? Vidíš tamhle něco?

Prokop. Vidím; dvě nohy, ruce, tělo v kazajce, na něm šedivou hlavu a na rameně lopatu. To je bezpochyby hrobník.

Kolinský. Myslíš, hochu? (Vine ho k srdci.) Myslíš?

Prokop. Nu, na tom poli nebude přece nikdo zem na brambory zdělávat?

Kolinský. Mlč, mlč – on přichází! Ano, to je celá jeho tvář – arci trochu sešlá; celá jeho postava – arci trochu sehnutá –

Prokop. Znáš ho?

Kolinský. Jestli ho znám? Ať neumřu na vodě! Tak jako tebe, jako sebe.

Výstup sedmý.

Melichar stařec asi 75letý s bílou hlavou. Předešlí.

Melichar (zahlídnuv cizí, trochu se pozastaví a pošoupne čepici). Dobrého zdraví, krajané! (Chce jít dál.)

Prokop. Děkujeme, pantáto! Dnes je parno, a vy jste už byl pilný, jak vidíme!

Melichar. No, zaplať Pán Bůh! U nás nebývá nikdy na popil.

Prokop. I ba, tady je tak hezky, že by tu lidé ani umírat neměli.

Melichar. Ach, milý hošíku, nemá-li člověk něco sám v sobě, co by ho na té zemské šlupce drželo, o tu pouhou prsť není co stát, a kdyby měla sebe onačejší kůru.

Kolinský. Ať neumřu na vodě! Toť zní skoro, jako byste na celém světě žádného neměl.

Melichar. Také nemám.

Kolinský. No, ve vašem stáří to není arci divu.

Melichar. Tak? Ono to bývá také naopak. Ale já jsem tomu už dlouhá léta zvyklý. Jdete do našeho městečka?

Prokop. Ano, a držíme to za dobré znamení, že jsme vás před ním potkali.

Melichar. Tak?

Prokop. Ovšem; z toho si vykládáme, že tu budeme dlouho živi.

Melichar. To bych nevěděl –

Prokop. Či nejste hrobník?

Melichar. Jsem, ale právě proto –

Prokop. Právě proto; u nás doma vykládáme si všecko naopak, tak jako sny. Růže znamenají slze, svatba smrt, pohřeb svatbu, tanec bídu, hrobník dlouhý život; a ten si přejeme již proto, že ho chceme užít ve vaší pěkné krajině.

Melichar. U nás?

Kolinský. Nejinak.

Melichar. Znáte naši krajinu?

Kolinský. My o ní slyšeli.

Melichar. Tak? A – přicházíte z daleka?

Kolinský. Ještě projde. Byli jsme za mořem.

Melichar. Za mořem?! – Ach, to je asi daleko?

Prokop. Pěšky byste tam aspoň nedošel.

Melichar. Vida, vida! Vy jste byli tedy také za mořem?

Prokop. Já jsem tam rozený.

Melichar. Ty můj Bože! Za mořem? – A já si tak často přával, kdybych se tam mohl podívat.

Prokop. Vy?

Melichar. Je to stará historie, pánové! Ale ona je ta země za mořem asi hodně velká – viďte? Kdoví,

jestli bych ho byl nalezl. Já si to dal sice před lety od našeho velebného pána vyložit; ale stará hlava to dlouho nepodrží – a také to již není potřeba; však my se přece ještě jednou sejdeme.

Kolinský. Oho! Toť zní skoro, jako byste měl za mořem něco milého.

Melichar. Ano, měl jsem, měl – jediného syna.

Kolinský. Tak? A již ho tam nemáte?

Melichar. Tak si myslím; sice by dal přece o sobě vědět.

Kolinský. I kdož ví, co mu překáželo. Já znal také člověka z této krajiny –

Melichar. Za mořem?

Kolinský. Jestli se nemýlím, odešel z domova skrze člověka, kterýž –

Melichar (dychtivě). Skrze jistého Valentu, není-li pravda? To byl syn z bohatého statku a měl na hocha mého s vrchu již ve škole, protože mu ho učitel vždycky za příklad uváděl. Ten samý Valenta měl také sestru, a tu si můj hoch oblíbil, když dorostl, a holka ho měla také ráda; ale bratr byl proti tomu a štval rodiče, a ti nechtěli pak o té lásce ani slyšeti, ale týrali holku, a hoch mi odešel ze samé lítosti do světa. Od té chvíle jsem o něm neslyšel – nežli jednou, to psal z jisté Ameriky.

Prokop (stranou). I ať mi papoušek nos uklobne, tu historii znám!

Kolinský. Ano, tento samý příběh vypravoval mi také přítel za mořem.

Melichar. Cože? Vám to vypravoval? – A mně nedal nic vzkázat?

Kolinský. Bezpochyby myslil, že vás jeho pozdravení již nezastihne.

Melichar. Ano, jsou to hezká léta – nějakých pětadvacet.

Kolinský. On přišel na svých cestách až do Hamburku, tam se dostal podivnou příhodou na koráb, plavil se přes moře, přišel do všech dílů světa, pak zase na moře, že neměl dlouhý čas ani oddechu, a konečně myslil, že by jeho zprávy otce již ani na živě nezastihly.

Prokop (stranou). A – teď čuju pečeného králíka! (Mne si radostí ruce.)

Melichar. To se arci mýlil. Hospodin navršil počet mých let, abych se potěšil za dnů posledních. Někdy se mi arci zdálo, že mě jenom proto tak dlouho chová, abych ještě jednou svého hocha spatřil – no, jen když jsem o něm alespoň něco zaslechl.

Kolinský. A – copak byste říkal – kdyby se jednou zase navrátil?

Melichar (pustí lopatu, kterouž mezitím jako hůl v ruce držel, a hledí na něj upjatě).

Prokop (stranou). Toho jsme se arci nenadáli!

Melichar (skoro dětinsky). Myslíte to – opravdu? Tak, jak se říká: opravdu?

Kolinský. Jestlipak byste ho poznal?

Melichar. Oh – hned! Oči mi už arci trochu přecházejí – ale hocha svého poznám, vždyť ho vidím ještě před sebou.

Kolinský. Vidíte? – Ó, s tím se stala velká proměna!

Melichar. To si také myslím, on bude z něho už statečný muž.

Prokop. A hodný muž.

Melichar. Ty ho znáš také?

Prokop. Jako sebe.

Melichar. Ó, že jste mi ho nepřivedli – nebojte se, že jsem slabý stařec – (skoro s pláčem) že by mi radost ublížila –

Kolinský. Nuže – tedy se mi podívejte do očí!

Melichar. Cože – co – ty?

Kolinský. Neříkával jste, že je váš Pavel k matce podoben? Nevidíte z ní pranic na mé tváři?

Melichar. Milostivý Spasiteli!

Kolinský. Ano, starý otče – to já jsem!

Melichar. Ó můj hochu! (Padne mu do náručí.)

Prokop. Viktoria, česká země! (Hodí čepici radostně do povětří.)

Opona rychle spadne.

JEDNÁNÍ DRUHÉ.

Sprostá sednice s nuzným nábytkem, mezi ním stará lenoška vedle chatrného stolu, vpravo dveře do komory, vlevo okno.

Výstup první.

Rozárka s Madlenkou a Kačenkou.

Rozárka. Nynčko jděte s Pánem Bohem do školy a pěkně se chovejte. Po škole dostanete chleba s máslem.

Děti. Ale hodný kus! (Odběhnou.)

Rozárka (zamyslí se). Tak by bylo arci najednou po starosti. Jedlička je dobrý, poctivý člověk, a –

Výstup druhý.

Bětuška vejde rychle s Martinem. Předešlá.

Rozárka. I vítám tě, Bětuško! To jsou hosté do obydlí smutku! Jáť jsem už myslila, že mě ani neznáš. Co jsem doma, ještě jsi u mne nebyla – a já sama k tobě nemohla, to víš. Měla jsi tedy o svou známou více dbát.

Bětuška. Ó, však oni dbají o tebe jiní lidé!

Rozárka. Tak? O tom ani nevím.

Bětuška. Ó, jen se nedělej! (Potají k bratrovi:) Začni!

Martin. Jakpak?

Bětuška. Zhurta.

Martin (se proti ní rozkročí, zarazí se jejím pohledem). Ano – tak je, – panno Rozárko!

Rozárka. Copak chcete?

Martin. Nic.

Bětuška (ho šťouchne).

Martin. To jest –

Bětuška. Eh, co budeme dělat dlouhé otáčky? Ano, chceme něco. Nejdřív se tě chceme zeptat, jestli se to sluší, aby ses tak chovala? (K bratrovi) Dolož!

Martin. Ano, jářku, sluší se to? fi – hanba! (k sestře) Vidíš, už to jde! Mně je vždy jenom o začátek. Já nejsem v stavu vepře píchnout, dokud mu nedá někdo palicí.

Rozárka. Já jsem celá omámená. Copak to mluvíte o mém chování?

Bětuška. Jestli jsi přišla z Prahy jen proto, abys nám hochy pobláznila, tedy jsi tam mohla zůstat; my bychom byli tvou matku i bez tebe pochovali.

Martin. Boží pravda, já bych ji byl třeba sám odnesl.

Rozárka. Já vám, lidé, nerozumím. Co chcete?

Bětuška. Jenom zapírej!

Martin. Však vy to přece nezaperete! Špína zůstane jen špínou.

Rozárka. Teď si vyprosím, mluvte zřetelně a nezapomínejte, že jste v cizím stavení.

Bětuška. Nepobláznila jsi mladého Jedličku? Nelákala jsi ho, až ti jako slepý hejl na vějičky pad? (K bratrovi) Dolož!

Martin. Jářku, panno –

Rozárka. Počkejte, milý –

Martin (honem se k sestře obrátí). Počkejme!

Bětuška. E co, počkejme! Já jsem osoba, která se může o své právo hlásit; ale od tebe je to špatné, že přijdeš schválně z Prahy, abys mi ženicha odloudila. To jsem si na tobě nezasloužila. (K bratrovi) Mluv!

Martin. Ano, panno Rozárko, to jste neměla dělat. Když je naše Bětuška takový blázen, že si na toho člověka myslí, pročpak jí ho nepřejete? Nemáte zde jiných řízněších mladých lídí – he?

Rozárka. Dovolte mi –

Martin. Dovolme jí.

Rozárka. Ona je to hrozná mejlka, že jsem ti mladého Jedličku odloudila. To nebýval nikdy můj obyčej.

Martin. Boží pravda. Proto jste si také nikdá mé osoby nevšimla.

Rozárka. Co jsem doma, sotva jsme spolu několik slov mluvili; teprva dnes mě zastavil, když jsem šla ze hřbitova, a řekl mi –

Bětuška. Nu? – Co?
Martin. Co?
Rozárka. Že by si mě vzal.
Bětuška. Vzal?
Rozárka. Kdybych totiž chtěla.
Bětuška. A tys nechtěla – toť se ví! (Nutí se do smíchu.) Hahaha!
Martin (po ní). Hahaha!
Rozárka. Já mu nedala ještě žádnou odpověď.
Bětuška. Že ne?
Martin. Že ne?
Bětuška (k bratrovi). I drž hubu! (K Rozárce) Ty ho tedy nechceš?
Rozárka. To nemohu tak zhola říct.
Bětuška. Jak? Tedy ho chceš? Osobo, já ti radím – já povedu stížnost, jak bude první ohláška. A pak mám také ještě lidi, kteří se mě ujmou. (K bratrovi) Vyjeď na ni!
Martin. No, a jaké lidi – ti vám udělaji mordiánskou mrzutost. Já jsem takto dobrý chlap, ale když začnu sekat do masa, tedy z toho lítají kusy.
Rozárka. Já vím; ale nezapomínejte, že nestojí u špalku.
Martin. I ne; to je naše Běta.
Rozárka. Kdybych měla Jedličku ráda, tedy by mě ani vaše sekání nezastrašilo –
Martin. I vždyť bych já ani nedoložil.
Rozárka. – Leda kdyby byl už tobě připověděl, co mně sliboval. Ale to není při něm ani pomyšlení; co ho znám, je člověk poctivý, a já věru nerozumím, jak se o něj tak dereš.
Bětuška. Tak? Ty tomu nerozumíš? I vždyť je dobře; nech si ho – schovej si ho – toho poctivého. Ale to ti povídám – rámus udělám, a kdybyste už stáli u oltáře, tedy řeknu před celým světem, že je špatný člověk, až ti zajde laskomina, chtít být paní mistrovou. Zůstaň u dřezu! Tu máš! Spolkni to a neudav se. (K bratrovi.) Pojď, tys to pěkně dorazil! (Rychle odejde.)

Martin. Hehe – boží pravda; hubu má ta naše Bětka jako klapačku a jazyk jako zavírák. (Dělá po ní) Ratatata, ratatatatatá! Ale takto je z gruntu dobrá holka, a já vím, až se vyzlobí, bude natahovat moldánky. Nebojte se jí, panno Rozárko; ale kdybyste toho Jedličku právě nechtěla, tedy bych věděl o jiném šikovném ženichu, hehe, tuze šikovném. Vy potřebujete něco řádného a ten je pro vás jako dělaný. (Odejde.)

Rozárka. Co je to? Kdyby mi to všecko posud v uších neznělo, řekla bych, že se mi to zdálo. Měl by Antonín – ne, to nevěřím! On mluvil tuze upřímně a duše jeho nezná falše.

Výstup třetí.

Jedličková. Předešlá.

Jedličková. Pochválen buď Ježíš Kristus! Dobré odpoledne, panno Rozárko!

Rozárka. I pěkně vítám, paní sousedko! Copak mi nesete? (Jde jí pro židli.)

Jedličková. Sama sebe, milá děvečko, sama sebe. Děkuju. (Sedne si.) Máte chvilku času?

Rozárka. Copak byste ráda?

Jedličková. Dnes bych vám sice neměla na krk lézt, protože budete mít ještě snad těžké myšlenky; ale odkládání by mohlo také škodit – sedněte si také, panenko!

Rozárka (postaví si židli k ní).

Jedličková. Mluvil s vámi dnes můj hoch?

Rozárka. Mluvil.

Jedličková. A to vám . . . no, vidíte, panno Rozárko, vy jste hezká holka, hodná jste bývala odjakživa, a co jsem vás tuty dny pozorovala, tedy vás to pražské povětří ještě neofouklo; já vás mám jak náleží ráda, ale s mým hochem – to nebude nic.

Rozárka. Milá paní Jedličková –

Jedličková. Dovolte, děvečko! Můj hoch má arci domek a kousek pole, ale na mistrovství padne také hezkých pár zlatých, živobytí je nynčko těžké, řemeslo jde

špatně – a proto musí nějakou pomoc dostat. Vy ji nemáte.

Rozárka (s očima sklopenýma). Já jsem na to nikdy nezapomněla.

Jedličková. I to vím, děvečko! A chudoba cti netratí. Ale my to měly už tak hezky navlíknuto, že si vezme hoch Toužimských Bětušku; ta má pěknou pomoc.

Rozárka. A má ji váš Antonín rád?

Jedličková. Ty můj Bože! Ten se snese s každým. Holka je arci trochu prudká, ale ta se k němu právě hodí. Co jednomu schází, to druhý dodá, a nežli jste přišla, bylo už také všecko v pořádku; on tam docházel, byl by holce hezky přivykl a my už v duchu počítali, kdy budeme vázat věnečky. Tu jste přišla vy – a najednou bylo všecko, jako by to uťal. Hoch je jako očarovaný, myslí a mluví jenom o vás – o Bětušce ale nechce ani slyšet.

Rozárka. Za to věru nemohu.

Jedličková. Arci, vy za to nemůžete. Pán Bůh vás obdařil krásou, ale jenom jí nehřešte –

Rozárka. Milá paní –

Jedličková. To jest – dovolte, milá panno! – jenom jí neužívejte ke škodě jiných. Vidíte, kdyby vás nebyl hoch viděl, byli bychom nynčko všickni šťastni.

Rozárka (vstane). Ó, nemyslete si, paní sousedko, že bych chtěla někomu štěstí pokazit. Váš syn mi nabízel z vlastní vůle, nač jsem jaktěživa nepomyslila.

Jedličková (také vstane). Vím, vím; ale vy budete moudrá osoba a řeknete mu, že z toho nic nebude. Je-li pravda?

Rozárka. Ó, nemějte starosti! Co bych to musela být za osobu, abych si mohla po těchto řečech ještě na to myslit, že byste mě přijala za dceru!

Jedličková. No to jste hodná, že mi nechcete štíra do hospodářství nasadit. Není přes živobytí, jako když se lidé hezky snášejí. Však on bude mít Pán Bůh nahlídnutí a dá vám někde něco jiného. Podrav Pánbůh! (Odejde.)

Rozárka. Z té naděje není tedy nic! Nu, děj se vůle boží – jáť se toho skoro bála. Půjdu zase do Prahy. Ale co počnu s dětmi? S otcem nic není; – – mám je nechat v cizích rukou? Matka mluvila arci v poslední chvíli o pražské tetě – ale já ji ani neznám a ona se také nikdy nehlásila.

Výstup čtvrtý.

Podleský. Předešlá.

Podleský. Ah, vida, to přicházím dobře. Panenka doma, tatík bezpochyby také?

Rozárka. Ještě není –

Podleský. Nic neškodí. My to odbudem i bez něho. Nu, jakž je, Rozárko? Mluvil s tebou tatík?

Rozárka. Mluvil.

Podleský. No, máš chuti, holka, co? Živobytí budeš mít u mne jako v Hanáckém nebi, mezi syrobem a marcipánem; prací se nepřetrhneš, a já tě budu nosit na rukou.

Rozárka. Dovolte, pane Podleský, já nemohu tu službu přijmout; já jsem ještě v Praze nevypověděla –

Podleský. Ah, co službu! Kdopak mluví o službě? Jáť nechci, abys ses tahala. Já tě rád vidím, a –

Rozárka. Já nemohu, pane Podleský, teď věru nemohu.

Podleský. Tak? (Dá se hrubě do smíchu.) Mně se zdá, že nechceš! Nu jak se ti líbí. Řekl ti tatík, co z toho vypadne?

Rozárka. Řekl, ale já si myslím, že jste mu jen vyhrožoval a že máte tolik křesťanské lásky, abyste ho docela nezkazil.

Podleský. Měj ty sama kus lásky. Já ho nezkazím; on se zkazil sám a ty ho dotrhneš.

Rozárka. Mne při tom ušetřte! Já vím, co mám dělat, a nedám si od žádného cestu vykazovat. Buďte milosrdný! Pomyslete, že jsou tu ještě dvě malé děti –

Podleský. I proč ne; když budeš moudrá – (blíží se k ní.)

Rozárka (ustupuje). Nechte mě!

Podleský. No, no! Copak jsi skleněná?

Rozárka. Pro vás ano! Pro vás je něco na mé duši, čeho se nešetrná ruka ani dotknout nesmí, nemá-li na ní hned věčná poškvrna zůstati.

Podleský. Oho, ty pražská princezno! Nebuď jenom nemoudrá a považ rozdíl mezi svou nuzotou a pohodlným životem, který u mne povedeš.

Rozárka. Mlčte mi o tom, nemám-li za vás hanbou shořet – a nevypínejte se mamonem, o němž nechci ani říci, jak jste ho vydobyl. Myslíte-li, že nemá chudý člověk pranic při sobě, čím by se bohatému vyrovnal, to se hrozně mýlíte. Jeho svědomí a čest převyšuje všechny měšce vašich tolarů, a dává mu síly, že každým hříšným nabídnutím povrhne.

Podleský. Ah, vida, vida – panenka je zkažený kazatel! No, mluv jen také tatíkovi do duše, aby se s bohatým člověkem vyrovnal - hahaha! nebo mu pomoz mošnu nosit.

Rozárka. Chcete-li být tak nelidský – ano, to mohu učinit. Ale to jsou jeho starosti, a já tu nejsem, abych otci rozkazovala. Co jakožto dítě podle božího přikázání udělati musím, to udělám; ale dále mě nepohne celý svět ani o krok, a kdyby mě vábil všemi rozkošemi. To je mínění chudé děvečky – a dle toho se držte.

Výstup pátý.

Valenta, na němžto viděti, že pil. Předešlí.

Rozárka. Ach, chvála Bohu, že jdete, pantáto! Tuhle vás někdo hledá –

Valenta. Ah, řež poklony, vyber si veselou tvář – to je tvůj nastávající –

Rozárka. Nic není, otče! Já vám již řekla, co o té věci myslím, a také se dle toho zachovám. Kde se jedná o čest, je i ten nejchudší člověk svým vlastním pánem a může se proti každé nepoctivé žádosti vší silou bránit, a tak učiním také já! (Odejde.)

Valenta (za ní). Hohó, děvečko! – nebuď – Rozárko!

Podleský. Jen volej, volej – hahá! Já jsem jenom rád, že vidím, jak se tady podle tvé melodie tancuje. Nu, mnoho štěstí!

Valenta. Ona musí –

Podleský. Nedělej si práci. Já jdu zítra na úřad; dovolení k exekuci mám v kapse.

Valenta. Ale kamaráde – ona musí!

Podleský. I bodejž do tebe! Nedělej mi hloupé kejkle, abych oči zamhouřil. Holka má hlavu jako kamenáč; ta se nepoddá.

Valenta. Ona musí, kamaráde – měj pak rozum – dej mi hubičku – snad nebudeš bláznit.

Podleský. Ano, už jsem bláznil, že jsem ti dávno ten děravý krov nad hlavou neprodal. Ale zítra přijdeme, a ty se budeš stěhovat. Ještě se tu jednou vyspi – hahaha! (Odejde.)

Valenta. Kamaráde! – Jdi mi do horoucí . . . ne, dnes nebudu klít, dnes nesmím – dnes jsem pochoval nebožku – (dá se do pláče) ta ubohá! Jak mě prosila, když měla duši na jazyku, abych pomyslil, že mi tu zanechává škvrňata – ach, já – (klade housle na stůl, které mu visely posud na knoflíku) – já bych jí byl tak rád po vůli, ona to myslila vždycky dobře – (sedne na lenošku) ale ten proklatý červ tuhle pod levými žebry – ten mi nedal pokoje – já nemohl přijít k vyvedení – úmyslu – ach! to je – parno! (Usne.)

Výstup šestý.

Rozárka s dětmi. Předešlý.

Rozárka. Ach, otec usnul! – Tiše! Jděte jen zatím do komory a vyndejte si z truhly prádlo – (děti odejdou pobočními dveřmi). Otec spí? – Také dobře. Oznámím mu to písemně. (Otevře pozorně šuplík u stolu, vyndá z něho kus starého notového papíru, skleněný kalamář a píše.) – Příležitost je dobrá a laciná . . .

Výstup sedmý.

Antonín. Předešlí.

Antonín (vejde celý rozčilený). Panno Rozárko! Je to pravda?

Rozárka (mu kyne, aby nevzbudil otce).

Antonín (šeptem). Je to pravda?

Rozárka (dopsala a obrací se k němu). Copak?

Antonín. Byla tady moje matka?

Rozárka. Byla.

Antonín. A vy jste jí –

Rozárka. Ano, pane Jedličko! Já jsem jí dala odpověď.

Antonín. Ne, to není možná! Dnes ráno jste byla tak – tak – já si dělal tu nejkrásnější naději.

Rozárka. Nemělo to být.

Antonín. Ale pročpak?

Rozárka. Vaše matka je proti tomu – a bez požehnání rodičů se nedaří chůze k oltáři.

Antonín. Ale panno Rozárko! Nechte si pak říci – matka jen tak –

Rozárka. Ona se vyjádřila pevně.

Antonín. Ona tomu nerozumí – toť víte, taková stará osoba – ale když bude vidět, že bez vás nemůžu být –

Rozárka. Ne, ne, milý Jedličko! Pusťte tu myšlenku již mimo sebe! Já vám sice přeju –

Antonín. Oh, panno Rozárko!

Rozárka. Vy jste dobrá duše –

Antonín. Oh, milá panno Rozárko!

Rozárka. Ale na mne si nemyslete.

Antonín. Rozárko!

Rozárka. Nemůže to být. Odejdu také ještě dnes do Prahy!

Antonín. Já půjdu za vámi.

Rozárka. To si udělejte, jak chcete; ale ono vám to nepomůže.

Antonín. Já to bez vás nevydržím. Vy jste moje myšlenka, když ráno oči otevru – a vy jste moje myšlenka, když je večer zavírám.

Rozárka. Však vy zas odvyknete –

Antonín. Není možná, já to nevydržím. Ach, slitujte se, panno Rozárko! Tak vás nemá na celém světě žádný rád – jako já.

Rozárka. Já vám věřím, ale –

(Krátké pomlčení.)

Antonín. Tedy – ne?

Rozárka. Nechme toho, milý Jedličko!

Antonín. Tedy ne? Nu dobře, děkuju za odpověď; ale až uslyšíte, že tady mládenci s bílými fábory někoho na svaté pole vyprovázeli, tedy si pomyslete, že to byl váš – milý Jedlička.

Rozárka. Však ono nebude tak zle.

Antonín. Bude – bude dozajista; já se znám; já si lehnu a za čtrnáct dní bude po mně. Ani nedechnu.

Rozárka. Ale já nevím, jak můžete proti vůli své panimámy –

Antonín. Ach, to je pravé neštěstí, že musí mít každý člověk panímámu! Ale jak pak, kdyby ona chtěla – co? Pak byste chtěla také, viďte? Ó ano, ano!

Rozárka. Tiše! (Ukazuje, že otec spí.)

Antonín. Už ani nemukám! Ale poběhnu domů a nedám pokoje, až matku převrátím. (Odběhne.)

Rozárka. Milý člověče! – Do té doby budou mezi námi hory a doly ležeti. (Jde do komory.)

Valenta (ze spaní). Pryč – nekoukej na mně těma očima – já mám srdce na zámek –

Rozárka (majíc velký šátek přes sebe a nesouc uzlík svých šatů, vrátí se s dětmi, kteréž také uzlíčky v ruce drží).

Madlenka. Ale kampak to půjdeme, Rozárko?

Rozárka. K tetince – do Prahy.

Děti (se tiše radují).

Rozárka. Ale – teď se tu ještě jednou ohlídněte, abyste si pamatovali, jak to vypadalo – kde vám panímáma umřela. Takové místo a takové srdce už nenaleznete; ale musíte si na obě nábožně vzpomínat. A tuhle – polibte tatínkovi ruce – také na něj musíte pamatovat,

aby se vám dobře vedlo na zemi. (Dá uzlík sestře, přistoupí k otci a políbí ho na čelo.) Odpusť, muži nešťastný – my tě opouštíme; ale Bůh šatí lilie na poli – on nezavře svou ruku před tebou, když se k němu obrátíš. My tě necháváme pod pláštěm jeho milosti a – (nemůže pro bolest dále) sbohem! Měj se dobře, moje kolébko, ty svatyně mých dětinských radostí – (vezme sestry za ruce). Pojďte! Ruka věčné milosti připraví cesty naše a otevře bránu do srdce lidského milosrdenství! (Odejdou.)

Valenta (ze spaní). Pavle – nech mi tu kapku krve – Podleský – já nemám, kde spát – a moje děti – nechte mne – nechte – pryč! (sáhne po houslích, mrští jimi ve snu jako po někom a protrhne se tím ze spaní) Co – Co to? – Co to bylo? Ah! – já jsem spal – a zase byla u mne moje strašidla a pila mou krev – – hahaha! hloupé sny! (Počíná se stmívati. On jde k oknu a rozhaluje si prsa. Oknem padají naň večerní červánky.) To je – tím parnem; ono leží na člověku jako skála. Ach! slunce zapadá – moje zapadlo už dávno – dávno; okolo mne je noc – a v té noci přicházejí – (obrátí se od okna doprostřed sednice a kopne do roztlučených houslí). Co to? – A tak – hahaha! Jste vy to? Ještě jsem musel také vás pochovat, moje věrné společnice? Tak – teď jsem hotov.

(Červánky pominuly a zvenku je slyšeti Kolinského, an jda po městečku zpívá:)

Z jasné výše nad oblaky
hledí na svět boží zraky.

Valenta. Ha! spím ještě – nebo bdím? Tuhle píseň zpíval – Kolinský – od té chvíle tu nezněla!

(Kolinský zpívá dále:)

Nestrachuj se, duše má,
v mocných rukou spása tvá!

Valenta. To je Pavel sám! – Co tu chce po tolika letech –? Proč opouští daleký hrob? Já ho nehodil do vody – já ne! On tam spadl sám... Rozárko! Děti! Pomozte! Zažeňte – (běží do komory, hned se ale zas vrátí). Nikde nic! – Opuštěn – samoten – v těchto tmách! Ha, tam to vystupuje: to je nebožka – a vedle ní bledý Pavel – ó pryč! pryč! mějte milosrdenství! Já vám nic neudělal! (Běží ven.)

Opona rychle spadne.

JEDNÁNÍ TŘETÍ.

Slušný pokoj u vdovy Šestákové. Vpravo napřed stůl, sem tam sesle. Po pravé straně dveře do krámu.

Výstup první.

Liduška. Rozárka se sestrami.

Liduška. K paní Šestákové byste ráda? Copak to má být?

Rozárka. Mám něco důležitého a nebudu dlouho obtěžovat.

Liduška. Tedy počkejte! (Stranou.) Vypadá trochu zkroušeně. Bezpochyby nějaká žebrota. (Jde do krámu.)

Rozárka. První uvítání nebylo tuze laskavé, a co jsem o tetě zaslechla, nedělá mi velkou naději; ale musím to přece okusit.

Výstup druhý.

Šestáková v jednoduchých šatech, černou hedbávnou zástěru a slušný čepec. Liduška za ní, ale odejde hned zase prostředními dveřmi.

Předešlé.

Šestáková. Co je? Co chcete? Co jsme zač? Jen honem, já nemám kdy; v krámě plno lidu. (Šňupe.)

Rozárka. Odpusťte, jemnostpaní –
Šestáková (utrhne se). Ach!
Rozárka. My přicházíme z Květolib.
Šestáková. Co je to? Co je mi do Květolib! Já tam žádného neznám, nechci žádného znát.
Rozárka. Ach, jemnostpaní –
Šestáková. I dejte mi svatý pokoj s tou jemnost –, nevíte, kdo jsem? Plátenice Šestáková; krám bez velikého zlatého nápisu, ale s dobrým zbožím. (Šňupe.) Co jste chtěla říct?
Rozárka. Že by to byla pro mne smutná věc, kdybyste nechtěla z Květolib žádného znát.
Šestáková. Proč, co je vám do toho?
Rozárka. Já jsem Valentova.
Šestáková. Cože?
Rozárka. A to jsou moje sestry.
Šestáková. Tak? A vy se opovažujete!? Vy osobo se opovažujete –? Já neznám žádného Valentu; přes dvacet let se to jméno ke mně nehlásilo: co chce teď najednou? Pryč s ním, ono je mi jako sůl v očích!
Rozárka. Mně se zdá – že jste také rozená Valentová?
Šestáková. Co je komu do toho? Já jsem tak rozená pro sebe a ne pro jiného. (Šňupe.) Valentová! Vida! – (Jemněji:) Copak dělá matka?
Rozárka. Tu jsme už pochovali.
Šestáková. Procházkovic Madlenku? –
Rozárka (živě). Pamatujete se na ni, tetinko? Ach, ona o vás často mluvila a vzpomínala na ty časy, když jste spolu ještě doma bývaly.
Šestáková. Vzpomínala si? Tak? Ale dvacet roků nedala o sobě slyšet. Pěkné vzpomínání.
Rozárka. Ona si netroufala – protože jste se na pantátu hněvala.
Šestáková (rozkřikne se). Na toho –
Rozárka. Prosím, paní tetinko! On je to náš otec.
Šestáková. Tak? A proto bych neměla říct, že je – (šňupe). Víš, co mi udělal?
Rozárka. Vím.

Šestáková. No? A za to bych ho snad měla na rukou nosit? Jak se máš, bratříčku? Co děláš, bratříčku? Ne, ne! Do nejdelší smrti nechci o něm slyšet – aby do něho – no, puntík na to! – – Jakpak se matce pořád vedlo?

Rozárka. Oh – dobře!

Šestáková. Dobře? A koukáš při tom, jako bys jí šila košili do hrobu. Je-li pravda, mužíček asi vydělával – z groše na trojník. Dělal muziku, toulal se – ano, ano, to boží požehnání! Od té chvíle, co mně ublížil, šlo to s ním s kopečku; o rodičích nebudu nic zlého mluvit.

Rozárka. Nazbyt nebylo u nás arci nikdy – ale –

Šestáková. Co to mluvíš? Nazbyt! Kde je na světě co nazbyt? Hloupé řeči. Má-li kdo co víc než jiný, nemá to nazbyt, nemá to, aby rozhazoval, ale aby jiným . . . Hlouposti! řekni jen zrovna, že jste neměli dosyta. Ale dobře na tvou matku; já té holce říkala: Neber si ho, on tě umorduje! (Šňupe.)

Rozárka. Paní tetinko!

Šestáková. Co dobrého?

Rozárka (stranou). Ó Bože! dej mi to trpělivě snést! – (Hlasitě:) My jsme chudí; otec má špatné vejdělky a brzo bude snad muset i domek prodat –

Šestáková. Tak?

Rozárka. Aby se teď o malé děti staral, to mu bude skoro nemožno –

Šestáková. Tak?

Rozárka. To poznávala také matka na smrtelné posteli –

Šestáková. Tak?

Rozárka. A poněvadž nemáme v Květolibech jiné přátele, vzpomněla si zase na vás, paní tetinko!

Šestáková. Tak?

Rozárka. Ona měla už skoro oči v sloupu – tu mě vzala ještě za ruku: Až se vám povede nejhůře – jděte do Prahy – ona byla vždycky hodná a my se měly rády – že jste děti bratra, kterého nenávidí – za to nemůžete – pozdravte ji ode mne – poproste ji – ona vás neopustí –

Šestáková. Tak? – Tak? – (Šňupe, aby ukryla své pohnutí.) Vaše matka byla blázen. (Sem tam přejde a začne si Rozárku pozorněji prohlížet.) No, my vypadáme ještě dobře – a je tohle teď móda v Květolibech?

Rozárka. Já sloužím už tři léta v Praze.

Šestáková. Tak? Už tři léta? Podívejme se – a já o tom ani slova! I ovšem, copak je mi do toho. Pro mne třeba deset let.

Rozárka. Odpusťte, paní tetinko! Já bych se byla ráda přihlásila –

Šestáková. Děkuju, nestojíme o hosti; jako by se stalo! (Šňupe.) Nu – a pročpak jsi nepřišla? Musela jsi běhat? Střevíce trhat – co?

Rozárka. Já se ostýchala –

Šestáková. Slyšela jsi bezpochyby, že je teta skrblice, že bručí a lidem na prsty kouká? Rozhazovat arci neumím, protože vím, jak je těžko vídenský vydělat. Když jsem se dostala z domu, musela jsem se hezky mezi lidmi otáčet a pilně mužovi pomáhat, nežli jsem mohla vlastní krám otevřít a mládence i s učedníkem do něho postavit. Rozumíme? (Šňupe.) Proto jste sem ale mohli vždycky přijít; nebo jste mysleli, že musím já přilézt a proboha prosit, abyste se ke mně hlásili? To můžete dlouho čekat. – (Malá přestávka, mezi kterou Šestáková sem tam přechází.) No – a jakpak? Umíš kus práce udělat?

Rozárka. Moje paní je se mnou spokojena.

Šestáková. Tedy vypověz.

Rozárka Paní tetinko!

Šestáková. Vypověz; řekni, že jsi našla tetu. Potom to můžeš u mne zkusit.

Rozárka. Oh, děkuju vám, paní tetinko! O sebe nemám takové starosti, já se uživím; ale o sestry bych prosila –

Šestáková. Drž hubu! Ty vypovíš a přijdeš – ne, hned mi tady zůstaneš; já se s tvou paní vyrovnám. Vida, ona mi bude předpisovat! To by mi ještě scházelo – – (Sem tam se točí a najednou se na děti obrátí.) No, a copak vy tam pořád stojíte? Nemáte nohy?

Rozárka. Jděte, polibte ruku paní tetince!
Šestáková. Nechte toho, nechte! O to lízání vám nestojím – (Hledí na ně.) Jakpak vám říkají?
Madlenka. Já se jmenuju Madlenka.
Šestáková (srdečně). Madlenka?
Kačenka. A já Kačenka.
Šestáková. Celá Procházkovic Madlenka! I pojď sem, ty můj červíčku, a dej mi štípanou! (Vyzvedne ji k sobě a líbá ji.) Tu máš, škvrně! A ty sem pojď také, aby ti neukáplo! Tys také moje Kačenka! Ale poslouchat musíte, sice by se maminka v nebi hněvala.
Děti. My budeme poslouchat.
Šestáková. Že budete? No, tak tedy pojďte! Podívám se, jak to dovedete, až vám naleju šálek dobrého kafíčka. Pojďte! Vy jste tetiny – a (s dobrosrdečným smíchem) tuhle velkou – tu tady necháme! Ta si může sama pomoct – ta trefí do kuchyně bez nás. Pojďte, moje kuřátka! (Odejde s dětmi prostředkem.)
Rozárka. Ty dobrý Bože, co se to se mnou děje? O té ženě mluví lidé – ne, já to nesmím ani opakovat! – Ona je zatím učiněná dobrota.

Výstup třetí.

Prokop. Předešlá.

Prokop (mezi dveřmi). Zůstává zde paní Šestáková?
Rozárka. Jen dál; co dobrého?
Prokop. Já bych s ní rád mluvil.
Rozárka. Ona nebude daleko. Já vám ji zavolám.
Prokop. Buďte tak dobrá. Ale počkejte – řekněte mi: je to hezká panička?
Rozárka. Nu, jednou to byla dozajista; teď je už trochu –
Prokop. Aha! Trochu sešlá – co? No, nic nedělá. Jen sem s ní. Že se jí dávám poroučet.
Rozárka. Vyřídím to.
Prokop. Řekněte jen, že je tady někdo z jistých Květolib, to hned přiletí.

Rozárka. Z Květolib? To bych vás měla tedy znát.
Prokop. Vy?
Rozárka. Já jsem také odtamtud.
Prokop. Není možná? I pěkně tedy vítám, krajanko! Jak se vede?

Výstup čtvrtý.

Šestáková. Předešlí.

Šestáková. No, copak to znamená? Neřekla jsem, abys přišla – (zahlídne Prokopa). Co je to? Kdo je to? Co chceme?
Prokop (stranou). Ah, ta má nabroušeno!
Šestáková. Jdi k dětem, a podívej se, kde co stojí.
Rozárka. Poroučejte, tetinko! (Odejde.)
Prokop. Ah, to je tetinka? Hezká tetinka! Máte jich ještě víc?
Šestáková. Proč?
Prokop. Kdyby vám snad nějaká vybejvala, já bych si na ni počkal.
Šestáková. Člověče, nedělejte šašky a řekněte, co chcete. (Šňupe.)
Prokop. Že se vám dává pěkně poroučet.
Šestáková. Kdo? Co? jaké jsou to řeči?
Prokop. Ah tak! Já vám ještě neřekl, že přicházíme z Kvě– co byste řekla: odkud? Že neuhodnete?
Šestáková. Hledáte-li blázny, tedy se ohlídněte jinde. Já nemám času k takovým hloupostem.
Prokop. Víte, kde se rodí opice?
Šestáková (ukazuje na dveře). Tuhle – tu, tu jsou dveře!
Prokop. I ne, ne; to bych to pěkně vyvedl. Vždyť jsem tady na zvědách.
Šestáková. Na jakých zvě – člověče! Teď toho mám dost! Mluv rozumně!
Prokop. No tak tedy! Já měl sice poručeno, abych trochu sem tam objížděl, nežli vjedu s plnou plachtou do přístavu, a proto jsem také dřív zde onde ucho zastrčil a slyšel, že naše panička ráda – brouká, a

proto bych ji byl rád dříve svými hloupostmi rozesmál, nežli hlavní věc přednesu – no, no, nechte tu škaredou larvu, ještě nechodí maškary! Já hned spustím jinou. (Vysekne poklonu.) Mnohovážená paničko – neměla jste jedenkráte něco milého?

Šestáková. I ty nestydatý –

Prokop. Kluku! Jen ven s tím hromem, však on mě nezabije.

Šestáková. Co je ti do toho?

Prokop. Mnoho, tuze mnoho! Neznáte jistého Kolinského?

Šestáková. Cože?

Prokop. Pavla Kolinského?

Šestáková. Jak?

Prokop. Aha, vidíte, jak koukáte! Jako ryba, když vidí červa. Ó, já to znám! Abyste věděla – já jsem mladý Indián.

Šestáková. Pro mne třeba krocan, držte jenom hubu. Co chcete s tou řečí? Co to znamená?

Prokop. Neříká vám srdce nic? Můj otec se toho nemohl ani dočkat, až vás zase uhlídá. Sotva jsme pobyli den u starého tatíka, už jsme táhli ku Praze.

Šestáková. Je-li možná? Ten blázen se tedy vrátil, co před lety utekl?

Prokop (poněkud pohoršen). Ano, ten blázen je už tady; ale já myslím, že začal teprve bláznit, když se vydal na cestu do Prahy.

Šestáková. Ten člověk ani za to nestál, co jsem se pro něj naplakala, neboť jsem to myslila upřímně. (Šňupe.) No a – on je tvůj otec? – He, Liduško!

Prokop. Ano, můj pravý otec.

Výstup pátý.

Liduška. Předešlí.

Šestáková. Přines flašku z levého kouta – a něco na zub. (Liduška odejde.) Ty jsi tedy mladý Kolinský?

Prokop. To jest: já se tak jmenuju, ale nejsem jeho krev.
Šestáková. Tak?
Liduška (přinese několik sucharů a láhev vína, z kteréž do dvou skleniček naleje. Pak zase odejde.)
Prokop. Já jsem chudý sirotek a pocházím z amerikánských lesů; rodiče mi zahynuli v krvavé různici, a kdyby mě nebyl Pavel zvedl, byl bych snad hladem pošel; ale on udělal ze mne člověka, dal mě pokřtít a vykázal mi ve svém srdci to nejlepší místečko.
Šestáková. Tedy sem pojď a vypij na jeho zdraví sklenici českého vína.
Prokop. Oh, s radostí! Na tu jsem se již dávno těšil! Českou řeč a české písně – ty rozkošné zvuky znám již dávno, protože mě jim otec naučil, mysle při tom, že je živ v daleké otčině. Ale o české víno jsem ještě ani nezavadil. První sklenici tedy na vaše zdraví – a na radostné shledání! (Pije.)
Šestáková. A aby ti huba nezamrzla! (Pije.)
Prokop. On si myslil arci – hehe –
Šestáková. No, co se zubíš?
Prokop. On –
Šestáková. Budeš mluvit?
Prokop. I proč ne? A kdyby na mne krokodil zuby šklebil, já to řeknu. Ono je to věru k smíchu. Otec mluvil pořád o hezkém děvčeti, které prý v Čechách zanechal; – vy jste mohla mít arci jedenkráte hezkou barvu – ale nynčko už trochu vyšla.
Šestáková. I ty – hahaha! Tys pravý Indián! Ale mně se zdá, že bude Pavel už také starý košťál.
Prokop. Inu, tuze mladý není –
Šestáková. Tedy drž hubu, mladý syslíku! Rozumíš? A – (šňupe) kdepak jsi ho nechal? Proč nepřišel hned s tebou?
Prokop. Copak jsem vám neřekl, že jsem tady na zvědách, jestli ho ráda uvidíte?
Šestáková. Ať tam zůstane, že nechci o něm ani slyšet. Podívejme se! Jestli ho ráda uvidím! On byl a zůstane blázen! Pij (pije) a jez a potom pro něj doskoč – že

musí u mne zůstávat. Však my budeme mít ještě koutek pro taková dvě cizozemská zvířata.

Prokop. I to nebudu už ani pít ani jíst – ale ano, ještě jednou: Na zdraví všech českých paniček! (Pije.) Tak! – Ale teď je mám už v hlavě anebo mi škubá radost všemi žilami. (Obejme ji.) Mějte se zatím dobře, naše zlatá mumlalko – za půl hodiny jsem tu s vaším mumlačem. (Odběhne.)

Šestáková. Ty můj nejsvětější – Copak se to dnes se mnou děje? – Liduško!

Liduška (vyjde).

Šestáková. Přichystej nahoře modrý pokoj, dostaneme hosti. Potom ukaž holce, jak co u nás chodí. Zkusíme, čemu se naučila.

Liduška. To budeme vědět za čtyryadvacet hodin. (Odejde.)

Šestáková (za ní volajíc). A nezapomeň to s její paní vyjednat. – Jsem věru žádostiva – (šňupe) jak ten člověk –

Výstup šestý.

Kolinský. Prokop. Předešlá.

Prokop (mezi dveřmi). Tuhle ho máte, panímámo! Ale držte ho! Já se zatím podívám, jak to u vás jinde vypadá. (Zmizí.)

Kolinský a Šestáková (stojí naproti sobě několik okamžení mlčky).

Šestáková. Vy jste tedy –?

Kolinský. Vy jste tedy –?

Šestáková. Ty jsi se hrozně proměnil.

Kolinský. Ať neumřu na vodě! Ty jsi také celá jiná.

Šestáková. Tak? Myslil jsi, že jsem se schovala na ten čas do bavlnky? Práce člověka drží, ale také ho utahá.

Kolinský. To máš pravdu. (Podá ji ruku.) Pozdrav Bůh! No, jakpak se ti pořád vedlo, Kačenko?

Šestáková. I zaplať otec nebeský, dobře.

Kolinský. Tys byla vdaná?

Šestáková. No, snad jsem neměla na tebe čekat, abych nynčko klasy sbírala? Ne, ne, hochu! Já tě ráda měla, ale když jsi byl ten tam a rodiče scházeli, a můj nebožtík přišel a požádal o mne – tu jsem nemohla říct: Jdi spánembohem, já mám hocha, ale někde – tam, kde vlci běhají. Ne, ne, holečku, já si ho vzala a jsem nynčko ráda; sice bych tě nemohla pod vlastní střechou přivítat.

Kolinský. To bylo arci – prozřetelně –

Šestáková. Bylo. (Šňupe.) – A – ty jsi zůstal pořád, jak jsi odešel?

Kolinský. Muž je z pevnějšího dřeva.

Šestáková. Také habr zpráchniví.

Kolinský. Já si myslil pořád jenom na tebe, jako –

Šestáková (se smíchem). I jdi, jdi!

Kolinský. A těšil jsem se, až se jednou vrátím –

Šestáková. Že najdeš starou pannu, která by na tebe čekala? To bych si byla dala. Za to máš nynčko upřímnou přítelkyni. (Podá mu ruku.) Pojď a pij!

Kolinský (stranou). Ať neumřu na vodě! Z té se udělala divná žena. Já poslouchám a otvírám oči.

Šestáková. Na šťastné shledání! (Pije).

Kolinský. Nebe nám je požehnej! (Pije).

Šestáková. Ale pročpak jsi nepřišel dříve, Pavlíčku?

Kolinský. Moje věci nebyly ještě v pořádku –

Šestáková. Proč jsi tedy nepsal?

Kolinský. A komu? Otci? Já myslil, že už dávno hnije; a jinému; –

Šestáková. Tak? Jiný zde tedy nebyl? Ó, ty jsi čistý muž! (pije). A kdybych nebyla dnes tak dobrého humoru, nesměl bys mi na oči. Celý čas mě živá duše nezná, a dnes se hlásí celé Květoliby. (Pomalu je na ní pozorovati, že ji víno zahřívá.)

Kolinský. Jak to?

Šestáková. Pomysli si, také bratrovy holky mi přišly na krk.

Kolinský. Ty jsou tady? A vědí už –?

Šestáková. Co?

Kolinský. O neštěstí.

Šestáková. O jakém?

Kolinský. Ten den, když pochovaly matku, vyhořel jim také domek.

Šestáková. I ty nejsvětější –

Kolinský. A poněvadž nebylo o nich při ohni památky, myslili jsme zrovna, že uhořely, anebo že snad samy – ale o tom nechci ani mluvit. Otec nebude teď mít, kam hlavu položit.

Šestáková. Boží trest; nezasluhuje nic jiného, ale nemluv o tom před nejstarší holkou, ona se zdá být hodná – a kvůli matce jí odpustím chybu otcovu. Beztoho nemám jiného na světě. No, nechme toho, nechme – já jsem veselá – a nebudu schválně do šťoviku kousat. Pojď, Pavle! Podívej se na mé hospodářství – arci, kdyby to bylo před třiceti lety – hehe! – to by se ti více líbilo. (Pomalu odcházejí.)

Kolinský. Pročpak? Ty jsi ještě řádná, hezká žena –

Šestáková. I jdi, jdi, balbouse, a nedělej mi – já už mám beztoho něco v hlavě – a to máte vy Indiani na duši – dej mi pokoj!

Kolinský. Ne, na mou víru, já za sebe nestojím –

Šestáková. Ty! (Jsou už skoro u dveří.)

Kolinský. Ty jsi přece moje stará – (obejme ji a políbí).

Šestáková. I podívej se! Ještě jsi to nezapomněl! (Oba ze dveří.)

PROMĚNA.

V kuchyni u Šestákové. V jednom koutě ohniště, v druhém postel, jakž obyčejně pro čeleď bývá, totiž se svršekem, kterýž ve dne za stůl slouží. Nyní stojí svršek podle zdi.

Výstup sedmý.

Rozárka (nese čisté povlaky). Kdož by si to byl pomyslil, že to všecko tak vypadne? Mně je tak volno, jako

bych byla nově zrozená, a dovedu-li konečně, že teta i otci odpustí, pak bude všecko dobře. (Chystá se k povlékání peřin.)

Výstup osmý.

Prokop. Předešlá.

Prokop (ještě mezi dveřmi). Český bažante!

Rozárka. Koho to voláte?

Prokop. Vás, moje zlatá! Vždyť ještě ani nevím, jak vám říkají.

Rozárka. Kdo mne má trochu rád, říká mi Rozárko.

Prokop. I moje zlatá Rozárčinko! Copak to děláte? Já vám pomůžu.

Rozárka. I jděte svou cestou – tomu vy nerozumíte.

Prokop. Pročpak ne? Podívejte se! (Vezme jí z ruky svrchnici, hodí ji přes sebe jako plášť a běhá kolem.)

Rozárka. Ale vy pokušiteli! Chcete mi čerstvé povlaky pošpinit? Že na vás něco vezmu? (Běží do kouta pro smeták.)

Prokop. To neplatí! To není stejná zbraň! Já nemám tak dlouhé ruce.

Rozárka. Tedy si je nastavte nohama a utecte! (Žene se za ním.)

Prokop (běží kolem, pak hodí cíchu na postel a uklouzne ze dveří).

Rozárka. To se zdá být veselý kvítek, a dělá už, jako by byl doma. Či zůstane snad u nás? (Prohlíží povlak.) No, vždyť jsem řekla! Cícha celá zmačkaná – přijde-li se teta podívat – (Jde kupředu a trochu ji natahuje a urovnává.) Čí pak ten hošík vlastně je?

Prokop (otevře zticha dveře, pohrozí Rozárce dovádivě a sklouzne pod svršek postele, která stojí zrovna u dveří).

Rozárka. Musím se ho přece zeptat –

Výstup devátý.

Valenta. Předešlá.

Valenta (strčí hlavu mezi dveře). Jsi samotna?
Rozárka. Pro živého –
Valenta (rychle vejde). Mlč! Nehulákej – (zastrčí závoru). Nepřijde sem žádný?
Rozárka. Proč zavíráte?
Valenta. Protože nechci, aby mě tady kdo napadl.
Rozárka. I neostýchejte se. Teta je dobrá –
Valenta. Nemluv mi o ní, ona je první příčina mého neštěstí – a poslechni! Mně se něco přihodilo – něco mrzutého –
Rozárka. Já trnu!
Valenta. Již teď – haha! Ty držíš na čest, je-li pravda?
Rozárka. Jaká to otázka?
Valenta. Protože chci, abys na to pamatovala, až ti mou historii vypovím. Když jste mi utekly –
Rozárka. Nehněvejte se, pantáto, já vám chtěla ulehčit –
Valenta. Já vím, toho večera jsem potřeboval ulehčení.
Rozárka. A poněvadž jeli právě lidé skrze Květoliby do Prahy –
Valenta. I vždyť je dobře, já našel tvou ceduli v noci na stole. Ale večer mě to vyhnalo z prázdného domu – já běžel do hospody – tam byl zase ten zatrac . . . ten tvůj odmrštěný ženich, a nabíral mne, že vypadám jako stahaný kůň, ale zítra prej – zítra bude u tebe veselo! To budeš mít z čeho pít! Já bych mu byl nůž do chřtánu vrazil, a zaklel jsem v duchu: Počkej, však já ti tu tvou radost přejedu. A jako zmatený letěl jsem domů a smál jsem se svému nápadu – a když jsem si v tiché sednici rozsvítil – přišlo mi kousek hubky do ruky – já ji zapálil a (s přidušeným hlasem) strčil do postele.
Rozárka. Spravedlivý Bože!
Valenta. Co je? Co se lekáš? Tys to neviděla, jak se za půl hodiny nato v komoře rozsvítilo – hahaha!
Rozárka. Otče, otče!

Valenta. Já stál venku za stavením a nemohl se pohnout – nohy moje byly z olova; díval jsem se, jak to vesele oknem vyšlehlo; ale tu mě to popadlo u srdce a jako by se byla nebožka v okně ukázala a prstem hrozila – vjelo mi to do všech údů a já běžel do polí – běžel – a za mnou zvonili k hašení!

Rozárka. Nešťastný otče, co jste to myslil?

Valenta. Co myslil? Mne uchvátila krev a ty neseš polovičku viny mé.

Rozárka. Já?

Valenta. Proč jsi odcházela? Proč jsi mě opustila, že jsem zůstal s peklem samoten?

Rozárka. Ó můj Bože!

Valenta. Proto nynčko také pomoz, nechceš-li, aby to propuklo. Vždyť jsi řekla, že bys mohla pro mne umřít! Doma budou mít podezření – já tedy půjdu do světa, a kdybych i nešel, nemám teď co hrýzt; zjednej mi peníze.

Rozárka. Já?

Valenta. Nebo chceš, abych se udal? Chceš mít, aby svět věděl, že jsi paličova dcera?

Rozárka. Ó, věčné slitování! Peníze nemám – poslední jsem vydala na cestě – ale tu máte zatím mé granáty – (sundavá je s krku) jsou po nebožce matce – já se nenadála, že je dám pro takovou věc od sebe!

Valenta. Sem s nimi.

Rozárka. Zítra nebo pozítří budu zde mít svoje věci – snad se mezitím ještě něco najde, nebo poprosím tetu – přijďte zas, ale potom se ukryjte – odejděte, aby se –

Valenta. Dobře, dobře, to bude moje starost; hleď jen, abys něco shrábla.

Rozárka. Teď ale jděte, aby vás tu nikdo neviděl.

Valenta. Bojíš se o poctivé jméno – haha! Neboj se; dokud budeš moudrá, ani se ti malík nezlomí. Tedy zítra nebo pozítří – ale hodně mnoho! – Rozumíš? Já zanesu potom naše neštěstí tak daleko, že ho ani ďábel nenajde. (Odejde.)

Rozárka (stojí chvíli mlčky v hrozné bolesti – pak zvolá). Paličova dcera!

Prokop (mezitím pozorně vylézá, chtěje vyklouznout, ale tabule nad ním se trochu posmekne).

Rozárka (šramotem zděšena). Co to? – (Ohlídne se.) Ha, my nebyli samotni! (Běží k Prokopovi, popadne ho za ruku a trhne s ním kupředu.) Vy jste slyšel –

Prokop (hledě k zemi). Slyšel.

Rozárka. Ó, tedy je po všem veta! – Člověče, já vás neznám, ale váš pohled ukazuje tolik dobroty srdce – učiníte nás nešťastné?

Prokop. Já?

Rozárka. Prozradíte –? Ó ne, ne! Vy jste nic neslyšel! Vy to pochováte hluboko v prsou svých a hodíte na to kámen zapomenutí! Pro lásku synovskou – pro pomyšlení na otce, kterého dozajista milujete – pro milosrdenství Boží – neprozrazujte!

Prokop. Já –

Rozárka. Vždyť jsme všickni už dost potrestáni vědomím, že se u nás nedovolená věc spáchala, a otec je na mizině – ó, smilujte se! Na kolenou vás prosím –

Prokop. Co děláte?

Rozárka. Ne pro sebe – já jsem snad něco provinila, že musím snášet tuto pokutu, a také to břemeno ponesu, až pod ním zahynu; ale mám dvě malé sestry, nevinná stvoření – ty ještě nic nezavinily – o slibte mi, že nás neprozradíte!

Prokop. Neprozradím –

Rozárka (se naň křečovitě upínajíc). Slibte mi to, při všem, co je svaté – čeho si vážíte jako věčné blaženosti duše své – ó slibte, slibte mi to!

Prokop. Bůh mne opustí, jestli co řeknu!

Rozárka (ho prudce obejme). Bůh vás potěš, jako já budu prosit, aby mě potěšil!

(Běží ven – vtom)

Výstup desátý.

Šestáková. Liduška. Jablonský a dva úřadní sluhové. Předešlí.

Šestáková. Tuhle ji máte, tu daremnici. Ale to si vyžádám, aby slavný úřad zvěděl, že je u mne teprve od dneška.

Jablonský. To se doví beztoho.

Rozárka. Co je to?

Jablonský. Strojte se, půjdete s námi.

Rozárka. S vámi?!

Šestáková. A kampak ji vlastně povedete?

Jablonský. Do kriminálu.

Rozárka (strašlivě vzkřikne, začne se potácet). Do krimi – ná –

Posluhové (již k ní již přistoupili, ji teď rychle zachytnou).

Šestáková (s hrozným leknutím). I ty nejsvětější!

Liduška (též tak). Ta hanba!

(Všeobecné skupení, při němž opona rychle spadne.)

JEDNÁNÍ ČTVRTÉ.

Pokoj Šestákové.

Výstup první.

Šestáková. Prokop sedí smutně na stoličce. Potom Antonín.

Šestáková (sem tam přecházejíc). To je hanba! Já nemůžu hlavu do krámu strčit – a celou noc jsem oka nezamhouřila. (Zvenku se klepe.) Fí! Jak jsem se lekla! Co to zas bude? – Jen dál!

Antonín (vejde). Pozdrav Pán Bůh! Jste vy paní Šestáková?

Šestáková. Služba. Co se líbí?

Antonín. To mám radost, že vás poznávám!

Šestáková. Já také – (Šňupe.) Kdo –?

Antonín. Nepamatujete se na žádného Jedličku z Květolib? Já jsem jeho syn.

Šestáková. Z Květolib?

Antonín. Ano, že prý jste spolu husy pásali.

Šestáková. Z Květolib! Copak se ty proklaté Květoliby jenom k mé zlosti spikly? Co tu chcete?

Antonín. No, jen se nezlobte; já přicházím tak vesele, že bych se dal hned do tance. U vás je Valentovic Rozárka?

Šestáková (se utrhne). Není!

Antonín. Že ne? I ty můj Bože – v její bývalé službě mi přece řekli – kdepak ji tedy naleznu? Prosím vás, já to musím vědět; já jí nesu pěknou novinu.

Šestáková. Tak? Pěknou novinu? No, tedy běžte! Jděte do kriminálu.

Antonín. Do kri – co to povídáte? Takové žerty si vyprosím. Ona je moje nevěsta.

Šestáková. Mnoho štěstí; ale tady ji nehledejte; já nechci o té darebnici ani slyšet.

Antonín. Lidé, vy jste blázni! Taková osoba – na její nevinnost mohl by ten nejpoctivější člověk jako na boží Písmo přisahat – a v kriminálu? Pročpak?

Prokop (poslouchá ho se zalíbením a teď k němu přistoupí). To se snad brzy dovíme. Ostatně mě těší, že se mnou jednu melodii zpíváte. Já povídám také, že je nevinná.

Antonín. Není-li pravda? A tady chtějí lidé říkat – (pohlédne stranou po Šestákové.)

Šestáková. Já si zapovím každý výklad!

Antonín. Ta holka je nevinná, já dám za ni svou hlavu.

Šestáková. Máte-li jich půl mandele v zásobě –

Antonín. Nešpičkujte! Moje hlava není žádná makovice. (K Prokopovi.) Ale řekněte mi, copak se vlastně stalo?

Výstup druhý.

Kolinský. Předešlí.

Prokop. Tuhle máte odpověď.

Šestáková. No, co dokázala?

Kolinský. Ať neumřu na vodě – já to nemohu ještě pochopit, a kdybych to neměl z jistého pramene, myslil bych, že mě obelhali.

Antonín. Víte, pane, něco o Rozárce? Ona je moje nevěsta – a tu slyším věci, že by se mohl člověku mozek překotit.

Kolínský. Ba, milý příteli! Na podívanou prý by to v tom děvčeti nikdo nehledal; ale arci – člověk mívá zlé okamžení, vášeň ho uchvátí – no, my to nebudeme rozbírat; ale slovem: ta holka je palička!

Všickni. Cože?

Kolinský. Tu samou hodinu, než odešla domů, založila oheň, kterýž potom v noci vypukl a otcovský domek i sousedovo stavení v popel obrátil.

Prokop (prudce). To není pravda!

Antonín. To není pravda!

Kolinský (k Prokopovi). Copak ty víš? Ona se hned vyznala.

Prokop. To je lež!

Antonín. To je lež?!

Šestáková (šňupe). Palička – a přede mnou se dělala svatou, že bych řekla – a nasadí mi sem ještě to plemeno – ale ty háďata musejí mi hned z domu.

Antonín. Koho to myslíte?

Šestáková. Její sestry.

Antonín. Ty jsou u vás?

Šestáková. Brzy tu nebudou.

Antonín. No, však oni se lidé o ně ještě postarají; ku příkladu my!

Prokop (jenž posud s Kolinským rozprávěl). Ale copak by ji to bylo napadlo?

Kolinský. Kdož ví? Lidská vášeň – ona praví, že se chtěla člověku pomstít, kterýž jejího otce pro dluhy tlačil.

Prokop. Lež – samá lež. Ona je nevinná!
Kolinský. Ale ty zpropadený mudroune! Když to sama –
Prokop. Lež, a já to dokážu.
Kolinský. Ty?
Antonín. Vy?
Prokop. Ano, já! Počkej, Rozárko! To jsme spolu nevyjednali. Ale však já tím hned zatočím.
Kolinský. Co ti to napadá?
Prokop. Něco moudrého. Ty jsi byl u slavného úřadu – já tam s pomocí boží také trefím, a pánové mě poslechnou. Věřte si, co věřte, ale já vám povídám, že je holka nevinná. Já bych mohl jen hubu otevřít – (plácne se přes ústa) ale ne, já nemohu, a kdybych mohl, tedy bych to neučinil – z trestu, tatínku! že jsi byl tak nevěřící, když tvůj Prokop něco povídá. Ale vy pojďte se mnou, vy věřící, vám budu na cestě tak dlouho o její nevinnosti povídat, až jí koupíte pentli na svatbu. (Odejde s Antonínem.)
Kolinský. Já tomu hochu nerozumím.
Šestáková. Já nerozumím již ničemu, leda že mi ta daremnice jenom na samou škodu do domu přilezla. Jejího otce musel nám sám ďábel do rodiny strčit. A kdyby mi přišel ještě jedenkráte pod prsty –

Výstup třetí.

Valenta. Předešlí.

Valenta (napilý vrazí do dveří). Rozáro! – Kdepak jsi? – Já nemám času – (zpozoruje lidi) Ah, s dovolením! (Chce nazpátek.)
Šestáková. Stůjme! Co jsme zač? Co hledáme? Co to znamená? (Mezitím se přiblížila až k samému, najednou se pozastaví a začne couvat.) Ha! – Co je to?
Valenta. Copak? Neznáš mě, Kačenko? – My se arci už dlouho neviděli . . . ját jsem přece u paní Šestákové, rozené Valentové?

1911

Šestáková. Ty se opovažuješ –?

Valenta. Já slyšel, že jsi otevřela své srdce – a žes dala mé holce –

Šestáková. Mlč, hanebný otče nezdárných dětí – a hleď, abys odešel!

Valenta. Pročpak, Kačenko? Já jsem dnes tak veselé mysli – po dlouhém čase zahnal jsem zase bubáky, co se mi někdy do cesty pletou – nekaz mi ten den – holka mi prála, že jsi hodná teta –

Šestáková. Pryč, pryč! A nemusíš-li utéci přede mnou, tedy se ohlídni!

Valenta (se obrátí ke Kolinskému). Má služba! – Těší mě, že mám – (dívá se na něj a slova mu váznou) to – po – tě – še . . .

(Pomlčení.)

Kolinský. Znáš mě, Valento?

Valenta (trhne sebou a vykřikne). Ha, tys tedy ondyno večír u nás zpíval –? (Chvěje se a nemůže oči pozvednout.)

Kolinský. Zpíval.

Valenta. Mou pohřební píseň!

Kolinský. Tys mi ji také jednou odzpíval a nemyslil jsi, že se takto sejdeme.

Valenta. Však ty jsi také ještě v tůni zlata neumřel!

Kolinský. Myslíš ty v této chvíli na bídný mamon? Já nemluvím o zlatě, ale o svědomí, a tu jsi bídný žebrák!

Valenta (se zoufalou vzpurností). Ó jen se blýskej – vypínej se, ty milosrdný sudiči, a vykřič, co jsem a co budu! – Tys býval odjakživa zrcadlo všech ctností! – ono ti to sluší, když se mi posmíváš.

Kolinský. A smíš ty ode mne milosrdenství očekávati, ty vrahu mého štěstí – mého života?

Šestáková. Jak to myslíš?

Kolinský. Ó, jen se ho zeptej, však on ti poví, jak jsme se v jednom velkém městě trefili; jak se na mne li-

chotně pověsil, jako by litoval, co mi byl doma učinil, až jsem mu uvěřil a on mě na hráz vyvedl – pod nížto se veliká řeka k moři valila –

Valenta. Mlč, mlč!

Kolinský. A – jak jsem tam najednou po hlavě do vody sletěl – a on vykřikl: Jen leť a nezastav se!

Šestáková. Není možná?!

Valenta. Ano, učinil jsem to, ale duše moje byla v zoufalství a hněvu. Štěstí mě bylo opustilo a já musel život světem protloukat – tu jsem tě napadl v Hamburce –

Kolinský. A co jsi doma nevyvedl, chtěl jsi v cizině dokonat. Ale plavci z blízkého korábu mě vytáhli, a já šel s nimi do světa. Ty jsi ale hrál jako nad mým hrobem veselou písničku.

Valenta. Tak – teď jsi to pověděl, teď sis ulevil; či povlečeš mě ještě do želez –? Ó pojď, pojď!

Kolinský. Já nejsem tvůj biřic, ale nebudu také s tebou na šlechetného slabocha hrát. Vidím, že jsi ve svých hříších dozrál.

Valenta. Vidíš to – haha! A na to se neptáš, co jsem za ta léta utrpěl? Ano, utrpěl! Já to nezapírám; svědomí rozhryzalo duši mou, štěstí mi ukázalo paty, život můj se zmařil – a když na to všecko pomyslím a cítím, že jsem ještě živ, mohla by mi lebka prasknout!

Kolinský. A tím bys chtěl napravit, co jsi pokazil?

Valenta. Pokazil? Koho? Kde? Sestra sedí v teplém hnízdě – či jsem pokazil snad tebe?

Kolinský. To ne! Bůh mě požehnal.

Valenta. Tedy nemluv – mne Bůh zatratil.

Kolinský. Ano, od tebe se on odvrátil, an tě nezdárnými dětmi potrestal.

Valenta. Cože?

Kolinský. Největší pokuta rodičů je zločin vlastních dětí.

Valenta (k sestře). Co ten člověk mluví! Ty jsi poznala mé dítě – ať mě ďábel opustí, jako že mě nebe opus-

tilo! – Moje děti jsou zdárné – ty vychovala moje nebožka –

Kolinský. Tvoje nejstarší je zlosynka a sedí ve vězení.

Valenta. Mé dítě? Člověče –

Kolinský. Na udání květolibského úřadu – a po tobě se shánějí.

Valenta. Po mně – ano! Ale mé dítě? – Sestro – kde je mé dítě?

Šestáková. Neslyšel jsi? Holka sedí a již se vyznala, že schválně doma založila.

Valenta. Mé dítě? – Hahaha! Moje dcera? – Zapálila – a vyznala se – A oni jí uvěřili? (S hroznou bolestí.) To mi neklaď na váhu mých hříchů, Pane na výsosti – to jsem nechtěl – na to jsem ani v nejčernější chvíli nepomyslil!

Kolinský. Co to znamená?

Valenta. Tvoje přísnost je veliká a pokutuje otcův hřích i na dětech!

Šestáková. Jak?

Valenta. A ti krátkozrací červové zde na zemi se domýšlejí, že moje nevinné dítě – ne, ne! Já to učinil! Já hodil do vlastního domu plamen žeroucí!

Kolinský a Šestáková. Ty?

Valenta. Ano – já! A ona to ví – ó, teď se mne na to nevyptávejte; já bych si musel srdce vytrhnout a jeho krví každou odpověď napisovat; pojď raději se mnou, Pavle! Já ti ublížil – ale tato chůze je pokuta, kterou si ukládám, abych své viny aspoň poněkud napravil. Já jdu své dítě osvobodit –

Kolinský a Šestáková. Osvobodit?

Valenta. A zmůže-li hříšníkova slza něco u věčného trůnu, tedy jí z nejhlubšího vězení požehnání boží vyprosím – a vy mi odpustíte kvůli dítěti, kteréž chtělo na sebe uvalit, co otec provinil. (Odchází s Kolinským.)

Šestáková. Podivná historie! (Šňupe a hlavou vrtíc jde do krámu.)

PROMĚNA.

Čistý pokoj.

Výstup čtvrtý.

Radní Horina, starý a pořád vlídný pán. Prokop.

Horina. A to má býti všecko pravda? Víte, mladý člověče, co pravíte?

Prokop. Vím, a můžu-li podle vašich zákonů přisahat, dám na to spasení své duše. Ját arci slíbil, že budu mlčet – a možná, že bych měl za to také něco slíznout, ale já si myslil, jak si otec ustlal, tak bude spát, a když svou střechu zapálil, je to jeho vlastní škoda; co by z toho pojít mohlo, to mi nenapadlo.

Horina. Ale proč by se byla k té věci přiznala?

Prokop. To je pro můj rozum trochu tvrdý ořech, ten nerozlousknu. Ale takto bych hádal, že to udělala jen skrze otce, aby s něho podezření zmizelo. Ostatně to z ní vytáhnu.

Horina. Vy?

Prokop. To jest, když dovolíte. Možná, že by před vámi zapírala, co jsem prozradil, a já bych snad nemohl proti ní svědčit; proto si myslím, že byste to mohl odbýt jiným způsobem, kdybyste byl totiž tak laskavý –

Horina. No, copak, amerikánský advokáte?

Prokop. Dejte ji sem přivést a sám zůstaňte vedle v pokoji se svým panem písařem, kde všechno uslyšíte, co s ní budu rozprávět.

Horina. A to myslíte, že postačí k dokázání její nevinnosti?

Prokop. Já bych myslil. Nejde-li to ale podle vašich paragrafů, pak to navlíkněte jináč.

Horina (pro sebe). Zajímavý případ je to dozajista – pravá pohádka, co všechno člověk dokáže; zkusiti to mohu. (Otevře postranní dveře.) Pane Květný, dejte přivést naši novou inkvisitku.

Květný (vyjde z pobočních dveří a odejde hlavním vchodem).

Horina (k Prokopovi). A vy se tu chovejte hezky moudře, ať uděláte čest amerikánským procesům; já přijdu potom na to s domácím zákonem. (Odejde po straně.)

Prokop. Jak náleží hodný pán! U toho musí být radost dát se vyslýchat. Ze mne vytáhl alespoň hned na první chvíli, kdo jsem, co je můj otec, odkud přicházíme a tak dále.

Květný (se vrací a jde zas do druhého pokoje).

Prokop (se mu klaní). Také hodný panáček! Sedí tak tiše u stolu a píše jako nová mašina.

Výstup pátý.

Rozárka. Pozorný. Předešlý.

Pozorný (otevře dveře a pustí Rozárku do pokoje).

Rozárka (vejde s očima sklopenýma, bledá).

Prokop (po chvíli). Rozárko!

Rozárka. Ah! – Co to? – (Běží k Prokopovi.) Vy tady? – a co tu děláte?

Prokop. Chci se vás zeptat, jak se máte?

Rozárka. Děkuju vám. A nic jiného?

Prokop. A potom se vás chci zeptat, co jste to myslila?

Rozárka. Co?

Prokop. Že jste se přiznala k věci, kterou jste –

Rozárka. Vy to již víte? (Ohlížejíc se.) Ó, mlčte o tom, mlčte; já nemohla jinak – a nechte již být, jak co je. Řekněte mi raději, nebyl otec u tety?

Prokop. Já ho neviděl.

Rozárka. Kdyby přišel a vy jste ho zahlídl – řekněte mu, aby se tady nezdržoval, a kdyby stran té jisté věci k něčemu přišlo, aby jen říkal, že o ničem neví –

Prokop. To jest, abych ho učil lhát?

Rozárka. Milý –

Prokop. Vždyť je dobře. Máte ještě něco na srdci?

Rozárka. Co dělají sestry?

Prokop. Těm se vede ještě jako husám na vodě.

Rozárka. Bohudíky!

Prokop. Jiného nemáte nic na srdci? Nynčko dovolte, abych i já svalil, co na mém srdci leží. Víte-li pak, že jsme tak spolu nevyjednali? Já vám jenom slíbil –

Rozárka. Ó, mlčte, mlčte!

Prokop – že budu stran otce mlčet; o vás nestojí ale v našem kontraktě ani slova.

Rozárka. Vy jste slíbil, při všem, co je svatého, že nás neuděláte nešťastné –

Prokop. I to bych přece rád věděl, kde v mém mlčení jaké štěstí vězí! Vy jste nevinná, a to musí na jevo.

Rozárka. Nevinná – ale paličova dcera! – A víte, co to znamená? To je hroznější nežli moje přiznání! Já odtud nechci, tady je dobře, tady mě nikdo nevidí. Co mám také venku dělat? Aby lidé prstem na mne ukazovali? Já ještě nevěděla, proč mě sem vedou, a již volněj mi bylo, když tu za mnou dveře zamkli, nežli dříve na ulici, takže jsem vzdychla: Nikdy více odtud! To mrtvé ticho bylo mi lahodnější nežli shon veřejných diváků a jejich nelítostné řeči.

Prokop. Ale vy nemůžete být přece trestána, když jste nic nedokázala.

Rozárka. Bůh sám ví nejlépe, proč toto zkoušení na mne posílá – a já jinak nemohu. Mé poctivé jméno je to tam, buď již tak nebo tak; nechť jsem paličova dcera – nebo sama palička. To stojí jako živo přede mnou. Pro mne je veta po radostech života – ale mým sestrám to bude méně škodit, když se bude říkat, že byla – sestra – v poutech – nežli – že byl – otec . . . však on mi Pán Bůh odtud pomůže – tam, kde všechna hanba přestává.

Prokop. Tak? A otec? – Ten, myslíte, že ujde pokutě?

Rozárka. Alespoň jsem Boha o to prosila.

Prokop. Moje zlatá! Já nejsem sice ve vašem dílu světa tuze dlouho; ale to vím už, že se tady nemůže člověk schovat, aby ho lidské oko nevypátralo. Ano, kdyby byl u nás, v těch velikánských pustinách a lesích,

kam od stvoření světa lidská noha nepáchla, tam by snad mohl leckde sedět, kde by ho člověk nenašel.

Rozárka. Já na to nemyslím a také to neočekávám. Moje udání je pravdě podobno a dle něho bude bezpochyby ortelováno. Po jiném vinníku nebude se potom pátrat.

Prokop. A což já? – Budu mlčet?

Rozárka. Budete – musíte – a jak mi chcete co dokázat? Či není to zákonu jedno, kdo se dá za vinu potrestat?

Prokop. To sotva.

Rozárka. A pak si nemyslete, že ujde otec pokutě, i kdybych ho všeho podezření zbavila! Ach, on ji vleče již mnohá léta v sobě. Je vlastně dobrý muž, ale vášeň a nešťastná příhoda z mládí zasmušila život jeho, a svědomí jeho stalo se mučírnou, kdežto hlodavý červ nemilosrdně zuřívá. Ó, kdybyste znal jeho těžké sny, jeho nepokoj a noční bědování, pak byste věděl, že je už dávno odsouzen, a dopřál byste mu té milosti, aby svým nedospělým dětem alespoň zdání poctivého jména zachoval. Zákony smíří za něj dcera.

Výstup šestý.

Horina. Předešlí.

Horina (jenž byl mezi minulou řečí do dveří vstoupil). To nesmíříte, milé děvče! Zákony smíří jen sám vinník.

Rozárka. Věčná milosti – já se zapomněla – srdce mi uteklo s jazykem!

Výstup sedmý.

Pozorný. Kolinský. Valenta. Předešlí.

Pozorný (otvíraje dveře). Pan rada bude v tomto pokoji.

Valenta. Rozárko!

Rozárka (sebou trhne). Ha – běda mně! Otče! (Běží k němu ve velikém pohnutí.)

Valenta. Mé drahé dítě! (Obejme ji.)

Rozárka. Co zde hledáte? (Vede ho prudce kupředu.) Pryč odtud – vy jste nevinný – vy o ničem nevíte – vinník se již našel.

Valenta. Ó, mlč, mlč, drahé dítě! já bych se měl před tebou v prachu pokořit, že jsi za mne nehodného –

Rozárka. Nic jsem za vás – mlčte o tom – já se již vyznala – já založila oheň – (k ostatním se obracejíc) já, pánové! – abyste o tom věděli – otec je nevinen – cokoli mluví –

Kolinský (jenž byl zatím několik slov s Horinou promluvil a na Valentu poukázal). Vzpamatujte se, panno! Již je všecko na jevu.

Valenta (k Horinovi). Milostpane, učiňte, co zákon poroučí. Já jsem vinen!

Rozárka. Zadržte!

Valenta. Dcera má je nevinna.

Rozárka. Ó běda mně! (Zakryje si tvář dlaněma.)

Valenta. Ne, ne – drahé dítě! Hojné požehnání tobě – vyprošené s nebes od kajícného hříšníka, kterýž po dlouhých letech zase jednou radostně slze vylévá. Odpusť mi, dcero – co jsem učinil, abych mohl s lehčím srdcem vinu svoji smířiti.

Rozárka. Ó můj otče! (Klesne mu na prsa.)

Valenta. Mé drahé dítě!

Opona spadne.

JEDNÁNÍ PÁTÉ.

Hřbitov jako v prvním jednání.

Výstup první.

Rozárka. Antonín.

Antonín. Tady si musíte ale odpočinout; už jste celá zemdlená. Já nevím, co vám to napadlo! Po silnici

jsme mohli pohodlně až k našemu domku zajet; tady musíme přes vrch –

Rozárka. Tak přijdeme domů zadem, aniž nás kdo uvidí.

Antonín. A proč by nás neměli vidět?

Rozárka. O tom se brzy přesvědčíte, a já trnu již teď, když na to pomyslím. Nezapomínejte, že nechtěla vlastní teta o mně slyšet.

Antonín. I co je vám do tety – a do celého světa! Když budete chtít, budu já vaší tetou a třeba celým světem. Ostatně jste už ani s tetou nemluvila.

Rozárka. Já nemohla. Ona se chovala ke mně tak hrubě, když mě odváděli –

Antonín. A já jsem udělal potom tu hloupost, že jsem vám řekl, že nechce ani sestry podržet.

Rozárka. To jste udělal dobře; alespoň jste mě zbavil nového zahanbení.

Antonín. I což – já jsem byl spokojen, že jste k ní už ani nepáchla a hned se mnou z Prahy odešla.

Rozárka. Mně tam bylo hanbou, jako by na mne domy padaly. I děkovala jsem Bohu, když jsme byli za branou.

Antonín. No – a teď jsme tady, u nás – brzo u mne. Jen pojďte.

Rozárka. Jděte zatím napřed a řekněte matce, že ji prosím, aby mě přijala – vždyť musí o tom vědět.

Antonín. I ta to už beztoho ví, protože budou sestry s vozem doma – a ty řeknou, že přicházíme. Ostatně si nemyslete, že je moje matka lidojed.

Rozárka. Ať mi popřeje místa jenom na tak dlouho, až se trochu vzpamatuju –

Antonín. Ale, Rozárko!

Rozárka. A sama si něco vyhlídnu.

Antonín. Rozárko, že se budu hněvat! – Copak jsem vám tak protivný, že –

Rozárka. Mlčme teď o tom, Toníčku! Vy jste můj upřímný přítel – to vím, nikdy na to nezapomenu.

Antonín. To je moudrá myšlenka! Ano, já jsem váš upřímný přítel. To mi věřte, já se takto nerad chlu-

bím, ale taková upřímnost nebyla ještě na světě – a poslušný jsem také, vidíte? – Já už jdu! Ale za čtvrt hodinky si zase pro vás přijdu. (Odejde.)

Rozárka. Dobrý člověče!

Výstup druhý.

Martin. Předešlá.

Martin. I na mou věchu! Tedy jsem se přece nemýlil.

Rozárka. Ah, dobrého zdraví, pane Toužimský.

Martin. Serbus! Já jdu tuhle ze vsi – z tentono – tam – a vidím před sebou pořád někoho do kopce. Já řku, to je jako ta pali. . . no, já jsem ještě nedořek, panno Rozárko! – Ale kdopak je to asi s tím Jedličkou, myslím si tak pořád u sebe – a poněvadž jsem nehnal telata, tedy jsem běžel za vámi.

Rozárka. Chcete snad něco –?

Martin. To bych nevěděl. Vidíte, našinec má svou reputaci a nemůže se s každým špinit.

Rozárka. Pane –

Martin. Nehněvejte se! Ona jsou to vlastně slova naší Běty. Já jsem ondyno doma tak něco prohodil, kdybyste nechtěla Jedličku, že bych věděl o někom jiném a Běta ani necekla; ale když bylo po ohni a potom se rozneslo, že jste to bezpochyby vy sama s tatíkem – no, já jsem ještě nedořek – ale vy jste tak najednou utekla, že to muselo každému napadnout; tu byla Běta hned na mne venku s jazykem: Vidíš, to bys teď měl, kdyby ses byl s tou osobou zašpinil! Mezi námi – Běta má mordiánskou hubu.

Rozárka. Ono je těžko někomu bránit, aby to neb ono nemyslil; ale mluvit – a člověku do očí mluvit: to si přece vyprosím.

Martin. Ovšem – to si můžete vyprosit – na všechen pád. Ale u nás to bude, jako byste hrách na stěnu házela. Naši lidé mají na celou vaši familii už jakousi pikanterii, že je hrůza povídat.

Rozárka. Já zde nebudu u žádného nic pohledávat.

Martin. To uděláte nejlíp. Arci, oni jsou zde také moudřejší – já sám vím o jednom – a ten by si z toho pranic nedělal, že jste paličova – no, já jsem ještě nedořek – ale jiní se budou na něj sápat, aby si vás nevšímal –

Rozárka. Ať toho tedy nechá.

Martin. Ale vy jste tak – na mou věchu! Co byl ten oheň, jste trochu bledší – ani dost málo připálená – a to vám sluší; to mi věřte, kdyby nebylo lidských hub, že bych byl v stavu –

Rozárka. Děkuju, a největší vděk mi uděláte, když půjdete svou cestou.

Martin (dívá se na ni, pak stranou). Ono jí muselo kolečko přeskočit! Škoda holky! Takto je – že by mohla běžet pro vola, kdybych nebyl někdy doma. (Odejde.)

Rozárka. Ten člověk mluví, co v městečku slyší – ó, že jsi musela přede mnou odejít, drahá matko! Nyní teprve cítím, co to je být opuštěným sirotkem! (Odejde na hřbitov.)

Výstup třetí.

Jedličková. Antonín.

Jedličková. Nech mě, já s ní musím promluvit, nežli mi vejde přes práh. Může-li chtít, abych se já ze svého vystěhovala – spánembohem, já proti tomu nic nemám; ale pod jednou střechou nebudu s ní zůstávat.

Antonín. Ale, panímámo –

Jedličková. Mlč, tys nerozumný, a že jsem ti trochu povolila, hned nevíš, kde je konec litanije. Víš, co děláš?

Antonín. Tuze dobře; chci si vzít tu nejhodnější holku z celého městečka.

Jedličková. Nejhodnější?

Antonín. Ano; kdyby dal všechny ostatní do moždíře, nevytluče z nich ani polovic tak hezkých věcí, jako má při sobě Rozárka.

Jedličková. Antoníne!

Antonín. Panímámo!

Jedličková. A ty chceš co nevidět do cechu?
Antonín. Chci.
Jedličková. A myslíš, blázne, že tě přijmou, když se dovědí, koho si chceš brát?
Antonín. Copak je cechu do toho! Ten se nežení, a Rozárka může být jednou tak dobře starší, jako bude nynčko paní mladší.
Jedličková. Já ti ale povídám – no, s tebou se nebudu hádat, ty jsi celý pomatený, ale s holkou promluvím; ona měla vždycky povážení – kdepak je?
Antonín. Bezpochyby vešla na hřbitov; – ah, tuhle přichází.

Výstup čtvrtý.

Rozárka. Předešlí.

Rozárka. Ó, drahá paní sousedko! Nemějte mi za zlé, že se opovažuju na pozvání pana Antonína –
Jedličková. I pročpak, milá děvečko? Ono mě to těší, že máte ke mně důvěru: vy jste byla vždycky hodná holka –
Antonín (stranou). No, tohle je přece řeč!
Jedličková. A já bych vás vždycky ráda u sebe viděla, kdyby se nebylo nedávno něco přihodilo –
Antonín (potají). Ale panímámo!
Rozárka. Snad mi nebudete přičítat –?
Jedličková. I uchovej, nic vám nepřičítám; vy za to nemůžete, a co na vás Pán Bůh seslal, to musíte snášet; ale to nebudete jakožto moudrá osoba žádat, aby jiní lidé k vůli vám trpěli.
Antonín. Panímámo!
Rozárka. Trpěli?
Jedličková. Či myslíte, že nám to bude dělat čest, když se s vámi spřátelíme?
Antonín. Panímámo!
Jedličková. Vy arci za to nemůžete, že váš otec –
Antonín. Ó, nedejte na její slova! Ona to tak zle nemyslí –
Jedličková. Mlč, však ona mi panna rozumí; já nemám

nic proti její osobě; ale co člověka jednou potká, to se nenechá změnit, a to si panna Rozárka sama vypočte, že nepřijmu nikoho za nevěstu, po kom by lidé prstem ukazovali.

Rozárka. Ne, toho se, milá paní, neobávejte! Já bych se musela teprva vskutku hanbit, kdybych se chtěla jako mermomocí někde zdržovat – někam se dotírat, kde po mně lidé s posměchem koukají – an toho nezasluhuju! Ano, paní, nezasluhuju! A proto vás nebudu obtěžovat.

Antonín. Ale Rozárko, tak pak mějte rozum, když ho nemá panímáma! Vy jste moje a já od vás neupustím, kdyby se na mne celý svět rozhněval.

Jedličková. Mlčíš!

Antonín. Ne, tady nemůžu mlčet. Já si Rozárku vyvolil a nespustím se jí – dokud mi ona sama všecku naději nevezme. Nezůstane-li u nás, protože by to mezi nemoudrými nevydržela, tedy půjdu za ní.

Jedličková. Jakže? Ty bys chtěl matku opustit kvůli takové –

Antonín. Počkejte, ať vám nevykypí něco hloupého. Či myslíte, že musí jen žena k vůli mužovi rodiče opustit? I syn to může také!

Jedličková. I ty –

Výstup pátý.

Bětuška. Martin. Předešlí.

Bětuška. No, kdepak je ta paličova – ah, pěkně vítám z Prahy! No, přišli jsme se podívat, jak to tady vypadá!

Antonín. Panno Toužimská! Já si vyprosím, abyste mluvila způsobně. Zde nejsou žádné štětiny.

Bětuška. Cože, vy křečku? Vy mi budete zakazovat –?

Antonín. Až do soudného dne! Rozárka je moje nevěsta.

Bětuška. I snězte si ji!

Antonín. A já nebudu trpět, co se její cti dotýká.

Bětuška. Její cti – hahaha! (K bratrovi) Směj se!

Martin. Hahaha!

Antonín. Co se smějete? – Tak vám jednu –

Bětuška. Cože? – Vy mi – no? Uhoďte! (K bratrovi) Spraž ho!

Martin. Nech toho, Tondo! Já bych tě sice musel plácnout, že by tě ani deset krejčů nesflastrkovalo!

(Mezitím sešlo se více osob, mezi nimi také Vondráček.)

Bětuška. A abyste věděli – ta osoba nesmí do městečka! Ani živá duše ji nepřijme pod střechu! (Stranou) Počkej, já ti zasolím!

Vondráček (k Rozárce). Ono je to vůbec od vás divné, osobo, že se tady ještě ukazujete. Či se jdete na mé spáleniště podívat? – Aby do vás –

Jedličková. Tu to slyšíte! A já bych vám byla radou, abyste si jinde místo hledala.

Rozárka. Svrchovaný Bože! Je-li pak možná, aby bylo lidské srdce tak kamenné? Já se bála světského posměchu – ale takovou zatvrzelost jsem neočekávala. Tedy zde není ani tolik místa, kde bych své zemdlené tělo složila?

Antonín. I pojďte jen, Rozárko! Pod naší střechou je místa dost.

Martin. Pod naší také.

Bětuška (ho šťouchne). Budeš mlčet!

Jedličková. U mne není, co by do oka padlo.

Bětuška. U nás jak by smet.

Vondráček. Ještě abychom se o plemeno starali, když nám tatík střechy nad hlavou zapálil.

Lid. Pryč odtud!

Rozárka. Ó můj Bože!

Výstup šestý.

Melichar, jenž byl již dříve mezi vchodem u hřbitova se ukázal. Předešlí.

Melichar. Tedy pojď ke mně, dcero má! Já, ten nejchudší mezi těmito, kteří budou jedenkráte vesměs pomoci

u mne hledati – já tě přijmu pod střechu, poněvadž věřím ve tvou nevinnost, a kdybych i nevěřil, tedy učiním jako nejsprostější sluha podle slova Páně a slituju se nad hříšníkem. (Jde kupředu.) Co se usmíváte?

Bětuška. Mnoho štěstí k takové nájemnici!

Melichar. Zastyďte se, že tady, na posvátných hranicích mezi životem a smrtí, srdce svoje tak nelidsky zavíráte a nepovážíte, že se může také před vámi to veliké srdce zavříti, od něhož všickni milost očekáváme. Co máte proti holce? Já ji znám tak dlouho – myslíte, že něco zlého spáchala?

Antonín. Ani toho nejmenšího! A kdybyste věděli, co učinila –

Rozárka. Antoníne!

Antonín. Ruce byste jí museli ulíbat.

Rozárka. Já vám zapovídám –

Antonín. Otec její tady zapálil a ona chtěla jeho vinu vzít na sebe.

Melichar. Ó pojď sem tedy, dítě, a pohřešíš-li otce, přitul se k srdci starého hrobníka; ten ví, co je neštěstí a bolest; a když zamhouřím oči, však on se zase někdo najde, kdo ti svou náruč otevře.

Jedličková. To je všecko hezky – ale ona je přec jen paličova –

Melichar. A to je celé její provinění? – A proto máte právo nemilosrdně s ní nakládat? – Jste vy proto něco lepšího? – Myslíte, že naši otcové nehřešili, třebas i hříchy jejich najevo nevyšly? Myslíte to? Anebo můžete posoudit, který hřích před očima věčného soudce více váží? – To já se raději přiznám, že jsem hříšník a budu s dítětem hříšníkovým obcovat, nežli abych je nevinně zavrhl a tak se opravdu hříchu dopustil. Pojď, mé dítě, pojď! (Odchází, veda Rozárku v náručí, ostatní ustupují na druhou stranu.)

Výstup sedmý.

Prokop. Kolinský a Šestáková. Předešlí.

Prokop (ještě venku). Ah, tuhle jsou všickni pohromadě! Pojď, otče! (Vyběhne a přistoupí hned k Antonínovi a Rozárce.)

Melichar. Ah, můj hochu! Již nazpátek?

Kolinský. Dobrého zdraví, otče! My byli už doma, ale nemohli se vás dočkat. (K Antonínovi.) Ah, jste vy zde již také?

Melichar. Znáte se? No tím líp; tohle bude teď naše nájemnice, protože jí v celém městě kámen pod hlavou nepřejou.

Kolinský. Této dívce? (Vezme ji za ruku.) Ať neumřu na vodě! Kdo má co proti ní?

(Reptání mezi shromážděnými.)

Ona je nevinná, a co provinil otec, to se napraví. Tuhle přijela jeho sestra z Prahy –

Všickni. Ach!

Jedličková. Je-li možná? (Běží k ní.) Valentovic Kačenka? I ty můj nejsladší – znáte-li pak ještě Suchánkovou, co si vzala Jedličku?

Šestáková. Jste vy to? No to mě těší!

Kolinský. Ona a já zapravíme škodu, co se stala ohněm, a cokoli má kdo k požadování.

Vondráček. Ach, to je něco jiného! Já nemám také nic proti Rozárce – ona byla vždycky hodná.

Ostatní. Tuze hodná.

Melichar. To rád slyším.

Bětuška. Ti blázni! (Odejde.)

Martin. Ta má pifku! (Jde za ní; také ostatní lid se rozchází.)

Jedličková. Ať si jedná každý dle svého rozumu, já jsem se vším spokojená a žádnému nic nepředpisuju; ale při tom zůstane: palič je palič – a jeho dítě zůstane jeho dítětem. Pozdrav Pánbůh vespolek! (Odejde.)

Šestáková. I totě žena jako Turek! Mluví, jako by chtěla člověka samou láskou sníst – a zatím – (šňupe). Já se

také zlobila, ale když se mi to rozleželo, dala jsem zapřáhnout – a tu jsem! Tys hodné děvče, a budeš mou i s druhýma holkama.

Antonín. I zaplať Pánbůh! No, tak se přece zaradujte, Rozárko! Teď bude všecko dobře.

Rozárka. Ne, ne – dobře tu nebude již nic.

Antonín. Ale tak pak nebuďte –

Rozárka. Či se domníváte, že již všecko zlé smýšlení ze srdcí vašich lidí zmizelo? Že mě budou milovat? Ukrývat se bude jejich zášť a při nejprvnější příležitosti zase propukne. Nemyslete na mne – já zde nemohu být více šťastnou a musím jít, kde mě živá duše nezná.

Antonín. Dobře: tedy si taky ranec svážu a půjdu za vámi.

Rozárka. Vy dobrý člověče! Pomyslete –

Kolinský. Ale děti, nebuďte bláhoví a netrapte se daremně. – Ty bys ráda někam, kde tě lidé neznají? Chtěla bys hodně daleko?

Prokop. Pojď k nám!

Kolinský (ho zakřikne). Půjdeš-li pak –? Já mám kus pěkné země –

Prokop. Oh, a jaké!

Kolinský. Tam bys mohla i se sestrami hospodařit.

Prokop. Celá moje myšlenka.

Kolinský. Máš tam pěkné sady – pole, vody, lesy – co hrdlo ráčí a bujnou úrodu. Nu? Já ti to svěřím.

Rozárka. A kde je to?

Kolinský. Za mořem.

Antonín. Ale pro mne musí tam být také místečko.

Kolinský. Třeba i pro tvé děti.

Antonín. Ach, Rozárko, jen tedy honem.

Rozárka. Navždy z domova? – A můj otec?

Kolinský. Nemluv o tom – ten přijde svým časem za vámi; teď vás povede můj Prokop, a přečkám-li zde někoho (s pohledem na otce), tedy se zas všickni shledáme.

Prokop. Hejsa, do Ameriky! To bude živobytí! Do lesů, do polí, na ptáky, na vrby – ve dne v noci, hejsa!

Šestáková. I ty šlakovitý Indiáne! – Ty mi děláš skoro laskominu, abych se také do té Ameriky podívala. Co myslíš, Pavle?

Kolinský (podá ji ruku). Jak se ti zalíbí!

Melichar. No, tedy se jen spánembohem chystejte! Já vám nebudu dlouho překážet.

Kolinský. Otče!

Melichar. Mlč, hochu, mlč! Já si své již odbyl – vám kyne ještě život. Nebojte se budoucích dnů. Víš, hochu, jak jsi zpívával! (Zpívá.)

Z jasné výše nad oblaky
hledí na svět boží zraky.

(Ostatní to opakují.)

Melichar.

Nestrachuj se, duše má,
v mocných rukou spása tvá!

(Ostatní to opakují a mezitím spouští se zvolna opona.)

STRAKONICKÝ DUDÁK.

NÁRODNÍ BÁCHORKA SE ZPĚVY VE TŘECH JEDNÁNÍCH.

Psáno r. 1847. — Po prvé dáváno 21. listopadu 1847.

„Divadelní bibliotéka“ z roku 1858.

OSOBY:

Lesana, panovnice nad lesními pannami, polednicemi a divými ženami.
Bělena, lesní panna.
Rosava, polednice.
Divuka, Mihulice, } divé ženy.

Lesní panny. Divé ženy. Půlnoční duchové.

Kalafuna, venkovský muzikant.
Kordula, jeho žena.
Honzík, Frantík, Kačenka, } jejich děti.
Švanda, mladý dudák.
Tomáš, starý dudák.
Koděra, rychtář ve vsi u Strakonic.
Šavlička, voják na dovolené.
Trnka, starý hajný.
Dorotka, jeho dcera.
Nalejváček, hospodský.
Franěk, Váša, } venkovští chasníci.
Pantaleon Vocilka, bývalý student, teď na cestách.

Česká chasa venkovská.

Král Alenoros, pán zemí neznámých.
Zulika, smutná princezna, jeho dcera.
Alamir, hrdina, její ženich.
Mikuli, hospodský.
Gulinari, Vanika, } posluhovačky v hostinci.
Dvořanín.

Komonstvo princezny Zuliky. Králova pážata. Alamirovi oděnci.

PRVNÍ JEDNÁNÍ.

Před hospodou ve vsi o pěkné hodince. Děti a děvčata hledí oknem do šenkovny. – Je právě po tanci, ozývá se ještě výskání, tleskání a dupání.

Výstup první.

Šavlička a Koděra z hospody.

Šavlička. I aby do toho tisíc granátů – já vím také, co je kus legrace a juksu; ale tohle vaše vyražení – to je běhání skrze uličku.

Koděra. Aj, aj, milý strejče! Cožpak se udělal z tebe poustevník? Veselost je ta nejlepší apatyka, a tanec vojáka nezabije.

Šavlička. I což je o tanec – mangari! Voják má podle toho podešve. Jen kdyby při něm ty zlořečené dudy nebyly!

Koděra. Aby nebyly! I toť by pak bylo celé posvícení jako kaše bez omastku a bez perníku.

Šavlička. Řádnou muziku měli byste mít – celou kruchtu muzikantů, housle, trouby, kladinety –

Koděra. I, i copak ti napadá! Ty novomódní píšťaly můžou si jednat po městách – ať si! – ale my tu držíme na dudy, to je poctivá, staročeská muzika.

Šavlička. Že by myši utekly!

Koděra. Ó, já se při ní jaktěživ dost vytrdloval!

Šavlička. To věřím, protože jste jaktěživ jiné intrády neslyšel; ale kdo byl na vojně –

Koděra. Ten zná jinou muziku – až někdy záda brnějí, to věřím.

(Z hospody vyjde několik chasníků. Někteří jenom pro ochlazení, jiní s rosolkou a pivem, i zavdávají děvčatům.)

Šavlička. To byste otvíral hubu, jaká je to nynčko v městě muzika! Ta vám mluví, šeptá, kňučí, bručí, hučí – jak se dva při měsíčku hubičkujou – jak vedou chlapa k šibenici – všecko máte nynčko v muzice – alespoň to stojí po ulicích tištěno – ohlášeno velikou literou – a k tomu někdy češtinou, že byste nerozuměl desátému slovu.

Výstup druhý.

Kalafuna s houslemi v ruce. Švanda s dudami. Předešlí.

Kalafuna. Ale copak je to, mládenci? Střelil do vás někdo jako do vrabců na hrachovišti, že máme na holé stěny zevlovat? – Hezky do kola, sousedé! Zahrajeme vám něco od podlahy.

Šavlička. Buď rád, skřípale, že tě někdo neslyší!

Kalafuna. Skřípale? He, he – kdybych tě neznal, Šavličko, myslil bych, že mi chceš dělat žluč. Já jsem starý primarius!

Šavlička. Ty? To si přijď k nám primariusa poslechnout, když přijede takhle nějaký z Babylonu – nebo odkudsi. Ten hraje, až potí krev, a posluchači dostávají křeče.

Koděra. Ale jdi!

Kalafuna. He, he – to by byla pěkná muzika!

Šavlička. To je taky muzika – právě v tom vězí teď všecko umění. Teď se nesmí hrát – (napodobí hraní na housle) tidli dity, didlity – to by nabral! – nynčko to musí chodit: Šrum, šrum! – To padají tolary!

Koděra. Tolary?

Šavlička. Teď se vydělají muzikou zlořečené peníze.

Kalafuna. Že se vydělávají?

Šavlička. Mangari – jako smetí. Takový muzikant, když to umí podle nejnovější noty, smete za večer tisíce.

Švanda (sebou trhne). Tisíce?

Kalafuna. To je čtverák!

Šavlička. Hotové tisíce. Našinec to ví; mívá přitom také pšouresy!

Koděra. Nosí vlaské bubny, pulpity a tak dále – člověk je na vojně a má fiňáry. Tisíce, povídám, smete za večer.

Švanda. A nač takový člověk hraje?

Šavlička. Nač? No – na ledaco.

Švanda. Také na dudy?

Šavlička. Na du . . . hahaha! To by ještě scházelo!

Koděra. Pročpak? Vždyť je to kus poctivé muziky. Dudy pocházejí z časů –

Švalička. Krále Holce, když byla za groš celá ovce.

Koděra. Ať si! Však ono by neškodilo, kdyby nám bylo z těch časů ještě více zbylo než dudy. Ale ten český svět se celý převrátil a tancuje po hlavě – i tuhle náš lid začíná už jaksi po jiné muzice uši nastrkovat, ale dokud jsem zde já rychtářem, musí držet na dudy. A co se týče města, myslím, že by si tam mohli také jednou uši dudami namastit.

Šavlička. Inu, s jedné strany máte skoro pravdu. Nynější svět žádá rohaté věci; – dávaly se koncerty už na drnkačku, proč by to nešlo jednou taky s dudami? Mangari! Ale umět by musel člověk něco – rozumíme?

Kalafuna. I což je o to! Švanda to umí z fundamentu; dnes to arci není pozorovat – protože mu tlačí láska osrdí – hehe! – a z toho pochází krátký dech.

Šavlička. Ah, proto věší chocholku jako zmoklý kapoun! – Haha! Inu arci, láska je hladový strávník. Ale vidíš, milý dudáku! kdybys něco uměl, mohl bys do světa a vydělávat peníze – potom bys neměl s láskou žádné hořkosti; neboť peníze dokáží, nač si jen pomyslíš. Kdo má cvoky, podepírá boky. Našinec to musí vědět, vždyť je na vojně.

Píseň.

Peníze jsou páni světa,
Dukát, to je pravý rek,
A co někdy stovka umí,
To by člověk sotva řek'.
Třebas to byl motovidlo,

Že bys oslí uši nes';
Přece najdeš slávy sídlo –
Jenže to jde do peněz.

Chce-li košťál mladou kůstku,
Kancelářský správcův hlas,
Chce-li forman čerstvě jezdit,
Musí míti kolomaz.
Žoldy! volá muž i žínka,
S prázdnou rukou žádný ples;
I ta boží křepelinka
Tluče pořád: Pět peněz!

Chceš-li zkusit ženskou věrnost,
Chceš-li zkoumat přítele,
Chceš-li změřit panskou lásku
Nebo světské fortele:
Všecko najdeš, není veta,
Víru na hřeb nezavěs;
Jenom vejdi na trh světa –
Ale nechoď bez peněz.

Železnice, parostroje,
Krámy, domy, fabriky –
To teď roste jako z vody
podle nové praktiky.
Měj si ale rozum v pachtu,
Doly, hory světa slez:
Přec nenajdeš blaha šachtu,
Jsi-li chudák bez peněz.

Peníze jsou hever světa,
Silou svojí pravý div;
Bez nich darmo cíle hledáš,
Třeba jsi byl sto let živ.
Jen až půjdem ku armádě
S tichým srdcem do nebes –
Ano, jen v tom jednom pádě
Dojdem cíle bez peněz!

(Vrátí se do hospody, Koděra s ním a chasa za nimi; jen Kalafuna a Švanda zůstanou vpředu, každý na jiné straně.)

Kalafuna (po chvilce). Jářku, Švando, – budeme zde civět Pánu Bohu do oken? – Pojď – snad cvrnkne někdo dvacetníkem.

Švanda. Jdi jen sám – nemám dechu – mně je tuhle (sahá si na srdce), jako by mi chtěly všechny měchy prasknout. Neslyšel jsi, že má jiný za muziku tisíce?

Kalafuna. Snad je taky potřebuje. Přej mu je.

Švanda. Já je potřebuju taky.

Kalafuna. I jdi – my máme dost – hehe! když nedělá žaludek bandurskou.

Švanda. Já chci ale víc! Půl tolaru mi nestačí; za to nemůžu holce ani šněrovačku koupit –

Kalafuna. A ty bys jí koupil také rád čepeček – ó, však my víme. Ale bez šněrovačky můžete se mít také rádi.

Švanda. Můžete! Co mi to pomůže, když mi dá šenkýř na stůl plný džbánek a já se ho nesmím dotknout? Dorotčin tatík mi hrozí, že mi spraží zadek jako zajíci.

Kalafuna. To jsou tak hloupé řeči tatíků, nemůže-li hoch hned plný pytlík na stůl hodit. Já budu snad také takový mumloun, až mi ty moje kuřata dorostou.

Švanda. Ale já vím, co udělám! Tady do toho kozlího měchýře už ani nefouknu; ale půjdu do světa a přinesu si tisíce.

Kalafuna. He, he – kdyby to byly hniličky – proč ne!

Švanda. Ó, jen se posmívej! Já půjdu přec! Bez Dorotky nemám zde beztoho žádné radosti. Já měl už dávno sirky táhnout – nynčko to nahlížím. Když vydělá jiný člověk peníze drnkačkou, seženu já taky něco dudama – a byť to byl jenom jeden tisíc.

Kalafuna. Ty zpropadené tisíce zmatou ti ještě kolečka. Podívej se na mne; já neměl ani zlámanou grešli – he, he! – když jsem si mou sedmou svátost namlouval – její máma chtěla vzít na mne koště – a já jsem dostal holku přec. Jenom trpělivě!

Švanda. Já nemám takovou račí krev.
Kalafuna. To je chyba.
Švanda. A těm našim švihákům v koženkách dudy už také jaksi nevoní. Pryč tedy – hajdy do světa! – tam jsou tolary! Dělej ty zatím jen sám tady muziku a louskej bídu – já budu shánět tisíce. (Odejde.)
Kalafuna (za ním). Počkej alespoň do pozítřka – zítra máme ještě sousedskou!

Výstup třetí.

Kordula s protější strany, s ní Honzík, Frantík a Kačenka. Předešlý.

Kordula. He! – Muži, Kalafuno? Co je to?
Kalafuna. Ah, jsi tady, moje slepičko – a hned s celou kukaní!
Děti (se okolo něho shrnou a ohmatávají mu kapsy). Tatínku, máte koláče?
Honzík. Já bych rád ňáký makový!
Frantík. A já hodnou měchuru.
Kalafuna. Já také, mladý Kalafuno! Já také, jen co je vyndají z pece; maminka trochu pozdě zadělala.
Kordula. Jen dělej při naší nouzi ještě hlouposti!
Kalafuna. I jdi! – Kdopak by mluvil dnes o nouzi – vždyť je pěkná hodinka. Škoda jen, že si nemůžeme spolu skočit – já bych měl arci deset chutí, musím ale ty zpropadené žíně dřít!
Kordula. Já bych měla také deset chutí – ale skočit ti do očí!
Kalafuna. He, he!
Kordula. Co zde zevluješ? Není živé duše v hospodě?
Kalafuna. Oh – jako nabito!
Kordula. Tak? – A ty zde chytáš komáry, místo abys seděl u cimbálu a chytal dvougrošáky?
Kalafuna. He, he – hrdličko! My nemáme žádný cimbál – leda kdybys ty tam vešla – to by byl cimbál!

Kordula. Ty nemáš ani ruku, ani kapsu, kde by krejcar uvázl.

Kalafuna. Ale dušičko!

Kordula. To víš dobře, že jsem na to posvícení čekala.

Kalafuna. Já taky, dušičko! Čtrnácte dní jsem snášel žízeň jako po třech herincích!

Kordula. Já potřebuju na zimu sukni – Kačena střevíce, Honzík kazajku –

Kalafuna. He, he!

Kordula. Kdybys za něco stál, pořídil bys si alespoň teplé rukavice –

Kalafuna. He, he!

Kordula. Ale to ty ne! – Jenom abych já se dřela, abych já se o všechny krky starala, vstávajíc lehajíc abych myslila, co strčím dnes do hrnce?

Kalafuna. He, he!

Kordula. Ale to musí být jináč – to ti povídám!

Děti. Maminka se zlobí! (Schovávají se za otce.)

Kalafuna (se jen pořád svým způsobem dobrosrdečně směje).

Kordula (hledí na něj – a neví, co má říci).

Kalafuna. Stará! (Natahuje po ní krk a špoulí ústa.)

Kordula. Teď se podívejme na toho blázna! (Sotva se zdrží smíchu.) Já tady kážu –

Kalafuna. Dnes je posvícení – dnes se nekáže. Pojď sem a dej mi hubičku – he, he!

Kordula. Dej radši dětem koláč!

Kalafuna. Dám, dám, slepičko! Půjdeme do hospody, potom po chalupách – to bude koláčů plná ošatka. Teď se ale neškareď – a pojď, dej si zahrát – he, he! však on tě někdo provede. Tyť jsi ještě jako lusk!

Kordula. To je potom pojednání s mužem! Raději do vody skočit, nežli se vdávat.

Kalafuna. Arci, arci – ale žádná to neřekne před vdáváním, každá teprva deset let potom – když se nabaží. Ó vy safienti! (Vede ji přitom do hospody – děti se hrnou za nimi.)

PROMĚNA.

Krajina při lese. Po straně stavení hajného.

Výstup čtvrtý.

Švanda, potom Dorotka.

Švanda (přicházeje, pozorně se ohlíží). Ona bude jistě doma – starý ji k muzice nepustí – a sám bude v lese. (Klepe na okno ve stavení hajného.) Dorotko!

Dorotka (v stavení). Kdo je to?

Švanda Já! – Pojď trochu ven!

Dorotka (vycházejíc). Kdopak je ten já? – Ah, jsi ty to? Kdepak ses tady vzal? Áť myslím, že sedíš v hospodě – a koukáš po holkách.

Švanda. I dej mi pokoj! Já utekl z hospody, protože ti mám něco říct.

Dorotka. Jen aby to bylo něco veselého. Mně se dnes zdálo o růžích, a to znamená mnoho pláče. Copak je to?

Švanda. Já vím, co udělám, aby se tvůj tatík na mne nesatanil!

Dorotka Copak je to?

Švanda. Aby mi dovolil za tebou chodit.

Dorotka. Copak to uděláš?

Švanda. Já vím, jak dostanu peníze!

Dorotka. Ty?

Švanda. Mnoho peněz!

Dorotka. Mnoho?

Švanda. Dnes se mi zajiskřilo v mozku, a chytlo to jako v plném troudníku. Dorotko, za několik neděl budeme svoji.

Dorotka. Za několik neděl? I ty jemináčku – – ach, ty jsi hodný, roztomilý člověk. Mne to už beztoho všecko mrzí; tatínek pořád hubuje, a já nemůžu přec na tebe zapomenout – mně se zdá, že budu na tebe ještě myslet, až budu jedenkráte na prkně ležet. Nu, již tedy udělej nějaký prostředek.

Švanda. Udělám, Dorotko – udělám!

Výstup pátý.

Trnka s ručnicí na rameně. Předešlí.

Trnka. Holahó! – Půjdete-li pak od sebe? Ani o božím poledni nedáte si pokoje? Kolikráte mám ti to ještě říct, ty parohatý dudáku, abys mi za holkou nelezl! Ty budeš tak dlouho dělat, až ti vlepím hrst broků pod kolena.

Švanda. Nechte si povědít, milý Trnko –

Dorotka. Ano, tatínku, nechte si povědít; ted to vypadá -

Trnka. Hubu drž! Já bych si z toho nic nedělal, že ani otce ani matky nemáš –

Švanda. No, snad jsem nespad s dubu jako žalud?

Trnka. Nu tedy, že ani otce ani matku neznáš! Já bych nedbal na lidské řeči, jen kdybys měl do čeho kousat. Kdybys byl dost mizerným pacholkem, třeba tím slouhou, jako býval tvůj nevlastní otec, abys měl krajíc jistého chleba –

Dorotka. Ale nechte nás jenom k slovu přijít, tatínku!

Trnka. Hubu drž! Já vím, co chceš – přimlouvat se, omlouvat se, domlouvat se, známe se, ty jsi chtivá straka – hr, hr! jen abys ho už měla! Ale co potom! Budete sušit hubu na větru.

Švanda (hezky hlasitě). Však ono není tak zle, pane Trnko! A kdybyste věděl –

Trnka. Já vím všecko!

Dorotka. Nic nevíte, tatínku! Švanda dostane peníze.

Trnka. Peníze?

Švanda. Aha! To koukáte – jako sýkora na lůj. To věřím!

Trnka. Dudáku, nedělej mi flauzy!

Švanda. Žádné flauzy! Já budu mít tisíce!

Dorotka. Slyšíte to? A za dvě neděle máme svatbu. Já dostanu novou sukni – viď? – a novou šněrovačku – je-li pravda?

Trnka. Ale ty poblázněná pěnkavo! Kdepak by vzal ten dudák peníze? Rodičů nemá, přátel nemá, vydělat si je neumí –

Švanda. Kdo ví! – A jen abyste o tom věděl – já jdu do světa!

Dorotka. Do světa? Švando, co ti napadá? Jakpak bude potom za osm dní svatba? Svět je kdovíjak veliký – toť se do té doby nevrátíš!

Švanda. Tedy musíš trochu čekat; já si dám také na srdce zámek.

Trnka. Ale copak chceš ve světě, ty střelený peciválku, jenžto jsi jaktěživ dále nebyl nežli ve Strakonicích?

Dorotka. Ano, co tam chceš?

Švanda. Vydělávat peníze.

Trnka. Jakpak?

Švanda. No – na dudy!

Trnka. Na du . . . hahahaha!

Švanda. Co se smějete? Nynčko se vydělá nejvíc peněz muzikou.

Trnka. I ty pomámený strakapoune! Jsi tak hloupý – nebo se děláš hloupějším? Teď se vydělávají peníze tuhle tím (ukáže na čelo) a tuhle tím (ukáže ruce) – ale musí to mít člověk jako na drátkách všecko naštemováno. Dudy! Člověk by se zbláznil! Můžeš jít – i ano, ale po hospodách, kde ti budou sázet po krejcaru – a jinde se ti vysmějou! Jdi si, jdi! Ale do mého revíru mi nepáchni, dokud nebudeš mít na stole dva plné talíře – a kdyby to bylo třebas v ovčáckém baráku.

Dorotka. Tatínku! – Ach, milý Švando, nech ten svět být světem a zůstaň doma; já radši počkám, až se ti něco nahodí –

Trnka. I nech ho, ať si jde – však on zas brzo přileze a bude sbírat suché šípčí, aby nepošel.

Švanda. Ať si – a třeba suché, tvrdé trnky, chcete-li co vědět! – každá bude přec lahodnější, nežli vy jste, pane Trnko!

Trnka. I ty rozčepejřený tetřeve!

Švanda. A jakorat že půjdu – a kdybych měl ty peníze vyžebrat!

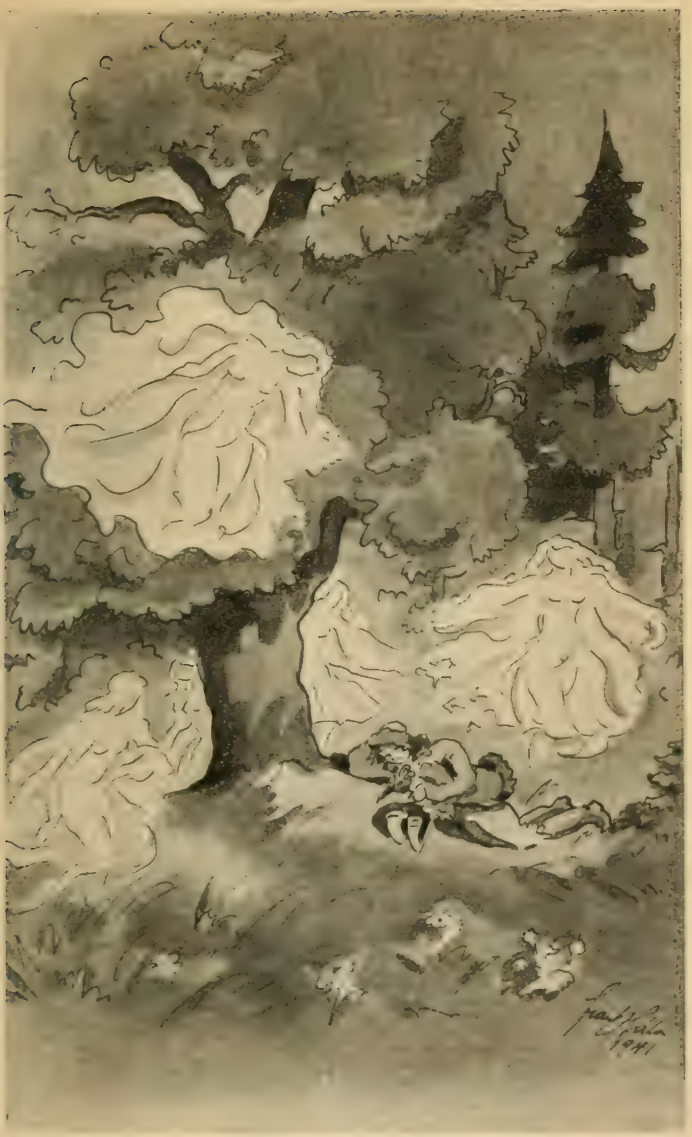

Dorotka. Ale Švandičko!

Švanda. Mlč – nic si z toho nedělej! Mně to bude sice také jako mlýnský kámen na prsou ležet, že musím od tebe –

Dorotka. Já tě nepustím!

Švanda. Neplač – za to přinesu tisíce, a pak se podíváme, co bude mít tvůj moudrý tatík proti mně! On by mohl již teď po takovém zeti všech deset prstů olíznout – už k vůli tobě, že se máme tak rádi – ale cožpak ví on, co to je! Celý den chodí okolo pařezů, a ještě sám zpařezovatí! (Rozčilen odejde.)

Trnka (chce za ním). I ty pramilionský –!

Dorotka (ho zastavuje). Tatínku – mějte povážení – on to tak zle nemyslí – vždyť ho znáte! Jazyk má hned na kolečku – ale přitom to nejlepší srdce z celého mužského pohlaví.

Trnka. Hubu drž a táhni do kuchyně.

Dorotka (smutně odchází, pak se ale vrátí). Tatínku, dělejte co chcete, ale navždycky bez něho nevydržím!

Trnka. Hubu drž a táhni!

Dorotka. Nu, však já už táhnu! Nynčko teprva pozoruju, že nevíte, co to je, když má jeden druhého rád – vy jste to bezpochyby nikdy nezkusil, a nebo tomu již hrozně dávno, že se na to ani nepamatujete. Ale to vám povídám, tatínku – já si nemůžu pomoct – pustíte-li mi Švandu do světa: tedy si lehnu a bude po mně – a nebo poběhnu za ním. (Odejde.)

Trnka. I ty nezdár . . . ne, ne, tatíku, zlobit se nesmíš! Tak jsi ji vychoval, tak ji máš – co na srdci, to na jazyku, nehněvej se tedy. Vždyť víš dobře, co jí schází, a býval jsi také takový – třebas to nechceš nynčko ukázat. Měj si ho ráda, jestli ti srdce jinak nedá! Budeme tak dlouho na moudrého hrát, dokud nějakou hloupost nevyvedeme. (Odejde do stavení.)

PROMĚNA.

Na samém kraji lesa. Uprostřed veliký strom košatý, u něho drnové sedátko, za ním rozmanité křoviny.

Výstup šestý.

Švanda přichází zamyšlen.

Švanda. Jako by se o mne dva duchové tahali; jeden šeptá, abych šel – druhý, abych nechodil; jeden slibuje zlaté hory – druhý prázdnou mošnu. (Sedne si pod strom.) Co mám dělat? – Zase do hospody? – Já bych raději celý měch roztrhal . . . anebo do světa? – Jen kdybych věděl, že dovedu zahrát, aby se to lidem líbilo! (Podepře se pololeže o loket a dá hlavu na dlaň.) Tady to jde arci – ale jak to půjde jinde?

(Z dáli je slyšeti dvanáct hodin bít.)

Už poledne! – A ve mně je hotová půlnoc – před očima se mi to míhá – hlava mi jde kolem– –

(Ve vsi zvoní se malým zvonkem poledne; vtom se rozevrou nejnižší ratolesti prostředního stromu a tam se ukáže dopola Rosava.)

Výstup sedmý.

Rosava v šedivém rouchu a sklání se k Švandovi. Později lesní panny.

Švanda. Ach, teď je mi volno – teď je tu líbezno! (Usne.)

Sbor lesních panen (na počátku zní jemně a zdáli, pak hlasitěji se blíží).

Je v půli den,
Pospějme ven
Na den!
Libé ticho vane,
Síla duchů plane,
Pospějme ven
na bílý den!

(Mezitím se rozevřel i peň stromu a z něho vyšla Rosava. Nyní se rozhrnují kolem křoviny a z nich vystupují lesní panny v bílých dlouhých šatech, s vlajícími vlasy a zelenými věnci. Rosava na ně kývá; ony vůkol ní se shromáždí.)

Rosava. Pojďte, pojďte, sestry milé,
Čekalať jsem této chvíle,
Abych svoje drahé dítě
Z nápastí a sítě
Lidských nehod vyvedla,
A pak utišená,
Štěstím jeho potěšená
V klidné lůno zase usedla.

Lesní panny. To je syn tvůj?

Rosava. To ten samý,
Pro nějžto mě panovnice
Nad pannami
Temných lesů netrpěla více
V říši své – ta bláhová!
Ježto mní, že srdce ženy
Proti bolu této změny
Žádné utěšení nechová!
Já to přísné vyhoštění
Ráda nesu – vždyť mám syna!
V jeho zdaru míjí utrpení,
Ježto na mne uvalila vina.

Bělena. Spanilý to mládenec!

Rosava. Ano, jako poupě z růží
Leželo mé dítě v nuzném lůži,
Když jsem do lidských je rukou dala;
Že jsem při každé své pouti
Kolem něho zaplesala;
Ačkoli mě také hoře hnětlo,
Že tak pěkně květlo.
A já drahé obejmouti nesměla.
Rostl hoch mé lásky,
Až sám také moc té čaropásky
Okusil – a teď mi dělá péče;

Chudým životem se vleče –
Neboť to jsem chtěla, vidouc, že
chudý spokojněji život vede,
Nežli mnohé bledé,
Vrtochami utrápené kníže.

Bělena. Jaké jsou ty jeho péče?

Rosava. Rád by dostal milou svoji;
Otec ale svazek dvojí,
Že je ženich tuze chudý –
Neboť nemá nic než svoje dudy.
Tu chce chlapec ubohý
Skočit na nohy,
Běžet do světa a získat zlato,
Potom dostat dívku za to.
Dovede to, když mu pomoc dáte
Podle sil, jež od královny máte.

Bělena. Mluv, co máme vykonat?

Rosava. Dechněte mu v jeho dudy
Svoje sladké zpěvy,
Aby hraním jeho všudy –
Kamokoli jenom kročí –
Ztichly smutek, bol a hněvy,
Radostná i slza tekla z očí;
By se každé srdce na něj smálo,
Však i zlaté odplaty mu přálo.

Bělena. My tvou žádost vyslyšíme,
Dudy kouzlem naplníme.

Lesní panny (vztáhnou ruce, jako by Švandovy dudy žehnaly).

Zazněte zvuky našich zpěvů,
Kdykoli mládenec bude hrát;
Zazněte smutným pro úlevu,
Veselost chtějte světu dát!

Bělena. Libě budou jeho dudy znít,
Dokavad je bude *v lásce* mít:
Jestli na ně ale jednou zakleje,
Čaromoc jich pryč se poděje.

Rosava. Děkuji vám, drahé společnice
Mládí mého! – Buďtež pomocnice
Také synu mému,
Aby dospěl k cíli žádanému,
Aby v loktech lásky blažené
Našel slasti toužené!

(v dáli bije hodina.)

Bělena. Poledne míjí,
Vraťme se zpátky,
Za dne nám dáno
Vlády čas krátký!

Lesní panny. Skryjme se opět
V lesnatém klínu!
Nám přeje doba
Večerních stínů!

(Mezitím zaznívá jemná hudba, stromy a křoviny se zase rozevrou a panny v nich zmizejí.)

Výstup osmý.

Kalafuna. Švanda spící.

Kalafuna (trochu ostýchavě se ohlíží, nežli Švandu zhlédne). Ať neumím kalamajku zavrznout, když jsem si to nepomyslil! To bývá jeho místečko – a já jsem rád, když ho nevidím – zvláště o polednách. Hajný chlapíka vylil – he, he! a chlapík tu prolil bezpochyby několik zamilovaných slziček. Teď spí! – Co mu to napadá? – A heká, jako by ho tlačila můra – místo aby on dudy tlačil! He, Švando! – Švando!

Švanda (vyskočí). Co je to? Kdo je to?

Kalafuna. Já jsem to! Vezmi oči do hrsti.

Švanda. A kam se poděli ti andělové?

Kalafuna. Tady? Leda z roští – nebo nějaká polednice; ty zde mívají svoje rejdy.

Švanda. Polednice? Viděl jsi už nějakou?

Kalafuna. Já ne – ale matka mé báby říkávala, že její prababa jedenkráte jednu potkala, a že –

Švanda. A copak jsou vlastně ty polednice?

Kalafuna. To jsou jako invalidky lesních panen. Když prý se totiž nějaká lesní panna do člověka zamiluje, tedy ji královna vyžene, a tu je z ní bludná polednice, a z těch polednic se po čase udělají divé ženy. Teď ale pojď!

Švanda. Kam?

Kalafuna. No kam – hrát!

Švanda. Já? – Hrát? – Já mám teď jiné hraní v hlavě. Půjdu do světa.

Kalafuna. Ale, hochu, dej si pokoj! Podívej se na mne; já nevystrčil jaktěživ bradu dál než – abych řekl – za panské stodoly – a co mi schází? Zdráv jsem, ženu mám –

Švanda. To je to! – Ale já ji nemám a nemůžu ji dostat bez peněz. Peníze vydělám ale ve světě.

Kalafuna. Vyděláš. Ale co proděláš? Svět je kluzký – jak se říká – příležitost dělá zloděje. Pamatuj si, že bys tu nechal Dorotku!

Švanda. Ta může být jistá. Já budu koukat jen na tisíce – a ty dostanu. Mně se o tom právě *zdálo.*

Kalafuna. Tak? No, jen když se ti o tom zdálo – he, he! to je trefa. Zůstaň doma.

Švanda. Já ti byl jako v pěkném velkém zámku, a tam bylo plno pánů a paní a všechno ve zlatě – a ti chtěli, abych jim hrál.

Kalafuna. He, he – kdyby to byli naši páni v koženkách, to bych se nedivil.

Švanda. Na začátku jsem nevěděl, mám-li se opovážit –

Kalafuna. Aby se ti nevysmáli.

Švanda. Potom si dodám ale kuráže, vezmu kozlíka do ruky – (Dělá vše, jak vypravuje.)

Kalafuna. A páni si zacpávali uši.

Švanda. Myslím si: Skoč oko nebo zub – fouknu do měchu a začnu hrát. (Hraje polku.)

Kalafuna. A paničky utíkaly, jako by do nich střelil – he, he! U nás – (pozoruje podivnou hru a škube sebou

se zalíbením) by to arci prošlo; ale páni mají – jiné lahůdky – u nich to jde: Tralalalala! (Zpívá si a tancuje podle hrané melodie.) Ale Švando – dej pokoj – tacet – dělej pauzu! Já už nemůžu.

Švanda (přestane hrát). Copak je ti?

Kalafuna. Sedl ti do toho měchu zlý duch? Toť je o přetrhnutí! To lechtá, jakoby ležel člověk mezi mravenci.

Švanda. To mi povídali ti páni také – a sypali mi potom tolary.

Kalafuna. Nech tolary ve snu a drž se opravdy. Pojď a zahrej ve vsi. Přijeli hosté – cizí, neznámí hosté – pomysli si – schválně – aby dudy slyšeli; proto jsem tě hledal; pojď, to padne tolar bez spaní.

Švanda. Jenom kvůli tobě – a pak, aby naši lidé věděli, že není člověk jako velbloud. Potom ale do světa, aby padly tisíce. Švanda není ze dřeva, – abyste si myslili!

Kalafuna. Pojď jen, pojď jen!

Švanda. On se krčí mladý brabec tak dlouho v hnízdě, až přece vyletí; a potom hejchuchu! – celý svět je jeho – všude klobe, všude zobe, všude se třepetá. Já se budu nynčko také třepetat. (Odejde s Kalafunou.)

PROMĚNA.

Před obydlím hajného Trnky.

Výstup devátý.

Dorotka vyjde ze stavení.

Dorotka. Teď bych se mohla arci na skok do vsi podívat – otec není doma . . . ale ne! aby neřekl, že snad schválně ruku do ohně strkám – ono mu není to jeho zapovídání beztoho nic platno; já od Švandy neupustím – nevím sice proč . . . ale nemůžu. Mně se zdá, že by mi bez něho denní světlo scházelo – že bych bez něho ani dýchat nemohla.

Výstup desátý.

Švanda s dudami a malým ranečkem na zádech. Předešlá.

Švanda. Dobrého zdraví, Dorotko!

Dorotka. I pozdrav tě Bůh! Já o vlku a vlk tady. Ale copak to znamená? Co to neseš?

Švanda. Stěhuju se.

Dorotka. Kampak?

Švanda. Už jináč není, Dorotko! Do světa.

Dorotka. Ale Švando! Co ti to vlezlo do hlavy?

Švanda. Vyplač se – budeme plakat třebas dueto; ale pomoct ti nemůžu. *Tak* to zde déle nevydržím.

Dorotka. A já to nevydržím zas takhle!

Švanda. Musíš Dorotko!

Dorotka. Mně pukne srdce!

Švanda. Stáhni si hodně šněrovačku. Za čtyry neděle bude po všem. To jsem zase doma, v kapse budu mít tisíce, a budeme strojit svatbu.

Dorotka. A což jestli žádné nevyděláš?

Švanda. Já? Trhat se o mne budou, jako se právě teď ve vsi o mne trhali – a byli při tom páni z města s naštemovanýma ušima. Já jim jen honem uplách – abych se darmo nezdržoval – abych byl už zítra ve světě. Nynčko teprva vím, co umím!

Dorotka. A co si já tady zatím počnu – na to nemyslíš? Kdybys měl jen polovičku lásky jako já, ani by ses odtud nehnul.

Švanda. To bych tomu dal! To bych mohl za tebou chodit, až by na mně vyrost mech – a ty bys celá zplesnivěla. Já mám lásky, že nevím, kam s ní, a proto jdu do světa!

Výstup jedenáctý.

Kalafuna. Předešlí.

Dorotka (sotva ho zahlídne). Ach, milý Kalafuno – pomyslete!

Kalafuna. (ve velkém rozčilení). Chce uletět – je-li pravda? Nechte ho – pusťte ho – tady to s ním není k vydržení. On by nás tu potrhal!

Dorotka. Jak to?

Kalafuna. Já posud ani nevěděl, co v tom špuntu vězí! Čáry – učiněné čáry – svět se poblázní, až ho uslyší. Nemějte starosti, Dorotko! Za čtyry neděle máte ho tady s tisíci! Kdybych já to uměl na ty skřipky, co on umí na ten svůj měch – prásknu do bot, jak mám ženu a několik capartů na krku!

Švanda. Měj se tedy dobře, Dorotko!

Dorotka. Ne – já tě nepustím!

Kalafuna. No, no – dejte si po hubičce – zaplačte si – já vám k tomu třeba zahraju. (Hraje na housle národní píseň: Loučení, loučení atd.)

Švanda. Za čtyry neděle budu zas tady.

Dorotka. Ale dozajista! Snad bys mohl nějakou slevit.

Švanda. No, vždyť uvidíme! – Jen mají-li všude stejný kalendář. Teď neplač – měj se dobře a chystej se zatím na katechismus. (Rychle odchází.)

Dorotka. Švando! Počkej!

Kalafuna (přistoupí k ní). Panenko, potěšte se!

Dorotka. Ó, já nešťastná! (Vrhne se mu na prsa.)

Výstup dvanáctý.

Kordula s dětmi. Předešlí.

Kordula. Kalafuno! (Spráskne ruce.)

Frantík. I hlehle! Tatínek si namlouvá!

Kalafuna. Tu máš čerte karabáč! Teď bude stará vrčet!

Kordula. A tohle se mi líbí! Místo aby si hleděl výdělku, slízá se tady za božího dne s osobou – já se zalknu!

Kačenka. Maminka má trhání.

Kalafuna. Panno Dorotko – vzpamatujte se!

Dorotka (ustoupí a hledí do dáli za Švandou).

Kordula. A vy nešťastná osobo –!

Kalafuna. Stará!
Kordula. Kam jste dala stud před Bohem a lidmi?
Kalafuna. Stará!
Kordula. Kam jste dala oči?
Kalafuna. Stará!
Kordula. Že se ostouzíte s takovým kostrounem.
Kalafuna (se rozkřikne). Stará, teď toho mám dost! Já primarius – kápo – paní Kordulo! Já tohle dobré děvče těšil – protože je sirotek.
Kordula. Sirotek?
Kalafuna. Ano – sirotek lásky! Právě upláchl jí ženich do světa.
Honzík. Tatínek má kuráž!
Kordula. Arci – proto si strhne holka hlavu! Za to by měla nebi děkovat.
Kalafuna. Oh, jen se nedělej! Však ty jsi také jednou natahovala moldánky, když mě chtěla strakonická banda s sebou na cesty! Víš ještě!
Kordula. To se ti něco zdálo! A k čemu ty daremné řeči? Pojď do hospody; lidé chtějí ještě tancovat.
Kalafuna. I ať si tedy ňákou zavejskají; já bych musel při tom hluku žíně rozdřít. – Potěšte se, Dorotko! Máte-li náturu, jako moje Kordula, tedy vám bude za čtyryadvacet hodin zas dobře. (Odchází se svými.)
Dorotka (sama). Dobře? – Ach arci, vždyť musí být dobře – a kdybych celý den za ním koukala, tedy si přece nic nevykoukám –

(Den se kloní k večeru a krajina se naplňuje pomalu červánky.)

– a kdybych celý den vzdychala, tedy si přece nic nevyvzdychám. To vím – ale což je mi to platno? Srdce nedá přece pokoje! A jen kdybych věděla, že se mu nic nestane!

(Vysoké křoví na protější straně rozevře se a z něho vystoupí Rosava.)

Výstup třináctý.

Rosava. Předešlá.

Dorotka. Kdybych mohla se živou duší o něm porozprávět!
Rosava. Jen ho věrně v mysli uchovávej,
jiným starostem se neoddávej!
Dorotka (pro sebe). Co je to za osobu? – (Hlasitě.) Což víte vy?
Rosava. Znám tvou bázeň i tvé naděje;
Věrné lásce mohu ale věstit,
Že jí bude příští zlaté květy pěstit;
Milenec tvůj cíle svého dospěje.
Dorotka. Že dospěje?
Rosava. Tamto pohleď, jak i lůnem noci bledé
Strážný duchů zástup kroky jeho vede!

(Pokyne nazad; popředu se docela setmí. Hudba. Zadní opona se vyhrne.)

Výstup čtrnáctý.

Daleká vyhlídka na rozkošnou krajinu, kteráž je měsícem jasně ozářena; uprostřed pahorek, na němžto Švanda stojí. Nad ním i okolo něho vznášejí se zpívající

Lesní panny:

Jasná je noc!
Nám dána moc
Tu noc!
Libé ticho vane,
Síla duchů plane;
Jasná je noc,
Jdem na pomoc!

Dorotka (stojí v popředí u radostném žasnutí).
Rosava (s pravicí v dáli napjatou).

(Mezitím opona zvolna padá.)

DRUHÉ JEDNÁNÍ.

Leskem drahých kovů se třpytící jeskyně. Uprostřed povýšený trůn.

Výstup první.

Lesana ve skvostném bílém rouchu, se zlatým věncem na hlavě, sedí na trůnu. Lesní panny okolo ní.

Lesana. Ousměch z moci mojí tropit,
Potom slzou tváře kropit
Umí žena lehkovážná!
Že však vaše prosba snažná
Srdce moje oblomila,
Tedy jsem jí povolila
Vejít v bránu říše mojí,
Aby řekla žádost svoji.

Bělena (pokyne stranou).
Přistup, Rosavo! – a oznam paní,
Jakou prosbu máš to na ni.

Výstup druhý.

Rosava. Předešlé.

Rosava. Mocná panovnice! Prosba moje
Neobtěžuj srdce tvoje –
Dotýkáť se mého syna.
Vyznávám se, že jsem vinna;
Chtěj však jednou milost dáti
A mně pomoci své přáti.

Lesana. Mluv! – Kdo pod korunou právem sedí,
Rád si proseb lidu svého hledí.

Rosava. Syn můj vypravil se v živé
Kolotání světa,
A já nyní trnu, že v té divé
Tísni bude po něm veta.
Nezkušen je – a dle stavu svého
Nemohu být průvodkyní jeho

Po všech končinách,
Když mě nepropustíš přes svůj práh –
Když mě neobdaříš
Mocí duchů nevázaných.
Učiň tedy tak a dovol,
Bych ho směla doprovázet,
Bych mu dnem i nocí
Byla ku pomoci,
Kdyby měl snad s cesty scházet,
Za to – když s ním po vší píli
Dojdu k cíli,
Vrátím se, a ty mi strhneš
Hodiny co léta z věku mého,
Odsoudíc mě – mezi divé ženy.
Já se nehrozím té kruté změny;
Mateřská mi láska dí,
Že mi štěstí syna mého
Pokutou zlou nahradí.

Lesana. Na mnoho se odvažuješ!
Měj si ale, več se uvazuješ.
Pouštím tebe z úzkých mezí
Doby vykázané;
Přikládajíc tobě moci,
Jakž mám od věčnosti právo dané.
Buď synovou společnicí,
Buď i jeho pomocnicí –
Ale vášně jeho řídit nesmíš.
Až se vrátíš – uvidíme,
Co ti za to uložíme.

Rosava. Díky tobě, velemocná paní,
Vůle má se vůli tvojí klaní. (Odejde.)

(Lesní panny utvoří okolo trůnu veliké malebné skupení –
a mezitím děje se)

PROMĚNA.

Krátká ulice v městě ideálního slohu. Po pravé straně stavení s dveřmi, nad nimi nápis: *Vejdi dále, poutníku!*

Výstup třetí.

Vocilka v lehounkém kabátku, má vlasy dlouhé, kníry a bradičku, na zádech malý vak, v ruce tlustou hůl. Zpívá:

Celý svět je jako koule,
Těžko na něm stát jen nohama;
Nechce-li mít člověk boule,
Musí se ho chytat rukama.

Tu to klouže,
Tam se boří,
Tu je louže,
Tam to hoří:

Člověk má se jen co točit,
Nechce-li si tacle zmočit;
Kdo však umí chytře hrát,
Dovede tu pevně stát.

Ano, chytrost žádné čáry! Já to zkusil už v těch nejzamotanějších pleteninách života: chytrá hlava se neztratí. – Kdybych měl vypravovat, co jsem všechno tropil – od té chvíle, když jsem jakožto řádný student poslední noc na biliáru spal – kdybych to měl vypravovat: to by byla kronika – tlustší nežli Hájkova a strakatější nežli Enšpígl. Teď budeme zkoušet ještě jedno. Budeme hledět přijít za sekretáře, za kasíra nebo něco podobného k cestujícímu koncertistovi. Proč ne? – Vždyť podle toho vypadáme – a nynčko to nejvíc vynáší. Já už dávno po jednom pasu a teď mu sedím na patách. Tuhle prý se uhostil! Vederemo! (Čte nápis). „Vejdi dále, poutníku!“ Ah – to je mudrc hospodský! Jen jestli také říká: Odejdi v pokoji! – třebas neměl poutník prachy.

Výstup čtvrtý.

Mikuli. Předešlý.

Vocilka. Má služba, mnohovážený – bezpochyby panovník nad tímto tělo- i dušekojným ústavem?

Mikuli (pořád vážně). Jsem hostinský.

Vocilka. To mě těší. Já si přál už dávno hostinského nakrmení. Račte dovolit – nehostíte také slavného koncertistu?

Mikuli. Co je to?

Vocilka. Zvíře, co dělá muziku.

Mikuli. Ah, to je ten český dudák?

Vocilka. Ano, ta Strakonická chlouba. –

Mikuli. Ten je tady.

Vocilka. To mě těší! A nemohl bych s ním rozprávět?

Mikuli. Proč bys nemohl? Jak vidím, nemáš hubu zarostlou.

Vocilka (stranou). No počkej! To poznáš teprva, až se dostanu do hrnců. Musíte vědět, že jsem jeho krajan.

Mikuli. Taky Čech? (Prohlížeje si ho.) To musí být divná zem – ta česká!

Vocilka. Hm – tak bečelo již mnoho trkavých beranů! A báchorek máte o té české zemi – hůř nežli o červené karkulce.

Mikuli. Nu, tuze dobře tam as není, sice by vás tolik z ní neodcházelo.

Vocilka. Můj laskavý napaječi poutníků, to víte, že je svět už tuze starý, a proto je už taky leckde děravý. Pán Bůh nemůže ale takové díry trpět – a když někdy něco pukne a díra se udělá: tu vezme Pán Bůh po každé nějakého Čecha a takovou díru jím zastrčí – aby stavení neshrklo. Proto máte tolik Čechů sem tam ve světě.

Mikuli (hledí na něj a vrtí hlavou). Nu, pro mne – myslíte-li, že jste národ vyvolený, uvidíme, co tady dovedete.

Vocilka. Tady?

Mikuli. Tvůj krajan chce hrát před naší princeznou.

Vocilka. Princeznou?

Mikuli. Již od delších časů ulehl na ni tak hluboký smutek, že ani nemluví; darmo bylo pro ni posud rozličné obveselení strojeno. Tu přiletěla pověst o divné hudbě tvého krajana – a otec smutné princezny vypravil za ním posly, aby ji svojí hrou potěšil. On přišel – a já se jdu nyní poptat, kdy by se mohl do paláce odebrat. (Odejde.)

Vocilka. Náš dudák má princeznu obveselit? Viktoria, pšenice květe – to se nechá něco utrhnout. Vocilko, vysloužilý študiose – nynčko se seber řádně a se presentíruj. Moje garderoba je sice – trochu sešlá; tuhle z levého šosu bude moci být brzo cedník – a kolena se derou na čerstvé povětří; ale vždyť máš ještě jednu rukavičku – vytáhneš si límec – vulgo: fátrmordy – a jsi hotový! Tak – jen chutě do toho – a mysli na sekretářství! Arci, kdyby ses měl přiznat, zdali se k tomu hodíš... Pah, proč by ses nehodil? Ty nebudeš první na světě, který se za něco vydává, k čemu se jakživ nehodí. Ono se ledaco povrchu leskne, ale vnitřku je to dým.

Píseň.

Mnohý vstane sotva z lože,
Modlí se hned: Pane Bože!
Potom začne pilně smekat,
Na ulici třebas klekat,
Chce pobožným mužem slout;
Chudého však honí z domu,
Hází po něm tisíc hromů,
Nájemníka utiskuje,
Čeledínu utrhuje –
Běda, kdo by se chtěl hnout!
Proto dím:
Povrchu se mnoho leskne,
Vnitřku je to ale dým.

Mnohý mistr pošle dílo
Na výstavu, až je milo,
Dostane i medálii,
Jako v ňáké batálii,
Potom chodí jako páv.
Doma zatím pilně píchá
Tovaryš a hořce vzdychá;
On to dílo vyhotovil,
Mistra svého přiozdobil,
Sám je sotva živ a zdráv!

Proto dím:
Povrchu se mnoho leskne,
Vnitřku je to ale dým.

Mnohý staví nový krámec,
Udělá si zlatý rámec,
Nápis ven jak lomenice,
Zboží dovnitř za tisíce,
K tomu v každém koutě gás!
Za rok přijdou kreditoři,
Jestli ho dřív neumoří,
Krám se zamkne, zboží zmizí,
Lampy zhasnou, pán se sklízí,
V konci je ten drahý špás!

Proto dím:
Povrchu se mnoho leskne,
Vnitřku je to ale dým.

U klavíru slečna sedí,
Do francouzské knihy hledí,
Na vídeňské jezdí bály,
Ve Švejcařích zleze skály,
Domovem je tu i tam!
Po česku se ale bavit,
Jehlu vzít a něco zpravit,
Oběd chystat, prádlo pařit,

Dobře píct a chutně vařit,
Ach, to neví kudy kam!

Proto dím:
Povrchu se mnoho leskne,
Vnitřku je to ale dým.

Fintěný panáček hlásí,
Co přemoh' panenské krásy,
Hejří, hraje, v noci bouří,
Za den dvacet cigar kouří,
Knihy nechá v pokoji;
Když pak přijdou exameny,
Chodí celý pomámený;
Marné ptaní professorů,
Jak by mluvil do sochoru,
Švihák husu uloví!

Proto dím:
Povrchu se mnoho leskne,
Vnitřku je to ale dým.

Mnohý vzdychá: Milí bratři,
Milujme se jak se patří,
Nouzi rádi pomáhejme,
Smutku slze utírejme,
Lásku k bližním káže Bůh!
Tajně zatím dře a šidí,
Tloustne potem chudých lidí,
Stovku ze sta požaduje,
Špejchary si naplňuje –
Hladový ten vydřiduch!

Proto dím:
Povrchu se mnoho leskne,
Vnitřku je to ale dým.

(Vejde do hostince.)

Výstup pátý.

Rosava v oděvu poutnickém. Za ní Dorotka s trumarinou, plachetku na hlavě; Kalafuna s houslemi ve ve futrálu, ranec na zádech.

Rosava. Zde jsme u cíle; když vejdete, hledaného muže najdete.

Dorotka. A vy nás opustíte?

Rosava. Budu u vás blíže,

Nežli mníte; neb mě víže
nejpevnější pouto k vám.

(Odejde.)

Kalafuna. Divná osoba! Najednou se nám vyskytne a vede nás – my za ní a nevíme ani kam. Kde to jen jsme? Tady to vypadá jako v nějaké pohádce o zakleté princezně.

Dorotka. Pojďte jen dále – abychom věděli, jsme-li u cíle. (Vejdou do hostince.)

PROMĚNA.

Komnata v hostinci.

Výstup šestý.

Švanda v černém fraku, ale aby na něm visel, má bílý šátek s notným límcem na krku atd.; pohybování jeho v tom obleku jest nejapné. – Přicházeje zívá a protahuje se.

Švanda. Ah – tohle je veselé živobytí – jako o Štědrém večeru při prázdné míse. Samá dlouhá chvíle! Někde mě to arci strhne do proudu – tu se jí a pije; ale potom je zas, jako by vypálil. A to nejhezčí je při tom, že

nemám posavad žádné tisíce. Ty peníze jdou u mne jako na dračku.

Výstup sedmý.

Vocilka. Předešlý.

Vocilka (s mnohými poklonami). Servitore, signor musicanto – poníženě ruce líbám.

Švanda. I – jen nechte! Co vám to napadá?

Vocilka. Já dychtil už dávno po té chvíli, abych mohl svému nejslavnějšímu krajanovi tu nejhlubší poklonu udělat.

Švanda (živě). Vy jste Čech?

Vocilka. Oh – a jaký! Doma to nemohli ani vydržet, radili mi, abych se podíval trochu do světa.

Švanda. A co nynčko děláte?

Vocilka. Chodím za vámi a poslouchám vaši nebeskou muziku. Roztrhal jsem tím tak říkajíc své poslední boty – všecko z pouhé lásky k umění.

Švanda. To jste blázínek.

Vocilka. Já vím – ale ono je teď mnoho takových muzikantských třeštílků – to je teď jako cholera. Při tom pozoruju, že nemáte u sebe žádného člověka, kterýž by se o vaše pohodlí staral, vaše koncerty objednával, recenzentům bilety roznášel – i pokládal bych se za šťastného, kdybych vám mohl ke všemu tomu svoje mizerné služby obětovat.

Švanda. To by bylo snad tuze mnoho!

Vocilka. Ono se to vlastně také sluší. Každý slavný muž má svého sekretáře, komorníka, důvěrníka – nebo jak se chce titulovat – a takový člověk je pro něj pravé dobrodiní.

Švanda. Tak? – Já si pomáhal dosud sám – nebo jsem si vydlužil čeledína z hospody; arci že mě to všecko dřelo – jak se mi zdá –

Vocilka. No, to si můžu myslit. Čeledínové – to je krásná čeládka. To jsou poberové. Ale to všecko přestane, když budu já u vás. A jak užijete života! – Beze všech

starostí. Já se vám budu starat o cesty, o koncerty, o kasu – o všecko! Uvidíte, že vám bude při tom tuze lehko!

Švanda. Nu, jestli myslíte – můžete u mne zůstat; alespoň se mi nebude tak stýskat.

Vocilka. Oh – milostpane – poníženě ruku líbám.

Švanda. Ale – jste poctivý člověk?

Vocilka. Já? – Ty jemináčku! Jak mě tu vidíte – samá poctivost – a kdybyste mi chtěl milostivě tykat, měl bych také pýchu.

Švanda. I pro mne – ale jak pak vám říkají?

Vocilka. Pantaleon Vocilka.

Švanda. Hezké jméno!

Vocilka. Francouzské – sice by nebylo hezké. Já mu dělám také čest.

Švanda. Tedy milý Vocílko – jak povídám, můžeš u mne zůstat; ale copak to bude koštovat?

Vocilka. Ah, ah – kdopak by mluvil o takových maličkostech! Mně je tu více o čest, a také vím, že nebudete nikdy na nějakou hrst dukátů koukat, kdyby dostávala moje kapsa souchotiny. Copak vám to udělá! Za pár let máte miliony.

Švanda. Za pár let? (Škrábe se za ušima.) Já ti musím říct, že bych se měl už domů podívat.

Vocilka. I podíváme se, proč ne! Ale potom zarejdíme poznovu do světa. Nynčko budete se teprve hejbat; nynčko budete se teprva ze slupky vylupovat. Za čtrnáct dní musíte vypadat, že vás budou chtít do kastle postavit. Oh, jen mě nechte dělat, milostpane! To bude živobytí! He, sklepníku! – posluhovači! – děvčata! (Volá ze dveří.) Pro milostpána láhev nejlepšího vína a dvě sklenice! – potom něco rozumného k zakousnutí, aby to šlo hezky do krku!

Švanda. Copak ti napadá? Já jsem už snídal.

Vocilka. To nic neškodí! Pravý umělec musí mít pořád apetit – a koncertista žízeň. A pak se obyčejně každá smlouva něčím zavlažuje; musíme to tedy s naší také udělat – je to skrze světskou pomluvu.

Výstup osmý.

Gulinari a Vanika přinášejí láhev vína, dvě sklenice a na talíři pochoutky, a postaví to na stůl.
Předešlí.

Vocilka. Šlaku, to jsou hezké perličky! (Kouká po nich.) Veritabl Indiánky!

Švanda (jde za ním a tahá ho za šos). Ty Vocílko – ta krajní – to je holka!

Vocilka. Famós, milostpane – jako marcipán! Ale ta druhá je také delikát! Na slovíčko, krajanko! (Bere ji za ruku.)

Gulinari (vyhýbá se mu). Krajanko? Nevěděla bych.

Vocilka. A to je pyšná ťopka!

Gulinari (přistoupí k Švandovi). Líbí se ti něco, pane?

Švanda. Oh – ty celá! (Bere ji ostýchavě za ruku.)

Gulinari. Vezmeš si mne za ženu?

Švanda (se lekne a ucouvne). Za ženu?

Vocilka. A to je plemeno!

Gulinari. Že ne? Co mluvíš tedy, že se ti líbím? (Odejde i s druhou.)

Vocilka. No, pěkně děkuju! Zde musejí mít muži peklo na zemi, musejí-li si hned každou vzít, které řeknou, že se jim líbí. (Nalívá mezitím víno.)

Švanda. Já jsem – jako by do mne nůž vrazil! Za ženu! No, to bych pochodil!

Vocilka. I nechte, milostpane, daremných vrtochů a pojďte pít! To bude nejlepší medicina na tu alteraci. (Přistavuje sesle.)

Švanda (jde ke stolu a sedne). Já se ještě celý třesu, jak jsem se toho lek'. (Oba pijou a jedí. Mezitím hraje se venku národní: „Jen ty mi, dudáčku, zadudej" – na housle a na trumarinu. – Švanda poslouchá, žasne, pak vyskočí.) Co je to? – Zdá se mi něco? To jsou muzikanti z Čech – to je Strakonická. (Běží ke dveřím.) I ty sladké umučení – Dorotko! Kalafuno! Je-li možná?

Výstup devátý.

Dorotka. Kalafuna. Předešlí.

Dorotka (vběhne Švandovi do náručí). Pozdrav tě ruka nebeská, můj milý Švando! Ach, to jsem ráda, že jsme tě přece našli – vždyť jsme už skoro celý svět prolezli, přes hory a doly, přes lesy a vody, a kdyby nebylo mé neznámé přítelky, seděli bychom snad někde za světem, a koukali bychom, kudy za tebou. No, jak se máš? Co děláš? Myslíš na mne? Schraňuješ hodně? No, tak pak mluv!

Vocilka (sedí mezitím pořád u stolu, pilně jí a pije). A to je řehtačka!

Švanda. Ale jak pak mám mluvit, když ti huba jede, jako bys chtěla mluvit do soudného dne? – Dobře se mám a myslím na tebe – ale co ti to napadlo pustit se do světa?

Kalafuna. Ano, pomysli si, Švando! To je osoba! Když jsi nešel za čtyry neděle, začala věšet hlavu – a když jsi nešel po osmi nedělích, chodila jako bez hlavy.

Dorotka. Já ti to povídala napřed, že to bez tebe nevydržím – a potom jsem si pořád myslela, že se ti něco stalo.

Vocilka. Kýho čerta, to je zamilovaná kronika – to bych mohl potřebovat.

Kalafuna. A když ji potkalo konečně to neštěstí –

Dorotka. Ach, já bych byla snad i bez něho odešla!

Švanda. Jaké neštěstí?

Kalafuna. Že jí otec ulehl a více nevstal.

Švanda. Tvůj otec?

Dorotka. Ach arci! (Utírá si oči.)

Vocilka. Mohla se tam položit místo něho.

Kalafuna. Tu ti přijde ke mně, zdali prý bych s ní nešel za tebou. Já ti v první chvíli myslil, že na ní oči nechám. Pak jsem si to ale rozpočítal – he, he! Vidíš, já řku – stará beztoho pořád bručí na malé výdělky, ušetři jí tedy jedlíka – snad přitom ve světě něco utrhneš – vždyť nejsi šumař, aby tě hodili pod lavici. Byl to ode mne arci darebácký kousek, a stará mi

udělá – he, he! zlořečenou lázeň, až se navrátím; ale já si nemoh' pomoct. Ta holka tě má ráda – až mě to celého pomátlo.

Dorotka. No, teď toho nechme – teď je všecko dobře, teď jsme pohromadě, teď vezmeme tisíce a půjdeme domů.

Vocilka. I ty sojko!

Švanda. Tisíce? Milá Dorotko – o tisících nevím ještě nic.

Dorotka. No, jen když to jsou sta! Já si z toho moc nedělám.

Švanda. Holečku – já nemám ještě nic.

Dorotka. Nic?

Švanda. To jest – peněz jsem vydělal už dost; ale to se ti sesype všude podivných lidí, ten je muzikant, ten je komediant, ten chce to, ten ono – pak jsem musel dávat traktace – a tak mi všechny peníze zas vylítaly.

Dorotka. Ale Švando!

Švanda. Ale nynčko to půjde všecko jináč! Teď mám svého cekretáře a komorníka –

Dorotka. Ty?

Švanda. Ten mi bude dávat na všecko pozor. Není-li pravda, Vocilko?

Vocilka (rychle vstane a blíží se s mnohými poklonami). Oh – dozajista! A poněvadž moje péče o milostpána – když se vezme ohled na lásku a služebnost, kteráž je vždycky chvalitebná – tedy také ohledem na moje ponížené –

Švanda. I vždyť je dobře! Já vím, co si myslíš –

Vocilka (pořád se ještě klaní, pro sebe). Ten je všeVědoucí! – Já to nevím sám.

Švanda. Abys ale věděl, jak se také jinde zachovat – tohle je Dorotka, moje nevěsta.

Vocilka (stranou). I hrom do čepice! – (Hlasitě.) Oh, že se nic takového taky mně nevěstí! (Střílí zdaleka očima po Dorotce.)

Švanda. Ale jeminářku! Teď mi teprva napadá! Vy budete hladoví a ušlí – posaďte se! He, Vocilko – poruč, aby nám dali něco jíst a pít.

Vocilka (odejde).

Dorotka. Ty, Švando, ten tvůj cekretář se mi nelíbí! On dělá na mne oči, jako by mě chtěl polknout.

Švanda. I jdi, blázínku! To se ti něco zdá. On je od kosti dobrá duše – ale ty nejsi velkému světu zvyklá – a my, co jsme páni – víš, my máme docela jiné oči nežli sprostý lid.

Vocilka (se vrací se sklepníkem, kterýž jídlo a pití přináší). Tuhle je, co hrdlo a žaludek ráčí! Račte si, milostslečinko, pohovět a – tenhle dobrý pán bude bezpochyby také –

Kalafuna. Ano – he, he! Ten si bude také hovět. (Sedá.)

Švanda Jez, Dorotko, a pij, jako bys byla doma.

Dorotka (se posadí).

Výstup desátý.

Mikuli. Předešlí.

Mikuli. Pane!

Švanda. Ah, náš domácí!

Mikuli. Právě přicházím z královského paláce. V patách za mnou přijde pro tebe dvořanín, aby ses dostavil k naší princezně. (Odejde.)

Vocilka. Šlaku, na princeznu jsme docela zapomněli!

Dorotka. K princezně? Co je to za princeznu?

Švanda. Oh, holečku – to je teď moje denní společnost!

Dorotka. Je mladá, hezká?

Švanda. To ještě nevím; slyším jenom, že je plačtivá, a že ji mám trochu povyrazit.

Vocilka. Dělejte, milostpane! Dělejte! Vždyť se musíte ještě vyšvihnout; v téhle hastrošově uniformě nemůžu vás pustit do paláce – to by myslili, že jdete vrabce strašit. Já slíbil, že se budu o vás starat, tedy musím slovo držet. Pojďte; milostslečna bude zatím tak dobrá a vyrazí se tady s panem krajanem – já bych je oba taky rád vyrazil – ale někam ze dveří. (Vezme Švandu pod paží a odejde s ním.)

Kalafuna. Nějaká dobrá duše – ten pan cekretář, hehe!

Dorotka. Myslíte?

Kalafuna. To jsou nějaké starosti! A na sebe ani nevzpomene. No, jezte – pijte, panno Dorotko! Já si udělám dnes bene. Škoda, že tu nejsou moji caparti – ti by se oblizovali!

Dorotka. Mně je najednou jaksi těsno, jako by se mělo něco přihodit.

Kalafuna. I ovšem – hehe! Ono se může něco přihodit.

Dorotka. Copak?

Kalafuna. Že snad chytím opičku.

Dorotka. Ach, nežertujte! Naše neznámá přítelka byla také jaksi nepokojná a domlouvala nám pořád, abychom si pospíšili –

Kalafuna. I to jsou daremné vrtochy! – Pijte!

Dorotka. Ne, ne – já tu nemám žádného stání. Já musím za Švandou. Pojďte, Kalafuno, pojďte – ať se mu nic nestane.

Kalafuna. I copak vám napadá! Tohle živobytí tady opustit?

Dorotka. To se vám nahradí – jen pojďte.

Kalafuna. No, k vůli vám, panno Dorotko! Ale to vám povídám – moje srdce zůstane tenkráte u toho božího nadělení – hehe! Nebo to mi věřte (zpívaje):

Jen v hodné, plné sklenici,
Je všech radostí květ;
Kdo neměl jakživ opici,
Ten neví, co je svět.

Dorotko, buďte veselá! – A když mám tak navlažíno – pojďte sem, zaděláme si naši. (Dá čepici na stranu a vezme housle.)

Píseň dudácká.

Dorotko Trnkova,
milenko Švandova,
jen nechvátej!

Až vypiju a sním,
půjdem za ním.
U dvora králova
tam budem žít,
kdyby to má žena,
Kordula věděla,
tak bude klít.

Já jsem ze Strakonic
capo prim ex propris
s kapsou prázdnou.
Na zádech mám ranec
a v ruce lívanec,
sklenku plnou!
Opička mě drží
za pačesy,
v hlavě mi to skáče,
nacpu si koláče
plné šosy.

Pojďme tedy spolu
ke královu dvoru
na traktace;
budeme tam zpívat,
tisíce vybírat
do čepice.
Pak je povezeme
na trakaři,
a moje Kordula
až to vše uhlídá,
tak se zblázní.

(K opakování.)

Na tom našem dvoře
všecko to krákoře,
i ten kohout.
Nemohu na tebe,

potěšení moje,
zapomenout!
A kdybych zapomněl,
tož ne lehce,
vždycky mne pro tebe,
potěšení moje,
bolí srdce!

(Dorotka může zpívat:)

. . . . zapomenout!
Jdu za ním do světa
on jde k jinej,
na místě tisíců
nemá kus střevícu
ten můj milej!

PROMĚNA.

Skvostný sál. V pozadí povýšený trůn pro princeznu a sedadla pro její komonstvo. V popředí napravo sedátko pro Švandu.

Výstup jedenáctý.

Zulika sedí na trůně závojem zacloněna. Po obou stranách její komonstvo, paní a páni; všickni stojí s hlavou skloněnou, tiše se chovajíce. Švanda v pěkném oděvu národním a Vocilka vejdou, doprovázeni od dvou dvořanínů.

Dvořanín. Milostivá kněžno! Tohoto umělce posílá tobě královský otec, aby potěšil srdce tvé. (Pokyne Švandovi, aby se posadil, a odejde.)
Švanda (posadí se a začne hrát).
Vocilka (stojí vedle něho).

(Několik taktů uplyne, aniž si dámy a páni hudby všimnou, pak ale začnou hlavy pozdvihovati, libostí sebou

škubati, rozhoupávati se, až konečně všickni na nohy skočí a polku tancují. Po tanci odejdou.)

Zulika (si dlouho ničeho nevšímá, pak ale pozorně poslouchá, odhrne závoj, jeví radost a baví se mezi tancem s dvěma panímí. Konečně sestoupí s trůnu a běží k Švandovi). Ó, ty milý, spanilý jinochu! Zulika ti děkuje, že jsi její srdce takovou rozkoší naplnil. Ono bylo již vyprahlé jako mladá lučina na poledním slunci; ale tvými čarozvuky vešla do něho útěcha jako rosa nebeská.

Švanda (pořád se klaní). Oh!

Vocilka (stranou). Kýho výra! Ta mluví jako turecký veršovec.

Zulika. Teď ale nesmíš od ní více odejít – rozumíš? – sice by si opět zasteskla.

Švanda. Oh!

Vocilka (potají). Ale mluvte pak něco chytřejšího!

Švanda. Copak?

Vocilka. Řekněte alespoň taky Ah – nebo Uh!

Zulika. Zulika tě bude ale také za to milovat – jako miluje beránek čerstvé lupení a rybička čerstvou vodičku. A nač si pomyslíš – co tvé srdce požádá: Zulika to řekne otci, a vůle tvá se naplní.

Vocilka (tajně). Vymyslete si honem něco tyranského!

Švanda. Oh – (K němu). Já nejsem v stavu slova vyblebtnout.

Zulika. Či snad Zulice nevěříš?

Švanda. Oh – a jak! Kdo pak je ta Zulika?

Zulika. Kdo že je? – Hahaha! to se mi líbí! Ó ty veselý človíčku! Kdožpak by to byl, nežli ta samotná, kterou jsi potěšil – která před tebou stojí, a která nepřestane velebiti nebesa, že tě jako ze svých bran poslala. Ale to ti povídám – odejít nesmíš, sice by se Zulika hněvala – ó, Zulika se umí také hněvati – jen se zeptej; ale ono to dlouho netrvá – ona se raději hned udobří – a potom se zase směje. No, směj se také!

Švanda. He, he, he!

Vocilka (po něm). Ha, ha, ha!

Zulika. Copak je tohle za divného člověka? Ten se mi líbí – je hodně k smíchu. Je to tvůj otrok?

Vocilka. Před tvou spanilostí je celý svět otrokem.

Zulika. I vida – on umí také mluvit! Toho neprodávej! Já ho budu mít někdy za blázna.

Švanda. Ale já nevím, slavná princezno – jestli zde tak dlouho –

Zulika. Co tak dlouho –?

Vocilka. Nešlapte si na rozum!

Švanda. Smím-li zde tak dlouho zůstat –

Zulika. Pročpak bys nesměl? Ty musíš!

Vocilka. Držte se zuby nehty! Berte!

Zulika. A víš-li co? Ano, to je rozkošný nápad! Vem si mě za ženu.

Švanda. Za ženu –? (K Vocilkovi.) Tady jsou na to ženidlo celé posedlé!

Vocilka. Buďte rád a berte! Toť je víc štěstí nežli co jiného.

Zulika. Není-li pravda? To bude to nejlepší. Otec chtěl dát Zulice beztoho ženicha – ale ten se jí nelíbí – a proto také stonala. Ale Zulika mu řekne, že ty se jí líbíš – tebe že si vezme.

Švanda. Ale nejmilostivější princezno, já nejsem v stavu –

Vocilka (dá mu štilec a předstoupí). – tu rozkoš vyslovit, která se ve mně z tvé milosti rozlívá – žilami proudí a srdce roztrhnouti hrozí – to chce milostpán říct.

Zulika. Zuliky se nemusíš bát, milý člověče! Zulika se dala již dávno poučit, jak se mají ženy chovat: mají být poslušné a přívětivé – je-li pravda? Ó, nestarej se! Zulika tě dovede také obveselit! Ona umí zpívat, umí tancovat – a tak škaredá také není – viď? Nu, jen se tedy raduj – Zulika půjde k otci a zvěstuje mu naše štěstí! (Odejde s paními.)

Švanda. Já se zblázním!

Vocilka. To věřím! To je také štěstí k zbláznění.

Švanda. Štěstí? Co to žvastáš? Jak bych si mohl tu bláznivou Zuliku vzít? Co by tomu řekla Dorotka?

Vocilka. Ale prosím vás, nemluvte mi nynčko o té Dorotě! To je tolik, jako by mě zval někdo na bažanta, a já se děkoval – že nemůžu – že mám doma brambory.

Švanda. Já uteču!

Vocilka. I pro mne! Ale až po svatbě.

Švanda. Moje svědomí!

Vocilka. Pah! Má-li vás Dorotka opravdu ráda, tedy se musí radovat, že dostanete princeznu.

Švanda. Pročpak?

Vocilka. Protože vám musí takové štěstí přát, a že ji budete moct také šťastnou udělat. Vám nepřijde potom na několik čtvrtcí dukátů – a nějakého kavalíra dostane také – možná, že se rozmyslím sám.

Výstup dvanáctý.

Alenoros s pážaty, z nichžto dva na polštářích zlaté skřínky nesou. Předešlí.

Alenoros. Drahý cizinče! Přijmi díky moje, že jsi vlil paprsek radosti do srdce mé dcery – prozatím podává ti láska otcovská toto na důkaz své uznalosti – (pokyne pážatům, kteří s dary odejdou) – oni to donesou zrovna do příbytku tvého.

Vocilka (si mne radostí ruce).

Švanda. Oh, to je snad tuze mnoho, pane králi!

Vocilka (potají). I berte! Čím víc, tím líp.

Alenoros. Mimo to zjevila mi drahá moje Zulika, že tě miluje, a ty že ji žádáš za manželku. Já jí sice již vyhledal statného reka, ona však nezdá se míti v něm zalíbení, a poněvadž toliko její štěstí vyhledávám –

Dorotka (za scénou). Pusťte mě! Já s ním musím mluvit.

Švanda. Umučená hodino! – To je Dorotka!

Vocilka. Seberte se!

Alenoros. Co je to?

Výstup třináctý.

Dorotka. Kalafuna. Předešlí.

Dorotka (přiběhne). Ha, tu je! Švando, je to pravda, co se již po celém městě roznáší? Budeš si brát princeznu?

Alenoros. Kdo je ta dívka?

Vocilka. Nešťastná osoba, královská milosti! My ji živíme z útrpnosti i s tímto člověkem – ale musíme je držet pod zámkem.

Alenoros. Proč to?

Vocilka. Protože mívají rohaté nápady!

Dorotka. Švando?!

Švanda. Vocilko!

Vocilka. Držte hubu! – Tuhle ta myslí někdy, že je zakletá princezna – a tu by si ráda mého pána namlouvala – a tenhle dobrák myslí, že je hrozný muzikant – druhý Paganini.

Kalafuna. I ty – ferino!

Dorotka. Švando – a ty to trpíš? – Ty necháváš o mně tak mluviti? – O mně, ježto jsem z lásky k tobě tichý domov opustila – od hrobu otce svého odešla?

Vocilka. Koukněte, jak se jí oči jiskří! To je její zlá hodina – a to nám někdy uteče.

Alenoros (volá). Stráže!

Stráž (vejde).

Dorotka. Švando, mluv! Nestůj zde jako svědomím odsouzený – otevři ústa – potěš mě!

Alenoros. Odveďte ty lidi pod jistou dohlídkou a zavolejte našeho lékaře.

Dorotka. Švando!

Vocilka (drží Švandu, potají). Ani se mi nehýbejte!

Dorotka. Švando, pamatuj na tuto hodinu! (Stráž ji odvádí, a jiná chopí se Kalafuny.)

Kalafuna (mezitím křičí). Ale copak vám napadá? Já jsem primarius – capo Strakonické bandy!

Alenoros. Neměj o ty nešťastníky starosti – já poručím o ně pečovati, jako by k mému domu patřili. Teď

pospíším, abych pověděl dceři, že budeme v krátkém čase veselé hody slaviti. (Odejde s pážaty.)

Švanda (stál tu pořád jako ztrnulý). Umučená hodino – já to nevydržím – srdce mi pukne a vyletí žebry, že ho do smrti nenajdu. (Utíká ven.)

Vocilka (ho chytne). Pomalu s tou flintou! Kam to míříte? Chcete svému štěstí oči vystřelit?

Švanda. Odstup ode mne, pokušiteli! Já nevím, co se to se mnou děje. Já musím za Dorotkou.

Vocilka. Až po druhé! Nynčko dovolte, abych vám trochu rozumu nalil, kde ho nemáte.

(Za scénou břinčení mečů.)

Švanda. Co je to?

Vocilka. Snad je zde nějaká šlejfírna – ale jen aby to nešlo na krky!

Švanda. To by mi ještě scházelo.

Vocilka. Inu, kdo se pustí do romantického života, musí být připraven i na smrt.

Výstup čtrnáctý.

Alamir se svým lidem v ozbrojení. Předešlí.

Alamir. Kde je ten strůjce omamujících písní, jenžto se opovážil květinu mé lásky – zřítelnici mé duše plamenem sladké touhy naplnit – že se nyní po něm obrací a prahne?

Vocilka (s mnohými poklonami). Co ráčíte vlastně poroučet? Koho to hledáte?

Alamir. Jsi ty ten černokněžník, jenž mi svou proklatou hrou princeznu Zuliku odloudil, že by teď i její slabý otec dané slovo zrušil, kdyby meče mého nebylo!? Jsi ty ten český dudák?

Vocilka (skočí za Švandu). S dovolením – já jsem jen chudák! Ale tohle je ten čarodějník s dudama. Vemte si ho – seberte si ho – mně do něho nic není!

Alamir. Chopte se ho! Však já mu vykážu residenci,

která všem jeho kouskům odolá a kde mu dozajista chuť přejde chtít panenské růže vlasti naší sladkým toužením sváděti. Odveďte ho!

Švanda. Ale dovolte, jemnostpane – to je – Vocilko! cekretáři! pomoz! (Mezi křikem jej ozbrojenci odvedou.)

Vocilka (stojí vpředu s rukama nazad přeloženýma). To by se mi chtělo!

Alamir. A ty, jenžto jsi bezpochyby pomocník a otrok jeho – běž a navrať se k lidem vašich krajin a zvěstuj tam, že se tu stane takovou mírou každému, kdo se opováží kroky své do našich zemí za podobným cílem obrátit. Jdi!

Vocilka. Servitore – já to vyřídím! (Utíká; ostatní vážně odcházejí za ním.)

PROMĚNA.

Krátké vězení.

Výstup patnáctý.

Dva oděnci Alamirovi uvedou Švandu do vězení, pohrozí mu a odejdou.

Švanda (stojí celý sklíčený a chvíli mlčí). Tak – teď jsem dodudal. Teď jsem v louži i s tisíci! Ach, dobře jsi měl, Kalafuno, když jsi říkal, abych zůstal doma! Ale já měl zabedněnou palici. Doma jsem měl alespoň jednoho, druhého kamaráda – zde jsem padl samým taškářům do rukou. Tam jsem měl Dorotku – ach, na tu nesmím ani vzpomenout, sice se musím hned oběsit – nebo si alespoň vypohlavkovat. Ta holka má ke mně lásku jako hora – a já – já! – Ale toho všeho je vinen ten darebák, ten Vocilka! Dostanu-li toho chlapa ještě jednou mezi pěsti – – ale to je daremná myšlenka! Zde mi chystají snad lněný obojek. A já toho

také zasloužil; já měl říct: Princezno – to nejde! Ale to mě lákal čert a já stál jako pařez! Ach, já bych si teď hlavu strh'! Já jsem věru ten nejmizernější bídák na světě – žádného nemám – rodiče nemám – ach, na ty nechci ani vzpomínat – a moje matka musela být zrovna nějaká vlčice.

Výstup šestnáctý.

Rosava náhle se vyskytne. Předešlý.

Rosava. Ustaň, nerouhej se! Neposkvrňuj matčinu památku!

Švanda. Co je to? Kdo jste? Co chcete?

Rosava. Přicházím ve jménu tvé matky.

Švanda. Znáte ji?

Rosava. Znám.

Švanda. Že se jí dávám poroučet – že si mohla také dříve na mne vzpomenout – že jsem skrze to už dost vystál, že ani nevím, čí jsem – že mě slouha našel –

Rosava. Ustaň! Kdyby tě slyšela, puklo by jí srdce žalostí.

Švanda. Žalostí? Pročpak nedala tedy o sobě ani dost malé znamení?

Rosava. Nesměla. Ačkoliv ji srdce k tobě táhlo, musela přece lásku svoji vyšším zákonům podrobiti – a nesměla se k tobě přiblížiti.

Švanda. To je mi čistá láska! Já se nesměl také k Dorotce přiblížit, a přece jsem byl pořád u ní. Ach, jen kdybych měl teď alespoň Dorotku!

Rosava. Věř – matka tě miluje!

Švanda. Ale copak je mi to platné, když to necítím? Kdyby byla moje matka jako jiná, byla by se alespoň poptala, jestli mě to nebolí, když jsem viděl, jak si jiné děti s matkou hrály, a já musel zalízt do křoví a tam se vyplakat – že nemám žádnou matku, kteráž by mě pohladila – pomilovala! Ó, mlčte mi o lásce mé matky! Kdyby byla jako jiná, musela by vědět, co

jsem já sám u jiných viděl – že je matka nejšťastnější, když může své dítě k srdci přivinout.

Rosava. Nuže tedy praskni pouto moje,
Řiň se blaho z ukrytého zdroje,
Ať se opojí ním prsa má!
Pomstou panovnice musím hnouti,
Chci-li syna k srdci přivinouti –
Pojď sem, drahý! – Já jsem matka tvá!

(Temné zahřímání.)

Švanda. Cože pravíte?
Rosava. Tys dítě mé!
Švanda. Ó, můj Bože! – A já mám strach!
Rosava. Já tvoje matka!
Pojď – ó pojď! a nenech matku žebrat;
Brzo vyprší má chvíle – nech mě
Jednou zaplesati při blahostném
Zvuku úst tvých volajících: Matko!
Švanda. Ó matko má! (Objetí.)
Rosava. Ó mé dítě, draho zplacené!
Tu tě držím, sladkou kořist,
Po nížto jsem léta práhla,
Vzdychala – a nyní do loukotí
Osudného kola sáhla.

(Temné hřímání.)

Slyšíš, dítě? Krutý hlas mě volá
Od tebe snad na věky!
Jestli se však jednou sejdeme –
Běda! – Budu tobě obraz bezděký!
S hrůzou ode mne se obrátíš –

(Hřímání se vzmáhá.)

Švanda. Ó nikdy!
Rosava. Synu můj – ó, pokvap se mnou –
Vyvedu tě ještě –
(chce s ním prchnout)
běda pozdě!
Země se mi pod nohama boří!

Nuže konej právo, krutá moci,
Vykaž matce sídlo v temné noci,
Že svou číši blaha naplnila
A ji prahnouc do dna vyklopila –
Malomocná síle tvé se koří!

(Propadne se.)

Švanda (se potácí stranou).

PROMĚNA.

Divopustá jeskyně.

Výstup sedmnáctý.

Lesana na trůně, dívé ženy po obou stranách trůnu do půlkola. Pak Rosava.

Divuka. Ha, již letí, hrdá žena,
Ježto myslí, že jí horší změna
Nemůž potkati, nežli naší sestrou býti.

Mihulice. Však ji nahradíme,
Hojně naměříme,
Ať i naši moc a právo cítí!

Rosava (ze země vystoupí).
Mocí tvojí uchvácena,
Právu tvému pokořena,
Stojím, paní, před tebou!

Lesana. Co jsi nechala však za sebou?
Novou vinu! Ku plodu své viny
Přiznala ses –

Rosava. Ó, ne bez příčiny!
Srdce bylo zchváceno!
Budiž mi to splaceno.
Orteluj mě, paní! – Jenom jednu
Milost, poslední, mi prokaž!

Vyveď syna mého s věrnou
jeho dívkou z nebezpečí,
Pak mi pokutu dej sebe větší!

Lesana. O syna již nepečuj; ten sebe
Osvobodí sám; neb co mu naše
Panny darovaly, ponecháme
V moci ouplné. I věrná dívka
Bude propuštěna z vazby.
Ty však poznej, kamo cesta vodí,
Když se míchá naše síla ve běh
Lidských osudů;
Oběma to stranám na škodu.
Ty jsi pozbyla již věčné mladosti,
Nyní budeš odsouzena ve sbor
Těchto žen –

Divé ženy (plesají hlasitým smíchem).

Lesana. – a všechna další moc tvá přestane.

Rosava. Děj se podle vůle tvé.

Divuka. Pěkně vítám, vzácná paní!
Těšíme se dávno na ni.

Mihulice. Synáček tvůj, je-li pravda?
To je krásy květ?
Hi, hi! Až jen zrejdí svět,
Musí nám tu, jak se mile vrátí,
O nejbližších hodech hráti;
Zkusíme, co umí.

Rosava. Paní, nedopouštěj –!

Lesana. To je starost tvoje! Vždyť jsi
Mluvila vždy o blahosti syna,
Jižto pro něj připravuješ.
Nuže, tedy mu k ní pomoz!

Rosava. Doufám ještě v lásku jeho děvy,
Ta jej ze všech tísní vyvede!

Lesana. Myslíš? Jestliže to dovede,
Utichnou i moje hněvy,
A já tebe přijmu ve svou říš!

Mihulice. Ať jen doufá, to se nezvede!

Divuka. To jsme my tu ještě –

Vezmem hocha v tuhé kleště,
By se nemoh' ani hnout!
Uvidíme, kde je síla větší.

Rosava. Láska nade všecko předčí!
To si strojte ouklady,
Se mstou jděte do rady,
Užívejte násilí:
Když je se mnou láska v spolku,
Marné vaše úsilí;
Berte všechny živly ku pomoci,
Láska odolá i pekla moci!

(Stojí jako vítězně.)

(Vtom počne zdáli a jemně Švandova polka zníti. Hněvivé pohnutí mezi divými ženami.)

Rosava (plna veliké radosti).
Ha, můj syn již na svobodě!

(Vrhne se na kolena.)

Díky tobě, přísná moci!
Nyní nezví o nehodě –
Láska přijde ku pomoci!

(Veliké skupení.)

(Opona spadne.)

TŘETÍ JEDNÁNÍ.

Vesnická hospoda, několik stolů a židlí.

Výstup první.

Franěk, Kuba, Matěj a Váša sedí u stolu a mají džbánky před sebou. Nalejváček, Vocilka, mnohem zpustlejší nežli v druhém jednání, vejde s truhličkou na zádech.

Vocilka. Bon jour vespolek! Salvete carissimi! Mám to potěšení s panem hospodským?

Nalejváček. K službám.

Vocilka. Je tady jisto? Stojíte mi za to, že se tady člověku nic neztratí?

Nalejváček (si ho prohlíží). Vám se toho asi málo ztratí, že máte strachy. Vypadáte podle toho.

Vocilka. Oh, na to nekoukejte. Vy také vypadáte jako hospodský, který neumí pětku místo dvojky napsat – a možná, že se oba mýlíme.

Nalejváček. Člověče, jste blázen?

Vocilka. Ještě ne, ale může se mi to stát – (sundavá truhličku a staví ji na stůl) jestli se tuhle mým drahým věcem něco přihodí. Po této přátelské ekšplikaci prosil bych o džbáneček od čepu.

Nalejváček. To se nechá slyšet.

Vocilka. A máte-li tam ňáký zbytek telecí kejty – nebo krejcarový syreček a půl bochníku chleba – sem s tím.

Nalejváček. Podívejme se. (Odejde.)

Vocilka. Kdybys ty věděl, že je v mé kapse zatmění slunce, však ty by ses nedíval! Nu, vederemo! Chytrá hlava se neztratí, dokud je hloupost na světě.

Nalejváček (přináší jídlo a pití.)

Kuba. Ale hoši, neseďme tu jako zaražení! Zadělejme si ňákou!

Váša. Ať zpívá Frank, ten to umí nejlíp.

Franěk. Když bude Matěj zpívat –

Matěj. No, copak to jde o krok?

(Začnou zpívat národní písně, při kterýchž je chvíli sbor provází.)

Vocilka. Já nevím, co mi to najednou v kotrbě hučí. Z té bryndy to přece není. Ha, per deos immortalibus (vyskočí od stolu), už to mám! Ti chlupáči mi vlezli do hlavy. Viktoria, tohle bude špekulace. Já seberu několik takových chlapíků a půjdu s nimi do světa – jakožto direktor českých zpěváků! To vyděláme tyranské peníze. Vocilko, já ti musím udělat kompliment; ty máš někdy nápady, že se ti ani ty nejnovější domy nevyrovnají. Teď jen s chutí hned angažírovat. He, pst, mladej!

Matěj. Týká se to mne?
Vocilka. Ovšem, dušičko! Pojďte na slovíčko!
Matěj. Co chcete?
Vocilka. Já bych pro vás něco věděl, co by vám vyneslo denáry.
Matěj. Vy – (prohlíží si ho) pročpak nepomůžete sám sobě?
Vocilka. Protože nemám vaše prostředky.
Matěj. Moje?
Vocilka. A tamhle vašeho kamaráda.
Matěj. Fraňku, pojď sem a poslechni!
Franěk (přikročí). Co dobrého?
Vocilka. Hoši, vy máte chřtány, že jimi vyděláte dukáty.
Matěj. Jak to?
Vocilka. Seberte se a pojďte se mnou, já vás povedu do světa, tam budeme zpívat české písničky, a dostaneme peněz jako železo.
Matěj. Za české písničky?
Vocilka. Teď se vám po nich jenom zpropadají.
Franěk. Po takových písničkách, jako my tuhle tento –? Ty, tomu člověku přeskočilo kolečko.
Matěj. Myslete na svou truhlici a nám dejte pokoj! (Jdou ke stolu.)
Matěj. Pokoj! My nejsme vaši blázni!
Vocilka. To má potom člověk s takovou českou palicí jednat! Štěstí pod nohama, ona se ani nesehne!

Výstup druhý.

Švanda. Hned za ním Nalejváček. Předešlí.

Švanda. He, hospodo!
Chasa. I hlehle – Švanda! To bude švanda!
Vocilka (trhne sebou). Kýho čerta!
Nalejváček (přináší talíř a džbánek). Hned jsem tady, jen to fikne! (Dá to Vocilkovi a běží zas ven.)
Švanda. Dobrého zdraví, hoši – dobrého zdraví – i kýho ďábla! Jakpak ty sem přicházíš, ďábelská podšívko?

Vocilka. Se svou vlastní ekvipáží! Služebníček – těší mě –

Švanda. Hoši, vyvalchujte mi tenhle měch. Já vám budu za to celou noc hrát zadarmo.

Chasa. I proč ne – to se může stát. (Vstávají na něj.)

Vocilka. Lidé, mějte rozum! (Couvá za stůl a chopí se své truhlice.) Zpátky, já tu mám nabité kanony a nerozumím žertu.

Švanda (se směje). Tedy toho nechte! On to naposledy přece nejlíp se mnou myslil – ačkoli se to neukázalo.

Vocilka. To je moudré slovo! Arciže jsem to nejlíp myslil. Copak je princovství nějakou maličkostí? Že to sklaplo, za to nemůžu.

Nalejváček (přinese džbánek).

Švanda (sedne si ke stolu do prostředku). Slyšeli jste? Princovství! Vy mi to nechcete nikdá věřit, když povídám, co jsem měl za kříž s princeznami. Tenhle člověk je svědek.

Vocilka. Ano, já byl při tom! – Pane hospodský, ještě džbánek! (Sedne si k Švandovi.)

Švanda (směje se). Ale řekni mi, šibeničníku! – Jakpak jsi tenkráte vyvázl?

Vocilka. Oh, tuze dobře! Ti lidé byli ke mně samé komplimenty, chtěli mě pořád ještě zdržovat – ale já že ne, protože vám takový škandál udělali – a ztratil jsem se jako stín.

Švanda. A potom?

Vocilka. Potom jsem šel zpytovat cizí krajiny – až jsem konečně celou společnost veselých lidí sehnal.

Švanda. Samých cekretářů – ne?

Vocilka. Oh, prosím! Mezi těmi byly také princezky a princové. Však uvidíte, mám jich několik ještě tamhle v truhlici.

Švanda. V truhlici?

Vocilka. Já měl už v kolíbce hroznou lásku k svobodnému umění, a proto jsem si pořídil konečně celou bandu kunštýřů.

Švanda. Kunštýřů?

Vocilka. Komedii s pimprlaty.

Švanda. Ha, ha, ha!

Vocilka. To byste ani neřekl, co je to za špekulaci – když se vydaří. To je ta nejlepší divadelní direkce, protože se nestará o gáže – a hercové nikdy nepokoušejí, nedělají pikle a úklady. Na počátku se mi také dařilo; poněvadž ale nynčko i při tom kunštu jeden druhému na kobylce sedí, tedy se mi živnost také ztenčila a stala se mi konečně malá mrzutost – na poslední hospodě musel jsem nechat celou společnost i s mašinami v prezónu – sotva že jsem uplách' s malou truhličkou – kde mám ještě princezku Alcestu, doktora Fausta, Don-Šaina a několik čertů. – Ale což to mluvím pořád o sobě! Povězte mi raději vy, jak jste sem přišel, co zde děláte, jak se máte a jak to zde vydržíte?

Švanda. Já? A copak mi zde schází? Neslyšel jsi ještě o Strakonickém dudákovi?

Vocilka. Slyšel; ale nemohlo mi napadnout, že by to byl můj slavný koncertista.

Švanda. E, houby koncertista! To bylo živobytí jako z cucků a koudele – ani jsem si nemohl z kopejtka vyhodit – kusa radosti jsem neměl.

Vocilka. Ó, jen jsme měli zůstat dýl pohromadě – to byste byl viděl!

Švanda. Možná, že bys mi byl notně zrak vytřel! – V cizině jsem nebyl doma. Já nechal tedy svět světem být – a vandroval jsem domů. Kdo mě potřebuje, však on mě najde, mým dudám nevyrovná se žádná muzika.

Vocilka. A hodláte zde zůstat?

Švanda. Až do smrti.

Vocilka. To je škoda.

Švanda. Proč?

Vocilka. Já bych měl špekulaci.

Švanda. Ty?

Vocilka. Abyste šel se mnou do kumpanie. Vy byste moh' peníze shánět – a já rozhánět. Ale vy jste už bezpochyby ženatý?

Švanda (vyskočí). Chceš, abych ti dal jednu od ruky? Nevíš, darebo, že mi na tvé lhaní Dorotku zavřeli?

Vocilka. No, snad ji nedrží až do dneška v klepetech?

Švanda (smutně). Ah, ba ještě – nebo ví Bůh, kde bloudí a cestu nalézt nemůže –

Vocilka. Snad abyste ji dal do novin anebo vybubnovat?

Švanda. A když si na to vzpomenu – to cítím, že můj život za nic nestojí – a že je nejlíp, když ho probiju – někdy bych si oči z hlavy vytrhal. He, hospodský – nalejte! (Sedne zase.)

Nalejváček (odejde se džbánem).

Vocilka. Vy jste odešel z té indiánské země tedy samoten?

Švanda (dá se do smíchu). I ba – ani skoro nevím, jak jsem vyvázl. Bylo ti to k prasknutí. Mně se zdá, že mi tam chtěli skrze tu plačtivou princeznu vystrojit šibeniční houpačku; ale když pro mne přišli, hrál jsem si právě z dešperace mou zamilovanou, a chlapíci, místo co mě měli lapnout, začali poslouchat, smát se a tancovat, a já jakoby nic skrze ně dál a dál, a nežli jsem si pomyslil, byl jsem za městem.

Vocilka (vyvaluje oči). Cože? A to všecko jenom skrze dudy? – Ne, to by jaktěživ člověk neuvěřil, co takový měch a ta nepatrná píšťala umí!

Švanda. I co píšťala! To můžeš do jiné dejmat, až ti oči potečou – však to z ní nevydejmáš, co já z téhle! Aha! – to ty koukáš, viď? Oh, já také dlouho nevěděl, co to je; ale když mě drželi v pasti, to jsem tomu přišel na klouby.

Vocilka. Kýho ďábla! (Vstane, stranou.) Aby to byly nějaké divotvorné dudy! – Za našich časů – pardieu! na mne přicházejí taškářské myšlenky.

Švanda. No, copak tam obcházíš, jako by tě byl někdo kous? Pojď pít! Či nemáš chuť?

Vocilka. Oh, a jakou – kdybys věděl nač.

Švanda. Pij, je ti přáno – a chceš-li, zůstaň u mne; já nemám beztoho žádného, kdo by to upřímně myslil – a já jsem přece rád vesel –

Vocilka. Na mne se můžete spolehnout!

Švanda. Já vím –

Vocilka. Hrady můžete na mně stavět!

Švanda. Dorotka se mi nevrátila, ačkoli jsem nejvíce jenom skrze ni domů pospíchal –

Nalejváček (přinesl mezitím džbánek a postavil se k oknu). Toť jsem přece blázen! Mám cink nebo nevidím?

Švanda. Copak?

Nalejváček. Tuhle mi bylo právě, jako bych je byl na kopečku viděl.

Švanda. Kohopak?

Vocilka. Šenkýřské svědomí s konývkou?

Nalejváček. Kalafunu s tou holkou!

Švanda. Cože povídáte? Kalafunu? – Vocilko, drž mě, ať nepadnu! A viděl jste dobře?

Nalejváček. Alespoň se mi to zdálo.

Švanda. Ach, kéž se vám to vyjeví.

Vocilka. To by bylo ambo – a mne k tomu: terno!

Švanda. Vocilko, dej mi tu hubičku! Je-li tady Dorotka – já nevím, co ti udělám – ach, já se držím sotva na nohou.

Vocilka. Já se půjdu zeptat –

Švanda. Ne, ne, já si musím tu radost sám udělat! Ty se zatím raduj také – skákej, tancuj, cekretáři! Hospodský, nalejvejte – já dnes všecko platím. Ať se to opije – mně tancuje hlava už také vrtáka. (Odběhne.)

Vocilka. A tohle by mi teď scházelo, aby se mi ta Dorotka do řemesla pletla. Já si dělal už královské plány. Ty dudy musejí být moje – jen kdybych mohl dudáka někam stranou dostat – žádný mě tu nezná – dal bych mu ťafku . . . arci, Vocilko! je to taškářství – e fui! kdopak to bude tak jmenovat! Teď panujou jen fortele. Fortel je poklička, pod kterou se všechno skrčí.

Píseň.

Přítel si namluví bohatou holku,
Musí však na cestu světem se dát;
Uvede nevěstě přítele k spolku,
Ten prej ji potěší, bude s ní hrát;

Přítel ji těší – ó ano, a silně,
Sedí s ní celé dny, domlouvá pilně,
A když chce první pak svatbu již mít –
Dostane košík a může s ním jít:
Všecko se musí jen s fortelem dít.

Špekulant nahučí přátelům uši,
Aby je o hodné sumy ofouk;
Kupuje akcie, zapíše duši,
Třebas i sirotčí peníze stlouk;
Najednou řekne, že nemůže platit,
Dá upsat paní své, co by moh' ztratit,
A když chtěj přátelé náhradu mít –
Můžou si ostřižky z bankrotu vzít:
Všecko se musí jen s fortelem dít.

S fortelem kupec teď kramáře tlačí,
Hokyně přeplatí hokyni krám;
Všecko se tiskne, že kapsa div stačí,
Fortel má na světě největší chrám,
Již také pivo nám s fortelem vaří,
Mouka se na parní mlejnici daří;
Jen aby v tom chtělo fortele být –
Bysme to mohli vše lacino mít:
Jen to se nechce i s fortelem dít.

Už i ta čeština k forteli bývá,
Mnohý ji pěstuje pro holý zisk:
Sem i tam nápis na krámě visívá,
Kde ještě človíček česky nepísk';
Mnohý zase horlivě vše české chválí,
Div že si ubožák jazyk nespálí;
Chceš-li na příčinu chvály té jít –
Filuta chce za to kus chleba mít:
Všecko se musí jen s fortelem dít!

(Odejde.)

PROMĚNA.

Chudobná světnice.

Výstup třetí.

Kordula s nůší na zádech, vede Kačenku; Frantík s uzlíkem, pak Honzík.

Frantík. Tu se podívej, co jsem dostal mouky! Teta prála, abys napekla vdolků, maminko!

Kordula (staví nůši na stůl). Kdepak je Honzík? Musí mi něco roznést.

Honzík (vejde s otepí dříví). Ah, Pozdrav Pán Bůh, maminko! Jste už z Písku doma? Já byl na dříví; to budeme mít na dva dni.

Výstup čtvrtý.

Kalafuna s vakem na zádech. Dorotka s ranečkem. Předešlí.

Kalafuna (otevře dveře a zastaví se mezi nimi). Dobrého zdraví vespolek!

Děti. Tatínek, tatínek! (Běží k němu a věsí se na něj.)

Kordula. I ty zlopověstný – (Najednou se ale od něho odvrátí a obírá se s nůší.) A ne, a ne! A kdybych se měla zalknout!

Kalafuna. Pozdrav vás ruka Páně, děti – pozdrav Pán Bůh, ty moje kachničko! Co děláš, Frantíku? Poslouchaly jste?

Děti. Poslouchaly.

Kalafuna. Tak! Medu jsem si lízl – teď půjdeme kousat puškvorec. (Blíží se k ženě.) No, pozdrav tě Otec nebeský – paní Kordulo!

Kordula (na něj nedbá).

Kalafuna. Stará! – já udělal hloupý kousek, ale vždyť bude zas všecko dobře – já ti to nynčko nahradím.

Kordula (praští balíčkem, který má právě v ruce, a roz-

běhne se na Dorotku). Nu, pěkně se vítáme, panenko! Už jsme se proběhli? Co? Už nás bolejí nohy? Přišli jsme si odpočinout? Zde není místa, panenko – zde bydlí chudá, opuštěná, ale poctivá žena! Zde není ani kde sednout – hledejme si jinde hnízdečko! (Jde zase k nůši.)

Kalafuna (mluví zatím s dětmi). No, jakpak, Dorotko? Sedněte si, sedněte. He, Františku, podej židličku! – A odložte, jako doma. Až přijde moje stará, ona vám hned něco ustrojí.

Kordula (se rozkřikne). I ty nestydatý – (Rozběhne se na něj, opět se ale obrátí a sem tam šuká.)

Kalafuna. No, a jakpak to bude se mnou, děti? Nepomůžete mi sundat ranec?

Děti (se na něj shrnou).

Kalafuna. Počkejte – jen pozor!

Kordula. Františku, sem pojď, slyšíš?

Františk. Hned, maminko, hned.

Kordula. Honzíku, mám pro tebe jít?

Honzík. Já už jdu.

Kalafuna. Pozor, je tam také něco pro vás – tak! A teď mi sem dejte mou starou židli, jestli jste ji nedali zatím židovi – hehe!

Děti (přišoupnou doprostřed světnice starou lenošku).

Kalafuna (pohodlně se posadí). Tak – po tom se mi už stýskalo! Všude dobře, doma nejlíp; to si pamatujte, milé děti! A poněvadž jste maminku poslouchaly – je-li to pravda –

Děti. Je to pravda. (Ohlížejí se po matce.)

Kalafuna. Tedy vám musím hned nějakou radost udělat.

Františk. Dáš mi perníkového panáka?

Kalafuna. Dám, holečku – třebas dva.

Kačenka. Mně taky?

Kalafuna. I to víš! A nyníčko poslechněte. Vidíte, já jsem od vás odešel, a nic jsem vám neřekl – vy byste byly plakaly, a to by mě bylo bolelo – a maminka byla by také plakala –

Honzík. Ona plakala beztoho.

Kordula (hněvivě se utrhne).

Kalafuna. Anebo byla by hubovala –

Honzík. Ona hubovala beztoho.

Kalafuna. To ze samého strachu, že se mi ve světě něco stane; nebo vidíte – ona mě má tuze ráda –

Děti (se ohlížejí).

Kalafuna. A já ji mám taky rád – proto jsem šel do světa, abych něco vydělal a něco jí přinesl.

Kordula (poslouchá).

Kalafuna. Ona se mezi tím bezpochyby také tahala?

Honzík. Oh, a jak! Dělala posličku, a časem byla hrozně smutná.

Kalafuna. Podívejme se! No, však já jí to vynahradím! Až tedy přijde domů –

Kačenka. Ale vždyť je maminka do . . .

Kalafuna (zacpe jí ústa). Až tedy přijde domů, poběhnete jí naproti a budete křičet: Tatínek je tady – a myslil na tebe – a dělal muziku – a tuhle ti přinesl – (vyndá plný sáček a cinká ním) pytlíček tolárků a něco zašil ještě do kabátu – na, tu máš maminko! – buď veselá a měj ho ráda.

Kordula. Přestaň, přestaň, muži! – To mi utrhne srdce! (Běží k němu a padne mu okolo krku.)

Kalafuna. I podívejme se – he, he! Maminka už je doma.

Děti (skáčou kolem). Hejchuchu!

Kordula. Nehněvej se, Kalafuno, že jsem prve tak – ale já bych vším právem neměla půl léta na tebe promluvit –

Kalafuna. Arci, arci – hehe! Pokuta musí být.

Kordula. Ale – kdepak máš ty peníze?

Kalafuna. Tu jsou, stará – uvař si je, upec si je, dělej s nimi, co se ti líbí – a budeš-li při tom ještě dvě pilné ruce potřebovat – tuhle jsem ti přivedl pomocnici – nemá toho štěstí nazbyt.

Kordula. I jak myslíš, milý muži! Má-li se Dorotka mezi cizími potloukat, ať zůstane u nás; když pomáhal Pán Bůh tak dlouho, pomůže teď také. Nehněvejte se, Dorotko! To víte, když má člověk něco na srdci –

Kalafuna. I nech toho, stará! – a poslechni. Copak to povídají lidé o Švandovi?

Kordula. I, s tím člověkem je to boží dopuštění! Co by ten už mohl mít, co je nazpátek – darmo povídat! Ale on to zas všecko protluče. Co večer vydělá, do rána prohejří.

Výstup pátý.

Švanda. Předešlí.

Švanda. Je to pravda? Ah, tu jsi opravdu, Kalafuno! – Ó nehněvej se! – Ale kde jsi nechal Dorotku?

Kalafuna (hodí hlavou).

Švanda (běží k ní). Dorotko!

Dorotka (jež byla celou minulou scénu tiše seděla, vstane a chce odejít).

Švanda (jí zastoupí cestu). Dorotko!

Kalafuna (stranou k ženě). Stará, nechme je mezi čtyrma očima! Chlapík nám vyvedl sice zpropadený kousek a zasloužil by – ale my z toho také šťastně vyklouzli, a já se nerad hněvám, to víš – a dnes bych se rozdělil s celým světem o srdce – hehe! A té holce nebude také na škodu, když jí zlost a žalost trochu ulehne. Pojďte! děti – půjdeme do komory! Uvidíte, co jsem vám přinesl! (Vezme mezitím ranec a odejde se svými.)

Švanda. Dorotko – pohlédni na mne a poslechni!

Dorotka (oči k němu nepozvednouc). Co chceš ode mne? Mezi námi přestala všechna rozprávka.

Švanda. Já chybil hanebně – přiznávám se – já byl dareba; ale to bylo návodem –

Dorotka. Mlč; ty bys byl chladně na to se díval, kdybych byla tu chvíli umřela.

Švanda. Ne, to nevěř; já tě měl ustavičně rád – také jsem toho kousku hned litoval – ach, jen mi odpusť a všecko bude zase dobře.

Dorotka. To bude dobře pro tebe! Já nemám žádného spolku s nevěrníky a hejřilci. Vyhledej si tovaryše sobě rovné; já nechci o tobě nic vědět.

Švanda. Dorotko, nevyčítej mi nynější život; to je samá žalost, protožes ty zde nebyla.

Dorotka (k němu se obrátí). Ano, tak vypadají lidé, co mají žalost. Ti se toulají celý den po hospodách, tropí divé kousky, jakž nám hned na cestě vypravovali –

Švanda. Já toho nechám, Dorotko! – Ó, teď bude všecko jinak – teď mám zase tebe!

Dorotka. To si nemysli. Já ti nevěřím. Rozkoš tohoto světa jsem pochovala, musím si alespoň radost budoucího zachovat.

Švanda. Dorotko, já nemám žádného na světě – to víš; moje matka – ach, ta ubohá – o té ani nevím, kam se poděla – ó Dorotko!

Dorotka. Jdi svou cestou, a na mne nemysli; já nejsem pro tebe na světě. Jdi, já se budu za tebe modlit, a uslyším-li jedenkráte o tobě něco dobrého, tedy zavřu ráda oči.

Švanda. Dorotko, ty bys mě nemohla takhle odbývat, kdybys mě byla kdy milovala.

Dorotka. Kdybych tě byla milovala? – ó jdi, jdi! Ty jsi zlý člověk, já nechci s tebou obcovat.

Švanda. Tak? Ty se nechceš tedy již udobřit? Chceš se hněvat do smrti?

Dorotka (tiše před sebe). Já se nehněvám – jenom nechci s tebou být.

Švanda. Pro jedinou chybu?

Dorotka. Pro jedinou – ale takovou, že může věrnou dívku o rozum připravit. Jdi, já ti nevěřím. Jak jsi mě nechal darmo volat – tak nechám také tebe mluvit.

Švanda. Ale což kdybych učinil, že bys mohla zase uvěřit? Dorotko, usměješ se potom na mne?

Dorotka. Jdi jen svou cestou.

Švanda. To je tedy celé moje utěšení? Na všechny moje prosby a sliby všechna odpověď? Ó, vždyť je dobře! Jen se tedy hněvej – hraj si na pyšnou princeznu, až se tím hněvem třeba zalkneš; však z toho nebudeš mít zlaté ovoce!

Dorotka. Já nedychtila nikdy po zlatě.
Švanda. A jen abys věděla! Teprva budu hejřit – teprva budu divé kousky vyvádět, jen abych ležel brzo na prkně – a když mě ponesou na hřbitov, tedy přijď se podívat, a rozvesel se, zasměj se – (již skoro s pláčem) potom budeš mít vyhráno. (Odběhne.)
Dorotka (jako by chtěla za ním). Švan – (Zastaví se.) Děj se vůle Páně – já jinak nemůžu; jestli se nepolepší sám od sebe – nechci mít úvazek se zlými.

(Mezitím se pomalu stmívá.)

Výstup šestý.

Rosava. Dorotka.

Rosava (venku). Dcero Trnkova!
Dorotka. Co jest? Kdo volá?
(Okno se otevře a u něho stojí v lesku večerních červánků
Rosava v černém rouchu; hlavu má otočenou červeným šátkem, jehož konce jí na ramena splývají.)
Rosava. Neznáš mě již?
Dorotka. Ha, jestli mě nemámí soumrak a podivný šat – tedy jsi –
Rosava. Tvoje přítelka.
Dorotka. Pojď dál!
Rosava. Nesmím; ohniště je umeteno.
Dorotka. Ó nebesa!
Rosava. Nestrachuj se!
Dorotka. Ty jsi –?
Rosava. Divá žena – ano, z mateřské lásky k tvému milenci. Ó, neopouštěj ho, a vyveď z nebezpečenství! Vidím, že jej posud miluješ.
Dorotka. Co mu hrozí?
Rosava. To nesmím vyjevit;
Ale dnešní noc jej buďto zchvátí,
Nebo v novoskvělý život vrátí,
Nemysli teď na své žaly,
Udus hněvu divé paly,

Nech květ lásky propuknouti,
Sladkým smířením se dmouti –
Ach, já nesmím napomínat,
Ale spas jen duši milenou!

Dorotka. Ale jakpak? Kde ho najdu?

Rosava. O půlnoci na popravišti! (Zmizí.)

Dorotka. Běda mně! Co jsem to slyšela? Co to znamená? Ó Švando, Švando – i tenhle můj nový strach máš na svědomí! Co mám počít? Dobrotivé nebe, osviť mě jiskrou své moudrosti! Mám jej hledat a varovat? – A pakli ho nenajdu? – Pakli neuposlechne? – Ha, to je blesk tvé milosti! Ano, k starému Tomášovi poběhnu; ten je zkušený, bohabojný člověk, a mluvíval s otcem o věcech, které se dějí času nočního, že mi někdy srdce trnulo. Ach, ty hvězdo lesknavá, ty věrná přítelkyně lásky! pomoz mi jej hledati, abych jej uvedla k spasení! (Odběhne.)

PROMĚNA.

Krátký les. Měsíc svítí.

Výstup sedmý.

Švanda. Vocilka.

Vocilka (přihýbá si z rosolkové lahvičky). Jen vesele, milý Švando! Copak se ti může stát? I kdyby to šlo o krk – vem to nešť! – Holka za to stojí – holka je jako mišpule. (Mlaskne si.)

Švanda. A víš to dozajista, že dnes o půlnoci to koření květe?

Vocilka. Dozajista – a když se ním holky jenom dotkneš, musí se za tebou fantit – musí tě mít ráda. To je podle receptu mé nebožky báby. (Pije.)

Švanda. Ne, že bych o ni stál – ale budu se mstít.

Vocilka. Ano, msti se; dej jí co proto.

Švanda. Zfantit se musí, zbláznit, potrhat – já si jí ani nevšimnu. Já ji naučím.

Vocilka. Dobře máš. Zavdej si. Čím více ženskou týráš, tím větší zásluhy. Teď ale pojďme, ať přijdeme na místo, kde koření roste. (Stranou.) Tady mu nechci tu ťafku ještě dát a s dudama pak upláchnout; jsme ještě blízko veřejné cesty – někdo by se mohl k tomu hodit – tu máš, tu již někdo leze! – Kdo to?

Výstup osmý.

Tomáš. Předešlí.

Tomáš. Ve jménu Páně – starý Tomáš ze Strakonic. Ale kdo jste vy?

Švanda. Dobrého zdraví, tatíku! Já jsem Švanda.

Tomáš. Ty? A co zde děláš tyhle časy? Zde jsou pustá lada; zde není hospody.

Švanda. Mám tu řízení.

Tomáš. Tak pozdě na noc?

Švanda. Nu, vždyť jsi tady také!

Tomáš. Mne vede tady cesta k domovu; tvoje ale tady neběží.

Švanda. To nevíš; hleď jenom na svou cestu.

Tomáš. Švando, dnes je svatojanská noc, dnes není radno v temnotách se toulat – otvírají se dílny tajemných mocností –

Vocilka. A vyvádějí kousky, že dostávají děti psotník a staré baby trhání.

Tomáš. Co je to za člověka, že se může tak rouhati? Varuj se ho, Švando! Já tě můžu napomínat – já tě učil brát píšťalu do ruky, ačkoli jsem se nenadál, že si takového žáka vycvičím.

Švanda. Jakého?

Tomáš. Ó, však ty mi rozumíš!

Vocilka. Ale copak jsme si vyšli postní kázání poslouchat? Pojď, příteli, škoda každé chvíle.

Tomáš. Stůj! – Památkou tvých pobožných pěstounů tě volám –

Vocilka. I nech spát, co spí; my si hledíme života. (Vleče Švandu pryč.)

Tomáš. Synu, poslyš! (Spěchá za nimi.)

Výstup devátý.

Dorotka, potom Tomáš.

Dorotka. Nezněly tu lidské hlasy? Já nevím, kde se nacházím! Hlava mi jde kolem – před očima hustá mlha – nikoho nemohla jsem dopadnout –

Tomáš (se vrací). Nadarmo – hlas můj zaniká větrem.

Dorotka. Kdo je to zde? (Běží k němu.) Ha, jste vy to, milý Tomáši?

Tomáš. A ty? – Není to hlas dcery Trnkovy?

Dorotka. Je, je!

Tomáš. Jsi tedy již doma?

Dorotka. Ode dneška.

Tomáš. Ale co děláš tady?

Dorotka. Vás jsem hledala.

Tomáš. Mne?

Dorotka. Abyste mi poradil. Švandovi hrozí nebezpečí.

Tomáš. Jak to víš?

Dorotka. Podvečer byla u mne žena – ta mě vybízela k pomoci – o půlnoci na popraviště!

Tomáš. Co pravíš, nešťastná? Dnes? Jaká to žena? Znáš ji?

Dorotka. Znám i neznám. Když mi Švanda odešel, zjevila se mi co lahodná těšitelka i odvedla mě za ním – dnes ale spatřila jsem v ní divou ženu.

Tomáš. Nebesa, teď všemu rozumím. Teď vím, co v jeho dudách vězí – ano, teď vím, kdo jej podstrčil nebožtíkovi pastýři! On je dítě lesní panny – a divé ženy vylákají dnes nočního tuláka na své hody.

Dorotka. Neskončený! – A což mohu pro něj učinit? Raďte: já vím, že jste s nebožtíkem otcem o tajných věcech mluvíval –

Tomáš. Divé ženy mu neuškodí; ale dostanou-li ho půlnoční duchové do kola, a on z něho nevyvázne do kuropění – tedy zahyne na těle i na duši –

Dorotka. Ne, ne, to na mne neuvaluj, Pane na výsostech –

Tomáš. A jen čistá panna může ho zachránit. Máš-li tolik zmužilosti, aby ses přiblížila ke kolu, tedy jej zachováš.

Dorotka. Zmužilosti mám – vždyť se tu jedná o duši! Nepokládej mi to za hřích, Slitovníku! – Jenom aby nezahynul, nežli se polepší, odvážím se na to strašlivé dílo – na sebe při tom nemyslím, Pane na nebi! Vedíž kroky mé – abych v temnostech neklesla. (Odběhne.)

Tomáš. Osvěť cestu její, vládce nad hvězdami, aby cíle dospěla! U popraviště! To je odlehlé místo vprostřed lesů, před sto lety prolévala se tam lidská krev – nu, dejž otec nebeský, aby tam dnes ani krůpěj krve nazmar nepřišla. (Odejde.)

PROMĚNA.

Jasně ozářené prostranství jako v krásné zahradě; sem tam na zlatých sloupech lesknou se barevné svítilny. Strakatina maškar podivných. Vše jeví divokou veselost.

Výstup desátý.

Divuka. Mihulice v maškaře.

Divuka. Poslaly jste mu několik bludiček naproti?

Mihulice. I toť víš! Ale ty nemohly nechat dovádění a vodily ho chvíli za nos. Teď ale musí už přijít.

Divuka. Však je čas! Hostům se stýská po muzice.

Mihulice. Copak dělá jeho mamička?

Divuka. Tamhle sedí na mrše a skuhrá; snad bude chtít synáčka chránit.

Mihulice. To půjde pro vodu s cedníkem.

Výstup jedenáctý.

Švanda s dvěma maškarami. Předešlí.

Maškary. Hejsa, tu je muzika!

Švanda. Ale s dovolením, kampak mě to vedete? Totě nějaká reduta!

Divuka. Hola, dudáku! Ukaž nám, co umíš. Budeme-li spokojeny, dostaneš tučnou výslužku.

Švanda. Já můžu za sebe stát; jen aby potom také za to stálo, co mi tady nadělíte.

Mihulice. Nevidíš, jaká společnost tě pozvala? Ta ti nezůstane nic dlužna.

Švanda (se ohlíží). Jen kdybych tu měl tu zpropadenou Vocilku! Ale ve tmách jsem ji ztratil.

(Mezitím je uvedou doprostřed na povýšené sedadlo. On počne hrát divoký kvapík; maškary tancují okolo něho v několika kolech, pak divě skrz na skrz. Po chvíli začne bíti temně dvanáctá, a maškary při tom jenjen lítají, divě vejskajíce. Při poslední ráně shasnou všechna světla, sedadlo Švandovo promění se v šibenici a celé jeviště v pustou krajinu. Země se otvírá, z ní vystupují duchové a sestavují se v kruh okolo šibenice. Maškary zmizejí. Švanda skočí hrůzou se šibenice, nemůže ale z kola duchů ven. Přitom zní hudba jako temná ozvěna předešlého galopu. – Kolem tma; jen měsíc svítí, a kde stála světla, viděti sovy s ohnivýma očima, jejichžto skřehot se chvílemi ozývá.)

Výstup dvanáctý.

Dorotka. Švanda.

Dorotka (přiběhne, zahlídne kolování duchů – ztrne, vzmuží se, pozdvihne ruce k nebesům a běží dozadu, tam volá): Ve jménu Páně! (Skočí do kola a uchvátí Švandu za ruku.)

Duchové (se rozprchnou).

Dorotka (vleče Švandu kupředu).

(Za nimi naplní se krajina mlhou.)

Švanda (sklesne Dorotce k nohám).

Dorotka. Vzpamatuj se, Švando! Jsi ochráněn.

Švanda. Oh, moje Dorotko!

Dorotka. Pryč odtud – seber sílu – ať přijdeme mezi lidi –

Švanda. Ó, nech mě dříve ruce a nohy ti zulíbat! Ty jsi můj strážný duch, a dělej co dělej, teď se od tebe nehnu. Starat se budu o tebe –

Dorotka. Starej se sám o sebe – pomysli na duši a nech hejřivého života.

Švanda. I to víš – raději budu brambory okopávat. Dneska jsem dostal za vyučenou – a ty zlořečené dudy pověsím do komína.

Dorotka. Zahoď je raději, abys je ani neviděl, abys nepadl zase v pokušení. Já budu naši vrchnost prosit, aby tě udělala hajným – kus políčka mám také –

Švanda (vyskočí). Ó, Dorotko! Moje zlatá Dorotko! Jdi si ke všem všudy, ty zpropadený měchu, beztoho vězí v tobě deset starých ďáblů! (Hodí dudami o zem – kolem se rozlehne pronikavý zvuk.)

Vocilka (v dáli). He, Švando – kamaráde!

Švanda. Ah, to je můj cekretář – prve jsme jeden druhého ztratili.

Dorotka. Ten člověk je zde taky?

Švanda. Oh počkej, tomu dám nyní trumf, že potáhne.

Výstup třináctý.

Vocilka. Předešlí.

Vocilka. Jsi zde, kamaráde? Ale to je zlořečená hloupost – ty proklaté bludičky mě celého pomátly – já tě hledám, volám, točím se jako vrtohlavý beran – a on zatím tady – ah, to věřím, to bych také dovedl.

Švanda. Tedy jdi a vyhledej si něco.

Vocilka. I toť nemá tak naspěch – já zůstanu zatím u tebe.

Švanda. Holečku, já nebudu mít nynčko času – a ty uděláš nejlíp, když půjdeš s princeznou Alcestou a s doktorem Faustem zase do světa.

Vocilka. Ale kamarádíčku – co ti to napadá? Pomysli jen, slavný koncertisto, – moje upřímnost je jako hora – (vrávoraje zavadí nohou o dudy). Copak je tohle? Kýho čerta – on sundal dudy, aby moh' zatím objímat? Servitore! – Vocilko, teď práskni do bot – teď jsou divotvorné dudy tvoje! Vždyť říkám – láska je matka mnohé hlouposti – a dokud je hloupost na světě, to se chytrá hlava neztratí. (Upláchne s dudami.)

Dorotka. Nu, ano, ano – já ti věřím! Ach, ty ani nevíš, co bych pro tebe učinila.

PROMĚNA.

Výstup čtrnáctý.

Mlha se rozptýlí – a nyní je viděti háj i s domkem hajného v lesku prvních červánků. Mezi křovinami a stromovím, nízko i vysoko lesní panny. Uprostřed Lesana. Rosava opodál co divá žena. Předešlí.

Lesana. Blaze tobě, děvo milující,
Nad zlou mocí spasně vítězící,
Rosavo, tys na milost zas vzata –
(Rosava promění se v polednici.)
Jsemtě láskou věrné děvy jata.
Pečuj o syna dál péčí matky –
Pomohu, by rostly jeho statky,
A kdy volno po zemi ti kráčet,
Můžeš k němu vždy své kroky stáčet!

Rosava. Ó můj synu!

Švanda. Matko!

Rosava. Dcero!

Dorotka. Jak? – Ty paní?.
Rosava. Nestrachuj se; budeť to jen
K tvému prospěchu.
Jakož nově narozený den
Tamto z lůna temného se vine:
Takž i vám teď nový život kyne
Věrnou láskou navždy oblažen!

(Vše se leskne největší září červánků.)

Lesní panny (zpívají):
Budí se den,
A lásky sen
Zjeven.
Spojenci putujte,
V lůně blaha stůjte,
Jeť lásky sen
Vám vyjeven!

(Lesana mezitím vznáší se na růžových obláčcích, lesní panny okolo ní.)

(Rosava s Dorotkou a Švandou stojí uprostřed.)

(Veliké skupení.)

(Opona zvolna padá.)

———